

תורת המשפחה

מאורות השובבי"ם

גליון ו'

הלכות והליכות

במדור זה נבאר הדינים השכיחים ונוגעים למעשה לכל זוג שיש לו שאלה בנושא מניעת הריון ואמצעי מניעה

בירורים וביאורים

במדור זה ריכזו הנידונים המרכזיים מספרי גדולי הפוסקים, כן נאספו פסקים ותשובות מספרי השו"ת בשאלות ותשובות שנתעוררו ונתחדשו בזמנינו, עם נימוקי הדברים וביאורים רפואיים

אוצר השו"ת

במדור זה לקטנו כל התשובות מספרי השו"ת הקדמונים והאחרונים על הנושאים המרכזיים ברפואה והלכה במשפחה

נערך ע"י

הרב יצחק אברהם מלבר שליט"א

ראש המכון, רב ומו"ץ בבית הוראה

לעניני רפואה והלכה בירושלים

עימוד ועיצוב
0548-484702

מכון תורת המשפחה
להעמקת ידע מקצועי
ברפואה והלכה במשפחה

ת.ד. 45329
ירושלים 91454
טלפון 02-571-1231
פקס 1532-571-1231
בדוא"ל
torathamishpacha
@gmail.com

במסגרת מבצע מאורות השובבי"ם המכון
יוציא מידי שבוע קובץ תורני בנושא רפואה
והלכה במשפחה
מאמרים ומערכות, הערות והארות על
הנושאים שנידונים בקובץ יתקבלו ברצון
וידפסו בקובצים הבאים

תוכן הענינים

ד הקדמה

ח מבוא

יד פתח דבר

סקירת תהליכים רפואיים, כל האמצעים, כל המצבים,
כל השאלות ההלכתיות השייכים לכל סוג אמצעי מניעה.

כט מדור הלכות והליכות

נ מדור בירורים וביאורים

קכא אנציקלופדיה הלכתית רפואית

קסט ספר ברכת הבנים

הקדמה

מכון תורת המשפחה להעמקת ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה, הוקם בעצתם ובעידודם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ובהכוונה צמודה של ועדת הרבנים העומדים בראש המכון,

המטרה של המכון הוא לספק ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה,

הורתו ולידתו של חיבור זה בשיעורים שנמסרו על ידינו במקומות שונים, לפני עשרות רבות של רבני קהילות ומוצי"ם היושבים על מדין, מכל המגזרים, בארה"ק ובתפוצות,

ספר זה יוצא במסגרת מבצע 'מאורות השובבי' ס' בו יצא כל שבוע חוברת על נושאי רפואה והלכה במשפחה

ספר זה המוגש לפניכם עוסק בהלכות והליכות מניעת הריון ואמצעי מניעה.

הנושא של מניעת הריון ואמצעי מניעה מתחלק לשתי סוגיות, א אם יש היתר להזוג למנוע את עצמם מהריון, ולכמה זמן. ב גם לאחר שניתן היתר לעשות מניעה - באיזה סוג אמצעי מניעה מותר, ואיך כדאי ומומלץ.

הספר הזה נוגע לשאלות השכיחות ביותר, כי אף לאנשים שלא נתקלו בשום מחלות בחייהם מגיעים פעמים רבות למצבים מיוחדים הדורשים טיפול באמצעי מניעה.

המציאות העגומה היום היא, שגם בני תורה רבים טועים לחשוב שהנושא הוא נושא רפואי בלבד ולכן אינם מרגישים צורך לפנות ליעוץ הלכתי לפני שהולכים ליעוץ רפואי, וזה מחובת הרבנים בכל אתר ואתר לעזור הציבור בכלל וציבור האברכים בפרט שנושא זה הוא סוגיא חמורה ומורכבת ביותר הנוגעת לשאלות דאורייתא, ואפשר בנקל לעבור על איסורי דאורייתא החמורים.

אכשרא דרא ובעקבות ההתקדמות של עולם הרפואה בכלל ובנושא של אמצעי מניעה בפרט, אשר כמעט אין היום בנמצא דברים שהשתמשו לפני דור, כי כל האמצעים השתדרגו והתווספו עוד הרבה סוגי אמצעי מניעה וכן נעלמו דברים הישנים. והשתנו הדברים לטובה, וברוך השם שלא צריכים היום להשתמש עם אמצעי מניעה בעייתיים בהלכה, ואפשר וצריך להשתמש עם

האמצעים שהם מותרים על פי הלכה בלי להזדקק להיתרים דחוקים שלא נאמרו אלא בשעתו ובמקומו, בשעת סכנה או בספק סכנה.

דוגמא לזה הוא האמצעי הדיאפרגמה אשר הרבה דיו נשפך לדון בספרי כל גדולי הפוסקים האם זה דומה להמוך של הסוגיא ביבמות אשר נחלקו בזה הראשונים וגדולי האחרונים אם מותר להשתמש בשעת סכנה או בספק סכנה, או שזה עדיף ומותר גם שלא בשעת סכנה אלא לצורך גדול מאוד, ולהרבה דיעות לא הותרה השימוש בזה אלא בשעת סכנה או ספק סכנה, כי זה דומה למוך שלפי הרבה דיעות זה דבר הגובל באיסור החמור של השחתת זרע. אחרי שיש לנו היום אמצעי מניעה טובים שיעילים במאה אחוז ואין להם שום שאלה של השחתת זרע הרי שבדאי שאין צורך לסמוך על היתרים דחוקים ואסור בהחלט להשתמש עם האמצעי הזה אלא אם כן זה מצב שאין מתאים לה שום אמצעי אחר כמו אשה מבוגרת שיש לה מחלות שונות כאשר יתבאר בפנים הספר.

עוד דוגמא פשוטה לזה הוא הספוגית המשווק באיצטלא דהיתרא, ואנשים משתמשים עמו בטעות כאשר הם חושבים שאין בזה שאלה של השחתת זרע, כי התהליך של המניעה הוא בעיקר מסתמך על הקוטלי זרע שנמצאים בפנים, בו בזמן שדנו הפוסקים אם איסורו מדאורייתא או דרבנן, כי יש כאן כמה סברות לגרענותא כמו שיתבאר בפנים.

וכן ישנו חשיבות יתירה להרבנים להתמצא בנושא כי כשהרב נותן היתר, הרי הרב צריך לדעת מה לייעץ כדי לא יהיה מצב שבו הזוג ילך וישאל את הרופא ויקבל אמצעי מניעה שאסור ע"פ הלכה, וכן יכול להיות שיקחו אמצעי מניעה הגורמים שאהשה לא תהי' טהורה לבעלה, על ידי תופעות לוואי של דימומים כבדים, שברוב המקרים הרופאים לא מודעים לזה, ולכן אין כאן האפשרות לסמוך על הרופאים (ובנוסף לזה, הרופאים שמוסמכים לרשום את האמצעים הם רופאים שאין להם שום התמחות בתחום זה, ועובדה שרוב רופאי ילדים ורופאי משפחה גם רושמים ולא רק רופאי נשים).

חוסר מודעות בנושא, יכול לגרום חלילה שאלות שהם בגדר פיקוח נפש, וכן לא פעם שאנשים שנמצאים בשעת סכנה לקחו מניעה שאינה מתאימה או שבכלל לא לקחו מניעה, כי היה אצלם פשוט שהדבר אסור בתכלית, והגיע לידי סכנה, או לכריתת רחם, ולכן צריכים הגדולים להזהיר על הציבור למען ידע את המעשה אשר יעשה.

במכון תורת המשפחה מתקבלות כל יום שאלות מרבנים ומוצי"ם הרוצים לברר על סוגי אמצעי מניעה מתאימים לנשים במצבים שונים, הסיבה שהתחום הזה הוא נטוש ואין הרבה שידועים לפסוק ולייעץ לאנשים הוא בגלל ההתקדמות של הרפואה, וידוע שבנושא זה של אמצעי מניעה יש חידושים ועדכונים כמעט בכל חודש, ואינו דומה הדברים שעמדו לרשותינו לפני שנתיים ועל אחת כמה וכמה שאינו דומה לדברים שהיו לפני חמש עשרה ועשרים שנה, גם האמצעיים הישנים השתנו במציאות ולכן ההלכה השתנתה, וגם נתוסף הרבה דברים חדשים, ולכן גם ההלכה אינו מפורסם כל כך, וגם המציאות הרפואית לא החלטי, וכאשר אנחנו מדברים על שומרי תורה ומצוות שצריכים גם שהאמצעי לא יגרום לתופעות לואי של דימומים וכתמים, הרי שהעבודה למצוא אמצעי מתאים הוא דבר קשה ביותר.

הדינים וההוראות בנושא מניעת הריון הוא מורכב ביותר, מצד אחד יש שיקולים על האמצעים שקיימים ומצד שני יש שיקולים על המצב של האשה, ומה שאצל אשה אחת נחשבת איסור דאורייתא בגלל האמצעי הבעייתי, לא כן לאשה אחרת בגלל המצב הגופני או הנפשי, והיינו שאין כאן פסקים פשוטים על האמצעים בלבד, אלא יש כאן שיקול מכמה היבטים ולכן פשוט לכל בר בי רב שדינים אלו מסורים אך ורק למרנן ורבנן היושבים על מדין, ויש להם את הכח לדון בדיני נפשות, ואיש בלעדיהם לא יפסק בהלכות אלו.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סד: ולמעשה כשמזדמן שאלה כזו אני חוקר ודורש הרבה אם יש להאשה סכנה בזה ורק אם הבעל והאשה הם יראי ה' וצנועים במעשיהם שלא יקילו הם עצמם יותר מהראוי וגם שלא ידעו אחרים ממה שהקלתי להם כדי שלא יבואו אחרים להקל בעצמם שלא כדין. וגם רק על זמן קצר וכשיעבור הזמן אם אומרים שעדין היא בסכנה להתעבר אני חוקר ודורש עוד הפעם ואני מזהירם עוד הפעם מחומר האיסור ושלא יבואו להקל יותר מהראוי ולא יפרסמו וג"כ רק על זמן קצר וכן בכל פעם אם עדין הם צריכים להיתר. ולכן מעטים מאד הם אלו שהתירתי להם. וכן יש לכל רב מובהק להתנהג בזה. וסתם רבנים ח"ו להם להורות בענין חמור זה.

החוברת שלפניכם - אין מטרתה לפסוק בענינים חמורים אלו, אלא להביא בפני הקורא סקירה קצרה על הנעשה בתחום מבחינה רפואית, ולתת שיעורים, מראי מקומות ותקציר מתשובות הפוסקים.

הבנת העניין והכרת הצדדים ההלכתיים, יהוו התחלה ובסיס לדיון הלכתי מעשי, ואף להדרכת הציבור מה הם השאלות והנידונים בענינים אלו, בבחינת "שאלת חכם חצי תשובה".

החוברת המוגשת לפניכם בשלב זה היא נסיונית, ונשמח לקבל מהקוראים והלומדים בה הערות, תיקונים, ומראי מקומות ומאמרים על ענינים אלו, אנו נשתדל לפרסם אותם בגליון הבא שיופיע בשבוע הקרוב בע"ה.

הערות והארות יתקבלו בפקס 1532-571-1231

או בת.ד. 45329 מיקוד 91451 ירושלים

או בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שוחרי ההלכה מוזמנים להצטרף למעגל התומכים במכון תורת המשפחה, ויתקבלו בברכה הקדשות ותרומות למחלקת הוצאת הספרים של המכון, לפרטים: הרב שמואל כהן. טלפון 02-571-1231 או לפנות בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שלש הספרים הראשונים עסקו בתחום הפוריות, בספרים הבאים נעסוק בתחום מניעת הריון ואמצעי מניעה בכל המצבים.

בספר חלק ד נעסוק בעיקר בנושא של סוגי האמצעי מניעה, כל הסוגים הקיימים, מה מותר ומה אסור, ומתי אפשר להתיר הדברים האסורים בגלל צורך פיקוח נפש, וכל הסוגיות הקשורים לדינים אלו, א' הפלה ב' פו"ר ג' לשבת לערב ד' דימומים ה' סירוס ו' השחתת זרע.

בספר חלק ה' נעסוק בעיקר בנושא של מניעת הריון, מתי מותר, מתי אסור, ומתי תלוי לשיקול דעת הרופא, לשיקול דעת הרב, סקירה של כל המצבים, אחרי ניתוח קיסרי, אחרי הפלה, לידות תכופות, אחרי גיל מ', במחלות שונות.

אנו מקווים להמשיך בעזרת השם במלאכת הקודש ובתפילה לעתיד שלא תצא תקלה תחת ידינו.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר

מערכת תורת המשפחה

מבוא

נושא זה של מניעת הריון הוא סוגיא שכל רב ומורה הוראה בישראל מזדקק לענות עליהם תשובות בכל יום, כך העיד הגאון הגדול ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א חבר בד"ץ דבית הוראה של הגר"ש ואזנר שליט"א בעל השבט הלוי. ופסיקה בהלכות אלו מצריכה ידע הלכתי רחב מאוד אשר מתחיל בהלכות נדה וממשיך בהלכות סירוס, בהלכות השחתת זרע, בהלכות מצות פריה ורביה, מצות לשבת, לערב. וכן בהלכות הפלה, ובהלכות שבת ועוד ועוד. אבל לא פחות זה מצריך גם ידע רפואי רחב להבין איזה מצב נחשב לשעת סכנה ואיזה לספק סכנה ואיזה לשעת הצורך גדול מאוד, וכן זה מצריך ידע מעודכן על האמצעים הקיימים, כאשר המצב בתחום זה מתקדם ומשתנה לטוב ולמוטב בכל יום ויום.

הפסק של הרב בנושא של מניעת הריון כולל ג' חלקים הראשון האם יש בכלל היתר למנוע הריון במצב הקיים, שנית לכמה זמן יש להתיר לעשות מניעה ושלישית על ידי מה לעשות את המניעה.

רבים וטובים ראו וכן תמהו על הצורך של הרב להתערב בתחום הזה, הרי לכאורה זה נושא רפואי נטו, ומה לרב בבית מרקחת, וטעות בידם, תמיהתם מחוסר ידיעה הלכתי ומחוסר ידיעה רפואי, כי דבר זה אם יש היתר לעשות מניעה או לא נוגע לשאלות דאורייתא, כגון מצות עשה של פריה ורביה, וכן השאלה איזה אמצעי להשתמש נוגע לאיסורי דאורייתא כגון איסור השחתת זרע, ואיסור סירוס, ובקל יוכל האדם להגיע למצבים של איסורי דאורייתא ממש, ולכן פשוט מאוד שחייבים להתיעץ עם רב מורה הוראה מובהק בענינים אלו שיורה לו הדרך מה לעשות, ולצערנו המצב הוא שהרופאים מציעים לכל אשה אחרי לידה בביקור הראשון אחרי ששה שבועות לעשות מניעה לשנתיים, והרבה אנשים שלא יודעים שצריך להתיעץ עם מורה הוראה עושים בתמימות ככל העולה על רוח הרופא, ולכן על הרב להזהיר את האנשים שלא לעשות שום דבר בענין זה בלי להתיעץ עם רבם.

גם בתחום הפרקטי יש כאן צורך בעצה של הרב, כי כידוע עדיין לא יצא שום דבר המונע הריון ביעילות של מאה אחוזים שאין להם תופעות לוואי, וכל הסוגים השונים של אמצעים למניעת הריון יש להם תופעות לוואי והגבלות מסויימים, וכגון התופעות לוואי של דימומים וכתמים, אשר אשה שומרת תורה ומצוות

לא יכולה להסתפק עם אמצעי מניעה שאוסרת אותה לבעלה, ולכן הרי יש כאן צורך בידע פרקטי בתחום זה, ולא רק לדעת מה המציאות של הרפואה אלא לדעת לאיזה מצבים מתאים אמצעים אלו ולאיזה מצבים מתאים יותר אמצעים אחרים כדי שבנות ישראל יוכלו להטהר לבעליהן, וכן לדעת עצות כדת מה לעשות במצב שאשה מקבלת כתמים. וכל זה רק מראה באצבע את המורכבות של תחום זה ואשר על כן אין צורך להרחיב בנחיצות וחיוב שיש לכל אחד ואחד שצריך לעשות מניעה, שילך לרב מורה הוראה מובהק בענינים אלו ויקבל היתר מפורט, וכן זמן מדויק שיש לו היתר, וכן עצה לאמצעי שלא תיאסר אשתו עליו מצד אחד ויהיה יעיל מצד שני.

כל גדולי ישראל כבר יצאו מגדריהם להאריך בנושא זה שאין שום היתר לאף אדם להורות דין לעצמו, וכן אין היתר לדמות מילתא למילתא, ומצב למצב, כי כל אשה יש לה צירוף מקרים ופרטים שונים אשר משנים את הדין לגמרי, ולפעמים מה שנראה לאדם כספק סכנה הוא בעצם רק שעת הדחק גדול, וכן להיפך מה שנראה לאנשים כצורך בלבד הוא בעצם ספק סכנה ממש, וזה משפיע ישירות על הזמן של המניעה ועל האמצעי המניעה שמתאים במצב הזה.

וכאן המקום להדגיש שאין שייך בשום פנים ואופן לתת הוראות כלליות לאנשים או לרבנים או לרופאים מה אשה צריכה לקחת, אלא הזוג צריך להתיעץ עם רב מובהק שמתמקצע בענינים אלו והוא יתחקר את הרקע של המצב הבריאות של האשה, וכן ישאול על קיום מצות פריה ורביה, על גיל של האשה, על ההיסטוריה הבריאותית של האשה, גם מצב הגופני, וגם מצב הנפשי, ואם האשה הוא מניקה ובאיזה חודש של הלידה היא נמצאת, ואם כבר קיבלה מחזור, ומה הסיבה שהזוג מבקש לעשות מניעת הריון, כי לא דומה מצב שהזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם חשש פיקוח נפש למצב שזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם קושי וצורך גדול ככל שיהיה, גם מצד היעילות, שבמקום ספק פיקוח נפש חייבים לתת רק דברים שהם יעילים ביותר, וגם מצד ההלכה, שיש יותר מקום להקל על אמצעים שהם שנויים במחלוקת בין הפוסקים. ולדוגמא אשה מבוגרת שהיא נמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, שהגם שבדרך כלל אין היתר לשימוש בקשירת חצוצרות, אבל במקום סכנה כבר כתבו הפוסקים שיש אופנים שמתירים, ובודאי היום שיש אמצעי של סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק גרמא שמקילים במקום סכנה לדעת כמה פוסקים. ויבואר באריכות בהמשך המחלוקת הפוסקים בזה. ולפי שכלול הנתונים הוא יכול להתאים

הדברים המתאימים ביותר במצב הקיים, וגם אז לא כדאי לעשות החלטה סופית אלא לתת להזוג את האפשרויות הקיימות במצב כזה, ולהדגיש להם את היתרונות והחסרונות של השיטות הרלוונטיות, ושהם יחליטו עם הרופא שהוא ימליץ להם לפי המצב הבריאות של האשה, אם במשפחה שלה קיימת סיכון לקרישות דם צריכין להדגיש את זה לרופא ולרב. כי יש דברים שלא נותנים במצב כזה וכמו שיבואר בהמשך.

רקע של ההיבט הרפואי על אמצעי מניעה

בכל ההיסטוריה היה המושג של מניעת הריון אלא שהסוגים והאמצעים השתנו מדור לדור, ולכן בתחילה היה מוכר כמה סוגי אמצעי מניעה מרכזיים, א' דחיית הטבילה, ב' התקן תוך רחמי, ג' משמש במוך, ד' רחיצה אחר תשמיש, לפני מאה שנה היה מוכר בעיקר האמצעי שנקרא 'דאיפרגמה' שהוא כיסוי על הצואר הרחם, ב' הקונדום שהוא כיסוי על האבר של הבעל, ומלפני חמישים שנה יצאו עוד כמה דברים, א' הגלולות שהם עדיין גם היום שולטים בשוק, והם בעצם החליפו רוב הדברים שהיה לפני התקופה ההוא. ב' יצאו עוד דברים חדשים כמו ההתקן התוך רחמי שהם גם כן שינו צורה וקיבלו צורה חדשה, והם היום הדברים הכי נפוצים שיש היום. ג' כמו כן יש היום סליל שנקרא אשור שהוא במקום הקשירת החצוצרות, ד' יש היום המדבקה וכן הטבעת נובורינג שהם באותו רעיון של הגלולות ה' יש היום הקוטלי זרע למיניהם שהם גם כן מצויים.

רקע והיסטוריה על השאלות בהלכה

והנה בשעתו לפני מאה שנה דנו האחרונים, ורעק"א והחת"ס אסרו ורוב הפוסקים ובראשם הצמח צדק ואחריו התורת חסד התירו ועל הדיאפרגמה כתב המהרש"ם שאף לדעת רעק"א יש לחלק בין זה למוך, וכן דעת הגרש"ז, ושאר האחרונים אסרו, ואח"כ לפני ארבעים שנה היה הנידון בין הפוסקים על הגלולות ובזה נחלקו גם כן הגאון ר' משה פיינשטיין שאסר, והגרש"ז התיר, וכן רוב האחרונים, וכן נחלקו הגאון בעל שבט הלוי שהתיר במקום סכנה קשירת חצוצרות, והגאון הגר"ש אלישיב אסר גם במקום סכנה, ואח"כ יצא הקוטלי

זרע ונחלקו הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך שאסר, וכל האחרונים התירו וכן יצא ההתקן תוך רחמי ורובם ככולם התירו.

ולפני כעשרים שלשים שנה יצא הסיכום של האחרונים והפוסקים בכל מיני ספרים וקובצים שסיכמו דעת הגרש"ז ועוד שסוברים שיש דירוג בין הסוגים ולדוגמא לפי רוב הספרים הדירוג של הגרש"ז הוא א' גלולות ב' התקן ג' דיאפרגמה ד' קוטלי זרע ה' קשירת חצוצרות

ולמעשה מאז יצא הטבעת הנובוריג, וכן המדבקה, וכן סוג שונה של קשירת חצוצרות וכן ספוגיות וקוטלי זרע למיניהם והגלולות בעצמם השתנו בכמה פרטים וכדומה,

רקע והיסטוריה על תופעות לואי

ובפועל, כיון שהיה לפני ארבעים שנה הרבה תופעות לואי בגלולות שזה היה בעצם המוצא הגדול, לכן הרבה רופאים ורבנים לא המליצו על זה, וכן היום עד לפני כמה שנים היה עדיין דעה רווחת אצל הרופאים שזה לא טוב, וכן להתקן היה עד לפני כמה שנים כמה תופעות לואי, ובעיקר דימום, ולכן נמנעו רבים וטובים מכל הטיפולים האלה, ובמקום הצורך העדיפו לדחות הטבילה וכדומה, לאחר הביזין, וכן יש היום עדיין הרבה שעושים כך.

וכיון שהמציאות השתנה בהרבה דברים, והרבה רבנים ואנשים לא מעודכנים בזה לכן ראינו מן הצורך לכתוב המצב הקיים ברפואה כדי לעזור לרבנים לייעץ לאנשים

באופן שגם החלק הרפואי השתנה וגם החלק ההלכתי, ובעיקר צריך לציין שגם לפי הגרש"ז שיש דירוג של עדיפות בהלכה, אבל גם הוא כותב שזה רק עד שיש חילוק ברפואה והיינו שאם אשה לא יכולה לקחת סוג אחד הוא מתיר את הסוג השני, וכיון שכן, הרי צריך לדעת שיש חילוקים גדולים ורבים וזה משנה מאוד, כמו דוגמא אחת, שאשה בהנקה לא יכולה לקחת הגלולות הרגילות שהם גלולות משולבות והגלולות שאינם משולבות הם בעייתיים מצד הדימום, ולכן יש עצה לעבור למשהו אחר או לחפש פתרונות כמו להכפיל למשך שבוע או שבועיים עד ג' פעמים, וזה רק דוגמא אחת.

סיבות שבדרך כלל הם סיבה למניעה.

א' במקום סכנה, כמו אחרי ניתוח קיסרי, ויש ויכוח בין הרופאים אם צריך שנה או חצי שנה, בעקבות המחלוקת הרופאים, יש מחלוקת בין הרבנים.

ב' אחרי הפלה, גם בזה יש מחלוקת בין הרופאים אם צריך הפסקה של שלשה חודשים, ודעת רוב הרופאים שמספיק חודש, וכן כנראה דעת רוב הרבנים שמספיק אחר שהיה פעם אחת מחזור רגיל.

ג' משפחה שיש מחלות וילדים לא בריאים, שנחלקו בזה הפוסקים, וכנראה שדעת רוב הפוסקים שיש להתיר למנוע הריון, מה גם שהיום הם יכולים לקיים מצות פו"ר על ידי פי ג' די, פירושו הפריית מבחנה מתקדמת ובשיטה מסוימת.

ד' אחרי לידה, לעשות רווח בין לידה ללידה, והנה מצד הרפואה לא ברור שצריך בכלל הפסק, ושאלתי פעם ד"ר אלחנן בר און והשיב לי שלפי מיטב ידיעתו אין בספרי הרפואה שום ידיעה בעניין, ויש הבדלים בין אשה שקיימה מצות פו"ר לאשה שלא קיימה פו"ר, וכן גם אם לא קיימה יש הבדל בין אשה שכבר ילדה כמה ילדים או תאומים לבין אשה שילדה רק ילד אחד.

ה' בגיל ארבעים, יש יותר סיכונים ללדת ילד עם תסמונת דאון. והיום יש הרבה מודעות לעניין, ונחלקו הפוסקים אם מותר רק למנוע בשב ואל תעשה כמו דעת שבט הלוי, או שמותר לפעול בקום ועשה כדעת הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב. וכן יש מצבים שהם סכנת נפשות להאם, או לפעמים סכנת אבר, ובזה יש נידון בין הפוסקים אם מותר משום פיקוח נפש להתיר קשירת חצוצרות שהוא סירוס האשה, או לפחות מותר בשיטה אחד שאינו סירוס ממש כיון שאפשר להחזירו על ידי ניתוח פשוט, וכן יש נידון אם מותר סליל 'אשור'. לפחות במקום שהוא קרוב לספק פיקוח נפש.

כמה זמן מונעים

הזמן והרווח בין לידות משתנה וזה תלוי בשני גורמים הא' סיבת ההחלטה למניעת הריון ב' מה הוא המסורה ודעת הרב. והיינו כי במקום של סכנה כמו אחרי ניתוח קיסרי כמובן שיש היתר של הזמן של הסכנה, ולכן זה תלוי מה דעת הרב כאיזה רופא לנקוט חצי שנה או שנה, וכן בכל אשה אחרי לידה

יש מחלוקת בין הרבנים כי לדעת החזון איש יש שלידות התכופות הוא בגדר סכנה וצריך לפחות שנה, וכן כתב בעל הקה"י באגרת לעשות הפסק של שנה, ויש שכתבו בשם הגרש"ז רק חצי שנה. וכן זה תלוי במצב הבריאותי והנפשי של האשה בפרט אם כבר קיימו מצות פו"ר. ואם לא קיימו מצות פו"ר יש מחלוקת בין הפוסקים שדעת הגרש"ז להתיר אחרי כמה ילדים, ודעת המנחת יצחק לאסור, ולדעת החזו"א הסתפק הגרש"ז אם מותר גם אחרי לידה הראשונה. וכן אחרי הפלה, יש שמתירים רק לכמה חדשים בודדים ויש שלא מתירים כלל, ויש שמתירים חצי שנה. וכן אחרי גיל הארבעים, אם מותר למנוע או לא, שיש שמתירים לעשות בפועל בקום ועשה מניעה, ויש שאסורים בצורה כזה ומתירים רק בשב ואל תעשה. וכן בזה תלוי אם זה מקום סכנה או לא.

פתח דבר

בדיני מניעת הריון ואמצעי מניעה נכתבו כבר מאות רבות של תשובות בהלכה, והמאמר הזה לא בא לדון בענייני הלכה, אלא לתת רקע רפואי לרבנים העוסקים בתחום, כדי שהרבנים יוכלו לדון ולייעץ בצורה הטובה ביותר לזוגות שהתירו להם למנוע הריון, כמו כן אין המאמר הזה עוסק בעצם השאלה אם מותר למנוע הריון או לא, כי זה שאלה שאין עליה תשובה בספר ולא שייך לכתוב על זה כללים, אלא חייבים לשאול רב מובהק העוסק בתחום, ואין שום היתר לפסוק לעצמם, גם מבחינה הלכתית, וגם מבחינה השקפתית, ובעיקר מבחינה רפואית.

הנה מאמר זה שעוסק בעיקר ברקע הרפואי של הסוגיא דמניעת הריון וסוגי אמצעי מניעה, הגם שהוא סוגיא רפואית, וכמובן שאין כאן שום כוונה להחליף תפקיד של רב לתפקיד רופא, ואין רב שהוא תחליף לרופא, גם מבחינה חוקית וגם מבחינה רפואית, כי הרי יש דברים שמומלץ לאשה אחת שהוא מסוכן לאשה אחרת, כמו נשים שיש להם במשפחה קרישת דם שהגלולות הם סכנה אצלם וכדומה, וכן יש דברים שאינם בגדר סכנה אבל זה יכול לגרום לבעיות, כמו גלולות משולבות בזמן הנקה שבדרך כלל מפחית את איכות החלב ולכן בודאי שצריך מרשם של רופא, אבל יש כאן כוונה שהרב יוכל לייעץ להזוג איזה סוג להעדיף, ומה לבקש מהרופא, כי בדרך כלל הרופאים אין להם שום התנגדות לסוג כזה או אחרת, והבחירה היא בסופו של דבר בידי הזוג, וכאן התפקיד של הרב לקחת המידע הרפואי והמידע האישי וההיסטורי של האשה, ולשכלל כל היתרונות מול החסרונות ולפסוק להלכה למעשה ולהתאים להם הדרך הכי טובה שבראש וראשון יתאים לפי ההלכה, והרפואה ולנוחיות האשה.

חשוב מאוד להדגיש, שנכון להיום, עדיין לא יצא שום סוג של אמצעי מניעה שהוא אידיאלי, לכל הנשים, אלא יש המון סוגים של סוגי מניעה, ובכל סוג יש עשרות חברות, ובכל חברה תת סוגים, ולכן גם אם אשה לא מסתדרת עם סוג אחד של גלולות אפשר להתאים לה סוג אחר של גלולות, וכן אם היא לא מסתדרת עם התקן מסוג אחד אפשר להתאים מסוג אחר, וכמו כן זה הסיבה שצריך לדעת את מצב האשה, האם היא בזמן הנקה, או בגיל מבוגר, או אחרי ניתוח קיסרי, כי כל פרט משנה גם מבחינה רפואית מצד התופעות לוואי, ומצד האפיקטיביות שלהם, וגם מצד הבעיות ההלכתיות שיכולות להיות על ידי

דימומים, והכל כמו שיפורט בהמשך באריכות בטוב טעם.

ומעתה נבוא לדון בפרטי האמצעים הקיימים,

סקירה רפואית

ישנם המון סוגי אמצעי מניעה, נפרט כאן כמה מהם, ונתחיל לפי סדר שהם בדרך כלל בשימוש אצל ציבור יהודים שומרי תורה ומצוות¹. א' מכשירים הורמונליים והיינו דברים שמוסיפים הורמונים לגוף ועל ידי זה מונעים הריון, ובכלל זה יש גלולות, מדבקת אוורה, טבעת נובורנג. ב' התקן תוך רחמי שהם בלי הורמונים² ג' קוטלי זרע. ד' דיאפרגמה ה' קשירת חצוצרות או סתימה על ידי סליל שנקרא אשור. ו' דרך הטבעית של ימים בטוחים והיינו שמאחרת טבילתה עד אחרי הביוץ. ז' דברים האסורים כמו קונדום וכדומה. כמובן שבתוך כל השלשה המשפחות האלו יש הרבה סוגים כאשר נפרטם כאן.

בתוך החלוקה של מכשירים הורמונליים נכללים כמה דברים א' גלולות, הגלולות הם הדבר הכי מצוי בארץ ישראל, ורוב הנשים במשך חמישים שנים האחרונות היו לוקחות למניעת הריון את הגלולות, גם משום הצד הרפואי שהיה ממליץ על זה בגלל היעילות הרבה שלו וגם מצד ההלכה שזה בעדיפות עליונה כמו שיבואר לקמן.

צורת השימוש של הגלולה הוא לקחת כל יום גלולה אחת באותו זמן, וזה אחד מהדברים המורכבים שבו, כי אם שכחה לקחת יום אחת הוא כבר לא יעיל כל כך, ומצד התופעות לוואי, יש להרבה נשים הרבה תופעות לוואי מדימומים וכתמים עד שינויים במצב רוח ונפיחות הגוף ועוד. ובדרך כלל הגלולות לוקחים אותה כל יום למשך שלשה שבועות ואח"כ מפסיקים ומגיע המחזור.

גם בתוך הגלולות יש המון סוגים אבל בעיקר צריך לדעת כמה כללים והוא א' שיש ב' סוגי גלולות, גלולות משולבות והיינו שמכילות גם הורמון פגסטרון, וגם הורמון אסטרון. וגלולות שמכילות רק הורמון פגסטרון בלי הורמון אסטרון. נשים בהנקה לא יכולות לקבל ההורמון אסטרון ולכן הן מקבלות

1 בהמשך יבואר גם הסוגים שהם בעייתיים קצת ומוותרים בזמן של ספק סכנה, ועיקר המאמר שדן באריכות על כל סוג וסוג אמצעי מניעה דרגתו בהלכה הוא במאמר אחר ועיי"ש.

2 ויש סוג אחד של התקן תוך רחמי שיש לזה הורמונים, אבל זה לא מצוי כל כך אצל ציבור שומרי תורה כיון שזה גורם לדימומים לכמעט ארבעים אחוז של נשים למשך של חדשים ארוכים עד שזה מתחיל לפעול בלי תופעות לוואי ולכן רק במקרים מיוחדים ממליצים על זה.

אמצעי מניעה של גלולות שמכילות רק פגסטרון שיש לזה השלכות א' שזה כבר לא מאה אחוז מניעה כמו הגלולות הרגילות ב' שזה גורם הרבה פעמים לדימומים ולכתמים רבים³. כלל שני שחשוב לדעת הוא שיש הבדל מהותי ועיקרי בין הגלולות במינון שלהם, והיינו שהגלולות הישנות היה להם הרבה הורמונים כמו שלשים ושלשים וחמש לכל גלולה והיום רוב הגלולות הם לא יותר מעשרים עד עשרים וחמש לגלולה ויש הבדל משמעותי בזה כלפי התופעות לואי. והיום יש כבר מחמש עשרה לגלולה אבל לרוב הם לא כל כך יעילים⁴. ועוד נקודה שנדגיש כאן הוא שההורמונים שיש בתוך הגלולות הם מתחלקות לכמה סוגי הורמונים והיינו שאותו הורמון שקוראים לזה פגסטרון יש כמה סוגים ממה זה מיוצר ויש הבדל ביעילות שלו וכן כלפי התופעות לואי.

ומהסוג של מכשירים הורמונליים יש גם המדבקות אוורה שהיא פועל בצורה של גלולות משולבות. והיינו שיש לה ב' ההורמונים ומדביקים המדבקה בכל מקום בגוף שאין שער, והמדבקה משחרר ההורמון כל יום, ועיקר היתרון שלה שלא צריך לקחת כל יום, וזה גם כן בצורה של שימוש שלשה שבועות ואח"כ מורידים אותה, והמחזור מגיע.

וכן יש בחלוקה הזו עוד דבר שהוא חדש וקיים רק כמה שנים, וזה טבעת בנרתיק שנקרא נובורנג, שפועל בצורה של גלולות משולבת, והיינו שיש לה שתי ההורמונים ומשחרר אותם כל יום. צורת השימוש של הטבעת הוא שהאשה מכניסה אותה לאותו מקום עמוק, ומשאירים את זה למשך שלשה שבועות, ואח"כ מוציאים והמחזור מגיע.

הסוג השני של אמצעי מניעה הוא התקן תוך רחמי, I.U.D. והיינו שרופא מכניס לתוך הרחם התקן, וזה מונע הריון, בדרך כלל זה בשימוש כשרוצים למנוע לתקופה ארוכה כמו שנה או שנתיים ולא כשרוצים למנוע רק כמה חדשים או חצי שנה. ויש כמה סוגי התקנים כמה סוגים, א' התקן תוך רחמי של נחושת הרגילה בצורה של טי או עגול, ב' התקן תוך רחמי בשם ג'ניפקס. שהוא בצורה ישירה עד למעלה, ג' התקן שכולל גם הורמונים, ויש היום הרבה שממליצים על

3 ועיין בהמשך שיבואר היטב החילוקים שיש כאן, ועד כמה זמן בהנקה צריך לחוש לזה, וכן יש עצה של לקחת שתיים למשך שבוע או שבועיים עד שלש פעמים וכמו שיבואר שם ועיי"ש.

4 זה נקודה שצריך לעקוב אחר עדכונים רפואיים כי זה מתעדכן כל הזמן, ויש היום המון חברות בכל העולם שמנסים לייצר גלולות עם הורמונים נמוכים מאוד וכנראה שעם הזמן זה ירד אפילו יותר ויהיה יעיל.

הגניפקס בגלל שזה גורם פחות דימומים ויתבאר בהמשך. צריך לדעת שבכללות ההתקן גורם הרבה פעמים לדימומים למשך חודש עד שלשה חדשים, וזה תלוי בכל אשה, וכן תלוי בצורת התנוחה של ההתקן תוך הרחם, ולפעמים אם לא מסתדרת צריכה להחליף להתקן אחר או ללכת לרופא מקצועי בתחום הזה כדי שיכניס את זה בצורה טובה שלא יהיה דיומים ממושכת, אבל בדרך כלל אשה שלא מסתדרת עם זה צריכה להחליף לאמצעי אחרת וכמו שיבואר לקמן.

וכן קיים סוג של מניעה שהוא קוטלי זרע, ונכללים בזה הרבה סוגים, כמו פתילות שמכניסות עשר דקות לפני המעשה ועוד בערך ששה סוגי דברים שפועל באותה צורה.

כמו כן קיימים דברים שהם פחות בשימוש מכמה סיבות לפעמים רפואיות, ולפעמים הלכתיים, כמו הדיאפרגמה. וכן קשירת חצוצרות, וכן סתימת חצוצרות על ידי סליל שנקרא אשור.

וכן יש אופנים למנוע על ידי ימים הבטוחים, וגם זה אינו יעיל כל כך כי זה פחות משמונים אחוז יעיל ולכן אין זה מומלץ כשצריך מניעה, ויתבאר יותר בהמשך.

פרטים על אמצעי מניעה מבחינה רפואית

לטובת הענין נציין כאן המושגי יסוד בסוגיא של אמצעי מניעה, האמצעים הקיימים, האחוזי הצלחה, התהליך איך הוא מונע, ויתרונות וחסרונות והתופעות לוואי שהוא גורם, ולאיזה אשה באיזה מצב הוא מיועד ומומלץ מבחינה רפואית.

המידע הרפואי מיוסד על המאמר של פרופ' זיידמן בספר מילדות גניקולוגיה ופוריות, מערכת המכון מודה לו מקרב הלב על העזרה התמידית שהוא נותן בכל שאלה ובעיה של הרבנים.

אין לסמוך על המידע בלי יעוץ רופא לכל מקרה.

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
ימים בטוחים	40%	חישוב מתי יום הביוץ, על ידי מקלות ביוץ או בדיקת דם.	יתרון: טבעי, בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל	שמותר לה ליכנס להריון
דיאפרגמה	90%	מונע כניסה של הזרע לתוך הרחם. האשה מלבישה על צוואר הרחם, מגיע ביחד עם קוטלי זרע.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	שאין לה דרכים אחרים ולא במצב סכנה אם תיכנת להריון
ספוגית	90%	גם מונע כניסה של הזרע, וגם יש לו קוטלי זרע, לפעמים כמה סוגי קוטלי זרע. האשה מכניסה את זה לתוך הנרתיק.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	לאשה שמותר לה ליכנס להריון.
קוטלי זרע	75%	קוטל הזרע ומנטרל את הכח של הזרע.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל בכלל	לנשים בהנקה תוך ג"ח הראשונים או לאשה שמותר לה ליכנס להריון, יעיל עד שלא מקבלת מחזור.
גלולות משולבות	99%	משולב הורמונים אסטרואגן ופרוגסטרין, והוא מונע ביוץ	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לוואי שונים	לנשים שאסור להם ליכנס להריון ואינם בהנקה
גלולות לא משולבות	99%	מכיל רק הורמון פרוגסטרין	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לוואי שונים, בעיקר דימומים.	לנשים בהנקה

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
מדבקה	99%	משולב שתי ההורמונים, ומשחרר לדם כמו הגלולות. מדביקים בכל מקום בגוף שאין שערות.	יתרון: אין צורך בלקיחה כל יום. פחות תופעות לוואי מהגלולות	לנשים שאינם בהנקה
טבעת NuvaRing	99%	הטבעת הנובורינג האשה מכניסה לתוך הנרתיק, ומשחררת שתי ההורמונים כמו הגלולות.	יתרון: כמעט אין שום דימומים, וגם אין תופעות לוואי. פעם בחודש.	לנשים שאינם בהנקה, או אחרי ג"ח בהנקה בארה"ב
הזרקה	99%	ההורמונים בגוף מונעים הביוץ	יתרון: פעם בכמה חדשים. חסרון: יש דימומים ואי אפשר להוציא ההורמונים	לא מומלץ לנשים שומרי טהרה
התקן תוך רחמי IUD Copper T	99%	הרופא מחדירו לרחם והנחושת שעל ההתקן מונע הפרייה (ולא רק השרשה)	יתרון: יעילות עד חמש שנים. חסרון: דימומים אצל הרבה נשים	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי GyneFix	99%	הרופא מחדירו לרחם והוא מונע הפריה	יתרון: פחות דימומים חסרון: נופל החוצה	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי Mirena	99%	הרופא מחדירו לרחם, הפרוגסטרון משוחרר מונע דימום כבד	יתרון: יש פחות דימום בזמן המחזור. חסרון: חצי שנה הראשונה דימום רצוף.	לנשים שחייבים מניעה לתקופה של חמש שנים ויותר

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
קשירת חצוצרות	99%	קושרים וחותכים את החצוצרות, מונע מפגש מעבר של הזרע לביצית	יתרון: מניעה לצמיחות חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
אשור סליל - Essure	99%	סליל מוחדרת לתוך החצוצרה וגורמת לצמיחה של רקמת החצוצרה וחוסם המעבר	יתרון: אין צורך בניתוח לפרסקופיה. חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
קונדום	95%	כיס גומי על האיש, מונע כניסת הזרע לגוף האשה	יתרון: למנוע העברות מחלות.	למצב נדיר במיוחד של סכנה של העברת מחלה

ומכאן למושגים בהלכה בסוגיא של אמצעי מניעה.

הקדמה הלכתית קצרה.

מצד הלכה, יש ג' נושאים שנידונים כאן, א' הלכות השחתת זרע, ב' סירוס, ג' מצות פו"ר, ולשבת ולערב.

ועצם ענין למנוע הוא שאלה של ביטול מצות פו"ר, ובזה ידוע דעת החזו"א שסובר שגם לפני קיום מצות פו"ר מותר למנוע למשך שנה, כי לדעתו לידות תכופות הם בגדר סכנה לגוף, והגם שהגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך הסתפק אם החזו"א התכוין גם אחרי לידה הראשונה אבל כך סתימת לשונו, וכן משמע מהסבר הדברים, והגרש"ז בעצמו התיר בשופי עכ"פ אחרי כמה לידות, גם לפני קיום מצות פו"ר. וידוע דעתו של הגרש"ז שלא ליתן היתר רק למשך חצי שנה, ואח"כ אפשר להמשיך עוד חצי שנה, (עד שנתיים וכן הוא לפי הרפואה יותר בריא שלא לעבור שנתיים) ויש פוסקים שסוברים שאם לא קיימו עדיין פו"ר אין היתר למנוע הריון חוץ אם יש סכנה כמו אחרי לידה קיסרית, וגם לדעתם

יש נידון אם מותר למנוע בשב ואל תעשה והיינו בצורה של לאחר הטבילה, (ועי' בזה בתשובות, ובתשובה משיב נכוחים, בדעת הרמב"ם לפי החיד"א).

סוגי המניעה

כלפי השאלה על הסוג המניעה שזה שאלה של השחתת זרע וכן שאלה של סירוס. לפי רוב הפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות העליונה, ואח"כ גלולות, וכן מדבקת אוורה, ואח"כ טבעת נובורנג, ואח"כ התקן תוך רחמי. והסיבה הוא כי קוטלי זרע אינם עושים שום סירוס אלא מנטרלים כח הזרע, וכיון שאינו יותר משבעים וחמש אחוז הצלחה למניעה הרי אינו ודאי ולכן הוא הכי קל. וגלולות הוא רק סירוס זמני ורק גרמא, והתקן תוך רחמי הוא גם כן רק בתוך הרחם, והכל בדרך אישות רגילה, ואינו כמו שימוש במוך המוזכר בגמרא או אפילו דיאפרגמה שהוא בתוך הנרתיק ואינו נותן להזרע לעבור להרחם, משא"כ בהתקן שאינו חוסם שום דבר והוא רק נמצא בתוך הרחם, אלא שיש שדנים מצד הפלה כי פעם לא היה ברור להרופאים אם זה מונע השרשה או מונע עצם ההפריה כמו שידוע היום.

ולמעשה כל הג' האופנים הותרו לפי רוב הפוסקים, אלא שהסדר הוא עדיפות לכתחילה, כל זמן שאין עדיפות ברפואה, ולכן אם יש עדיפות ברפואה או סיבה אחרת מותר להתחיל מיד עם האפשרויות האחרות. ועיין בחלק התשובות והביאורים שהארכנו בבירור כל הסוגים האחרים של המניעה ולא הארכנו כי בדרך כלל אינו נוגע למעשה.

הנה יש סוגים שהם בגדר מותר לכתחילה, ויש סוגים שהם מותרים רק בשעת ספק סכנה, ויש סוגים שמותרים רק במקום סכנה ממש. ואלו הם, גלולות, טבעת נובורנג, מדבקת אוורה, התקן תוך רחמי, קוטלי זרע, ימים בטוחים, הם דברים שמותרים לכתחילה, והגם שיש גם בזה סדר עדיפות שלפי חלק מהפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות עליונה ולחלק מהפוסקים קוטלי זרע הוא בעדיפות האחרונה וגלולות הוא בעדיפות העליונה, אבל בגלל שזה תלוי גם במצב של האשה כי גלולות הם ביעילות של קרוב למאה אחוז והקוטלי זרע הם רק ביעילות של שבעים שמונים אחוז, לכן זה יהיה תלוי גם במצב של האשה והסיבה שהיא צריכה את המניעה, כי אם זה בשביל סכנה הרי צריך לתת מניעה של יעילות מלאה וגם להשיטות שיש עדיפות לדברים אחרים אבל מודים שבמצב כזה צריך ללכת על זה. וכמו שיבואר בפנים באריכות, והכלל העולה

שבדרך כלל אין שאלה הלכתית לפי רוב הפוסקים ואפשר לבחור בין הגלולות להחתקן תוך רחמי להקוטלי זרע.

ויש דברים שמוותרים רק במקום סכנה ממש כמו קשירת חצוצרות, וכריתת הרחם וכמו שיבואר בפנים. ויש דברים שמוותרים במקום ספק סכנה כמו דיאפרגמה לדעת הרבה פוסקים, ולדעת כמה פוסקים זה מותר גם כן לכתחילה, וכן סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק במקום ספק סכנה ובלי זה אין היתר. וגם בזה יש כמה שיטות שאוסרים וכמו שיבואר בהמשך.

והשאלות ההלכתיות בעצם השימוש בכל הדברים הלא הם מבוארים בפרק אחר באריכות נועם ועיי"ש, והשאלות הצדדיים שמתעוררים משימוש בכל אמצעי יבואר בפנים.

וכאן המקום להדגיש שיש פוסקים שסוברים שכל הענין של שימוש באמצעי מניעה הוא רק במצבים של ספק סכנה ולא במצבים אחרים, ולכן לפי שיטה זו לפעמים העצה שהם מיעצים הוא רק לאחר טבילתה וכדומה כי לדעתם זה רק בשב ואל תעשה שהוא נחות דרגא.

סוגיהאמצעי מניעה אשר נמצא בשימוש אצל ציבור השומרי תורה מתחלקת לכמה קבוצות בדירוג ההלכתי דרגא א' לשימוש בעת הצורך שאינו ספק סכנה ב' לשימוש בעת הצורך שהוא ספק סכנה ג' לשימוש בעת הצורך של מקום סכנה ודאית. בדרגא הא' נכללים האמצעים שאין בהם שאלה הלכתית גדולה ומוסכם לדעת רוב הפוסקים שהם מותרים לכתחילה, וביניהם הגלולות, המדבקה 'אוורה' וטבעת נובורנג, קוטלי זרע, והתקנים תוך רחמיים. בדרגא הב' נכללים אמצעים שיש בהם שאלה הלכתית ושנוי במחלוקת גדולי הפוסקים בדור שלפנינו, כמו דיאפרגמה. בדרגא הג' נכללים אמצעים שיש בהם שאלות קשות בהלכה וביניהם נמצאים קשירת חצוצרות, סתימת חצוצרות, סלי 'אשור' וכריתת הרחם והחצוצרות.

דרגא א

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא א'	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
גלולות משולבות	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרון ופגסטרון ולכן לא מתאים לכל הנשים ותלוי במצב הבריאותי שלם – גם לא מתאים לנשים בהנקה, לפחות בשלשה חדשים הראשונים. לא נותנים לנשים מעל גיל ארבעים. לא מתאים אם יש במשפחה סיכון לקרישות דם או סיכון לסרטן השד גם תופעות לוואי על המצב רוח של האשה ונפיחות הגוף הוא לא מצב נדיר.	גורם לפעמים לכתמים בחודש הראשון.
גלולות לא משולבות	דרגא א'	מיכל רק הורמון פגסטרון לשימוש של נשים מניקות. התופעות הלוואי המרכזי שגורם להרבה דימומים ולכן לוקחים שתי גלולות למשך שבוע שבועיים אחרי יעוץ עם הרופא מתאים גם לנשים מבוגרות מעל גיל ארבעים, או לנשים שיש להם סיכונים אחרים שלא מתאים להם גלולות משולבות.	יש הרבה שאלות בכתמים עד שלש ארבעה חדשים

טבעת נובורינג	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרוגון ופגסטרוין ויש לזה קצת פחות תופעות לוואי מהגלולות ראה ערך גלולות	לרוב הדיעות חייבים להוציאה בהפסק טהרה ובכל הבדיקות של ז' נקיים. וכן במקוה, בדיעבד אם כבר בבית יש מקילים.
מדבקת אוורה	דרגא א'	הוא שילוב של הב' הורמונים וראה ערך גלולות משולבות	שאלות בהלכות חציצה. וכן שאלות בהל' שבת להדביק ולהסיר בשבת
התקנים תוך רחמיים	דרגא א'	הת"ר גורם להרבה דימומים של חודשים, אם לא מפסיק צריך להחליף. הת"ר ג'ינפקס גורם לפחות דימומים, אבל הוא נופל החוצה לפעמים. הת"ר מירנה משחרר פרוגסטרוין, גורם לחצי שנה דימומים.	שאלות בהכנסה א' מצד פתיחת הקבר, בגלל שהוא כל כך דק אין בזה שאלה לרוב המכריע של הפוסקים. ב' מצד הדימומים, לרוב הפוסקים הגם שיש מידע רפואי שהוא מצד מכה יש להחמיר.
קוטלי זרע	דרגא א' (לר' שלמה זלמן דרגא ב' או ג')	יעילות הכי נמוכה בערך רק שמונים אחוז, ובלי שום תופעות לוואי.	אין שאלות הלכתית בזה

דרגא ב

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ב	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
דיאפרגמה			

דרגא ג

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ג	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
קשירת חצוצרות	דרגא ג	מהלך זה הוא לצמיתות	שאלה של סירוס נשים ולכן רק במקום סכנה כדעת רוב הפוסקים, ולדעת הרב אלישיב גם בזה יש להחמיר.
סליל 'אשור'	דרגא ג'	מהלך זה נחשב גם כן שהוא לצמיתות הגם שיש אחוזים קטנים שמצליחים לשחרר על ידי ניתוח	שאלה של גרמא לסירוס נשים ולכן רק במקום חשש סכנה.
שימוש בקנדום לגבר	דרגא ג'		לכל הפוסקים חוץ מיחידים זה רק במקום סכנה ממש וצריך לשאול שאלת רב מובהק

יעוץ הלכתי רפואי בשימוש אמצעי מניעה

אם כבר שני ילדים או שלש, וכן אחרי א' בלידה או הריון קשה מאוד, אמצעים של דרגא א'	לתקופה של שנה, ואחרי שנה אם יש עדיין צורך גדול להתיר עוד חצי שנה או שנה. אפשר לתת גם דברים שהם יעילים רק שמונים אחוז	אשה אחרי לידה רגילה בלי פו"ר
גם דרגא הב' – לא מספיק קוטלי זרע רק בחצי שנה ראשונה בתנאי שהיא מניקה מלאה ועוד לא קיבלה המחזור.	לתקופה של שנה לדעת רוב הרופאים והרבנים. ומנימום של חצי שנה לכל הדיעות. צריך לתת דברים שהם ביעילות של קרוב למאה אחוז	אשה אחרי לידה קיסרית
דרגא הא'.	לרוב הפוסקים יש להתיר שנה, ויש שמתירים גם שנתיים	אשה אחרי לידה רגילה אחרי קיום מצות פו"ר
דרגא הא' מותר לרוב הפוסקים דרגא הב' מותר לכמה פוסקים	לחלק פוסקים מותר למנוע לתמיד גם בשימוש באמצעי מניעה	אשה אחרי גיל ארבעים באופן שאין ספק סכנה
מותר גם דרגא ב'	תלוי לפי מידע הרפואי	אשה שהיא ספק סכנה

<p>יש פוסקים שמקילים בדרגא ג' ורק בתנאי של יעוץ עם רב פוסק מובהק כי זה שאלות חמורות ביותר</p>	<p>בדרך כלל לתמיד</p>	<p>אשה שיש חשש סכנה ממש</p>
<p>דרגא הא'</p>	<p>אין אפשרות של גלולות משולבות וכן אין אפשרות של טבעת נובורינג ומדבקת אוורה שהם כוללים גם הורמון אסטרדון – אפשרות בין התקנים לבין קוטלי זרע שיעיל רק שמונים אחוז ובצירוף הנקה מלאה כשלא ראתה עדיין מחזור ובתוך ששה חדשים הוא בערך תשעים אחוז.</p>	<p>אשה רגילה בזמן הנקה</p>
	<p>אפשרות בין גלולות, טבעת נובורינג, מדבקת אוורה, התקנים תוך רחמיים, קוטלי זרע</p>	<p>אשה רגילה שלא בזמן הנקה</p>
<p>דרגא הא' אבל באמצעים שיעילים קרוב למאה אחוז.</p>	<p>לדעת חלק מהרופאים והרבנים מספיק למנוע רק עד שמגיע מחזור אחד, ולדעת חלק מהרופאים והרבנים מומלץ להמתין ג' חדשים. ואם היא תשושה מאוד או בטרומה אפשר לשנה</p>	<p>אשה שהפילה</p>

מדור הלכות והליכות

הלכות ודיני מניעת הריון
ואמצעי מניעה

מבוא לדיני אמצעי מניעה למניעת הריון

דיני מניעת הריון מורכבים מאוד כי אין כאן שאלה של סוגיא אחת אלא הדבר מורכב מכמה סוגיות וכמה שאלות, ואחרי שדנים על עצם השאלה אם יש היתר לאשה דן לעשות מניעת הריון שהוא שאלה המרכזית שדינה תלוי בהלכות פריה ורביה, וכן במצות לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך, הרי שצריכים לדון באיזה אמצעי מותרת לעשות המניעה וזה כמובן תלוי בסיבת המניעה כי אם הסיבה הוא שעת סכנה, שהמצב הוא פיקוח נפש אם תיכנס להריון הרי שנוכל להתיר לה גם דברים ואמצעים שלא נתיר באשה שלא נמצאת במצב סכנה.

הסוגיא של איסור השחתת זרע

הסוגיות והשאלות שעולות על שולחן מלכים כאשר רוצים לעסוק בהכשר או באיסור אמצעי מניעה הם כדלהלן, א' הסוגיא הארוכה והערוכה הוא דיני איסור הוצאת זרע לבטלה והשחתת זרע, השאלה הוא אם תשמיש בשעת שיש אמצעי מניעה בגוף האשה נחשבת למוציא זרע לבטלה, וכן אם רחיצה אחרי תשמיש או מניעה אחרת אחרי תשמיש נחשבת להשחתת זרע.

ומקור הסוגיא הזה הוא בגמרא במסכת יבמות דף י"ב ע"ב הגמרא מביא המחלוקת התנאים בברייתא תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה'. והראשונים האריכו למעניתם בביאור סוגיא זו וכן באו אחריהם כל גדולי הפוסקים בספרי התשובות כמו שיבואר בהמשך במדור בירורים וביאורים בדיני שימוש באמצעי מניעה של מוך ודיאפרגמה, והנפק"מ להלכה הוא אם יש היתר להשתמש באמצעי מניעה של מוך שהאשה מניחה בנרתיק, ומצד אחד ידוע דעת הרעק"א והחתם סופר שאסרו גם בשעת סכנה, וכמו הפשטות של הברייתא דחכמים אסרו גם בשעת סכנה, ומצד שני דעת הצמח צדק והתורת חסד ואתם עמם רוב גדולי האחרונים שהתירו השימוש במוך בשעת סכנה, וכדעת רוב הראשונים דהמחלוקת בין חכמים לר' מאיר הוא בחייב ולא חייב, אבל לא באסור ומותר, דלכו"ע מותרת

אלא שלפי דעת חכמים אינה חייבת. ודלא כדעת רש"י דהמחלוקת הוא אם מותר או אסור, וגם לדעת רש"י יש פוסקים שכתבו לחלק שרק בשלש נשים אלו שבדרך הטבע ברוב המקרים האשה לא יכולה ליכנס בהריון כשהיא מעוברת או בשעת הנקה משא"כ כשיש חשש סכנה דלכו"ע אסורה לשמש בלא מוך. ודעת כמה מגדולי הפוסקים כמו ר' משה פיינשטיין זצ"ל ועוד שגם הרעק"א מודה שבמקום סכנה מותר שימוש עם מוך.

וכן נפק"מ כלפי שימוש עם אמצעי מניעה של דיאפרגמה שהוא כיס שהאשה מלבישה על צואר הרחם וחוסמת את הזרע ליכנס, אלא שכאן יש עוד סברא להתיר וזהו סברת המהרש"ם ועוד גדולי האחרונים שכיון שהוא עמוק כל כך יש לומר שהוא תשמיש כדרך כל הארץ ואינו כמטיל זרעו על עצים ואבנים, ולפי זה כתב הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר בשבט הלוי שמותר גם בשעת הדחק גדול ולא רק בשעת סכנה ממש.

וגם בשימוש עם קוטלי זרע יש דיון בפוסקים אם זה דומה להך דמוך כי הרי בשעת שהזרע נכנס לגוף האשה הוא יורד על הקוטלי זרע ונפגם, ודעת רוב האחרונים לחלק שכיון שהוא תשמיש כדרך כל הארץ והזרע יוצא מגוף לגוף אינו נחשב כמטיל זרעו על עצים ואבנים.

וה"ה שהשימוש באמצעי מניעה של הספוגיות החדשות שהם מכילים קוטלי זרע אבל הם גם חוסמים, תלויה בסוגיא זו, ובפשטות לפי רוב הפוסקים אין היתר אלא בשעת סכנה, וכיון שהמציאות היא שהם לא מונעים יותר מתשעים אחוז הרי שבשעת סכנה אסורים לסמוך על זה, וכשאינו מצב של סכנה הרי שלכאורה אין היתר להשתמש עם זה כי הוא דומה למוך שלפי כמה ראשונים נאסרה השימוש בהם שלא בשעת סכנה.

אמצעי מניעה אחרת שקשורה להך סוגיא הוא האפשרות של רחיצה אחרי תשמיש שדעת הרעק"א הוא לדייק מהך סוגיא לאיסור, ודעת הרבה פוסקים להתיר, וכמו שיתבאר בתוך התשובות בהמשך.

השאלה של סירוס ועקרות

בכל האמצעי מניעה צריכים לדון גם אם יש בזה איסור של סירוס ועקרות, כי יש סוגי אמצעי מניעה שהם גורמים להאשה סירוס, ויש בזה חילוקים אם הוא סירוס זמני או סירוס קבוע וכן אם הוא סירוס בידיים או סירוס בגרמא.

ומקור דין איסור סירוס הוא במסכת שבת דף ק"י ע"ב שמבואר בגמרא שאסור לאדם לשתות כוס של עקרי, ונחלקו הראשונים בדין איסור סירוס באשה, אם יש בזה איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף ה נפסק כדעת רוב הראשונים שאיסור סירוס אשה הוא רק איסור דרבנן, ודעת הגר"א שם להחמיר כדעת הראשונים שהוא איסור דאורייתא, ועיין שם באריכות בכל הנושאי כלים שהאריכו לברר דעת המחבר כי בסעיף ד' כתב לאסור לאשה לסרס ובסעיף ה' התיר לאשה לשתות כוס של עקרי, ויבואר באריכות בפנים הספר ועיי"ש.

האמצעי מניעה שנוגע לסוגיא של סירוס הוא הגלולות למניעת הריון, שהרי הם דומים מאוד לסירוס, אמנם כבר כתבו כל הפוסקים להתיר סירוס כזה על פי הגמרא במסכת יבמות דף ס"ה ע"ב יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתיא לקמיה דר' חייא אמרה איתתא מפקדא אפריה ורביה אמר לה לא אזלא אשתאי סמא דעקרתא לסוף איגלאי מילתא אמר לה איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא דאמר מר יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא ולא מיפקדא. וברש"י איכו ילדת לי חדא כרסא ומי יתן שלא שתית ותלדי לי עוד כרס אחד שני בנים. אחי תאומים. אחוותא תאומות ובנותיו היו. ע"כ. והיינו שמבואר בגמרא כאן שמוותרת לאשה לעשות סירוס על ידי שתיית סם.

ונחלקו הפוסקים בביאור הך סוגיא אם יסוד ההיתר הוא משום שסירוס זמני אינו באיסור סירוס אשה, וכן נחלקו אם זה גם לפני קיום מצות פו"ר, או רק אחרי פו"ר, וכן נחלקו אם זה רק במקום צער גדול, או גם שלא במקום צער גדול וכמו שיבואר בפנים הספר כל האריכות של הפוסקים בסוגיא דידן. ודעת רוב הפוסקים שהסם של הסוגיא איירי בסם שגורם לסירוס קבוע, וגם זה הותרה אצל האשה היות שאינה סירוס בידים אלא סירוס בגרמא, אבל בגלולות למניעת הריון שאינו סירוס קבוע אלא סירוס זמני בזה פשוט שאין שייך כלל איסור סירוס ומוותרת אם יש היתר על עצם המניעה.

וכן האמצעי מניעה הפחות שכיח שהוא האפשרות של קשירת חצוצרות תלוי בהך סוגיא שהרי זה סירוס, ותלוי במחלוקת הנ"ל, ודעת הגאון פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א להחמיר כדעת הגר"א, וגם במקום סכנה סובר שאין להתיר, אלא שאם האשה תיכנס להריון כמובן שיהיה היתר לעשות הפלה, שהרי אז תהיה במצב סכנת נפשות ויש היתר להפיל העובר מדין של רודף,

ועוד היתרים, ובפרט לפני ארבעים יום שהוא לרוב הראשונים רק איסור דרבנן. ודעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי להתיר במקום סכנה ממש את האמצעי של קשירת חצוצרות כיון שסירוס אשה הוא רק דרבנן ובמקום צערא לא גזרו רבנן ובפרט במקום סכנה.

וגם האמצעי מניעה החדש שנקרא סליל או אשור בלע"ז הרי הוא שייך לסוגיא של סירוס, שהרי המניעה הוא על ידי שנחסם החצוצרות, אמנם דעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א שבזה אין שאלה של סירוס ממש היות שהוא רק גרמא, כיון שאינו עושה מעשה של חסימה אלא גורם שיגדל בשר שיחסום את החצוצרה וכמו שיבואר בהמשך באריכות, ולכן יש לדון להתיר בזה גם כשאינו במצב סכנה ממש אלא גם במקום ספק סכנה.

השאלה של איסור הפלה

עוד שאלה שצריכים לדון באמצעי מניעה הוא אם זה בגדר של הפלה, וזה כמובן תלוי בתהליך של המניעה איך הוא פועל, והשאלה העיקרית בזה הוא על אמצעי מניעה של התקן תוך רחמי IUD שהם טבעת בתוך הרחם שדנו האחרונים אם זה נחשב להפלה או לא, והשאלה היא בתרתי ראשית מהו המציאות, והיינו מהו תהליך של המניעה ואיך ההתקן פועל שיהיה מניעת הריון, ויבואר בפנים הספר, שבדור הקודם סברו הרופאים שהתהליך המניעה נעשית בשלב מאוחר והיינו שמתחיל בתוך החצוצרה ההפרייה והזרע נכנסת להביצית ונוצרת עובר, אלא שאחר כך בשלב שהעובר מגיע לרחם שם ההתקן פועל שאחרי ההשרשה הוא נופל, או שמעכב השרשה ברחם, וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שכך העידו הרופאים שזהו המהלך, וכן כתב הסטייפלר זצ"ל במכתבים שכך כתב לו הרופא, ואחרי הנחה הזאת במציאות הדברים נחלקו גדולי הפוסקים בדיני הפלה, ודעת הסטייפלר ודעימיה שזהו הפלה ממש ואסור משום איסור רציחה, ודעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל ודעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שהיות שמתחילה לא היתה כאן עובר הראויה לילד אין כאן שם של עיבור ולכן אין זה הפלת עובר ומוותר להשתמש בהתקן תוך רחמי.

אמנם אחרי שנים רבות נתברר המציאות היטב, וכבר יותר מעשור שהעידו כל הרופאים שהמציאות הרפואית היא שההתקן תוך רחמי יש לו תהליך אחרת לגמרי, והיינו שהמניעה היא כבר בשלב הראשון דאין כאן בכלל הפרייה, והגם שנכון הדבר שאם יכניסו את ההתקן גם אחרי תשמיש זה יפעול ואז בע"כ

שזה יהיה בצורה הנ"ל, אבל בדרך כלל שההתקן הוא לפני תשמיש בתוך הרחם, זה יפעול למניעת ההפרייה, וממילא אין כאן נושא של הפלה בכלל, ולפי"ז שפיר מותר ההתקן תוך רחמי לכתחילה ובאותו דרגא של הגלולות, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים היום שאין איסור בשימוש של התקן תוך רחמי.

השאלה של איסור נדה

ידוע לכל הלומד בתשובות אגרות משה, שדעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל היה לחשוש על טיפות דם שאוסרים את האשה שיוצאים על ידי אמצעי מניעה של הורמונים כמו הגלולות, ולכן כתב שאין לאשה להשתמש עם גלולות אלא באופן שהיא עושה בדיקת מוך דחוק לחודש הראשון במשך כל החודש, למעשה המציאות השתנה והיום יש שתי סוגי גלולות, א' גלולות משולבות שהם מכילים גם הורמון אסטרוגן וגם הורמון פרוגסטרון, וב' גלולות לא משולבות שמכילים רק הורמון פרוגסטרון, וברוב המקרים בגלולות המשולבות הנשים אין להם דימום כלל, ובגלולות הלא משולבות הרבה נשים יש להם דימום במשך כמה חדשים הראשונים, אבל הדימום הזה אי אפשר להסתיר ואין זה טיפת דם שלא יוצאת אלא הוא דם ממש בצורה של כתמים, ור' משה לא אסר בכה"ג אלא משום שחשש שיש טיפת דם שיוצאת לנרתיק ולא יוצא מחוץ לגוף ולא נראה לאשה ואי אפשר לדעת רק על ידי מוך דחוק, וגם הסתייפלר כתב במכתבים שחשש למה שכתב ר' משה זצ"ל ולכן נמנע להתיר את הגלולות, והיום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות וזה משום שהמציאות הוא כנ"ל שאין חשש לטיפת דם, וה"ה בכל הדברים האחרים של אמצעי מניעה שפועלים כמו הגלולות, והם המדבקת אוורה או הטבעת הנובורינג, שמוותרים היות שאין בזה חשש של טיפת דם, אלא שכתבו הפוסקים שבחודש הראשון תעשה כמה פעמים בדיקות לפני תשמיש כדי לוודא באמת שאין לה כתמים ואין לה דימום.

לסיכום

האמצעי מניעה בדור שלנו השתנו והתקדמו ולכן מקובל אצל גדולי ההוראה בדורנו פסקים אחרים ממה שהיה מקובל בדור הקודם, ובדור הקודם היו גדולי הפוסקים שאסרו שימוש באמצעי מניעה של התקן תוך רחמי, וגלולות, ובעיקר התיירו את הדיאפרגמה או משום שעת סכנה כדעת ר' משה פיינשטיין זצ"ל או גם בשעת הדחק גדול וכדעת הגאון הגרי"ש וואזנר שליט"א בשבט הלוי, ולפי"ז אולי ה"ה בספוגית, אבל היום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות,

וכן מתירים את ההתקן, ולאידך גיסא כמעט שלא משתמשים בדיאפרגמה גם משום המציאות כי הוא לא כל כך יעיל, וגם כי בהלכה אין צורך להתיר דבר כזה אחרי שיש דברים פשוטים שאין בהם שום שאלה, ורק במקרה שאין אפשרות אחרת מתירים את זה, וכן הספוגיות לכאורה אסורה בשימוש היות שאין זה בשימוש של שעת סכנה כי הרי אינו יעיל אלא תשעים אחוז, וכמו שיבואר באריכות נועם בפנים ועיי"ש.

א) גלולות למניעת הריון, כתבו הפוסקים שאין זה באיסור של סירוס אשה כיון שהוא רק סירוס זמני ולא קבוע⁵. השאלות בהלכה במהות השימוש

5 מקור ההיתר בזה הוא הסוגיא ביבמות דף ס"ה ע"ב "דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתא לקמיה דר' חייא. אמה, אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה לא, אזלא אשתאי סמא דעקרתא, לבסוף גליה ליה מילתא, אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא, דאמר מר: יהודה וחזקיה אחרי, פזי וטוי אחותא." (יהודית אשתו של ר' חייא היה לה צער לידה, החליפה את שמלתה ובאה לפני רב חייא, אמרה: האם האשה מצווה על פריה ורביה? אמר לה: לא, הלכה ושתתה סם לעקרות, לבסוף התגלה הדבר לר' חייא אמר לה: ומי יתן שלא שתית ותלדי בכרס אחת שני בנים, שנינו: יהודה וחזקיה בני ר' חייא תאומים היו פזי וטבי בנותיו של ר' חייא תאומות הן). ובריטב"א על אתר הוכיח מהא דיהודית דביתהו דר"ח דהוה לה צערא טובא בלידה ומ"מ אם היתה מיפקדה אפריה ורביה היתה אסורה לשתות סמא דעקרתא, ומכאן הוכיח שהאיש שמיפקד אפו"ר אסור לשתות - אם לא במקום סכנה שאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ). ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף י"א המחבר פסק להלכה שאשה מותרת לשתות כוס של עקרין כדי לסרסה שלא תלד, וכ"כ הט"ז ס"ק ד', וכן העלה להתיר בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן י"ח. וע"ע בשו"ת בית יהודה (אסאד), ח"א סי' רכ"ב. עיין בקרית ספר פרק טז מהל' איסורי ביאה, ומבואר מדבריו דחלוק דין סירוס ע"י נגיעה באברים ממש לסירוס ע"י משקה המעקר, דבסירוס ע"י נגיעה באברים ממש הרי הוא עובר בלאו דאורייתא ד"ובארצכם לא תעשו", וחייב מלקות. משא"כ במסרס ע"י משקה המעקר איכא בזה איסורא דאורייתא רק מי שמצוה על פריה וביה, ומשו"ה לא לוקה על שתית סם המעקר (עיין בחיד"א בספרו עין זוכר מערכת א' אות ח"י מה שתמה עליו). מ"מ מדברי הקרית ספר מבואר דאיסור שתית כוס של עקרין וסם המעקר הוא דוקא לזכרים המצווים על פריה ורביה. אך הפת"ש, שם ס"ק י"א, ציין למהרש"ל ב"ים של שלמה", פ' הבע"י, סימן מ"ד, דסבר דיאן לאשה היתר לשתות כוס של עקרין אא"כ יש לה צער לידה גדול. הב"ח באהע"ז סימן ה' כתב: דמ"ש דאשה מותרת לשתות כוס של עקרין, היינו לרפואה או משום צער לידה. ומש"כ השו"ע בסעיף הקודם לאסור - היינו כוס של עקרין שלא לרפואה. (מ"מ מברכת בנים)

ויש פוסקים שהתירו גם סירוס קבוע לאשה, היות שאין לה מצות פו"ר, ועכ"פ בסירוס זמני כו"ע מודו שמוותר, ועיין בשו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ; שו"ת ישכיל עבדי שם. וראה בהרחבה על שיטות אלו בשו"ת מהר"א אסאד חיד"ד סי' רכב; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ד; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפז; ס' תולדות יעקב סי' ב, הובא באוצה"פ סי' ה סקע"ב; בית משה אבהע"ז סי' ה סקי"א; פת"ש אבהע"ז סי' ה סקי"א, בשם הרש"י; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ. וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

של גלולות לצורך מניעת הריון הוא השאלה של הדימומים שנגרמים על ידי הגלולות, ויש שהחמירו שלא להתיר להשתמש עם הגלולות משום החשש שיצא טיפת דם כחרדל ולא תרגישה בזה, ולכן הצריכו לעשות מוך דחוק למשך של חודש. ויש שהתירו שלא לחשוש לטיפת דם על ידי הגלולות, כי הנשים שיש להם דימומים וכתמים זה נראה לעינים ואין צורך לחשוש לכל הנשים, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים.

(ב) מוך או דיאפרגמה. יש שאסרו⁶ תשיש במוך גם במקום סכנה⁷, וטעם האיסור משום איסור השחתת זרע, ויש שהתירו במקום סכנה⁸, ויש שהתירו גם בשעת הצורך גדול כי לדעתם אין זה השחתת זרע, היות שהוא תשיש כדרך כל הארץ וכן הוא דעת הרבה פוסקים⁹. ובשימוש הדיאפרגמה רוב הפוסקים

6 שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב, ובח"ו סוסי' מ; שו"ת משיב דבר ח"ב חיו"ד סי' פח; שו"ת מהרי"א אסאד סי' רכב; שו"ת בית יצחק חאבה"ע ח"א סי' צא; שו"ת לבושי מרדכי סי' כח; שו"ת ערוגת הבשם חיו"ד סי' קפז; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' יד, וסי' יז; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פה; שם ח"ח סי' נז; שו"ת רבי שאול משה סי' קב; שו"ת עזרת כהן סי' לד-לו; ועיין בשו"ת רעק"א סי' עא-עב (בשיטתו יש אומרים שאכן אוסר אפילו במקום סכנה - פת"ש אבה"ע סי' כג; ויש אומרים שהוא מדבר רק באשה שיוולדת בכאב, אבל במסוכנת ממש לא אסר - חזו"א אבה"ע סי' לו אות ה; שו"ת אגרות משה חאבה"ע ח"א סי' סג); שו"ת בנין ציון ח"א סי' קלז; בית מאיר אבה"ע סי' כג; שו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נד; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' סג; שו"ת צור יעקב סי' קסז; שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; האדמו"ר מצאנז, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

7 בשו"ת רעק"א (סי' עא הובא גם בפ"ת סי' כג ס"ק ב) דן בשימוש במוך לפני התשיש ואוסר אפילו במקום סכנה. וכן פוסקים השו"ת חת"ס (יו"ד סי' קעב, וגם מובא בפ"ת שם). שו"ת אב"נ (חאבה"ע סי' פא) בינת אדם (שער בית הנשים אות לו) בן איש חי (שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז) שו"ת בית יצחק (אה"ע ח"א סי' צא) ושו"ת שואל ומשיב (מהדו"ב ח"ד סי' יג) (המ"מ מנשמת אברהם)

8 דעת הרבה מגדולי הפוסקים להתיר במקום סכנה, וכן הוא דעת הצמח צדק (סי' פט) תורת חסד (ח"ב סי' מד) אמרי יושר (ח"א סי' קלא) שו"ת אחיעזר (סי' כג וח"ג סי' כד) שו"ת מחזה אברהם (ח"ב סי' מד) שו"ת זקן אהרן (ח"א סי' פג) שו"ת דברי מלכאל (ח"א סי' ע) שדי חמד (פאת השדה מערכת אישות סי' א) ערוך השולחן (אה"ע ח"ז סי' כג סע' ו) מרחשת (ח"ב סי' ט) חזו"א (הל' אישות סי' לז) ושו"ת אג"מ (אה"ע ח"א סי' סג) ועיין באריכות באוצה"פ סי' כג דף קג ע"ב שהביא עוד הרבה פוסקים בנידון זה, וכן באנציקלופדיה תלמודית כרך יא ערך השחתת זרע עמ' קמ הובא בפנים בספר ועיי"ש (המ"מ מנשמת אברהם).

9 שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקצו (אלף כב. וראה בשיטתו באוצה"פ סי' כג סק"ז אות יא); יש"ש יבמות פ"א סי' ה; מרחשת ח"ב סי' ט; שו"ת צמח צדק החדש (לובביץ) חאבה"ע סי' פט; שו"ת פני יהושע ח"ב סי' מד; שו"ת אבני נזר חאבה"ע סי' א, וסי' פא-פג; שו"ת כת"ס חאבה"ע סי' כו; שו"ת שבט סופר חאבה"ע סי' ב; שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' ע; זקן אהרן ח"א סי' פג; שו"ת דברי יששכר סי' קלה; שו"ת מחנה חיים ח"א סי' נג; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח (אלא שכתב שם,

מתירים¹⁰ וכן נחלקו הפוסקים בשימוש של הספוגית יש שדימו את זה למוך ויש שדימו את זה לדיאפרגמה ויש שאסרו את השימוש לגמרי. ועיין בהערות למטה¹¹.

שהמוך לא מועיל מספיק, ולכן נתן עצות אחרות למניעת הריון במקום סכנה, עיי"ש; שו"ת עזרת כהן סי' 12; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח, ובהשמטות לסי' זה; שם ח"ג במפתחות לחאבהע"ז סי' רסח; שו"ת תורת חסד (ש.ז. מלובלין) חאבהע"ז סי' מד; שו"ת לבושי מרדכי סי' יב, וסי' לח; שו"ת אמרי יוסר ח"א סי' קלא; שד"ח, פאת השדה מע' אישות סי' א; שו"ת עמק שאלה סי' טז; חזו"א, אישות סי' 12; שו"ת אחיעזר חאבהע"ז סי' כג; שם ח"ג סי' כד אות ה; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז סי' מד; ערוה"ש אבהע"ז כג ו; הגר"א מקובנה, הובאו דבריו בשו"ת שמעתנא דרבא, ח"ב סוסי' א; הגר"ש סלט, הובאו דבריו בשו"ת הר צבי חו"ד סי' קסד; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ב חאבהע"ז סי' מג; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; האדמו"ר רמ"מ מלובביטש, ליקוטי שיחות ח"ב עמ' 179; שו"ת מערכי לב סי' פו. וראה עוד באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות יג (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

10 שו"ת עמק הלכה סי' סו; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פו (אך ראה שם בס' פח, שהתיר רק קוטלי זרע); טהרת ישראל סי' רמ סק"מ; שו"ת מחנה חיים חאבהע"ז סי' נג (וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג, מה שכתב על תשובתו); משנת אברהם על ס' חסידים סי' תתשמד סק"א; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו טז; שו"ת הר צבי חו"ד סי' קסד, ובשם הגר"ש סלט; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; שם ח"ד סי' סז, וסי' עד אות א (אמנם ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, שהתיר גם במקום צער גדול, אף שאין סכנה, ובחאבהע"ז ח"ב סי' יז התיר גם כשיש צער גדול לגדל את הילדים, אחרי שכבר קיימו מצוות פריה ורביה, וצ"ע); שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; הגר"ש אויערבאך, הובאו דבריו בנשמט אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"ג2א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג; שו"ת בני בנים ח"א סי' ל, ובשם הגר"א הענקין; הרב א.ד. אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך. (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

11 הפוסקים האריכו מאוד בבירור סוגיא זו של מוך ודיאפרגמה כי זה יסוד של הסוגיא וראה מה שמציין בספר ברכת בנים המ"מ בנושא זה וז"ל החמדת שלמה אהע"ז סי' מ"ו, פסק באשה שהרופאים אמרו שאם תתעבר תסתכן, דמותת לשמש במוך קודם תשמיש דלא הוי בגדר השחתת זרע. כיון דהוי דרך תשמיש, ואין לבעל לגרשה בשביל זה. וכ"כ המהרש"ל בים של שלמה, יבמות, דף י"ב ע"ב (פ"א ה"ח); דברי מלכאל, ח"א סימן ע'; צמח צדק החדש, אהע"ז סי' פ"ט; שו"ת אמרי יוסר, ח"א, סימן קלא; שו"ת מחזה אברהם, ח"ב, סימן מ"ו; שו"ת זקן אהרן, ח"א סי' פ"ג; מרחשת, ח"ב סי' ט'; ערוך השולחן, אהע"ז, סי' כ"ב, סעיף ו', התייר בשעת סכנה בין לפי תשמיש ובין אחר. ומהרש"ם, ח"א, סימן נ"ח ביאר בדעת ר"ת, דאסר במום קודם תשמיש אף במקום סכנה. משום שסמך על הקינות שהנשים עושות לאחר תשמיש, לפי שהנשים היו בקיאות לקנח באופן שימנע ההריון. אבל כיום שאין הנשים בקיאות בכך יש להתיר לשים מוך וקודם תשמיש, וכ"כ שם בח"ג סי' של"ו. וכ"כ המחנה חיים, ח"א סימן נ"ג; שו"ת אור גדול סי' 14א; שו"ת דברי יששכר, סי' קל"ח; שו"ת אחיעזר, סי' כ"ג, וח"ג סי' כ"ס; ערוך השולחן אהע"ז סימן נ"ג ס"ק ו'; שו"ת דובב מישרים, סימן כ'; שו"ת מהר"ת דושינסקי, סימן קכ"ח; שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א סי' ס"ג, וח"ד סימן ס"ח-ס"ח, ע'. ע"ע שו"ת יד יצחק ח"ג סי' ט'; שו"ת זכרון יהודה, אהע"ז סי' ג'. ולאידך גיסא ידוע שדעת הרבה פוסקים הוא לאסור השימוש במוך ור"ת הוא העומד בראש האוסרים,

ג) קוטלי זרע, יש פוסקים שהחמירו ואסרו את השימוש בקוטלי זרע מטעם שהוא דומה למוך ואף יותר גרוע כיון שכל הזרע נשפך על הקוטלי זרע והוא כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים¹². ויש שהתירו שימוש בקוטלי זרע, כי התשמיש הוא כדרך כל הארץ וגם הזרע יוצא מגוף האיש לגוף האשה, ומה שהמים של הקוטלי זרע מנטרלים את הכח של הזרע אחר כך זה לא מעכב בתשמיש כדרך כל הארץ, וכן הוא דעת הרבה גדולי ההוראה¹³.

ד) התקן תוך רחמי. יש שהחמירו ואסרו לעשות מניעה על ידי התקן תוך רחמי, לדעתם זה גובל באיסור רציחה וזהו הפלה ממש כיון שההתקן גורם להפלת העובר אחרי השרשת העובר ברחם¹⁴. ויש שהתירו וסוברים שאין איסור הפלה בעובר שלא היה לו שום עובר מתחילה כי אף פעם לא היה אפשרות שיהיה הריון¹⁵. ויש שכתבו שהיום אחרי שהתברר שההתקן מונע עצם ההפרייה לכו"ע מותר השימוש בזה¹⁶.

ובעקבותיו פסק החת"ס, יו"ד סי' קע"ב, ושו"ת רע"א, סי' ע"ב; אמרי אש, יו"ד סי' ס"ח; בינת אדם, שער בית הנשים, אות ל"ז; בני ציון, סי' קל"ז; שו"ת שו"מ מה"ב, ח"ד סי' י"ג; שו"ת משיב דבר, ח"ב סימן פ"ח; שו"ת בית יהודה (אסאד), יו"ד, סי' רכ"ב; שו"ת מהר"ם שיק חו"מ סימן נ"ד; שו"ת אבני נזר, אהע"ז, סי' פ"א; שו"ת בית יצחק, אהע"ז, ח"א סימן צ"א. והם לא התירו להשתמש במוך במקום סכנה קודם תשמיש, אחא רק התירו לקנח במוך אחר תשמיש כמבואר ביו"ד, ס"י קפ"ו. וכן בשו"ת רב פעלים, ח"ד חו"ד, סי' י"ז, כתב שבמוך לפי תשמיש גאוני אשכנז הסכימו לאסור, (וכתב דאין לסמוך על מש"כ בשו"ת חמדת שלמה סימן מ"ו המוזכר לעיל בהערה י"ח), אבל במוך לאחר תשמיש ציין שבמג"א, או"ח, סי' ר"ו, ס"ק ח', עשה בעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוטתה וטבילתה, ואוסר בסמוך לוטתה וטבילתה, משום השחתת זרע ההריון. ומ"מ הסומך על המקילים יש לו על מי לסמוך עי"ש. והגאון בית מאיר, אהע"ז, סי' כ"ג, כתב שאפילו לאחר תשמיש ראוי להחמיר.

12 כך הוא דעתו של הגאון הגרש"א זצ"ל והובא בספר נשמת אברהם ועיי"ש.

13 עיין בזה בשו"ת לבושי מרדי ח"א אהע"ז סימן כ"ז, שו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן י"ג, שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א, סימן ס"ב, כתב, דבמוך אסורה לשמש כיון שאין כאן סכנה לאשה. אבל המשחה הקוטלת זרע עדיפה מכוס של עקרין (ראה להלן הערה לא* מהוא כוס של עקרין), וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה כמעשה באיש אלא באשה, ואין כאן החסרון של כוס של עקרין שהרי האשה לא מסתרסת ע"י מעשה זה, ע"ש. וסיים: "כשיעברו כדרך שנתיים דעתי שלא יהיה מה לחוש כי החזקה היתה רק בולדות תכופים", עיי"ש. ע"ע שם בסימן ס"ג, ס"ה; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו ס"ק י"ב, שו"ת שם משמעון אהע"ז סימן ז'. (מ"מ מברכת בנים)

14 עיין במכתבו של הסטייפלר המובא בפנים הספר, וכן כתב ר' משה שטרנבוך ראה בהמשך הספר מה שכתב בזה באריכות.

15 אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא. שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט; (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

16 שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"י; שם ח"א סי' סג סק"א. וראה מה שכתב לאסור בח"ט סי' נא שער ד פ"ד מדין השחתת זרע, אך בח"י שם חזר בו, לאחר שהוסבר המנגנון המשווער של פעולת ההתקן.

(א) כל האמצעים שקיימים היום למניעת הריון נוגעים בהלכות חמורות, וגם אחרי שזוג קיבל היתר מהרב לעשות מניעה, והשאלה של מצות פו"ר אינה נוגעת יותר, עדיין יש שאלה חמורה לא פחות על האמצעי מניעה, ולכן צריכין תמיד לשאול את הרב גם איזה אמצעי מותר ואיזה אמצעי מומלץ לקחת שלא יעשה כתמים, ושיהיה יעיל מבחינה רפואית.

(ב) גלולות למניעת הריון. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי לקיחת גלולות, ויש אוסרים להשתמש עם הגלולות מצד חשש שיש דימום קל שיוצא מהאשה והיא נטמאת ולא מודעת לזה, ויש שכתבו עצה לעשות בדיקות בחודש הראשון לפני תשמיש ואחרי תשמיש, ויש שכתבו שאין צריך לחשוש כלל אלא אם היא רואה כתמים יש לשאול שאלת רב.

(ג) דעת רוב הפוסקים שהשימוש בגלולות הוא העדיפות העליונה לפני כל האמצעים האחרים הקיימים והטעם כי בגלולות אין שום איסור (אם לא שיש חשש של דימום כנ"ל) שהרי איסור סירוס לכא' אין כאן היות והוא רק סירוס לזמן, ואיסור השחתת זרע לכא' אין כאן היות שהתשמיש הוא כדרך כל הארץ, והמניעה הוא רק על ידי שמונע הביוץ, וכן אין כאן חשש הפלה, כי הרי לא היה כאן הריון בכלל, ולכן כתבו הפוסקים שאשה שיכולה לקחת גלולות זה עדיף.

(ד) אמנם אשה מינקת שהגלולות שהיא מקבלת הן גלולות לא משולבות וזה גורם להרבה דימומים, וכן כל אשה שיש לה תופעות לואי על ידי הגלולות מותר לה להשתמש עם אמצעי מניעה אחרים וכמו שיבואר לקמן.

(ה) כל האמצעים החדשים שעובדים על הציר של מניעת ביוץ דינם כמו הגלולות, ולכן המדבקה שנקרא אוורה, או הטבעת שנקרא נובורינג דינם כמו הגלולות, והם מותרים וגם הם בדרגא הראשונה ויש להם עדיפות על כל השאר האמצעים אחרים.

(ו) התקן תוך רחמי. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי הכנסת התקן תוך רחמי, ויש אוסרים להשתמש בזה, מטעם חשש של הפלה, והיינו שיש לחוש לפי דיעה זו שתהליך המניעה של ההתקן שנמצא ברחם של האשה אינה מניעת ההפרייה אלא רק מניעת ההשרשה או אחרי ההשרשה הוא גורמת להפלה, וכך הוא דעת כמה פוסקים, ויש מתירים כי כבר נתברר בשנים האחרונות לפי מחקרים רבים שההתקן מונע גם עצם ההפרייה ואם כן אין זה שייך כלל לדיני הפלה, ויש דיעות שהתירו את ההתקן גם לפני המחקרים הללו, וסברתם

שהיות שההפרייה היה מתחילה אינה ראויה אין זה נחשב הפלה.

(ז) בסדר עדיפות יש אומרים שההתן הוא נחות דרגא של גלולות כיון שיש אולי חשש של הפלה, אבל יש אומרים שהוא באותו סדר עדיפות של גלולות היות שאין בההתקן שום שאלה של סירוס או השחתת זרע, וכל השאלה הוא רק על הפלה, וכיון שהתברר שאין זה חשש שפיר מותר כמו הגלולות.

(ח) קוטלי זרע. יש מתירים לאשה למנוע הריון על ידי שימוש של קוטלי זרע, ויש אוסרים מטעם שזה נחשב למטיל זרעו על עצים ועל אבנים, לדעת האוסרים יש מחמירים שלא להשתמש עם זה גם בשעת ספק נפשות, ולדעת המתירים יש משתמשים גם לכתחילה במקום שאין בו חשש סכנה וכל הצורך הוא משום לידות תכופות, וטעם המתירים כי זה נחשב תשיש כדרך כל הארץ ממש.

(ט) דיאפרגמה. יש פוסקים האוסרים השימוש בדיאפרגמה לצורך מניעת הריון, ויש מתירין, כי אין זה דומה למוך שנחלקו בו הראשונים כיון שכאן הוא מאוד עמוק ולא נרגש בשעת תשיש, אבל דעת האוסרים הוא שגם זה הוא כמו מוך, ויש מתירין מטעם אחר שהגם שהוא כמו מוך אבל אנו פוסקים כדעת המתירין במוך עצמה, והיתר זה שייך רק בשעת סכנה או בספק סכנה אבל ההיתר הראשון שייך גם במקום צורך גדול מאוד הגם שאין שום ספק סכנה.

(י) ספוגית שמכילה קוטלי זרע יש אומרים שזה ממש כמו מוך, והוא גרוע מדיאפרגמה היות שזה נמצא בתוך הנרתיק ולא על צוואר הרחם, והוא כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים ממש, ובפרט כאשר הזרע הרי יוצא על המוך ולא על גוף האשה, ויש מתירים ואומרים שאפשר לדחוף את הקוטלי זרע עמוק בתוך הנרתיק ואז הזרע יצא על גוף האשה והוא כמו דיאפרגמה ממש. ויש לדון שהיות שהספוגית אינו יעיל יותר מתשעים אחוז הרי לא משתמשים עם זה רק לצורך שעת הדחק גדול ובזה לכאורה אין טעם להתיר דבר השנוי במחלוקת באיסור חמור כל כך, ובפרט כאשר יש לנו היום כל כך אפשריות אחרות.

(יא) קשירת חצוצרות במקום סכנה. נחלקו הפוסקים אם מותר לעשות קשירת חצוצרות לאשה שנמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, ודעת האוסרים משום שיטת הגר"א שאיסור סירוס אשה הוא דאורייתא, ודעת המתירים הוא על פי דעת רוב הראשונים וכמו שנפסק בשו"ע שאיסור סירוס אשה הוא רק דרבנן ולכן במקום צערא לא גזרא דרבנן ובפרט שהוא מקום סכנה ממש.

י"ב) סתימת החצוצרות על ידי האשור. יש מתירים ואומרים שגם לדעת האוסרים בקשירת חצוצרות אבל כאן כיון שהוא רק גרמא שהרי הוא לא חוסם את החצוצרה מיד אלא שהוא גורם שיסתם אחרי חודש והוה רק גרמא במקום סכנה ומותר.

י"ג) כל האמצעי מניעה צריכים לשקול בהם השאלות הבאות, א' דיני סירוס, ב' דיני השחתת זרע ג' דיני הפלה, ד' דיני פו"ר ה' דיני לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך. ו' גם הדינים הנוספים כמו דיני וסתות, דיני כתמים, דיני חציצה, דיני פתיחת הקבר, דיני ביטול מצות עונה, כל אלה צריכים שאלת רב.

הלכות מניעת הריון ויעוץ באמצעי מניעה לפי מצבים שונים

אשה שילדה לידה ראשונה או שניה ולא קיימה מצות פו"ר עדיין.

א) אשה אחרי לידה ראשונה, שילדה ילד אחד או לידה אחת ולא תאומים של בן ובת¹⁷, שעדיין לא קיימה מצות פרייה ורבייה, אזי אם הלידה היתה לידה רגילה בלא ניתוח קיסרי¹⁸ אין צריכה למנוע הריון, כי ברוב הפעמים לא תיכנס להריון בגלל הנקה, ובאופן שמאיזה סיבה היא לא מניקה, והיא מקבלת מחזור, היא יכולה לכתחילה למנוע לתקופה של שנה באמצעי מניעה כמו גלולות, או קוטלי זרע, או התקן תוך רחמי, או מדבקה או טבעת נובורינג, שלמעשה אשה שלא מניקה יכולה לקבל גלולות משולבות וכן המדבקה או הטבעת, והטבעת נובורינג הוא הכי פשוט מצד ההורמונים שיש להם הכי פחות השפעה על תופעות לוואי. וקוטלי זרע, אין להם בכלל תופעות לוואי אלא שהוא רק יעילות של שבעים אחוז בערך. והתקן תוך רחמי הוא בדרך כלל רק לתקופה ארוכה כמו שנה וחצי או חצי שנה, כי יש לזה הרבה סיכוי שיביא דימומים, אבל אשה שהיא לא יכולה לזכור לקחת הגלולה כל יום עדיף לה להתקן, ובדרך כלל ממליצים על התקן גניפקס שיש לה פחות דימומים.

ב) אשה אחרי לידה ראשונה שלא קיימה מצות פו"ר והיא מניקה, לא צריכה למנוע כלל, כי בדרך כלל הנקה מלאה לתקופה של חמשה עד ששה חדשים והיא לפני קבלת המחזור, מונע מהריון חדשה. ואם אינם רוצים לסמוך על הנקה, או שהיא לא מניקה הנקה מלאה, ורוצים לקבל היתר למנוע. יש היתר למשך של שנה, לדעת חלק מהפוסקים¹⁹, ולכן אם האשה מרגישה לצורך גדול משום חלישות הגוף או הנפש, כגון שהיה הריון קשה, או לידה קשה והרב מבין שזה באמת לצורך גדול יש טעם לדון בזה.

17 ראה לקמן באופן שילדה לידה ראשונה תאומים של שני בנים או שני בנות, שגם בזה יש היתר מצד החלישות של האשה, הגם שאין זה מסוכן מצד הרפואה.

18 ואם הלידה היתה בניתוח קיסרי יבואר לקמן לעשות מניעה לתקופה של שנה לפי רוב הרופאים וכן מתירים רוב הרבנים, ויש רבנים שמתירים רק חצי שנה אם הוא קיסרי ראשון או שניים, שלפי דעת חלק מהרופאים אין צורך לעשות יותר מחצי שנה הפסקה עד התחלת הריון הבא.

19 ועיין בהמשך שיבואר דעת החולקים וסוברים שלפני קיום מצות פו"ר אין להיתר למנוע הריון, ורק אחרי כמה לידות יש היתר של חולשה גם לפני קיום מצות פו"ר, וכן נראה דעת הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

והנה כאן כיון שהיא מניקה אין אפשרות לתת גלולות משולבות, שהן רוב סוג הגלולות, וחייבים לתת הגלולות שמכילות רק פגסטרוך, ומהאי טעמא אין אפשרות לתת המדבקה או הטבעת הנובורינג כי הם מכילים שתי ההורמונים. והגלולות הללו לפעמים גורמות לדימום, והעצה לזה היא לקחת שתי גלולות למשך של שבוע עד שבועיים, ואם עדיין לא מועיל לחזור על הפעולה פעמיים שלש. וכן שייך לתת ההתקן, ועדיף למנוע מזה כי פעמים רבות יש דימומים, והכי מומלץ הוא קוטלי זרע, כי בגלל שהיא מניקה אז ביחד עם הקוטלי זרע הוא כבר מניעה של קרוב לתשעים אחוז, וכיון שאינו מצב של סכנה אם תיכנס להריון אז זה מומלץ²⁰.

ג) אשה אחרי לידה ראשונה שעברה ניתוח קיסרי, חייבת לעשות מניעת הריון למשך תקופה של שנה לרוב הרופאים או למשך תקופה של חצי שנה לדעת כולם.

והדברים ששייך לתת לאשה כזאת, הנה קוטלי זרע הם ביעילות של שבעים שמונים אחוז, ולכן אינו מספיק במקום כזה²¹. ולכן בדרך כלל אחרי ניתוח קיסרי יש עדיפות להתקן שהוא קרוב למאה אחוז מניעה. וכן יש אפשרות של גלולות ואם זה רק לתקופה של חצי שנה אז בדרך כלל הולכים על הגלולות²².

ד) אשה אחרי שתיים או שלש לידות. אם קיימה כבר מצות פו"ד, אזי אם כל הלידות הן תכופות והיא חלושה, וממליצים שיעשו מניעה, ולפי דעת רוב הפוסקים מותר למנוע הריון על ידי אמצעי מניעה, והתקופה של המניעה בדרך כלל מספיק שנה או שנה וחצי, ואם היא צריכה יותר אפשר עד שנתיים, ולא מומלץ כל כך שיהיה הפסק יותר משנתיים בין הלידה לבין הריון הבא, גם מצד

20 ולפי דעת החזון איש לכאן נראה שמותר גם דברים נוספים כי לדעתו תוך שנה נקרא סכנה, כי עצם הלידות התכופות הם בגדר סכנה, ולכן מותר גם דיאפרגמה, כמו שמותר לפי רוב הפוסקים בשעת סכנה, אלא שבדרך כלל היום זה לא בשימוש גם משום שאינו בטוח, וגם משום שיש דברים יותר קלים ושימושיים.

21 ויש רבנים שממליצים שגם במקרה כזה של ניתוח קיסרי יתחילו עם קוטלי זרע וזה רק במקום שהיא מניקה בהנקה מלאה ועדיין לא קיבלה המחזור והיא בתוך הששה החדשים הראשונים והסיבה שהם מעדיפים את זה הגם שהיא רק לתקופה קצרה מאוד, כי בדרך כלל האפשרויות האחרות בין הגלולות ובין ההתקן הרי יש סיכויים גדולים שזה יגרם לה דימומים, ואשה אחרי לידה שכבר היתה תקופה ארוכה לא טהורה, תהיה להם קשה עם דימומים לתקופה נוספת.

22 ויש להדגיש שגלולות בתקופה של הנקה בגלל שאינם גלולות משולבות אינם מאה אחוז כמו הגלולות הרגילות אלא בערך תשעים אחוז.

הרפואה, אלא אם כן הוא ממש מצב מיוחד של צורך גדול מאוד²³. האמצעים שמותרים כאן הם קוטלי זרע, גלולות, טבעת נובוריןג, מדבקה, והתקן תוך רחמי, וכן לדעת כמה פוסקים מותר גם דיאפרגמה. ולכן אם היא מניקה שייך רק גלולות לא משלובות, ולא שייך הגלולות הרגילות, וכן לא שייך הטבעת נובוריןג, וכן לא שייך המדבקה, כי הם מכילים השתי ההורמונים. וכן שייך לתת התקן תוך רחמי, וכאן יש הרבה שמשתמשים עם התקן, כי זה בדרך כלל לתקופה של שנה וחצי שנתיים. וכמובן שאפשר עם קוטלי זרע אלא שאין זה יעיל רק שבעים אחוז בערך, וכאן שמדברים תקופה של אחרי חצי שנה הראשונה של הלידה הרי ההנקה לא תועיל כל כך וגם לפני קבלת מחזור הראשון אין זה אלא בין שבעים לשמונים אחוז, וכמובן שהיא יכולה לקחת את זה, כי הרי אין כאן סכנה אם תיכנס להריון. ואם היא לא יכולה להשתמש עם הגלולות משום סיבה רפואית, וכן אין יכולה משום מה להשתמש עם התקן, או שההתקן עושה לה הרבה דימומים, מותרת לדעת הרבה פוסקים להשתמש עם דיאפרגמה.

ה) אשה אחרי שתיים או שלש לידות ולא קיימה מצות פו"ר. לדעת כמה פוסקים מותרת למנוע הריון אם היא מרגישה חלישות מתכיפות הלידות²⁴, ובדרך כלל בזה לא נותנים היתר רק לתקופה של שנה, ובמקום צורך גדול אפשר עד שנתיים. והאמצעי מניעה הוא כמו באות ד'.

ו) אשה מבוגרת שיש לה כבר משפחה גדולה ורוצה למנוע הריון, כי קשה לה מאוד, כמו שמצוי בדרך כלל בגיל ארבעים, ובפרט שיש זוגות שרוצות למנוע בגלל החשש של לידת ילד לא בריא. יש כאן מקום לשאלת רב מצד ההלכה אחרי שכבר קיימה מצות פו"ר וכבר היא מבוגרת בגיל ארבעים, מותר לה למנוע באופן הרגיל, ומהיבט נוסף כתבו כמה פוסקים שמותר לה למנוע²⁵, ולמעשה מצד הרפואה לא נותנים בדרך כלל בגיל מבוגר הורמונים, ולכן אין עצה של גלולות, אלא של התקן תוך רחמי, או קוטלי זרע, וכיון שקוטלי זרע אינם יעילים יותר משבעים אחוז לכן בדרך כלל עושים התקן תוך רחמי, וזה מחזיק למשך

23 ויש רבנים שיש להם הוראה של היתר למשך של חצי שנה ואז יבואו לשאול, והרב צריך לקחת בחשבון שאז הוא שולל בעצם את האפשרות של התקן, כי בדרך כלל לא יתנו התקן לחצי שנה.

24 כך הוא דעתו של הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך ורוב הפוסקים, ולדעת המנחת יצחק והגאון ר' משה פיינשטיין שלפני קיום מצות פו"ר אסור למנוע הריון, חוץ אם הוא מקום סכנה, ולדעת החזון איש כל לידות תכופות הוא בגדר מקום סכנה.

25 ויש שכתבו שאין לפחד מילדים לא בריאים, אלא יבטחו בה', ואם הם מפחדים אז עדיף למנוע בדרך שב ואל תעשה והיינו לאחר המקוה וכדומה, וכן הוא דעת הרב בעל שבט הלוי שליט"א ועוד.

חמשה שנים בדרך כלל.

ויש נשים שמצד רפואי הם לא יכולים לקבל התקן תוך רחמי, ובזה השאלה הוא אם מותר לעשות להם מניעה על ידי קשירת חצוצרות או סתימת חצוצרות וכדומה, ולמעשה התשובה בזה הוא שאם אין שאלה של סכנה אלא עושה כן בגלל שקשה לה מאוד, אז אין היתר לעשות קשירת חצוצרות, אבל אם הוא שאלה של סכנה או של סכנת אבר, ואפילו רק קרוב לספק סכנה צריך לשאול שאלת רב, ולפי המצב יתכן שיהיה היתר כגון שאין שום דרך אחרת והוא סכנה ברורה. ובמצב של סכנה ממש גם צריך לשאול שאלת רב אם עדיף לעשות קשירת חצוצרות או להוציא לגמרי החצוצרה, או סתימת החצוצרה, ולמעשה היום בדרך כלל המומלץ מצד הלכה ומצד הרפואה הוא לעשות 'סליל' וזה נקרא 'אשור' והיינו שמניחים דבר קטן בתוך החצוצרה ואחרי כמה שבועות המקום גדל ואין דרך מעבר בתוך החצוצרה²⁶.

²⁶ ולמעשה זה גם יותר עדיף מצד הלכה כי זה רק גרמא. כך אמר לי הר' בני פישר בשם הגאון בעל שבט הלוי שליט"א וכן שמעתי מפי כמה מורי הוראה בבית דינו של הגאון בעל שבט הלוי שליט"א.

מו תורת המשפחה

מדור בירורים וביאורים

שיעור הלכתי שנאמר
בכנס לרבנים ומורי הוראה
דיני וגדרי מניעת הריון ע"פ הלכה

על ידי הגאון הגדול ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א
מו"ץ בבי"ד דמרן הגר"ש ואזנר שליט"א
וחבר הבד"ץ דקרית ויזניץ
מח"ס משנת הסופר ואמרי יעקב

קהילות יעקב – בני ברק
כ"ד תמוז תש"ע

דינים בהלכות מניעת הריון

הגרי"מ שטרן שליט"א

בענין מניעת הריון ישנם אופנים שונים שניתן בהם למנוע מלהתעבר, ובחלקם קשור הדבר להשחתת זרע, ובדברים אלו יש לשאול מורה מובהק הבקי בהלכות אלו, ויש מהם שאינם חמורים כל כך ומותרים במקום צורך גם כשאינו ספק פקוח נפש, ויש מהם שאין להתירם אלא במקום צורך גדול, ולפעמים רק במקום סכנה ופיקוח נפש, ונשתדל בעהשי"ת להביא הדברים מהקל אל הכבד.

(א) ²⁷ דיחוי קיום המצוה עד לאחר זמן הביזיון. (ב) ²⁸ לקיחת כדורים או ²⁹ מדבקה שמדביקים על הגוף שמפריש חומר שהוא מונע הריון. (ג) ³⁰ פתילות ונרות או משחה שמסלק מהזרע את כח הילודה, וכן טבעת ³¹ כמין עיגול שמניחים שם והוא נמי מפריש חומר ואף שמניחים אותו באותו מקום קודם התשמיש אין דינו חמור כמו מוך קודם תשמיש. (ד) טבעת תוך רחמית ³² דהיינו שמכניסין בתוך הרחם עצמו כמין סליל העשוי מתכת או פלאסטיק. (ה) ³³ דיאפרגמה והוא עשוי מניילון או גומי וכיוצא בזה שמכניסים לעומק הפרוזדור ומכסה פי הרחם. (ו)

27 עיין ב"ש סי' א' ס"ק א' דמהרמב"ם ושו"ע סי' ע"ו מוכח דאם כבר קיים מצות פריה ורביה אינו חייב לבעול אם אשתו מוחלת ע"ז, ובפ"ת שם בשם ברכ"י דהגם דישנו מצות לערב אל תנח את ירך מ"מ זה סגי אם אינו מניח לגמרי ע"ש.

28 עיין שו"ע סי' ה' סוסע"י י"ב ובפ"ת שם ס"ק י"א ושו"ת חת"ס סי' כ' וש"א.

29 מדבקה זו מדביקים אותה על הגוף והוא מפריש חומר שגורם מניעה ודינו כמו כדורים.

30 עיין לבושי מרדכי אהע"ז סי' כ"ז, אמרי יושר ח"א סי' קל"א, מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פ"ה, תשורת ש"י ת' סי' ס"ב, מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו ס"ק י"ב דזה קיל ממשמשת במוך שהוא מפסיק בין הרחם להזרע, וע' אגרות משה אהע"ז סי' ס"ב שכתב לענין המשחה בסם שאין דבר חוצץ בין הזרע שלא יכנס לרחם רק שנוטל בזה כח ההולדה שיש בהזרע מסתבר שאינו אלא ככוס של עיקרין וכו' וע"ע צור יעקב סי' קמ"א, מהר"ם בריסק ח"א סי' צ"ז, מהר"ן סי' קכ"ח.

31 הקרוי נוברין.

32 בענין זה נחלקו הפוסקים דיש דחששו מאוד מדבר זה שמא יהיה כבר התפתחות של התרומות עוברית ואח"כ הוא יתפרק ע"י מגע עם הסליל הנ"ל, עיין בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' רע"ז, דהביא מכתב של הקהילות יעקב (מסטייפלא) להחמיר בזה וכן דעתו של המשנה הלכות, ומאידך ישנם מקילין ע' אגרות משה ח"ד סי' י"ח שכתב וז"ל אבל העצה שכתב להשתמש בהתקן תוך רחמי אין לעשות משום שקשה מאוד ליטהר מצד נדות עכ"ל, ומשמע שרק משום טעם הנ"ל יש להמנע (והנה מה שכתב האג"מ הדבר נכון דמה שגורם התקן זה לכתמים וקושי של ספירת ז' נקיים דזה דינו כדם נדות ואין זה דם מכה וכ"כ עוד שם בס' ס"ט ואכמ"ל) שבט הלוי ח"ט סי' רס"ה.

33 במהרש"ם ח"א סי' נ"ח וכן בח"ג במפתחות סי' קס"א ס"ל דזה קיל מעט ממוך דלהלן וכו' ע' יודו דבמקום ספק סכנה שריא, זכרון יהודה ח"ב סי' ק"כ, מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פ"ו, טהרת ישראל סי' ר"מ ס"ק מ'.

מוך או ספוגית³⁴ נחלקו בזה הפוסקים אי שרי אפילו במקום סכנה.³⁵ ולמעשה נתקבל להתיר במקום צורך גדול של סכנה ופקוח נפש, וכשאין אפשרות בדברים האחרים דלעיל. ז. קשירת חצוצרות והוצאת רחם. ח. שימת כיס על האבר:

34 דעת הרעק"א סי' ע"א, ע"ב, חת"ס יו"ד סי' קע"ב, חכמת אדם בבינת אדם סי' ל"ו דאין להתיר אפילו במקום סכנה, ומאידך בחמדת שלמה סי' מ"ו, רדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו, מהרש"ם ח"א סי' נ"ח, תורת חסד ח"ב סי' מ"ד, חזו"א ל"ז, ו' ועוד אחרונים כתבו להתיר במקום סכנה.

35 עיין שבט הלוי ח"ט סי' רס"ה דבמקום שאין אפשרות אחרת ובמצב של סכנה ממש יש להתיר זה אבל לא קונדום. ובענין הוצאת הרחם עיין שבט הלוי ח"ב סי' צ' וח"ח סי' קצ"ט דסגי להמתין ז' ימים דאף שאינה יכולה לעשות ה"ט דהדם ודאי כדם מכה ותטבול בלי ברכה ומאז ואילך אחר שכבר טבלה גם אם היא רואה דם א"צ מיד, וע"ע באג"מ סי' ס"ו דניטל האם שלה מותרת לשמש עם בעלה ואין בזה חשש הוצאת ז"ל ופשוט.

36 בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' כ"ד אות ה' מתיר במקום סכנה, אבל המהרש"ם במפתחות ח"ג סי' קס"א אינו מתיר בשום פנים ואופן וכתב דזה גרוע ממוך והוי הוז"ל ממש ואין שום צד להקל אלא משום פק"נ וזה לא הוי פ"נ שהרי בידה שלא תשמש והבעל בידו לגרשה והמיקל בזה עתיד ליתן את הדין עכ"ל, וכ"כ בשבט סופר סי' ב', צור יעקב סי' קמ"א, דובב מישרים ח"א סי' כ', מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פ"ו וח"ח סי' צ' וכ"כ בשבט הלוי ח"ט סי' רס"ה שמעולם לא התיר דבר זה אפילו במקום סכנה, ובשו"ת אגרות משה אהע"ז סי' ע' כתב (לענין בדיקת זרע כדי לידע איך לרפואותו) דאם להבדיקה טוב בהלבשת הכיס על אברו בשעת תשמיש הוא עדיף כיון שדעת הגאון ר' חיים עוזר באחיעזר שהוא דרך תשמיש לענין אשה שסכנה לה להתעבר, אף שלדעתו לא מסתבר זה כלל וכו' עכ"ל, (ולמעשה יש להקפיד שגם לענין בדיקת זרע יש להשתמש עם כיס מנוקב באופן שיהיה ראוי שחלק מהזרע יכנס לאותו מקום).

שיעור שנמסר מהרב יעקב מאיר שטרן שליט"א לרבנים ומוצי"ם

הקדמה

יש לי אחריות מיוחדת בנושא של מניעת הריון, כידוע זה אחד מהדברים שמצוי מאוד הלכה למעשה, בכל מקום ובכל חוג, ורבים השואלים בדבר זה. אקדים שמצד אחד יש לי חוב לעזור ולמסור לציבור הרבנים כדי לקבל הידיעות בהלכה איך לגשת להעניין. מצד שני צריכים לדעת שלא כל אחד ראוי לפסוק בזה, כי זה דבר חמור, אבל כיון שהדברים באים להרבנים צריכין לדעת היסודות הדברים, לא ניכנס לפרטים כי אין לדבר סוף, רק נעבור בקצרה על היסודות ואז אפשר בדרך כלל כפי ראות עיני המורה לפסוק כהלכה.

הנה בשולחן ערוך אהע"ז סי' א' חייב כל אדם וכו', וכל מי שאינו עוסק בפו"ר כאילו שופך דמים וכו' וגורם להשכינה שתסלק מ ישראל, והבית שמאל וחייב לבעול בכל עונה אפילו וכו' אעפ"כ חייב לבעול בכל עונה עד שיהיה לו בנים כן כתב הרמב"ם וכן איתא לקמן בשו"ע, ומשמע שאחר שיהיה לו בנים מהני רשות שלה אפילו אם יכול עוד להוליד ואיני יודע מנא ליה להרמב"ם חילוק זה דמהני לאחר קיום פו"ר אבל מ"מ חייב לקיים מצות ולערב אל תנח ירך ואע"ג שהוא רק מצוה דרבנן מ"מ מנ"ל שמועיל מחילה שלה עכ"ל הבית שמאל.

ובפתחי תשובה מביא דברי החיד"א שמחלק שאם קיים פו"ר אין חייב לבעול בכל עונה אלא משום לערב ובזה סגי לעיתים רחוקות וזה פשט השו"ע והרמב"ם שאינו חייב בכל עונה אבל איה"נ שחייב בעת מן העיתים. ונמצא שלפי הסכמת הפוסקים אם קיים כבר מצות פו"ר כבר מהני מחילתה שאינו חייב בכל עונה.

ולכן זה דבר פשוט שהדרגא הראשונה הוא לאחר המקוה, או למחול מצות עונה, שמצד משקל הלכה זה הדבר הקל ביותר, והגם שמצד אחד היה גדולי וצדיקי הדורות שהקפידו מאוד שלא לדחות ליל טבילה וידוע מעשיות שהיה קפידא חזק שלא לדחות הטבילה הגם שכבר קיימו מצות פו"ר, וזה פשוט והדברים אמיתיים וזה השקפה האמיתית בהנהגת הבית, אבל מבחינת מניעת הריון, באופן שכבר צריך לעשות מניעת הריון זה הדרגא הקל ביותר.

ודרך אגב, ידוע מה שכתוב בספרים הקדושים הענין מליל שבת לליל שבת, הדרך פקודיק לבעל הבני יששכר כתב על הענין של בעלי הקבלה לשמש

משבת לשבת, וכתב במצות עשה א' פרק ו' עמוד יח אות ח' וז"ל על פי הקבלה וכו' רק לעם הארץ אבל עונת ת"ח משבת לשבת, בש"ס דילן לא נשמע איסור לת"ח בחול רק דהעונה האמורה בתורה הוא רק משבת לשבת, וכו', נראה לי הקטן דכל זה הוא למצות עונה שהגם שקיים פו"ר מדאורייתא עם כל זה חייב וכו' אבל מי שלא קיים פו"ר הנה לדעתי אסור להחמיץ המצוה רק מחוייב להשתדל בכל עת המוכשר על פי תכונת גופו עד שתתעבר אשתו וכו' ואחר שיקיים מצות פו"ר יתנהג על פי דברי חכמי קבלה אם אפשר לו בלא חטא וכו' ואפשר שגם חכמי קבלה מודים לזה.

והדרגא השני הוא גלולות הכדורים או המדבקה. וצריך לדעת שהכי קל הוא הכדורים והמדבקה, וכל השנים ידעו על הכדורים ובשנים האחרונות יש המדבקה שמפריש הורמון וזה פועל כמו הכדורים ולזה יש יתרון שאם אשה שוכח לוקח הכדורים ובזה המדבקה לא צריך לזכור לקחת כל יום.

ולשון השו"ע אהע"ז סי' ה' כתב המחבר בסעיף יב המשקה כוס של עיקרין לאדם או לשאר בעלי חיים כדי לסרסו, הרי זה אסור ואין לוקין עליו. ויש בזה מחלוקת הפוסקים אם זה מה"ת או רק דרבנן, ועכ"פ יש בזה איסור ואין עליו מלקות, והמחבר ממשיך שאשה מותרת לשותות עיקרין וכו', ובבית שמואל כתב משמע שאפילו בלא צער כלל מותר, ומה שכתב בסעיף הקודם המסרס הנקיבה פטור אבל אסור היינו סירוס במעשה, אבל שתיית כוס של עיקרין מותר גם שלא במקום צער, וכו'.

וגדולי האחרונים מאריכים בזה, ובפתחי תשובה מביא החת"ס בתשובה כ' באשה המצטערת בהריון ולידה וכו' כי בספר עצי ארזים שדא ביה נרגא ומסיק לדינא שאשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה לשבת לא תשתה כוס עיקרין אם לא להציל מצער לידה אבל אם קיימה שבת כל דהו שריא אפילו בלא צער כלל, עכת"ד החתם סופר.

והיינו ששיטת החתם סופר שמותר לקחת גם בלא מקום צער כלל וכו', ומצינו מחלוקת בין גדולי הדור, בין המנחת יצחק לבין שבט הלוי, אם סירוס גמור שהוא אסור מה"ת אצל הגבר, מה הדין של סירוס לזמן, והמנחת יצחק מוכיח מהדרכי משה שגם זה אסור, אבל השבט הלוי מוכיח שסירוס לזמן אינו בגדר סירוס ורק סירוס שצריכים ניתוח כדי להחזירו למצב הקודם אז חוששין אבל סירוס שהוא רק לזמן אין זה בגדר של סירוס.

והענין של הכדורים שלא מבעיא לפי שיטת השבט הלוי שסובר שאפילו באברי המין אין סירוס בזמני, וא"כ כל שכן כדורים שהוא רק זמני, ולכן זה הדרגא הכי קל.

פתילות נרות או משחה שמסלק כח של הזרע. גדולי האחרונים הלבושי מרדכי ועוד לפני מאה שנים שדנו בסוגיא, כתבו לדון שאולי דינו כמו מוך שמניחים באותו מקום שמבואר בגמרא שזה כמשליך זרעו על אותו מקום שיש פוסקים שסוברים שגם במקום סכנה אסור, אבל למעשה הסכמת אחרונים הוא שכיון שהוא משמש כדרך כל הארץ ואינו נופל על מוך אלא שהנר יש לו כח כימי לסלק כח הולדה אין זה משמש במוך. אבל לית דין ולית דיין שזה יותר חמור מהכדורים.

בשנים האחרונות יש טבעת שנקרא נובורינג, שהאשה מכניסה באותו מקום ומפריש חומר כמו כדורים, וכאן השאלה הוא שמצינו כבר הנודע ביהודה מובא בפתחי תשובה בסי' קצח האשה שהיה לה צניחת רחם והפוסקים דנו כלפי דיני חציצה, ועכ"פ אשה שיש לה צריך לדעת שבהפסק טהרה וכן בבדיקה ביום הראשון וכן בטבילה צריכים להוציאו, ובדיעבד אם לא הוציאה יש מקום לשאלת חכם ואין כאן המקום להאריך.

טבעת תוך רחמית, זה יש כבר הרבה שנים, ובשעתו לפני עשרות שנים היה ויכוח גדול, זה סליל בתוך הרחם ממתכת או מפלאסטיק, וזה מונע הריון, והיה מחלוקת במשנה הלכות אגרת מהסטיפלר שסבר שזה איסור גימור שסבר שיש התחלה של הריון ויש מצב של התחלת הריון ורק אחר כך נפסק ההריון על ידי ההתקן, וזה כבר שאלה של רציחה, וכו'. וכן סובר המשנה הלכות.

אמנם מצד שני השבט הלוי ועוד הרבה כותבים שלא צריך לחוש, וזה מיוסד בצירופים שונים והשורה התחתונה שבמקום צורך יש להתיר, אבל זה חמור יותר מכל הדברים האחרים, ולכן זה רק במקרים מיוחדים שיש לו משקל כבד בעניין.

ובעניין הדיאפרגמה שהיום הוא פחות מצוי מפעם, אבל הוא עדיין קיים במיעוט האחוזים. וזה בעצם גומי שמכניסים עמוק באותו מקום וזה חוסם הזרע, ויש שלו גם משחה שקוטל זרע, אבל בעיקרון הוא חוסם טכני.

ומצאתי בתשובת מהרש"ם ח"א סי' נ"ח שמדבר בזה שהיה כבר מגומי, וכתב שלדעתו זה יותר קל מעניין של משמשת במוך, שכיון שמכניסים עמוק באותו מקום ומשמש כדרך כל הארץ אינו חמור כמו משמש במוך, והגם שזה חמור מאוד כמו שנראה במהרש"ם אבל הוא קצת יותר קל מעניין של משמש במוך.

ספוגית או מוך. כידוע מזמן הגמרא זה הסוגיא ביבמות שזה היה האמצעי הידוע, ומצינו מחלוקת גדולה בעניין, ולהבדיל העולם הגוי היה משתמש בזה כל השנים וזה היה האמצעי למנוע הריון.

וכמה מגדולי ישראל המפורסמים ובראשם הרעק"א והחת"ס ועוד סוברים שאין היתר אפילו במקום סכנה, ואפילו במקום סכנה גמורה. וכו'. ולאידך גיסא יש דעת התורות חסד שמאריך בעשרות עמודים ומוכיח שבמקום סכנה מותר. וכן כתב בחזון איש בסי' ל"ז ומסיק שבמקום סכנה מותר.

וזכרני שלפני שלשים וחמש שנים אצל מרן השבט הלוי שאחד מהשאלות הראשונות ששאלתי היה על המוך ואמר לי שהגם שהחתם סופר והרעק"א מחמירים אבל ההוראה שלנו הוא כמו התורות חסד שבמקום סכנה אפשר לסמוך. ולמעשה זה הפסק המקובל כמו החזון איש והשבט הלוי ולכן במקום צורך גדול מאוד סומכים על זה.

קשירת חצוצרות או הוצאת רחם. בעולם הרפואה ידוע העצה של קשירת חצוצרות וכו'. ולשון השו"ע סי' ה' סעיף י"א אסור להפסיד איברי הזרע בין באדם ובין בבהמה וכל המסרס לוקה מן התורה בכל מקום וכו'. והמסרס את הנקיבה בין באדם בין בשאר מינים פטור אבל אסור. והיינו שכאן איירי בסירוס למעשה באיברי המין של האשה שפטור אבל אסור. וכן דעת רוב הפוסקים שאין בזה איסור תורה באשה אלא מדרבנן, והוא גזירת הכתוב שאסר רק בגבר.

אבל הגאון סובר שסירוס האשה הוא גם כן איסור דאורייתא, ולמעשה השבט הלוי כתב שהסכמת רוב מנין ובנין של הפוסקים הוא כמו השולחן ערוך שאצל אשה הוא רק איסור דרבנן, אבל כיון שהגאון סובר שהוא איסור תורה בודאי הוא משקל חמור.

וכן יש עניין פסיכולוגי ששמעתי כמה פעמים ממורי בעל השבט הלוי, שכדי לפתוח הקשירה של החצוצרות הרי צריכים ניתוח ואין זה פשוט, והרבה

פעמים חוץ מההלכה יש לפעמים שהם נכנסות לדיכאון שמרגישות שלא יכולים יותר להביא ילדים לעולם. ועכ"פ זה אין מתירין רק במקום שהוא ממש בלית ברירה, ובשאלת חכם.

ובענין של השתמשות בקונדום. תורה היא וללמוד אני צריך. צריכים לדעת שהאחיזר בתשובות כתב שהקונדום שהגבר מלביש על אברו מותר, והגם שהוא כמו מוך אבל במקום סכנת נפשות ממש מותר להשתמש עם זה. אבל הסכמת הרבה גדולי אחרונים כמו שמבואר כאן בס"ק יא כבר כתבתי שמהרש"ם אינו מתיר בשום פנים ואופן והוא גרוע ממוך ואין שום צד להקל שהרי בידו שלא לשמש, והבעל בידו לגרשה והמקיל בזה עתיד ליתן את הדין. וכו'.

והשבט הלוי כתב בחלק ט' כתב שמעולם לא התיר דבר זה אפילו במקום סכנה. וכן הוא הסכמת האחרונים שזה לא מתירים בשום פנים, ואין שום דרך אחרת מתירים קשירת חצוצרות. וכו'.

וכאן המקום להרחיב בהתקן תוך רחמי, ידוע שיש מירנה וכמה סוגי טבעות, אבל יש אחוזים גדולים שגורמים דימומים וקשה לטהר, ויש שסברו שזה דם מכה כי הטבעת גורם לזה. ואני מדגיש כאן שהגם שהרשב"א פסק שנאמנת אשה לומר יש לי מכה גם בפנים באותו מקום, אבל קיבלתי מחקר ישן לפני הרבה שנים שלדעתו פשוט שאינו מכה אלא שהגוף חולק עם הגוף הזר וזה גורם להדימומים, וצריך לדעת שאין להקל על סמך זה.

ובענין הוצאת הרחם או קשירת חצוצרות, צריך לדעת שכל אשה שעברה תהליך כזה צריכים להחמיר שהיא נדה, שבסימן קצ"ד אין פתיחת הקבר בלא דם, ופשוט שהיה פתיחת הקבר, ובדרך כלל יש גם דם ולכן גם אם היא לא ראתה כלום צריכין לחשוש. ובשיעורי שבט הלוי כתב בב' פעמים שאם הוציאו לגמרי את הרחם אין דין של שבעה נקיים ובדיקות כי הרי פשוט שזה כמו דם מכה, ולכן עושים רק שבעה וטובלת.

מדור בירורים וביאורים

בהלכות מניעת הריון
במצבים שונים

מפתח הנושאים

- בדין מניעת הריון במצב סכנה לאם סא
- בדין מניעת הריון בגיל מבוגר עג
- מניעת הריון בשביל טיפול בילד חולה עז
- בדין מניעת הריון אחרי ניתוח קיסרי פא
- בהלכות נאמנות הרופאים לענין מניעת הריון בשביל סכנה פה
- בדין מניעת הריון במצב של חשש לילדים חולים פט
- בדין מניעת הריון במצב של סכנה נפשית של האם קג
- בדין מניעת הריון אחרי לידות תכופות קיז

מדור בירורים וביאורים

בדין מניעת הריון
במצב סכנה לאם

שו"ת שבט הלוי

חלק ג סימן קעט

בעזה"י. כבוד ידידנו הרב הג' הצדיק יקר אף נחמד מזכה את הרבים כש"ת ר' דוד שליט"א. אחדשה"ט ושי"ת באהבה.

לנכון קבלתי מכתבו האחרון ומתוך טרדה הנחתיו מן הצד עם שאר מכתבים והזכרני היום ואבא בקצרה. אודות אשה שה' לה התקפות כליות, והשקוף מראה אבן מסוכן בכליות, והרופאים אסרו עליה להכנס בהריון עד אחרי הנתוח, ויש לה לפעמים כואבים נוראים, והיא מפחדת מאד להכנס להריון וגם משפיע על העצבים שלה, האם מותר לה לעשות מניעת הריון, ע"י שתשים טבעת עמוק ע"פ הרחם או מניעה כיו"ב, והביא כמה ספרי אחרונים שדנין בזה, ומה כחי להכריע בזה וכבר נשאלתי ע"ז מאות פעמים, האמת אגיד כי קבלתי מרבותי גאוני צדיקי אמת שלא להחמיר בזה ביותר במקום שעצם ההלכה נוטה להקל, כי מסוגיות יבמות דף י"ב ע"ב וכתובות ל"ט שאסרו גם לאחר תשמיש מכ"מ גם חכמים לא אסרו רק בג' נשים שסכנתם סכנה טבעית ורק מעט מן המעט מתים ולזה מן השמים ירחמו, אבל באשה שנתבררה הסכנה או ספק סכנה ויש מקום לפקוח נפש ממש לא חמיר איסור זה לדחות נפש מפני, ודברי מרן הח"ס סי' קע"ב והגרעק"א סי' ע"א ידועים בזה שדעתם להחמיר.

וכבר עשה גאון עצום מהרש"ז מלובלין זי"ע בספרו תורת חסד אה"ע סי' מ"א מ"ב מ"ג מערכה עצומה נגד הח"ס והגרעק"א, וסידר שם עשרה שיטות ראשונים שכולם מתירים בזה גם לפני תשמיש אם איכא סכנה, ומעודי הבאתי רא' לזה מיבמות ל"ד ע"ב שהתיר ר' אליעזר כל כ"ד חודש אחרי הלידה להיות זורה בחוץ וחכמים אמרו שאין זה אלא כמעשה ער ואונן, ומוכח מזה דגם חכמים החולקים על ר"א וקיי"ל כותיהו לא אסרו רק כמעשה ער ואונן אבל גוף הפעולה שלא תתעבר כל כ"ד חודש לא אסרו, ושו"ר שזכיתי בזה לדברי הצ"צ סי' פ"ט, והוספתי עוד טעם שהרי ר' אליעזר הוא האומר בנדה י"ג ע"א כל האוחז באמה וכו' ומוטב להוציא לעז על בניו ולא לעשות עצמו רשע שעה אחת לפני המקום, ועכ"ז הקיל פה כ"כ מכלל דבמקום שנוגע לשלום האשה והולד אינו בגדר איסור לדעתו, וחכמים לא פליגי רק באופן הנ"ל, אבל זולת זה גם הם מודי כנ"ל.

וכבר העיר כ"ת מדברי מהרש"ם ושאר אחרונים הרבה דאם הוא עמוק מאד אין חשש כלל של משמש במוך ובזמנינו מטילים חוט כזה תוך האם ממש

באופן שאין מספיק כלל להזרע, אלא שחוט הנ"ל הוא פועל שלא יתאחד זרע הבעל עם זרע האשה, ונהי דחלילה לזלזל בזה במקום שאין סכנה, בלי קביעת דע"ת בזה, מ"מ במקום ספק סכנה גמורים כדאים הם כתות מלאכי השרת גאונים אמיתים שנוטים בזה להקל, מ"מ אני שונה עוד פעם שדברינו רק במקום ספק סכנה ענ"ד, לא כאלה המתפרצים בעם שנעשה להם כהיתר בלי שום יסוד בהלכה, ויש בו ביטול פ"ו, ואבוד זרע לבטלה, ומניעת השראת השכינה בישראל, וגם במקום שאנו מתירים, מתירים רק לזמן של ו' חדשים וכיו"ב (מלבד נ"ד עד יעבור סכנה), וכל פעם אחרי ו' חדשים צריכה להבדק אצל רופאים אם לא הוטב מצבה אם עדיין צריכה להיתר, כי כל המקיל יותר על השיעור עתיד ליתן את הדין ובענינים אלה אין דעתי להאריך.

הרני ידידו דוש"ת מצפה לרחמי שמים.

בדין אם מותר במצב סכנה שלא לעשות מניעה

שו"ת מנחת יצחק

חלק ט סימן קלו

באשה שהרופאים אומרים שסכנה לה להתעבר, ובעלה לא קיים עוד פו"ר =פריה ורביה=, אם מותרים לעסוק בפו"ר.

בס"ד, ירושלים עה"ק ת"ו יום א' פנחס תשמ"ג לפ"ק. שוי"ר א"כ האברך הה"ג חוב"ט מוה"ר ליפא זיכערמאן שליט"א ברוקלין יצ"ו. ע"ד אשר נשאלתי חו"ד העני' בביאור דברי רבינו זי"ע בתשו' דברי יואל (חאה"ע סי' ק"כ וקכ"ד) אשר כעת תחת הדפוס, ונתקשו בהם איזה ת"ח, וכפי מה שנאמר לי אין בירור אם רבינו זצ"ל הורה כן למעשה, שבתשו' (בסי' ק"כ) לא נזכר שם השואל, ואולי כתב כן רק בתורת בירור לעצמו, ולא שלחם להשואל, והתשו' (בסי' קכ"ד) נמצא רק בקונטרסים מפוזרים ונתקבצו למקום אחד, אבל מ"מ כיון שיצאו הדברים מתחת יד קדשו, אלא מחמת טרדותיו הרבים לא הביאם לידי גמר כנזכר בתוך דברי קדשו, תורה היא וללמוד אנו צריכים.

הנה התשובה (סי' ק"כ) נכתבה ע"ד השאלה, באשה שנחלתה ר"ל במחלת הלב, והרופאים אומרים שהעיבור הוא סכנה ח"ו, ולא קיימו עדיין פ"ו = פריה ורביה, כי אין להם בנים כ"א בנות, אם מותרים לעסוק בפ"ו, ולא לחוש לדברי הרופאים, ע"ד שאמרו בגמרא בקטנה שנשאת תשמש כדרכה ומן השמים ירחמו, וכבר הרבו הפוסקים בתשובותיהם לדבר מנדון כזה, אם מותרים לשמש ע"י מוך או פעולה אחרת שלא תתעבר, אבל אם יהיו מותרים לשמש כדרכה ולא לחוש לחשש סכנה זה לא נתבאר בדבריהם ז"ל עכ"ל ק.

והנה אחרי אשר הביא הברייטא (יבמות י"ב) דג' נשים משמשות במוך קטנה ומעוברת ומניקה וכו', ואיזו היא קטנה מבת י"א עד בת י"ב, פחות מכאן ויתר על כן משמשת כדרכה והולכות דברי ר"מ, וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ד' עכ"ל, ופלוגתת רש"י ותוס' בשם ר"ת בפ"י הברייטא ופי' הר"ן והריטב"א והנמ"י ועוד ופלפל בדבריהם, כתב שם (בסוף אות ד') בזה"ל ועכ"פ י"ל דאך לקטנה התיר ר"מ לשמש במוך מטעם דאין האיסור חמור כ"כ שאינה שכיחא כ"כ להתעבר אין להחמיר אצלה כ"כ כיון שהיא קטנה ולכן מותרת לשמש במוך במקום פחד סכנה, משא"כ בגדולה דלדעת רש"י היא מצווה על השחתת זרע אפשר דגם ר"מ מודה לחכמים דאף במקום סכנה תשמש כדרכה ומן השמים ירחמו ואינה דומה לקטנה דמותרת וכו' עכ"ל, וסיים שם (אות ז') בזה"ל היוצא לנו מכ"ז דיש מקום לומר דבגדולה אף ר"מ מודה דאין לחוש לסכנה ומן השמים ירחמו, אמנם אף מבלעדי כל הנ"ל הנה ודאי הלכה כחכמים לגבי ר"מ כמו שכתבו כל הפוסקים, וא"כ בקטנה הדבר פשוט דמשמשת כדרכה, וכן הוא סתימת הש"ע דמותר לשמש בקטנה ולא חילק בין י"א לפחות מכן, ועפ"י הסברא כש"כ היא בגדולה ששפטו הרופאים שהוא סכנה, דבאמת אין אנו סומכים על הרופאים בשום דבר וכל דבריהם אינם אלא לעשות חששא בעלמא ולא גרע זה מקטנה שמבואר הסכנה בדברי חכז"ל, ובפרט בגדולה יש גם מניעת פו"ר שהוא דבר גדול וענין נורא מאד, בפרט בזמן הזה שאין עצה אחרת, ומעשה אבות ואמהות יוכיחו שמסרו נפשם לבנים, נראה דהוא ק"ו מקטנה שאין צורך בדבר ואעפ"כ אמרו חכמים דמן השמים ירחמו עכ"ל ק.

והנה אף שסיים רבינו זצ"ל במסקנתו להלכה, דבגדולה שהרופאים אמרו שסכנה לה להתעבר, מ"מ י"ל דמשמשת כדרכה ומן השמים ירחמו, אין רצונו לומר חייבות, וכדמוכח (בסי' קכ"ד אות ג') במה שכתב שם לדחות

ראיית מהרי"א אסאד בתשו' (חיו"ד סי' קכ"ב), דאף שבתחילה כתב בדבר השאלה באשה שנחלתה עד שהחליטו הרופאים שאם תלד היא סכ"נ = סכנת נפשות=, דכיון דקיי"ל כרבנן דאפילו קטנה שאם תתעבר תמות ודאי, מ"מ משמשת כדרכה לרבנן ומן השמים ירחמו, מכש"כ בנידון שהרופאים אומרים שסכנה שהרבה פעמים מכזבים באומר דעתם ועכ"פ אינה סכנה יותר מבקטנה, דאמרינן מן השמים ירחמו, אך שוב חזר בזה, די"ל דדוקא בג' אלו דוקא שבטבע העולם איכא סכנה ס"ל לחכמים דסומכים דמן השמים ירחמו, אבל כגון זו שאירע בה מקרה חולי ונשתנית מטבע העולם אירע מזלה ואין סומכין על הנס, והביא ראיות לזה, והעיקר מהא דאיתא (ביבמות ס"ה ע"ב) בדביתהו דר' חייא, וכתב רבינו זצ"ל דאין ראי' משם, דאף דנאמר בגדולה שהרופאים אומרים שיש סכנה אם תתעבר, מ"מ אינו מחויב הבעל להסכים לשמש במוך, אבל אם מסכים לעשות טצדקי שלא תצטרך לסמוך על הנס, אין איסור בדבר, כמ"ש הריטב"א ז"ל לדחות בשביל זה פרש"י ז"ל, שפי' משמשת במוך מותרת לשמש במוך, דא"כ רבנן דאמרי משמשת כדרכה היינו שאסורה לשמש במוך קאמר, ואמאי כיון שיש סכנה בדבר, וכי משום שומר פתאים ד' תהא אסורה לשמש במוך ותננים עצמה בסכנה, לכן פרשו כתוס' ג' נשים חייבות לשמש במוך, וחכ"א משמשת כדרכה אם תרצה עכ"ל, וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והרא"ה שסוברים כפי' התוס' עכ"ד, אמנם מוכח מדברי רבינו זצ"ל דהיכא דלא קיים עוד פו"ר אין נכון להסכים, מטעם שהוא דבר גדול וכו' כנ"ל, כיון דמצד הלכה אין איסור משום סכנה, משום דלא גרע מקטנה, וי"ל דכש"כ בגדולה, ואף ששפטו הרופאים שהוא סכנה, דכל דבריהם אינם אלא לעשות חששא בעלמא וככל הנ"ל בדבה"ק.

והנה ראיתי כדברי רבינו זי"ע בתשו' אבני נזר (א"ע סי' פ') שכתב בדבר האשה ששפטו שאם תתעבר ותלד תסתכן, כתב שם (באות ב') וז"ל אך בנד"ד שהרופאים אמרו רק שתסתכן, מ"מ בשביל זה לא תיאסר לשמש בלא מוך אם תאסר להסתכן, וכל אשה מסוכנת קצת, וכבר ביאר הנוב"י שבשביל פרנסה מותר לאדם להסתכן עצמו, וה"ה אשה פרנסתה משל בעלה, ואם תצטרך להתגרש לא יהי' לה מבוא פרנסה ומותרת לשמש בלא מוך וכו' משא"כ בנ"ד דאף אם לא תשים מוך אחר תשמיש מותרת לשמש וכו' עכ"ל, אך מהמבואר בדבריו שם, וכ"כ שם (סי' פ"א אות ג') דהיכא שהרופאים אומרים שאם תתעבר ותלד ודאי תמות, אין לסמוך על שומר פתאים, וכ"כ שם (אות י"ג).

אולם ראיתי בתשו' בנין ציון (ח"א סי' קל"ז), דכתב בדבר השאלה באשה שכל פעם שילדה קשתה לילד והיתה בסכנה גדולה ונמלטה בחסד הקדוש ברוך הוא, אבל מעתה אמרו הרופאים להבעל שישמר לבל תתעבר, כי אם תיעבר ותילד אין מזור ותרופה ותמות בודאי, ושאל האיש אם מותר לשמש במוך, כי אף שקיים פו"ר, עכ"ז א"א לו לשבת גלמוד, וגם כדי לקיים מצות עונה, ובתו"ד שם בדברי הש"ס והפוסקים בפלוגתת ר"מ וחכמים בג' נשים הנ"ל, הביא מה שהקשו הראשונים על פרש"י לחכמים דחייבות לשמש במוך, דלמה לא מותר משום ספק סכנה, דאף אם נאמר דרובן אינן מתעברות, הלא אין הולכין בפק"נ = בפקוח נפש = אחר הרוב, ואפילו למיעוטא דמיעוטא חיישין, כדמוכח מנפ"ל עליו הגל דאע"ג דאיכא כמה ספקות מפכחין / מפקחין, וגם לפי ר"ת דלר"מ מחויבות לשמש במוך משום ספק סכנה, איך התירו חכמים לשמש שלא במוך, ולכנוס בספק סכנה, וע"ז כתב ונראה דטעמייהו דאע"ג דכלל בדינו דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב, זה דוקא כשיש ודאי פק"נ לפנינו, אבל היכא דבשעתה אין כאן ודאי פק"נ רק שיש לחוש לסכנה הבאה, בזה אזלינן בתר רובא לענין איסורא, דאל"כ אין מותר לירד לים ולצאת למדבר שהם מדברים שצריכים להודות על שניצולו וכו', אלא עכ"ח כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה שהולכין אחר הרוב, ועוד רא' לזה ממה דאמרינן (ברכות ל"ג) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, אמר רב ששת ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק, ופי' הרמב"ם בפיה"מ וכ"כ הברטנורא כיון דנחש אינו נושך רוב פעמים, הרי אין הולכין בפק"נ אחר הרוב, אלא עכ"ח דה"ט וכו', וזה לענ"ד ג"כ טעמא דרבנן כיון דבעוד שלא נתעברה, אין כאן סכ"נ, לכן סמכין אטעמא דמן השמים ירחמו שלא תבוא לידי סכנה, וכש"כ דא"ש למ"ד שמא תתעבר ושמא תמות, דהוי ס"ס = ספק ספיקא = וכו' והיוצא מזה בנדון השאלה דאפילו נאמין לדברי הרופאים (מה שיש לפקפק בלא"ה לדברי הטור יו"ד סי' קפ"ז), עכ"פ לא נאמין להם שבודאי תמות אם תלד דמאין יכלו לשפוט כן בודאי אחרי שהאשה כבר ילדה איזה פעמים וחיתה, וא"כ לא עדיף מג' נשים דג"כ איכא ס"ס זה שמא תתעבר ושמא תמות, ואעפ"כ ס"ל רבנן דקיי"ל כוותייהו דמן השמים ירחמו וכו' עכ"ל.

הרי ס"ל דאף אם הרופאים אומרים שבודאי תמות, דאפילו נאמין להם דאיכא סכנה, מה שיש לפקפק, עכ"פ לא נאמין להם שבודאי תמות, ואמרינן דמן השמים ירחמו, ובנדון רבינו זצ"ל (בסי' ק"כ) הרי לא אמרו שבודאי תמות, רק שסכנה, וג"כ מיירי דכבר ילדה איזה פעמים בנות וחיתה כמבואר בהשאלה,

שפיר דן רבינו בנידונו דל"ה רק חששא בעלמא, ושייך מן השמים ירחמו, בפרט היכא דלא קיים עוד מצות פו"ר כנ"ל.

והנה בתשו' בנין ציון שם בנידונו שכתב דאמירת הרופאים לא עדיף ממעוברת וקטנה, דאמרינן אליבא דרבנן דמן השמים ירחמו, ס"ל להחמיר שאין להתיר לשמש במוך, אף דכבר קיים פו"ר, ולא סיים למעשה מה יעשו אם להוציא או לישב גלמוד או דמותרת לשמש בלא מוך, אבל שפיר יש מכל הטעמים הנזכרים, כדי לומר, דאף למאן דס"ל להתיר שימוש במוך היכא דלהרופאים יש סכנה, מ"מ היכא דלא קיימו פו"ר, שפיר י"ל דשייך מן השמים ירחמו לקיים מצוה רבה דפו"ר, ובפרט היכא שכבר ילדה כ"פ וחיתה, וכדברי רבינו זצ"ל זי"ע כנ"ל, וכדס"ל להריטב"א וש"פ הנ"ל בקטנה, וראיתי בתשו' אמרי יושר (ח"א סי' קל"א), שכתב דהריטב"א הלך בזה לשיטתו, בהא דמהלינן ביומא דשותא וביומא דעיבא משום שומר פתאים ד', דאם אינו רוצה לימול, הרשות בידו, והובא בב"י (יו"ד סי' רס"ב), ועוד הביא מתשו' הרדב"ז (ח"ג סי' תקצ"ו) דמסיק כן לדינא, דהלכה כחכמים, ועכ"ז מסיים שם, דאף דגם בג' נשים אסורות לשמש במוך, אבל אם יראות לשמש כדרך מותרות לשמש במוך עיין שם, ודאתאן מיני' דבלא מוך בודאי מותר לחכמים, ואף דכ"פ ס"ל דסכנה גרע מקטנה כנזכר גם בדברי האמרי יושר שם, וכ"כ בתשו' מהר"ם שיק (חו"מ סי' נ"ד), ודובב מישרים (ח"א סי' כ'), ותשו' מהרי"א הנ"ל, ועי' בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' קט"ו) מזה אכן לעומת זה הרי מדברי הבנין ציון הנ"ל דכ"כ אף באמירת הרופאים דודאי תמות ל"ה יותר מקטנה ומעוברת, וי"ל בזה ס"ס כנ"ל, וכמו כן מדברי האבני נזר הנ"ל היכא דאומרים דהוי סכנה, ועי' בתשו' מהר"ש (ח"ז סי' פ"ו) דהביא בזה פלוגתת הפוסקים אם דיבור הרופא חשוב ודאי או רק ספק עיין שם, ובודאי כוון בזה למש"כ הטור (יו"ד סי' קפ"ז) שציין לזה הבנין ציון כנ"ל, והכרעה בזה ניתן לגדולי הדור לפסוק בכל שאלה ושאלה לפי ענין השאלה והמציאות וד' עמם להוציא הלכה לאמיתו.

והנה דברי הטור איירי לאידך גיסא היכא דהרופאים אומרים שנתרפא, אם לסמוך עליהו לקולא היכא דיש חשש איסורי נדה, דכתב שם בשם סה"ת בנתחזקה לראות מחמת תשמיש, צ"ע אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש אח"כ, אפילו אם הוא רופא מומחה, ובב"י שם הביא כן ג"כ בשם סמ"ג, ובשם סמ"ק כתב דצ"ע אם הוא יהודי רופא מומחה אם תוכל לסמוך עליו, וכתבו הגמ"י (בפ"ד) דברי סמ"ג, ואח"כ כתבו בשם ריצב"א שאם אמר לו הרופא שנתרפא,

משמש על סמך דיבורו אם הוא ישראל כדאמרין בירושלמי נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה, ורפאתי בו שלשה פעמים וכו', אבל אין בידי להתיר ע"י דיבור עכו"ם אפילו ברופא (מומחה לרבים) דלא מרע נפשי דקרינן אשר פיהם דבר שוא וכו' עיין שם, ועי' בב"ח שם שכתב דאם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחרת קודם שנתחזקה ונתרפאת יכולה אשה אחרת לסמוך עליו, ובש"ע שם /יו"ד סי' קפ"ז/ (סעי' ח') הביא הב' דיעות, דיעה א' בלשון יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה לשמש אח"כ, ודיעה ב' ויש מי שמתיר אם אמר לה רופא ישראל, ובש"ך שם הביא דברי הב"ח הנ"ל, ובפת"ש שם תמה ע"ז דמה ראי' מאשה שלא נתחזקה ג' פעמים לאשה שנתחזקה, ובתשו' חת"ס (סי' קע"ה) כתב קצת ליישב עיין שם, ובגליון מהרש"א כתב דמדברי הש"ע משמע דדיעה א' עיקר. ומיהו בשנים סומכים עליהם, דלאחד חיישינן בדדמי, ועי' (נדה כ"ב ע"ב) שאלו לרופאים, וי"ל כיון דאפשר בבדיקת שפופרת אין סומכים שם על ב' רופאים תשו' שבו"י (ח"ג סי' ס"ה).

ומה דאתאן מהנ"ל לנדון דידן לכאורה, דלא מיבעיא דלהסבירא להו דסומכין על הרופאים, אפילו להוציא מחשש איסור נדה, לומר שנתרפאה מכש"כ שנאמנים לומר דיש סכנה, וכמ"ש בתשו' פמ"א (ח"א סי' י"ב) הובא בספרי מנח"י (ח"א סי' קכ"ז) שהאריך בכ"ז באמונת הרופאים, והעלה דלא מצינו בשום מקום בש"ס לסמוך על הרופאים באיסור תורה, אלא בענין פק"נ להאכיל על פיהם ביוהכ"פ, משום דאף דאינו ברור לן בדברי הרופאים, לא יהא אלא ספק, וספק פק"נ דוחה שבת, אבל בשאר איסורים לא סמכין אדברי הרופא שאומר עפ"י הבנתו, דהוא עד או ראה או ידע כתיב וכו', ותדע דהא הש"ס חולין בעי למילף דאזלינן בתר רובא מרוצח, דאמר רחמנא דלקטול, דלמא טריפה הרג, ואמאי קשיא דלמא מיירי דאמרו הרופאים שהיו מכירים במזגו דל"ה טריפה, ועכ"ח דלא סמכין על הרופאים עיין שם, ובמהרש"ם (ח"א סי' ר"ד) תי' דעדות רופא הוי רק כרוב, ולהס"ד דרוב אינו מועיל ג"ז לא מהני, וי"ל דהוי כתרי רובא עיין שם, ובתשו' חת"ס (סי' קכ"ה) כתב, דהמנותא דרופא מומחה ישראל גרע מרובא, וכ"כ בתשו' עבונה"ג (סי' כ"ב) ותשו' שבו"י (ח"א סי' ס"ה וח"ב סי' ע"ו), וע"ע בספר טהרת ישראל שם (סי' קפ"ז סעי' ח') ובשאר מקומות שם (באותו סימן) מענין נאמנות הרופאים, ועי' בדרכי תשובה שם (ס"ק צ"ח) ובשאר מקומות מה שהביא מהרבה ספרים בזה, וכ' דהיכא דרואין ע"י מוטער שפיגעל י"ל דנאמנים, ועי' בספר ערוך השלחן שם (סעי' ס"ז וס"ח) מש"כ בזה.

אבל בכל זה בנוגע לנד"ד לפי המבואר אף בספק סכנה, י"ל בזה דמן השמים ירחמו, ומכש"כ בלא קיים עוד מצוה רבה של פו"ר וכדברי רבינו זי"ע, אמנם כאמור שאין כל הנידונים שווים, ובמקום ספק יש להתייעץ עם גדולי הדור שיש להם סיעתא דשמיא וד' עמם להוציא הלכה למעשה בעזה"י.

כ"ז כתבתי בחפזי מחמת גודל הטירדא, לברר קצת דברי כ"ק מרן רבינו זי"ע את הנראה לענ"ד בהבנת דב"ק צ"ל. והנני חותם בברכה ודושה"ט. יצחק יעקב ווייס.

שו"ת מהרש"ם חלק ג סימן שלו

להרב מו"ה משה דוד נ"י מו"צ דק"ק פיאקאהוויץ הסמוך למעזיבוז ברוסיה.

מה ששאל באשה חולנית במחלת האם והרופאים אמרו שאם תתעבר מסוכנת למות. ולכן ציוו לעשות לה בכל יום קילוח מים חמין לתוך הרחם. וגם תכף אחר תשמיש תעשה כן ע"י קנה חלול שתשים לתוך פי הרחם ועל ידו יכנוס הקילוח ועי"ז לא תתעבר ושאל אם מותרת לעשות כן. והנה ביש"ש פ"א דיבמות סי' ח' ותשו' רדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו העלו דבמקום סכנה מותרת לשמש במוך ופת"ש סי' כ"ג הביא כן בשם תשו' חמדת שלמה. ועי' בשד"ח מער' אישות סי' א' אות ל"ב שהביא כן בשם תשו' צ"צ החדש א"ע סי' פ"ט. אך דבתשו' ח"ס ורע"א שהובאו בפת"ש החמירו בזה ומ"מ הסכימו להתיר לקנח בסמוך אחר תשמיש. וכן ראיתי בס' נדרי זרוזין בכינוי נדרים לס' רט"ז שהעלה כן. ועי' ביד אפרים הנדפס בסו"ט ט"ג בהגהת לא"ע סי' כ"ה שהוכיח מתשו' הרא"ש להקל. והנה מה שהביאו רא"י מהתוס' מגלה י"ג ע"ב דאסתר שימשה במוך י"ל דהתם שהי' זרע של עכו"ם ליכא איסורא משא"כ בשל ישראל. ומ"מ אחר תשמיש יש להקל במקום סכ"נ א"כ ה"נ ברחיצת חמין. ואף שהמג"א סי' תר"ו החמיר ביום שסמוך לטבילתה או לוסתה שלא תרחץ בחמין מלבד שהכריז חולק עליו

ועמ"ש בדע"ת סי' ט"ו סק"ח. אך בהא דנ"ד שרוחצת סמוך לתשמיש מיד י"ל דכו"ע מודים שהרי כל הרחיצה בנ"ד רק כדי להפליט הש"ז ע"פ דברי הרופאים אבל היינו שלא במקום סכ"נ משא"כ בנ"ד. ועי' בספר חסידים סי' תצ"ט שנראה ג"כ דסובר דב"ג/דבג' נשים משמשות במוך והמפרש נדחק שבא ליישב דעת חד מ"ד והוא דוחק. וע"ע בתשו' מהרי"א יו"ד סי' רכ"ב וכ"ס א"ע סי' כ"ו ואמרי אש יו"ד סי' ס"ח. ובנין ציון ח"א סי' קל"ז והנלע"ד כתבתי.

שו"ת אחיעזר

חלק ג סימן כד

ב"ה. ווילנא י"ב שבט תרצ"ד. (ה) ע"ד מה שנשאל רומעכ"ת באשה אשר לפי דברי הרופאים סכנה נשקפה לה אם תתעבר יען שהעבור והלידה קשים לה אי מותר לשמש במוך או בנרתיק שיהי' נתון על האבר ויקלוט הזרע אל תוכו, והנשאל יש לו בנים וראה כת"ר את דברי האחרונים המתירים והוסיף נופך משלו להתירא דלהכי שרי ר"מ דש מבפנים וזורה מבחוץ, דקשה איך אפשר להתיר איסור דאורייתא הא אפשר למנוע מזה. ותירץ דבאמת בהתחלת תשמיש אינו עושה שום איסור כלל ומשמש כדרך המשמשים ואח"כ לכשזורה הרי מוכרח משום שיש סכנת נפשות, נמצא שאין כאן מעשה איסור לא בתחלה ולא בסוף ורק שבעלמא אסור מדרבנן להכניס א"ע במעשה שבסופו יצטרך לדחות איסור דאורייתא זהו תו"ד. לדעתי בפשוטו נראה, כיון דמוכרח אח"כ לזרות ומתחלה עושה ע"מ לזרות וזהו מעשה אחד שעושה מעשה ע"י חציו, בודאי אין שום היתר בדבר מתחלה. ודוקא היכא שאחר תשמיש תסיר ע"י מוך הזרע משום סכנה, בזה י"ל דעושה מעשה היתר ואח"כ מותרת משום סכנה, ודמי לדין דאין מפליגין כמש"כ באחיעזר סי' כ"ג, אבל בזה שעושה מעשה ע"מ להוציא הזרע מבחוץ חשוב מתחלה מעשה איסור וחייב משום חציו.

ועוד נראה דגם גרמא להוצאת ז"ל אסור וכמבואר בכתובות מ"ו דילפינן מקרא דונשמרתם מכל דבר רע, מכאן אמר ר' פינחס שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה. ומשמע מסוגית הגמ' דשם דאין זה אסמכתא רק אזהרה

מן התורה וכ"כ התוס' בע"ז ד' כ' (ותמיהני שלא מצאתי ברמב"ם ושו"ע דזהו אזהרה מן התורה ונשמרתם ולפה"נ דס"ל דהוי אסמכתא ועי' בס' המצות מל"ת לד' הרמב"ן מצוה י"א ובשערי תשובה לרבנו יונה הביא להלכה). והא דיבמות ע"ו דמניחין בי' פוקרא ומתירים ע"י גרמא היינו משום דבלא בדיקה אסור בפו"ר ולד' התוס' בסנהדרין נ"ט השחתת זרע הוא משום פו"ר, משו"ה כדי להתירו בקהל שרי ע"י גרמא דקילא, אבל בידים לא דחמירא כמבואר בנדה בר"פ כל היד וכ"כ היש"ש ביבמות שם שלא התירו רק ע"י גרמא. ועי' בב"ש סי' כ"ה סק"ב שכ' למילף מהש"ס דיבמות ע"ו גבי לבדוק את הדם מן האשה או מן האיש ע"י הוצאת זרע, וכ' דיש לחלק דאין רא' מיבמות דהתם הוי כדי להתירו בקהל. אולם טעם השני שכ' מעכ"ת דדש מבפנים וזורה מבחוץ שזהו אסור דאורייתא דוקא בעושה ומתכוין להשחית הזרע ולבטל מפו"ר דומיא דער ואונן, אבל באופן שעושה כן משום סכנה לא הוה דומיא דער ואונן זה נכון, ובאמת הדברים מפורשים בתוס' יבמות ל"ד, דלא חשיב מעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרעו ורגיל לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא שרי, וכ"כ הטור והרמ"א באה"ע סי' כ"ה ס"ב. ואף שהב"י מחמיר בזה, מ"מ בכה"ג שרי.

ומה שהביא מעכ"ת ר"מ ד' התוספתא בפ"ב דנדה הל' ד' שהי' ר"מ אומר כל כ"ד חודש דש מבפנים וזורה מבחוץ ומדמה מוך לדש בפנים וזורה מבחוץ, ובאמת לגירסת הגר"א ר"מ מתיר רק מוך וגורס שם דברי ר"מ ואח"כ ר"א אומר כל כ"ד חודש דש מבפנים וזורה מבחוץ א"ל הללו אינו אלא מעשה ער ואונן. ולר"מ מתיר רק מוך ולא דש מבפנים וזורה מבחוץ. וכן מבואר בד' תשובת הרא"ש כלל ל"ג סימן ג', המובא באה"ע"ז סי' כ"ג באשה שיש לה אוטם ברחם בענין שאין השמש דש כראוי לו ומתוך האוטם פעמים שהוא דש בחוץ, ולעולם הוא זורה בחוץ, שכ' יראה שהוא אסור כיון דלעולם הוא זורה בחוץ וקרינן בי' ושחת ארצה. וגרע ממשמשת במוך דהתם היא משמשת כדרך כל הארץ אף על פי שאין זרעו ראוי להזריע מידי דהוי אעקרה וזקנה וקטנה.

והנה במשמשת במוך התירו כמה מחברים בשו"ת חמדת שלמה ובשו"ת צ"צ, ובאחיעזר כתבתי להוסיף דעיקר האיסור משום שאינו כדרך כל הארץ וע"כ כל הני ג' נשים משמשת במוך משום סכנה דבזה הוי כדרך כל הארץ וכן כל הני דאיכא סכנה.

ויש להסתפק בנרתיק דק אולי אין זה כדרך כל הארץ, ועי' בירושלמי יבמות פ"א דרך סדין ובהגהות ציון ירוש' שם לגבי ביאות אחרות מה שמסתפק בזה. ובאמת בירוש' שם הכונה כדי למעט הנאה, דהרי נטע ה' ארזים, וע"כ שהזריע גם ע"י הסדין. והנה בשארי עריות דלא בעינן שכ"ז כמש"כ התוס' יבמות נ"ה, מ"מ ה' מקום להסתפק דבעינן שיהי' ראוי לשכ"ז, אבל הא גלי קרא בסנהדרין נ"ה דשני משכבות דגם שלא כדרכה חייב. שוב ראיתי בס' דבר אלי' להגר"א קלאצקי ז"ל שפלפל בזה בסי' ס"ה והעלה גם בנידון שאלתו ע"י נרתיק דק להתירא, ובפרט בנידון דידן שי"ל בנים, דלמש"כ בספר הישר לר"ת, הובא בשו"ת חמדת שלמה, דבכה"ג שרי. עכ"פ י"ל דאיסור תורה ליכא, ואינו אלא מד"ס, ומשום מצות עונה התירו כמש"כ הרא"ה בשימ"ק כתובות, והנני מסכים עם רומעכ"ת להורות היתר בדבר.

מדור בירורים וביאורים

בדין מניעת הריון
בגיל מבוגר

מניעה בגיל מבוגר

א' מכתב של הגאון הרב ישראל גנס שליט"א י"ז כסלו תשס"ז

"דין לשבת הינו לפי היכולת, על כן במצב בריאות של אשה, או חולשה של אשה, או גידול ילדים בקשיים, יש להקל לפי שיקול הדעת, (כמובן לא מחמת פינוק או מחמת בעיות כלכליות, ומאן דיהיב חיי יהיב מזוני) הפוסקים מתירים במצב זה לחכות שנתיים מן הלידה (אמנם אמר לי מרן הגרש"ז אורבאך זצוק"ל שלא להתיר מיד שנתיים אלא שנה, ולאחר שנה ישובו וישקלו את מדת הצורך, ואז יאריכו בעוד שנה וכך שבעצם ... קיום פו"ד יכול להיות פער של 2-3 שנים בין ילד אחד למשנהו. ... במידה ויש צורך רפואי גדול, יש להקל ולהוסיף עוד זמן, כמן כן שמעתי ממרן הגרש"ז א' זצוק"ל שאשה מעל גיל 42 יכולה לומר שפוחדת עוד ללדת מחמת חשש תסמונת דאון, ולשאלתי האם אכן לייעץ כך, ענה שאין צריך לייעץ, רק מי שמבקשת, יכולים להתיר לה, וסיפר על אחד מהגדולים שכחתי את שמו, שאמו ילדה אותו בגיל 50 והוסיף שלו היינו מייעצים לאשה למנועה לא היינו זוכים לאותו גדול.

בברכת התורה

ישראל גנס

ב' מכתב של הרב יצחק זילברשטיין

ערב סוכות תשס"ג פתקא טבא

דבר השאלות כמה ילדים ללדת.

א' כמה ילדים ללדת כדי לקיים לערב אל תנח ירך. תשובה אין לזה גבול. מאחר ולערב אל תנח ירך, כי אולי הבן האחרון יוצלח יותר מאחיו הקודמים, וכו'. הרב ש"ך זצ"ל סיפר שאמו ילדה י"ג ילדים והוא היה האחרון, וכולם נשמדו בשואה, והוא היחידי שנשאר מוצלח וחי, וכו',

ב' לשבת לא מספיק ב' ובנים וב' בנות, כמובאר בסוף פ"ד יבמות שיהודית אשת ר' חייא ילדה את וכו' ובכל זאת למרות כל יסורי לידה הקשים רצה ר' חייא שתילד עוד בנים ובנות למרות שכבר היו לה ב' בנים וב' בנות.

ג' הטיעון של האשה ברת הארבעים שהיא חוששת ללדת בן פן יהיה הולד בעל תסמונת דאון, היא לא טענה מאחר והחשש לא מופיע לא בגמרא ולא בפוסקים, ואם ח"ו נגזר צרות לא ייעלו מה שלא תוליד.

ד' הטיעון אני מתביישת ללדת עם בתי, היא מביאה לידי גיחוך, ומקומה בין שוטים גסי השכל, משל למלך המחלק מתנות ותאמר אשה אני מתביישת לקבל יחד עם בתי מתנת מלך. ישנם אנשים שהיו משלמים כל רכושם לזכות ללדת כי לא יסולד בפז..

יצחק זילברשטיין

עב פֿיג _____ תורת המשפחה

מדור בירורים וביאורים

מניעת הריון בשביל
טיפול בילד חולה

מניעת הריון בגלל טיפול בילד חולה

שו"ת אגרות משה

אבן העזר ח"ד סימן עג

עש"ק ה' אלול תשמ"א מע"כ נכדי אהובי וחביבי מאד הרה"ג מוה"ר יעקב טענדלער שליט"א, שלום וכוח"ט לך ולביתך הכבודה ולזרעך היקרים. אחדשה"ט באהבה גדולה.

א. הנה האשה שילדה שלה הבכירה בת ג' שנים היא חולה בלוקימיה שהיא מחלה גדולה הצריכה הרבה טיפול ואף כשהיא בבית החולים היא צריכה לאמה מצד קטנותה, אם מותר לה לעשות דבר למניעת הריון כדמצינו שגם בשביל תקנת הולד מתיר ר"מ דהא מתיר מניקה שמא תגמול בנה לשמש במוך. ואף שרבנן פליגי עליו ואסרי הוא רק בדבר טבעי שהוא תמידי שסברי שכיון שלא נתפרש בתורה שאסור לשמש באופן שתוכל להתעבר בימי עיבור והנקה. וגם מפורש בתורה בלאה אמנו ששמשה וילדה תיכף שהיה אפשר לענין המציאות שהרי במשך שבע שנים הרתה וילדה שבעה ילדים ששה בנים ובת אחת וגם היה איזה הפסק בין לידת יהודה ללידת יששכר, וא"כ מפורש בתורה שאין לחוש לזה שהוא כמו הבטחה שלא יארע עי"ז שום סכנה ואף לא שום חולי. וזהו שאמרו חכמים ומן השמים ירחמו מה שלא אמרינן כן בשום מקום ואסור לאדם להכנס לספק בסכנה ואף לא לחולי וצער ולסמוך שירחמו עליו להצילו ולשומרו אבל לענין תשמיש וחיוב עונה הוא כהבטחה מן השמים שלא יארע מזה שום סכנה וחולי ושום צער מזה. אבל באשה שיש לה חולי שאסורה להתעבר גם לחכמים תהיה מותרת לשמש במוך ועיין באג"מ אה"ע ח"א סימן ס"ג ענף א' וב', וכמו כן היו מתירין בשביל סכנת ולד כשיזדמן זה, כמו ר"מ שמתיר גם בהג' נשים שמתיר אף בשביל תקנת הולד בין בשביל זה שעדיין לא נולד שיולד כראוי בין בשביל זה שכבר נולד שלא יפסק החלב מאמו שהוא מזונו, דמ"ש דהא כל טעם פלוגתתם על ר"מ ואוסרים הוא משום דהוא דבר טבעי ששייך לסמוך ע"ז דמן השמים ירחמו מטעם שכתבתי, ונמצא שאף לכו"ע מותרת לשמש במוך וכדומה למנוע העיבור בשביל צורך הילדה בת ג' שצריכה לטיפולה ולא תוכל כשתתעבר וכשתלד.

הנה אף שהוא טעם גדול לכאורה אם לא היה אפשר ממש אלא בהאם שתהיה אצלה, אבל הא מסתבר שבקטנות כאלו דבנות שלש אם מתרגלות להיות

עמהן אף איזו נערה סגי, והרי עד שתתעבר ותהיה כבר מעוברת כחמשה וששה חדשים שיהיה קשה להאם להיות עם בתה החולה בבית החולים יכולה ליקח עמה נערה להרגיל עם בתה הקטנה להשאיר עמה, שלכן איני רואה שום טעם להתירה לשמש במוך וכדומה אף ברשות הבעל, מכיון שלא קיים מצות פריה ורביה שהרי אין לו עדיין בן שהוא מצוה רבה וחוב גדול, ואף לאחד שהי"ל בן שקיים פו"ר ג"כ קשה להתיר בשביל זה שהוא מניעה מלידת בנים ובנות שאיכא מצות שבת, דמאחר שיוכל להרגיל עמה איזו נערה שהרבה נשים מהעשירות מרגילות ילדיהן אל איזו נערה בשביל הנאתן בעלמא לא שייך להתיר לאשה זו לשמש במוך אף ליבטל משבת אף שרצונה לטפל בעצמה דוקא שנדמה לה שהיא יותר עדיפא מאחרות, מאחר דחזינן שיש לסמוך גם על נערה ואשה שכורה, ולכן נראה שאסורה לשמש במוך וכדומה וגם לא ליקח איזה סמים לזה. זקנך אוהבך בלו"נ ומברכך בכוח"ט, משה פיינשטיין.

מדור בירורים וביאורים

בדיני מניעת הריון
אחרי ניתוח קיסרי

שו"ת אגרות משה

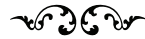
אבן העזר חלק ד סימן סב

ב. מניעת הריון לאשה שילדה בנתוח קיסרי.

ובדבר אשה שילדה שלא כדרך העולם אלא בנתוח ברחם שקורין נתוח קיסרי (קייזער שניט) צריך לידע שסכנה גדולה היא להאשה להתעבר תיכף קודם שיתרפא החתך שנעשה הרחם חזק גם במקום החתך כמתחלה שלא יקרע בעיבור שמתפשט הרחם הרבה ודעות הרופאים שונות, יש שאוסרין להתעבר חצי שנה ויש שאוסרין שנה ויותר, והאמת היא שלא כל הנשים שוות בטבען יש שנוחות וקלות להתעבר ויש שקשות מלהתעבר וגם לענין ריפוי החתך יש שמתרפאות בקל ובמיעוט זמן ויש בקושי ובהרבה זמן כדאיתא בב"ק דף פ"ד ע"א שא"כ יש לנו לילך לחומרא בחשש סכנה ואסורה להתעבר עד שיהא ברור שנתרפאת דהוא הזמן של כל הרופאים. ולכל הנשים ברור זה, ואין בזה משום לב יודע מרת נפשו שאיתא ביומא דף פ"ג ע"א שהחולה נאמן על עצמו ביותר לענין להתענות ביו"כ דהוא לענין הריפוי מהחולי והמכאובות שלא שייך זה לריפוי הרחם שיהא חזק כל כך שלא יקרע בהתפשטותו מצד עיבור שלכן אני אומר שיש לחוש לסכנה להתעבר לאשה שילדה בחתיכת הרחם כהא דקורין קייזער שניט עד שנה תמימה דהוא שנת החמה דשס"ה ימים. וגם יש לידע שאשה שמוכרחין להולידה בחתיכת הרחם א"א לפניה להוליד יותר מארבעה או חמשה לידות כי א"א לחתוך באותו מקום החתך לדעת הרופאים שיהיה קשה להתרפאות כשיחתכו שם עוד הפעם ויותר מה' חתיכות אפילו באשה גדולה א"א ובאשה קטנה בגודלה יותר מארבעה א"א וא"כ ודאי יותר טוב שד' וחמש לידות שאפשר לפניה יהיה ביותר זמן הריחוק שבינתיים שלכן הייתי מיעץ לצעירים בשנים ובריאים בגופם שלפי דרך הטבע אפשר להם להוליד עוד הרבה זמן שיחכו שתי שנים מלשמש בדרך שתוכל האשה להתעבר ואם האשה כבר אחר שלשים שנה תחכה מלשמש בדרך שתוכל להוליד לא פחות משנה ושני חדשים כדי שתוכל להוליד קרוב לשנתיים ימים.

ובודאי אין הכוונה שהזמן שיחכו לא ישמשו כלל שהוא צער גדול להאשה כדחזינן מהא דחייבה תורה באיסור לאו לגרוע מעונתה, וגם אין מי שיאמר בזמננו שלא יהא לו הרהורים אסורים וגם יש לחוש להוצאת זרע לבטלה שהוא איסור גדול שלכן חייב לשמש בזמן העונה אבל לשמש במוך שתניח

האשה באותו מקום סמוך לתשמיש שבזה יקיים חיוב העונה שעליו לאשתו ולא יכשל באיסור זרע לבטלה. ואם ילדה בפעם השלישי ולד כדרך העולם אז תהי' כסתם נשים שיכול לבועלה תיכף כשתטהר כדרך העולם אך אם תאמר האשה שהיא חלושה ומוכרחת להמתין היא נאמנת ויהיה רשאי לשמש כדרך שכתבתי.

מדור בירורים וביאורים

בהלכות נאמנות הרופאים
לענין מניעת הריון
בשביל סכנה

שו"ת מנחת יצחק

חלק ד סימן קיט

בנדון משמשת במוך. ב"ה יום ו' עש"ק לס' שמיני תשכ"ד לפ"ק י"ג למנב"י מנשתר יצ"ו. לכבוד הרבני המופלג בתוי"ש מוה"ר דוד יפרח נ"י שו"ב בקופנהגן. אחדשה"ט, ע"ד שאלותו מיום א' פ' צו בנדון אשתו שרופא אמר שאם תתעבר יכול להיות סכנת נפשות וכו'.

הנה בגוף ענין של שמוש במוך, הנני מיראי הוראה, מטעם המבואר בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' קט"ו) עיין שם, והנני בזה רק בנוגע להפרט של נאמנות הרופא אין יהודי, ואי אפשר לשאול שנים זה שלא בפני זה, כיון שכבר נתישבו הרופאים כלם בדבר זה ביניהם, וכנזכר בשאלתו, - הנה כפי הנראה מהענין, דנו בזה הרופאים בבית החולים, והנה כפי המבואר בהפוסקים, בית החולים יש לו דין ערכאות, ונודע מה שס"ל לגדולי האחרונים, דמהני עדות ערכאות בענין עגונה, ומכ"ש באיסורין דעדיף טפי, כמ"ש החור"ד (סי' צ"ח) בישוב שיטת הטו"ז, דשם בעגונה, נהי דסגי בע"א, עכ"פ בעי הגדה בב"ד, והוא דומה לתו"ע, ואפ"ה מועיל בערכאות, מכ"ש לענין איסורין, דל"צ הגדה בב"ד, בודאי דמועיל ערכאות, וכמ"ש בתשו' מהר"ש (ח"א סי' כ"ז), אמנם איתא בתשו' חת"ס (ח"א סי' מ"ג וצ"ד), דבערכאות עדיף שיהי' מפי כתבם, דדיבורא מיהו מקרי ואמר, ומי יגיד כחשו לפניו, מה שא"כ בנתן כתב עיין שם, ובאמת שכך הוא להדיא ברא"ש (פ"א דגיטין סוסי' י"א), וכמ"ש בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' ו'), והנה המקור של שני נכרים זה שלא בפני זה, הוא (בגיטין דף י"ט ע"ב), בההוא שטרא פרסאה, דעבד בערכאות של כותים, מקרי להו לשני כותים זה שלא בפני זה עיין שם, וממקומו מוכרח, דערכאות מהני אף בא', וגם י"ל דהוי מילתא דעבודא לגלוי', כיון שאפשר להראות הכתב לרופא אחר, והוא יבקר ג"כ את האשה, ושייך לא מרע אומנותי, - ע"כ לענ"ד ישאל מהם שיתנו בכתב אופן המחלה, וענין סכנה שיש בזה, כלומר שיאמר להם, באשר שהוא דתי, רצונו להציע שאלתו בפני הרב, והוא מבקש בכתב כל הענין, ואז יש לדון, דנאמנים מדין ערכאות כנ"ל. והנני בזה ידידו בשה"ט יצחק יעקב ווייס

עוד בגדרי נאמנות הרופאים על סכנת האשה

שו"ת חלקת יעקב

או"ח סימן מג

ה) ובדבר שאלתו לענין מניעת הריון עבור אשה חלשה וצנומה, והרופאים הזהירו אותה שלא תתעבר - הנה בספרי חלי"ע חלק אבן העזר סי' נ"ח - ס' בארתי כל הענין לאורכו ולרחבו, בבירור כל השיטות בענינים האלו, ואין לכפול הדברים, כי שאלתו כבר נפסקה - ולא באתי בזה רק לעורר גם להך גיסא, ששום רב לא יתיר במהרה עפ"י תעודת איזה רופא, שהם מגזימים, יען כי לדעתם מניעת הריון לא נחשב לכלום, ובאמתלא הכי קטנה כבר מזהירים ע"ז - והרבנים היודעים חומר הענין, צריכין לזה ישוב הדעת מרובה, וסייעתא דשמי' שלא להיכשל ח"ו בהאיסור, דממעט דיוקנו של הקב"ה, ושאל יתפרץ ההיתר למאדע הארורה שבצרפת ושאר מקומות - ובפרט לאחר שכבר נתעברה, לעשות פעולות לבטל העיבור - ודי לחכימא ברמיזא. והשי"ת יצילנו משגיאות, ובנות ישראל יהיו מרופאות, וכלל ישראל יתגדל וירבו ויעצמו במאד מאד.

מדור בירורים וביאורים

בדין מניעת הריון במצב
של חשש לילדים חולים

מניעת הריון או סירוס האשה כשיש חשש ללידת ילדים חולים

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ג סימן יב

בענין סירוס אשה בשביל צער י' כסלו תשכ"ח. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

בדבר האשה שהולידה בנים בעלי מומין ורצונה שיסרסו אותה אם יש מקום להתיר. הנה אני רואה מקום להתיר מאחר דלה עצמה ליכא סכנה, דהא להגר"א סימן ה' ס"ק כ"ה גם סירוס דנקבה הוא אסור מן התורה רק שאין בהם מלקות משום דלא נאסרו בלאו דובארצכם לא תעשו אלא באיסורא בעלמא מקרא דמשחתם, ואף אם נימא דהוא רק מדרבנן נמי לא כל איסורים דרבנן הותרו בשביל צורך כשליכא סכנה. ועיין בפ"ת סק"י דהביא מברכ"י בשם הריטב"א דבמקום סכנה מותר לאיש לשתות כוס עיקרין, שג"כ אין לוקין עליו וכתב רק שבמקום סכנה מותר, ואין הכוונה לחדש ההיתר במקום סכנה שזה פשיטא ומותר אף סירוס ממש, והחדוש הוא דשלא במקום סכנה אף בשביל צערא טובא אסור כדהוכיח הריטב"א ביבמות דף ס"ה מהא דיהודית דביתהו דר"ח דהוה לה צערא טובא בלידה ומ"מ אם היתה מיפקדא אפו"ר היתה אסורה לשתות סמא דעקרתא שלכן הוכיח שהאיש שמיפקד אפו"ר אסור לשתות אם לא במקום סכנה שאין לך דבר שעומד בפני פק"נ. (ולשון הברכ"י תמוה דמשמע דהחדוש הוא שבמקום סכנה מותר וזה טעות דזה ברור ופשוט ואולי טעות סופר הוא וצריך להיות ודוקא במקום סכנה מותר לאיש לשתות). ולכן אף אם נימא דכוס של עיקרין נמי אסור מדאורייתא אף להסוברין דבאשה הוא רק איסור דרבנן, דכן צריך לומר לתוס' דבשבת דף קי"א כתבו דאין שייך באשה סרוס וברור שאין כוונתם דליכא מציאות דסרוס, אלא שאין בהן דין סרוס כיון דאברי זרע שלהן אינם בחוץ כדאיתא בט"ז /אהע"ז סי' ה' / סק"ו וסק"ז, וכיון דלית בהו הני אברים דקפיד בהו רחמנא כדכתב החת"ס חלק אה"ע סימן ב', וא"כ האיסור בנקבה הוא מדרבנן, ובשתיית כוס עיקרין לאיש כתבו התוס' בבכורות דף ל"ט דאף לראב"י דבביצים לא הוי מומא והקרא דומעון וכתות איירי בגיד לבד, מ"מ סיפיה דקרא דובארצכם לא תעשו איירי אפילו בביצים בכ"מ שמסתיר דאפילו ע"י כוס אסרינן בשבת כגירסת הגליון בשם הצ"ק וכן הוא בחק נתן ולא שייך לגרוס בענין אחר דאין שום פירוש להגירסא דלפנינו דאפילו

ע"י שיתייחם אסרינו, הרי מפורש שגם שתיית כוס עיקרין הוא לתוס' איסור דאורייתא ומשמע שהוא גם בהלאו, מ"מ הא ודאי באשה שהסירוס הוא רק מדרבנן ששתיית כוס עיקרין אף אם היתה מיפקדא אפו"ר לא יהי חמור מסירוס ממש שהיה זה רק מדרבנן ומ"מ היתה אסורה אף בשביל צער טובא כיון שליכא סכנה. ולכן הסירוס ממש שאסרו בנקבה אף שהוא מדרבנן אסור אף במקום צערא טובא. ומה שחוששת לבנים בעלי מומין הרי ודאי הוא רק ענין צער להאם המגדלת אותם ולא ענין סכנה שזה אסור אף אם נימא שהוא רק דרבנן, וכ"ש להגר"א שסובר שהוא דאורייתא שאף שהוא רק איסור עשה נמי הוא איסורא דאורייתא דאסור שלא במקום סכנה. ולהסוברין דכוס עיקרין הוי גם לאיש רק מדרבנן עיין בחת"ס שם שכן הוא להרמב"ם ולרוב הפוסקים, הרי הוא מפורש בריטב"א שהוא אסור אף במקום צערא ומוכרח כן מהגמ' שהוכיח. ולכן אף אם סירוס נקבה הוא דרבנן נמי אסור אף במקום צערא.

וגם בלא זה הא אף שהולידה שני בנים בעלי מומין לא מצינו בזה ענין חזקה לומר שגם להבא תלד בנים בע"מ, דאף שמצינו ביבמות דף ס"ד אמר רבא לא ישא אשה ממשפחת נכפין וממשפחת מצורעין ג' זימני ואיפסק בש"ע סימן ב' סעיף ז', מסתבר דהוא רק במחלות כאלו שהם עניני דעת ועניני מחלות שתלויין בדמים ומחלות שתלויין בחולשת הגוף שהם מעניני דברים שהאב זוכה לבן שתנן בעדיות פ"ב מ"ט, אבל אם הם מומין אחרים לא שייך זה, אך אף אם הם מומין ממחלות כאלו אין להתיר מטעם דלעיל.

ורק להט"ז/אהע"ז ס' ה'/סק"ו שכתב דליכא שום איסור מדיני סירוס באשה אלא הוא איסור אחר מצד איסור חבלה באדם, מסתבר שמצד צערה שגרע לה מהחבלה היה שייך להתיר, דאף שהתוס' ב"ק דף צ"א כתבו דאסור אף לצורך הוא רק לצורך קטן, ובשביל הרווחת ממון אולי אף להרבה מטעם דבארתי בספרי אגרות משה חלק חו"מ סימן ק"ג משום שהרווחת ממון הוא ענין צער אחר מצער החבלה, שלכן בצער מניעה משתיית יין מותר בשביל הרווחת ממון שהוא ענין צער אחד עיין שם, שלפ"ז צער גידול בנים בע"מ וצער מהחבלה שהוא ענין צער אחד יש להתיר אם צער החבלה קטן מצער גידול בנים בע"מ כדחזינן שרוצה שבשביל זה יחבלו בה לסרסה. אבל דעת הט"ז הוא דעת יחיד ואין להורות כמותו אלא שאיכא איסור סירוס בנקבה כדמפרשי כל הפוסקים, ולהגר"א הוא גם איסור סירוס מדאורייתא לכן אין להתיר.

ולשמש במוך אף שג"כ כיון שאין סכנה לה בעצמה ואסרתי כה"ג לאשה שנולדו לה ב' בנים ששניהם היו במחלה כזאת שלפי דעת הרופאים אין יכולין לחיות יותר מב' שנים עיין שם בתשובתי חלק אה"ע סימן ס"ב ורק במשיחה בסם התרתי שם, מסתבר שבעובדא זו דחוששת ללידת בנים בע"מ, מכיון שיש לה צער גדול והוא צער לשנים הרבה ואפשר לכל ימי חייה יש להתיר לשמש גם במוך אם יראה לסמוך על משיחת הסם, שלצער כזה אפשר אינה משועבדת לבעלה לתשמיש באופן שתוכל להתעבר וממילא משועבד לה למצות עונה ואין זה לבטלה כדבארתי בטעם היתר דשמוש במוך במקום סכנה להתעבר שם בסימן ס"ג עיין שם, אבל רק לזמן שיש לנו לומר שיעבור הסבה ואין לה לירא שוב. והייתי מיעץ לה לשמש במשיחה בסם ואם יראה תשמש בהראבער שנותנת האשה בגופה שזהו כענין נתינת מוך לזמן שלש שנים שיש לקוות טובא שתבריא מזה ותלד בנים בריאים ושלמים ואין לה לפחוד על זמן יותר מזה.

ובאור מושיב שבת לתלמידים במרומי קרת שהוא מהשלשה שנאתי בנדה דף ט"ז, הוא פשוט מחמת שלמוד בבית ובמקום צנוע שלא במקום עוברים ושבים הוא יותר טוב ללמוד התורה, שלכן אף שעושה כן מפני החום הוא דבר שנראה מגסי הרוח שרוצה שיראוהו לומד תורה וישביחוהו כדפרש"י, ועיין במו"ק דף ט"ז שרבי סובר שאין לשנות לתלמידים בשוק שדריש חמוקי ירכיך שדברי תורה בסתר, שלכן מסתבר שאף ר"ח שסובר שמותר מקרא דחכמות בחוץ תרונה ג"כ מצריך במקום צנוע ולא במרומי קרת כדי שלא תהיה פלוגתא רחוקה, ומתורץ קושית כתר"ה שהוא אדרבא מפיץ תורה.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

שו"ת מנחת יצחק

חלק ג סימן כו

א. בדין מניעת הריון. ב"ה, יום ד' צו"ג תשי"ט לפ"ק מנשסתר יצ"ו גמח"ט לכבוד הרב החו"ב מוה"ר אהרן וועסטהיים נ"י, פאריס יצ"ו. אחדש"ת, את גי"ה עם השאלות בעשרת הדברות הגיעני, ומחמת כמה טרדות א"א לי כעת להאריך, רק להשיב על כל שאלה חו"ד בקיצור, כי כ"ת מבקש תשובה במקדם.

כתב בזה"ל. הנה זוג של בני תורה ששניהם היו במחנות הריכוז, ושניהם נחלו שם במחלת שחפת הריאה ל"ע, ועכשיו נתרפאו ב"ה לגמרי, אלא שנשארה חולשה אצל האשה, ונולדו להם שני נערים, שהם בריאים לגמרי, אח"כ נולדה להם בת, שנחלה ר"ל במחלת לב, עד שבמשך שנה ומחצה, הוצרכה לחיות תחת מסוה אקסיגן, וגם עכשיו עודנה חולה מסוכנת, ולהרופא' אין עצה לדויה, אח"כ נולדה להזוג הזה עוד בת עם אותה מחלת לב, והיא מתה אחר איזה חדשים, יש לחשוש שיש כאן מום בירושה אצל ההורים, או אפשר הענין בא מצד חולשת האשה, שהיא חלושה מאד, בכך שואלים אם מותר להם לעשות דבר למנוע הריון עכ"ל.

הנה קיצר בזה ולא הזכיר דעת הרופאים בזה, ובנוגע לנאמנות הרופאים, היינו רופאים ישראלים שומרי שבת, ורק היכא דלא אפשר, אפשר לסמוך על שני רופאים מומחים, אם כווננו לדיעה אחת זה שלא בפני זה, אם יש רגלים לדבר ונתנו דעתם בכתב, ועי' בזה בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' י"ג), ובשאר אחרונים, אמנם בנוגע לנדון הנ"ל, הנה אם הי' שאלה לישא אשה כזאת, יש לדון מהדין המבואר בא"ע (סי' ב' סעי' ז'), דלא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין וכו', והוא שהוחזק ג"פ שיבואו בניהם לידי כך, ועי' שם בפת"ש בשם הברכ"י ושאר פוסקים, די"ל דבאחיות גם בתרי אחיות הוי חזקה, ובגדולי האחרונים פלפלו אם חששו רק להבעל עצמו, או גם משום הילדים, ועי' בזה בשו"ת פרי הארץ, ובתשו' חתן סופר (סי' קל"ז) הובא בתשו' לבושי מרדכי מהד"ת (סי' ס"ח), וגם איתני לטיבותא בנדונינו שכבר אתחזקה ג"כ לילד ילדים בריאים כנ"ל, אכן בענין למנוע הריון ע"י שימוש במוך, נראה להלבו"מ = להלבושי מרדכי = שם / מהד"ת סי' ס"ח/ בפשיטות, דאין להתיר בשביל לידת ילדים חולים, וכ"כ בתשו' אפרקסתא דעניא (סי' קס"ט), ואף שראיתי בספר עזרת נשים (ה' מניעת ההריון) הביא בשם שו"ת מנחם משיב (סי' י"ח), להתיר סרוס - דוקא, - דהיא

קיל משימוש במוך - במקום שיש חשש שיוולדו בנים חולים ובעלי מומים, ובס' ע"נ שם הביא דכ"ש שיש להתיר ע"י נתוח קל, שעושים הרופאים למנוע ההריון, ע"י קישור או חיתוך שפופרת של הבצים, אשר יכולים להתיר או להדביק עוד הפעם את השפופרת הזו להרחם, ותהא בת בנים, עיי"ש, אולם אף לזה, הרי יש לדון מטעם המבואר למעלה בנד"ד, ואני מיראי ההוראה בזה.

ואחתום בכל חותמי ברכות, יצחק יעקב ווייס.

עוד בגדרי מניעה לצורך מניעה מילדים חולים

שו"ת מנחת יצחק

חלק ו סימן קמד

זוג שנולדו להם בנים שדעתם קלושה רח"ל, והרופאים ציוו שלא להוליד עוד מחשש זה, אי צריכים להפרד ב"ה, יום ד' טהרה ז' ניסן תשכ"ב לפ"ק. אל כבוד חבר רבנים הגדולים לבירור הלכה, ברוקלין נ' י' יצ"ו. אחדשת"ה, את הקונטרס הגדול בבירור הלכה למעשה דלהלן, מאת ידידי הרב הגאון מוה"ר שמואל זעלטענרייך שליט"א אבד"ק שטשאקאווא הגיעני, ביום אתמול, ומחמת טרדות ימי החג הפסח הבעל"ט, ואי"ה אחרי הפסח, תקותי לנסוע על ביקור לאה"ק, בעה"י, ע"כ אי אפשר לי להכניס בכל חלקי הבירור המסתעפים בהלכה זו, ומבוארים באר היטב בקונטרס הנ"ל, ובאתי בזה רק להעיר על פרט אחד, אשר עבר על מחשבתי, בנוגע למה שכתב בסוף קונטרס הנ"ל. ע"ד איש ואשתו דרים ביחד זה איזה שנים, ונולדו להם בינתיים שני בנים, אבל שניהם לא עלו כהוגן בבריאות ובדעת, דהיינו שהמה חלשים בגופם, וגם לרבות יש להם דעת קלושה, והרופאים המפורסמים במדינתנו, עשו נסיונות שונים במבחן הדם שלהם, והחליטו בדעתם, יען שהדמים שלהם, אינם בבחינה זו, שיתמזגו באחד, ומזה נפעלים כלי ההולדה שלהם, שזרע האיש וזרע האשה, אינם ממוזגים במזיגה כראוי, ומתוצאה כזו, יפעל זה על בניהם, שנולדים מהם, שלא ישתלמו בבריאות בדעת ובשלימות, לכן הרופאים והפרופסורים מיעצים להם, שלא לשמש באופן שיביא לידי הולדה, כי הבנים החדשים שיוולדו להם, יהי' גופם טבעם בחלישות הגוף והדעת כראשונים, ויוכל להיות אופן שיוולדו שיהיו בסדר

במצב מסוכן, ואין טוב להם ולעולם להביא בנים כאלו, לכן ימנעו מהריון, או יפרדו זה מזה, כי לפי דעת הרופאים וכו' עכ"ל.

והנה אחרי שהאריך הרה"ג בקונטרס הנ"ל, בכל חלקי המציאות והלכה בענינים המסתעפים בשאלות כזו, סיים בענין הנ"ל, דהבעל והאשה כבר החליטו בעצמם, שלא לגרש עצמם, ונותנים אמתלא, כי כבר המה מכורכים בבנים שהולידו יחד, רק מורא יעלה על ראשם, להוליד בנים כאלו - ובפרט הרופאים אומרים להם זה בבירור - לכן השאלה אם יכולים לדור ביחד, ולמנוע ההריון ע"י מוך, שמישימין בשעת תשמיש - או איזה סם הממית הזרע מיד בהריון, אם מותרים המה בזה לפי דתה"ק, ואחרי שהאריך קצת בהבאת דברי הפוסקים, בהא דשלוש נשים משמשות במוך, ובאם יש לדמות נדון דידן לשם, הניח הדבר הלכה בזה בלא בירור למעשה.

ובזה חשבתי - אם יהי' הענין שכבר נתברר בודאי, שיש לחוש על בנים שיוולדו אחרי זה, יהי' חולים בגוף וברוח, ולא יראו חי' נחת בחייהם, רק צרות ותלאות, - יש לדון להתיר להאשה שתיית כוס של עקרון, דנדוע, דיש בזה ג' שיטות, א' דמותרת אף בלא שום צער, והיא שיטת הח"מ וב"ש (א"ע סי' ה' סעי' י"ב), ב' דהוי כמו שימוש במוך קודם תשמיש, דאינו מותר רק במקום סכנה, והיא שיטת העצי ארזים (שם ס"ק נ"ב), ג' דיעה מכרעת, דמותרת רק במקום צער לידה וכיב", והיא שיטת הב"ח ומהרש"ל. הובא בפוסקים שם, אמנם החת"ס (א"ע סי' כ') כתב, דאם יש לה בעל צריכא רשות מבעלה, ואם אינו רוצה ליתן לה רשות, וגם לגרשה, אינה מחויבת / מחויבת / לצער עצמה, בצער גדול לפי ראות עיני המורה עיי"ש, אבל הוא מיירי שם, רק בנוגע לקיום המצוה, של לערב אל תנח ידיך, ומוכח דבאם לא קיים עוד הבעל מצות פו"ר = פריה ורביה =, אינו רשאי להרשות לה, והיא מחויבת לסבול צער, להשלים שעבודה לו, ומ"מ נראה דאם היא לא תרצה בשום אופן, אינו מחויב לגרשה, אם יש לו איזה ולד, לפי שיטת הרשב"א, שהביא הנמו"י (יבמות פ' הבע"י), ומכ"ש אם יש לו שני זכרים, דלדעת הירושלמי (שם פ"ו ה"ו), יצא ידי מצוות פו"ר גם לב"ה עיי"ש.

והנה המהרש"ל ביש"ש (פ' הבע"י סי' מ"ד) הובא בפתחי תשובה (א"ע שם ס"ק י"א), לשיטתו הנ"ל, דמותרת לשתות כוס עקרון משום צער לידה, כתב, דכ"ש אם אין בניה הולכים בדרך ישרה, ויראה שלא תרבה זרע כי האי עיי"ש, ומה שכתב בעצי ארזים שם, להעיר על שיטת המהרש"ל, דהרי בשלש

נשים משמשות במוך, קיי"ל (בפ"ק דיבמות) כרבנן, דאפילו קטנה אסורה, ואפילו לר"מ דמתיר התם, נ"ל דבסירוס מודה, וגם יש איסור משום השחתת זרע, ואפילו לדעת ר"ת, דנשים אינן מצוות על איסור השחתת זרע, מ"מ אוסר לתת מוך קודם תשמיש, דהוי כנותן על העצים ואבנים, וכ"ש דיש לאסור בכה"ג עכת"ד, כ"ז המה דברים תמוהים, וכמו שתמה על זה בתשו' צור יעקב (סי' י"ז), דהא מפורש יוצא בש"ס (יבמות מ"ב ע"ב), הרי שהיתה רדופה וכו', או עקרה צריכה להמתין ג' חדשים, ופי' רש"י עקרה שנעקרה רחמה, וניטל האם שלה, הרי ש"מ שמותר לשמש עמה, דאל"כ מאי קאמר דצריכה להמתין ג' חדשים, וכן (בכתובות ס'), פי' רש"י אינה ראוי לילד, שנעקר בית הריון שלה, ועי' מל"מ (פ"ב מסוטה ה'), וכן בתוספתא (דיבמות פ"ח), מבואר דאינו רשאי לישא עקרה וזקנה שאינה ראוי לילד, משום ביטול פו"ר, אבל משום השחתה, משמע דליכא איסורא, אף שניטל רחמה, וע"כ כמ"ש התוס' (בכתובות ל"ט), ושאר דוכתי, משום דמשמש כדרך כל הארץ, ליכא השחתה עכ"ד, ועי' בספר ערך ש"י (א"ע סי' כ"ג), ובתשו' תשורת ש"י (מהד"ת סי' ס"ב), דהסביר דברי התוס' (בכתובות) הנ"ל, עפ"י דאיתא בלק"ת (להאריז"ל פ' נח), דטפה היוצא מהזכר, ואין הנוקבא מקבלתם, אוחזים בה החיצונים, וכ"כ שם בטעמי המצות, ובמ"ח מסכת השכיבה (פ"ג), והם צריכים תקון, ולכן ה' המבול, למחות אותן נגעי ב"א = בני אדם = עיי"ש, ולכן הוי כשופך דמים, וזה דוקא כשאין הנוקבא מקבלתם, דאם האשה מקבלתם אין להחיצונים אחיזה כנ"ל, לכן מותר לשמש עם קטנה ואיילונית, ומותרת לשתות כוס עקרי, משום צער לידה, ובג' נשים משמשות במוך, למאן דאוסר, משום דל"ה כבר תוך רחם הנוקבא, עיי"ש באריכות, והביא לזה מדברי השאלת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ג), וכן נראה שהסכמת הפוסקים, המה בדברי מהרש"ל הנ"ל.

אמנם במש"כ דיש להתיר כוס עקרי, אף באם הבנים אינם הולכים בדרך הישר, העיר הפת"ש שם ממתני' (ב"ב קל"ג ע"ב), דלית הלכתא כרשב"ג שם ודו"ק, רצ"ל דאסור להיות מעבורי אחסנתא, אפילו מברא בישא לברא טבא, דדלמא אתיין מיני' זרע מעליא עיי"ש, ובעצי ארצים, הביא ע"ז מהא, דמתלא אמרין בחיך דילדה שתין וכו', אוליד חד דמשית' זריז עיי"ש, ולשיטת מהרש"ל יש ראי', מהא דאיתא במדרש רבה (לך מ"ד - ט), ב' בני אדם אמרו דבר אחד, אברהם וכו', אמר לפניו רשב"ע, אם עתיד אני להעמיד בנים להכעיסך, מוטב לי ואני הולך עירי, דוד וכו', אמר רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים ולהעציבך

מוטב לי ונחני בדרך עולם עכ"ל, ועי' רמב"ן עה"ת (עה"פ ברך את הברהם / אברהם/ בכל), ובאוה"ח הק עפי"ז פי' נפלא (עה"פ ויאמר אברהם הן לי לא נתת זרע וגו'), עיי"ש, ומ"מ מצינו כשאמרה שרה, כי לא יירש בן האמה וכו', וירע הדבר בעיני אברהם, וראיתי במפרשים שכתבו, שהרע לו מטעם עבורי אחסנתא, וע"כ דיש לחלק בין אם כבר יש לו בנים כאלו, דיש לצפות לתשובה, כאשר ה' באמת אצל ישמעאל כמו שאמרו רז"ל, או שיצא ממנו זרע מעליא, ובין אם לא נולדו לו עוד, שלדעת המד"ר הנ"ל, טוב לו שלא נולדו, אך י"ל דהכוונה במד"ר, שכוונת אברהם ודוד היו, שלא להעמיד בנים, שאף הדורות מהם, יהיו כמותם להכעיס ולהעציב, דאז טוב להם שילכו ערירי, אבל לא היכא שיצא מהם זרע מעליא, אבל דבר זה רק כלפי שמיא גליא, אכן לההורים שרק למראה עיניהם ישפוטו, יש להם צער גדול מזה, ועי' בספר חסידים (שע"ה), איש אחד אמר לאיש אחר פלוני קח אשה פלונית עשירות, אמר וכו' לא אקחנה מפני שאחיה רעים, ורוב בנים דומין לאחי האם, א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך, אמר לפי שישע"י ידע שעתידים לצאת ממנו צדיקים, לכך אמר לחזקי' בהדי כבשי דרחמנא למה לך, אבל אני ה' לי כל ימי לדאוג פן יהי' הבנים רעים ומה שאמרו חות דרגא וסוב איתתא והוא שאחיה טובים עכ"ל. על כן ס"ל למהרש"ל, דלא גרע מצער לידה כנ"ל.

ובזה יש לדון דכמו כן בבנים שהמה חולים בגוף ורוח ר"ל, לא עדיפי מהנ"ל, דיש צער גדול להורים, וגם להם, דדינם כמו צער לידה, דמותר בשתיית כוס עקרין דוקא, ואחרי שעלה בדעתי כן, עיינתי באחרונים, וראיתי בספר עזרת נשים (מהגר"מ מאירי) שהביא (בסוף הקונטרס ה' מניעת הריון), מספר שו"ת מנחם משיב (סי' י"ח), דמסיק להתירא בסירוס, במקום שיש חשש שיולדו בנים חולים ובעלי מומים עיי"ש, וצ"ע בזה, אבל כוס עקרין עדיפא, וכ"ז כתבתי רק להעיר ולא להלכה למעשה, וביותר היכא דלא קיים פו"ר בבן ובת, ועוד ביותר צריכים זהירות יתירה בזמן הזה בנתינת היתר, שלא ליתן פתח לנשים שדעתן קלות, להקל לעצמן שלא מן הדין, ועי' עוד בתשו' אפרקסתא דעניא (סי' קס"ט) בנוגע לעיקר שאלתן. ובזה אסיים בברכת שמחת החג בהכשר ויתרון, ונזכה לאכול מן הזבחים והפסחים על קיר מזבחו לרצון בבי"א, ידידו יצחק יעקב ווייס.

שו"ת ציץ אליעזר

חלק טו סימן מג

זוג צעיר שנולד להם שני ילדים לקוים בליקוי גנטי אם יש להם היתר לשמש
במוך לזמן מה, כי הסיכויים לילדים בריאים בעתיד הם רק בחמשים אחוז,
ובאיזו מדה מצווים עוד לקיים מצוות פו"ר = פריה ורביה = במצב כזה, ובמדה
שהאשה תכנס להריון אם מותר לה לבצע בדיקה הנקראת אמניוסנטסיס, ואם
מותר להפיל ולד שנמצא לקוי אחרי בדיקה זו. שאלה. בסוף בין המצרים יהפכו
לשמחה תש"מ. לכבוד ידי"נ הגאון האמיתי המפורסם בעולם לשם ולתהלה
מוה"ר אליעזר יהוד' וולדינברג שליט"א. אחרי דרך מבוא שו"ב מקרב הלב.

שאלה באה לפני מזוג צעיר שומרי תו"מ = תורה ומצוות = בזהירות יתירה,
שמבקשים רחמי ה' ועצת יראיו, ובפרט דעת כת"ר והוראתו, להוציא
אותם מצרתם, והנה יש להם שני ילדים, בן בגיל שלש שנים ובת בגיל שתי שנים,
ושניהם סובלים קשה מלקוי גנטי ועתידיים לגדול כנכים בגוף ובנפש לשאר ימי
חייהם ר"ל, מצב טרגי כזה הוא נדיר מאד, המחלה נובעת מחוסר חומר גנטי
(הנקרא קריוטיפ) באחד מן ההורים.

והנה תשוקתם העזה של הזוג האומלל היא להתברך בילדים בריאים, ודא עקא
כי הסיכויים לברכה זו הם רק בחמשים אחוז בכל ילד שיולד להם לפי
השערות המומחים, ופחד שח"ו יולד להם ילד בעל מומים קשים מרחף עליהם,
וצער גידול ילדים כאלה יה' גדול מנשוא, ה' ישמרם, לכן נפשם בשאלתם איך
להתנהג ע"פ דעת ודין תוה"ק, קודם כל רוצים לדעת אם יש להם היתר לשמש
במוך לזמן מה, אולי לכמה שנים, עד שיתאוששו ויתחזקו קצת מעינויים
הנוכחים, ואח"כ שאלתם מצד אחר, אם ובאיזו מדה הם מצווים לקיים מצוות
פו"ר במצב כזה, ומצד שני, כשהאם שוב תתעבר ואם יש אפשרות לברר את
בריאותו או ליקויו של הולד במעי האם ע"י בדיקה הנקראת אמניוסנטסיס אם
מותר להפיל ולד שנמצא לקוי אחרי בדיקה זו.

בצפיה לתשובת כת"ר ולתפלתו בעד הזוג, הנני מתחנן לפני רופא כל בשר
ומפליא לעשות שיסיר ממנו יגון ואנחה בפרט ובכלל ונזכר לראות
בנחמת ציון וירושלים בשמחת עולם. כעתירת מעריצו בידיות נאמנה ובברכה
לכת"ר ולביתו. ישראל יעקובוביץ.

תשובה. ב"ה. יום ועש"ק כ"ח מרחשון תשמ"א. ירושלים עיה"ק תובב"א. לכבוד ידידי ומכובדי הרה"ג החה"ש איש האשכולות כש"ת מוהר"ר ישראל (עמנואל) יעקובוביץ שליט"א. הרב הראשי ליהדות בריטניה. אחדשה"ט באהבה וכבוד.

יקרת מכתבו קבלתי במועדו, וברצוני להתנצל בזה על כי מסיבות שונות לא השיבותי לו עד כה, וכעת שבנו היקר ה"ר שמואל נ"י הזכיר לי והודיע לי שכב' עדנו מחכה לתשובתי, הנני ממנהר להשיב לו.

שאלתו היא, מזוג צעיר שומר תו"מ בזהירות יתירה שנולדו לה שני ילדים בן בגיל שלש שנים ובת בגיל שנתיים, ושניהם סובלים קשה מליקוי ג'נטי ועתידים לגדול כנכים בגוף ובנפש לשאר ימי חייהם ר"ל, מצב טרגי כזה הוא נדיר מאד, המחלה נובעת מחוסר חומר ג'נטי (הנקרא קריוטיפ) באחד מן ההורים, והסיכויים לעתיד שיתברכו בילדים בריאים המה רק בחמשים אחוז, על כן נכנס פחד בלבם לפן יולד להם ילד בעל מומים קשים, כי צער גידול בנים כאלה הוא גדול מנשוא, לכן נפשם בשאלתם, קודם כל אם יש להם היתר לשמש במוך לזמן מה, אולי לכמה שנים, עד שיתאוששו ויתחזקו קצת מעינויהם הנוכחים, ואח"כ שאלתם, מצד אחד אם ובאיזו מדה הם מצווים לקיים עוד מצות פו"ר במצב כזה, ומצד שני, כשהאם שוב תתעבר, ואם יש אפשרות לברר את בריאותו או ליקוי של הולד במעי האם ע"י בדיקה הנקרא אמניוסטסיס, אם מותר להפיל ולד שנמצא לקוי אחרי בדיקה זו, ע"כ. וזאת תשובתי בעזה"ת.

(א) ואתחיל בשאלה, אם ובאיזה מדה הם מצווים לקיים מצות פו"ר במצב כזה. **והנה** אם השאלה היא מצד העתיד, לפן יולד להם עוד ילדים כאלה, ובהנחה שבהולדת ילדים האלה אין מקיימים מצות פו"ר, הא הרי בחמשים אחוז יתכן שכן יולדו ילדים בריאים, וצריך איפוא להמשיך לנסות להוליד, ואם אין רצון הבעל ליכנס בסכון של חמשים אחוז, והגורם לחוסר חומר ג'נטי הוא מצד האשה, אזי אין פתרון אלא גירושין (הגם שזה ניתוח די קשה מבחינה נפשית) ככל מקרה היכא שגורם אי ההולדה הוא מצד האשה.

ואם השאלה היא בנוגע לעבר, היות וכבר הוליד בן ובת, ורק הם נכים בגוף ובנפש, אם קיים כבר על ידם מצות פו"ר? זוהי באמת צריכה לפנים.

ונראה דתלוי הדבר באם יש סיכויים שיוכלו ילדים אלה לחיות ולגדול במצבם הלקוי ובאם יוכלו במציאות במצבם הם גם להוליד (ולו באופן תיאורטי), דאזי יש מקום לומר שכן קיים בהם כבר מצות פו"ר, כי כך מצינו שנפסק ברמ"א באה"ע סי' א' סעי' ו', דאפילו אם היה הבן חרש ושוטה קיים המצוה, ומסביר הערוה"ש בסעי' י"ז דהטעם הוא מפני דמ"מ זרעו הם וראוים הם להוליד, ודון מינה ומינה.

(ויעוין בשו"ת שבות יעקב חאו"ח סי' ד' שהעלה בנוגע לתאומים שנולדו דבוקים זה בזה (תאומי - סיאם) דאם אחד זכר ואחד נקבה אסורים להנשא כיון דאסור לשמש בפני כל חי, ומכל מקום קיים בהם מצות פריה ורביה ולא דמי לבן סרים ואיילונית, דהני ראוין הם ללדת רק דאריה הוא דרביע עליהן עיי"ש, ודון מינה אם המצב בנידוננו יהא דומה ג"כ לבכזאת).

(ב) אמנם בב"י בטור ששם מקורה של ההלכה האמורה (והובאה בשם שו"ת מהרי"ל סי' רכ"ג, ולפנינו במהרי"ל בנדפס סי' קצ"ו) כותב ב' נימוקים לכך מדוע קיים המצוה אפילו אם היה הבן חרש ושוטה, והוא, דאי משום שבת יצרה איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בן חכם, ואי משום דרב אסי (ביבמות ס"ב ע"א) דאמר עד שיכלו נשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו וכו' ע"ש, ויוצא איפוא שלפי הטעם השני קיים הבעל פו"ר בנידון שלפנינו בזה שכבר נולדו לו בן ובת גם במקרה שלא יהיו ראויים מעצמיותם להוליד.

אולם ברור הדבר דהעיקר להלכה בזה כהטעם הא', כי אין הלכה כרב אסי, ובהדיא פסקינן בפשיטות בטור ואה"ע שם /סי' א' / סעי' ה' דאם הבן סרים והנקיבה איילונית לא קיים פו"ר, ולכן תלוי הדבר בנידוננו בתנאי הנז', ואם ברור הדבר שבמצבם הם לא יוכלו הנולדים במציאות להזדקק לבן או לבת זוג ולהוליד (הגם שיוכלו לחיות) אזי לא קיים הבעל עדיין מצות פו"ר, ועליו עדנה לחזר לקיים את המצוה, או בהמשכת החיים הנורמליים עם אשתו הנוכחית בתקוה, ובבטחון, בה', שסו"ס יולדו לו גם בנים בריאים, ואם איננו רוצה ליכנס לסיכון, והגורם הוא מצד האשה, שלה הוא שחסר חומר הג'נטי, אזי אין עצה כי אם בגירושין, ויהא עליו לשדל אותה בכיוון זה.

(ג) כעת לשאלה האחרת והוא: אם יש להם היתר לשמש במוך לזמן מה עד שיתאוששו ויתחזקו קצת מעינוייהם הנוכחים.

והנה לדעתי אפשר להתיר להם זאת עקרונית, כי כן מצינו בספרי הפוסקים שהתירו (אפילו כשלא קיים עדיין פו"ד) עקרות זמנית או מניעת הריון במקום צער לידה, או חולשה, או כל צער גדול אחר אפילו כשאינו נובע ישירות מעצם התשמיש, ובתוך זה גם כשמולידה בעלי מומים, יעוין מ"ש בזה גם מאחרוני זמנינו בשו"ת שם משמעון (פאלאק) חאה"ע סי' ד', שו"ת אגרות משה חאה"ע ח"א סי' ס"ב וח"ג סימנים י"ב י"ג כ"ד, ושו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כ"ו, ועוד עיי"ש, ואין לך צער כצער הנפשי הגדול של כגון נידונו על כל היקפו.

ורק יש לחזר לא בשימת מוך ממש אלא באמצעי מניעה אחרים קלים יותר ע"פ הדין, ועוד יותר עדיפא שיהא זה ע"י גרמא כקחת כדורים דרך הפה וכיוצא בזה, יעו"ש בספרים הנזכרים, וביותר מ"ש בזה באריכות דרכי הקל קל תחילה בזה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נ"א שער ב' ובסיכומי ההלכה המפורטים שבסוף השער עיי"ש.

(ד) ובזה נבוא לשאלה האחרונה, והיא: כשהאם שוב תתעבר, ואם יש אפשרות לברר את בריאותו או ליקויו של הולד במעי האם ע"י בדיקה, אם מותר להפיל ולד שנמצא לקוי אחר בדיקה זו.

והנה כבר כתבתי והארכת על כגון דא להתיר הפסקת הריון בגלל מחלה הנקראת תיי - סקס, בספרי שו"ת צ"א ח"ג סי' ק"ב יעו"ש. ואפילו אם המקרה שלפנינו הוא לא כ"כ גרוע כמקרה התיי - סקס, אבל לאור המקורות והבידורים הארוכים בדין איסור הפלת עובר אם הוא מה"ת או מדרבנן וכו', ובגדי ההיתרים שישנן בזה מכמה אנפי שכתבתי בספרי שם, ובהסתמכי על האריכות דברים שכבר כתבתי בזה בהרחבה גדולה בספרי שו"ת צ"א ח"ט סי' נ"א שער ג', ונוספות למ"ש בזה בקונטרסי שבראש ספר הלכות רופאים ורפואה לד"ר א' שטיינברג אודות הפסקת הריון לצורך גדול, וגם לרבות בירורי על אודות בדיקת מי שפיר כדי לגלות מקרה של מונגולדיזם אצל העובר, והפסק הריון במקרים הנ"ל שנדפס בקובץ הדרום ניסן תש"מ, ולרבות בספרי החדש חי"ד (שכבר נמצא בע"ה בבית הכריכה) סימנים ק' ק"א ק"ב יעו"ש, לאור כל הנ"ל נלענ"ד בנידונו שאם אמנם תראה הבדיקה במאה אחוז הולד העתיד להולד יהא נגוע ג"כ בלקוי ג'נטי ויהא נכה בגוף ובנפש, שמותר יהא לסדר הפלה לולד, לא מיבעיא אם יהא זה עדיין בתוך מ' יום לעיבור, אלא אפילו בתוך ג' חדשים, וגם לרבות באין אפשרות לעמוד על המבחן בתוך ג' חדשים כי אם לאחר מיכן,

שיש אזי מקום להתיר אפי' עד החדש השביעי לעיבור, והכל עפ"י היסודות הנאמנים שכתבתי בזה בספרי ובמאמרי האמורים.

ואולי בכה"ג שידעו שיש היתר כנז' יפוג הפחד מלב הזוג ולא יצטרכו להיתר של מניעת הריון זמני אשר בנידוננו הוא למעשה רק לשם הרוחת זמן לקראת העימות עם זאת הבעיא שסופה לבוא כשישובו לחיות כדרך כל הארץ, אלא יסכימו לשמש מיד כדרכם, וה' יהא בעזרתם, ונועמו עליהם, ויכוון מעשה ידיהם להבנות בזרע חיי וקיימא בבריות גופא ונהורא מעליא. והנני בכבוד וביקר אליעזר יהודה וולדינברג.

מדור בירורים וביאורים

בדין מניעת הריון במצב
של סכנה נפשית של האם

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ג סימן כב

עוד באשה שאסורה להתעבר כ"ה מנ"א תשכ"ו. מע"כ ידידי הנכבד מאד מהר"ר שרגא פיינול יונדאף שליט"א.

בדבר אשה שבעיבור ולד החמישי נחלתה במחלת השגעון שקורין נערוון בראך ל"ע והוטבה אחר זמן ויראה לשמש כדרך העולם וגם נדרה שלא תשמש עם בעלה באופן הראוי להתעבר ומצד זה הכניסה הראבער קודם תשמיש שלא בידיעת בעלה ועתה נודע בעלה ופרש ממנה ושאל מכתר"ה אם מותר לשמש עמה באופן זה כי אי אפשר לו לגרשה באשר שיש לו עמה חמשה ילדים וגם להיות פרוש כל העת א"א לפניו כי עדיין הוא איש צעיר וח"ו יכשל בהרהורים ובהוצאת זרע לבטלה וגם לא טוב לבריאיותו, והנה האחרונים התיירו במקום סכנה ואני בעצמי בספרי אגרות משה חאה"ע סימן ס"ג הארכתני הרבה בענין זה בראיות גדולות וטעמים גדולים שג"כ מסקנתי להתיר במקום סכנה. ומאחר שפשוט שמחלת שגעון ונערוון הוא סכנה בין לעצמה בין להילדים שכשלא תוכל להבליג על צערה וחששותיה המרובות שיש לאשה כזו יש לחוש שתמית עצמה ואת ילדיה ח"ו כי אין שום אחריות לנשים כאלו ולא שייך גם שמירה עליהם שלכן יש להתיר להם לשמש בהראבער שמכנסת קודם תשמיש. ומחמת פרצה הגדולה שבזמן הזה לכן צריך להזהיר אותן שיהיה הדבר בהצנע כדי שלא יבואו אחרים להקל בעצמם שלא כדין.

וגם מאחר שכבר עברו איזה שנים טוב להתיישב עם רופא מומחה שאולי כבר ליכא חשש דתחלה ח"ו עוד הפעם מזה שאז יהיו אסורין, ומצד נדרה אינו כלום שהיא משועבדת לבעלה ואף הפרה לא צריך, אבל אם הבעל רואה שעדיין היא נערוונע ויראה מאד להתעבר אין צורך לשאול ברופא כי הרי רואה שעדיין היא חולה שודאי עלולה להחלות ביותר כשתתעבר.

וכשיענין בתשובתי יבין שלא דמי כלל לקטנה ואילונית שהן מותרות אף לכתחלה משום שהוא דרך תשמיש.

ובבקשה מכתר"ה שלא יפרסם הדבר כדי שלא ילמדו קולות גם שלא כדין ועד עתה נהגתי שלא לענות במכתב בדברים אלו אלא כשבאו אלי לשאול בע"פ שאז הזהרתי כדכתבתי בסוף סימן ס"ד אבל מכיון שהוא ממקום רחוק

שכרוך בהוצאות גדולות אני משיב אבל סומך אני על כתר"ה שיהיה בצנעא ובאזהרות. והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה

אבן העזר ח"ד סימן סט

כ"ח מרחשון תשל"ט. מע"כ ידידי ואיני מכירו לתוארו אבל כנראה שהוא בן תורה ויר"ש.

הנה בדבר אשתו כפי שכותב מצבה אסור לה להתעבר עד משך זמן מחשש סכנה כי חולשה גדולה היא עצמה סכנה ועצבות שהוא ענין מרה שחורה הוא נמי ענין סכנה לכן פשוט שיש להתיר לה להשתמש בדבר שמונע מהריון וכדבארתי בתשובה בח"א דאה"ע סימן ס"ג שבמקום סכנה מותרת להשתמש במוך, שלכן יש להתיר לה להניח ברחמה דבר שאינו מניח את הזרע ליכנס ברחם כמו מוך והוא הנקרא בלשון אנגלית דאיפרעם, ובאותיות שפת אנגלית הוא / במקור בלועזית: דאיפרעם/ ותמצא מי שילמד אותה איך להכניס זה ברחם ולאחר כמה שעות להוציא.

והכדורים למניעת הריון וכן הטבעת שהכניסה בגופה ע"י רופא הוא דבר מפורסם שרובא דרובא מהנשים רואות דם ממש מעט ומכתמים ואין זה שום עצה וגם אפשר להכשל באיסור נדה, ופלא שבארץ ישראל לא ידוע זה ואסור להשתמש בזה מאיסור החמור דנדה.

והנני גומר בברכה שישלח השי"ת רפואה שלימה לרעיתו ולעונג ונחת מהילדים ובכל הטוב והשלום, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ד סימן סח / אבן העזר ח"ד סימן עד

בענייני נשים שרוצות לעשות שלא תתעברנה.

י' מרחשון תש"כ. למע"כ ד"ר בען מארקוס נ"י ראש אגודת הרופאים הדתיים.

הנני משיב תשובות קצרות לשאלותיך בענין מניעת הריון.

א. אין שום היתר לשמש במוך אף שכבר קיימו פו"ר ואין להם ממה להתפרנס או אפילו שיש חסרון של בריאות האשה, ורק באופן שיש חשש סכנה ממש, אפשר להתיר.

ב. ובענין לקיחת גלולות (פילען) למניעת הריון, באופן שאין סכנה בלקיחת הכדורים עצמם ובזהירות שהגלולות לא יגרמו שתראה טיפות דם, הנה אם כבר קיימו פו"ר ויש סיבה כלכלית או סיבה נחוצה אחרת, או אפילו אם לא קיימו עדיין פו"ר, רק שהאשה חלושה, יכולה לקחת הגלולות למנוע הריון מאחר שאין בזה ענין של הו"ל = הוצאת זרע לבטלה =. ודע שבעניינים אלה צריך בכל פעם לשאול רב מובהק ואין לסמוך רק על הרופא אף שהוא ירא שמים.

ג. ובדבר האשה שיש לה מחלת עצבים (נערווען), ומאד מפחדת להתעבר, הנה יש להתיר לה שלא להתעבר, מצד שהיא חולה על עצבים באופן גדול, שיצא מפיה איזה פעם שאינה רוצה בחיים ואף לגרום זה בעצמה, לכן הוא ודאי חשש סכנה, ויש להתיר לה אף במוך ממש איזה זמן עד שיראו שהוטב לה, ולב יודע מרת נפשו, אבל מכיון שהועיל לה גם הסמים שמנחת באותו מקום שנקרא קצף (פאם) ואין צורך להמוך יש להתירה בשימת הקצף משך שנתיים. ד. ובענין אשה שבנה השני נולד י"ב חדשים אחרי לידת הראשון והיא חלושה וגם חולה מזה עד שבעלה צריך לעשות עבודת הבית בשבילה, הנה מאחר דאין בזה סכנה אלא מחלה אסורה במוך שהוא בדייפראם אלא באיחור הטבילה אם ליכא צער לבעל וגם בטוח בנפשו שלא יהרהר ח"ו ואם לא ישמשו בקצף (פאם).

ידידו, משה פיינשטיין.

בענין זוג שרוצה לשמש במוך משום שמחמת חולשתם מגדול הילדים הם מכים אותם.

ט"ז אדר הראשון תשל"ח. לאברך אחד.

הנה מאחר שע"י הילדים שיחיו לאורך ימים יש לאשתך וגם למע"כ צער גדול מגידולם עד שאתם מכים אותם, אף שמוכן לכל שאין שום תועלת בהכאתם ואדרבה זה עוד מוסיף על טרחת גידולם, שא"כ הוא רק מעשה שטות דמחלת הנערוון שבשביל זה אין יכולין להבליג על צערן ועושין דברי שטות אף של אכזריות על ילדיהם הקטנים בלא שום חשבון ואף הידיעה שהוא איסור לאו על כל הכאה דהרי אין זה לחינוך, וגם ברור שבהכאה בלא חשבון אלא מצד התמרמרות יש לחוש גם לסכנה שלא יחושו אף להכות במקום שהוא סכנה גדולה דלכן יש להתיר אף הדאיפרעם לא רק הקצף (הפאם), וההיתר הוא על שתי שנים מיום שתוליד את העובר שבמעיה לשלום ולברכה. וההיתר הוא גם מצד סכנת האם שמאחר שניכר מזה שהיא חולנית על הנערוון שיש לה מצד טירחא גדולה והצער של גידול הילדים הוא חשש סכנה בין לענין הילדים ובין לחיי עצמה.

אבל העצה שכתב להשתמש בהתקן תוך רחמי (I.U.D) אין לעשות משום שקשה מאד ליטהר מדם נדות. והשי"ת ישלח לאשתך ולמע"כ רפואה שלימה שלא יחושו לצער הזה של גידול שמביא אדרבה לידי נחת היותר גדול ולכל הטוב והשלום.

ידידו דו"ש וטובתכם, משה פיינשטיין.

שימוש במוך מחשש חולשה ומרה שחורה, ומחשש שיגעון.

שו"ת מנחת יצחק

חלק א סימן קטו

בענין משמשת במוך

שוכט"ס לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם לשבח ולתהלה וכו' כש"ת מוה"ר אשר שמואל כ"ץ שליט"א הרב דועד לחיזוק הדת במאנטעוויידעא (אורוגוויי) יצ"ו.

אחדשה"ט וכו'. ע"ד אשר ביקש ממני חוות דעתי, בדבר איש יי"ש ות"ח, שהוא כבר בא בשנים, ואשתו השניה (כי במלחמה אבד ממנו אשתו הראשונה עם חמשה ילדים ר"ל), כבר ילדה לו שני בנים ושני בנות (ובת אחת של"ח) ובדרך נס חוץ לטבע, כי הרופאים בפעסט ופאריס ושם אמרו שאי אפשר לה לילד בדרך הטבע, מחמת שרחמה צר וכו' ואחר שעשו לה איזה אפעראציאן, ילדה במשך ד' שנים ד' ילדים, וכפי אמירת בעלה, העיבור מזיק לה ביותר להנערפן /לעצבים/ שלה, והרופאים אומרים שלפי מצבה אינה רשאי להתעבר, וגם היה לה עכשיו גם כן איזה אפעראציאן, והיא חלושה מאד, והבעל שואל ומבקש אם יש לו איזה היתר ליתן באו"מ איזה פילען לפי אמירת הרופאים, וגם הדחת מים (איינשפריצונג) אחר תשמיש, עכת"ד, והנה אינו מבואר בדבריו אם אמירת הרופאים שאינה רשאי להתעבר הוא רק שלא יזיק להעורקים שלה, או גם יש סכנת מות, אם תתעבר ובתוך הדברים אח"כ כתב כ"ת שהרופאים החליטו שאם תתעבר, תבוא לידי שגעון ח"ו, והמדוברת היתה בלאגערן/במחנות/ וסבלה כל הצרות כמובן.

(א) הנה אף ששאלה שאלה זו משאלות השכיחות, מכל מקום מחמת חומר האיסור, הנני רגיל למנוע עצמי בכל האפשרות, מלהורות היתר, ועיין בתשובת בית יעקב (סי' קכ"ב), דהביא מדברי הזוהר שהמוציא ש"ז לבטלה אינו מועיל תשובה, והוא סותר למה שאמרו חכז"ל, דאין לך דבר העומד בפני תשובה, והוכיח דאף שאמרו בלשון אינו מועיל תשובה, אין בלשון זה משמעות דאינו מועיל כלל, אלא ר"ל שתשובתו קשה, וכ"כ השל"ה ושאר ספרי מוסר עיי"ש, וחידוש שלא הביא מדברי הזוהר רות (אות י"ב), דבתיבתא שלימתא ואוליף אורייתא כולא ימחול לו, והביאו בת' מהרש"ם (ח"א סימן נ"ח), וכ' ע"ז

המהרש"ם דמזה מוכח דמש"כ בזוהר (פ' ויחי) דל"מ תשובה לחטא זה היינו בלא לימוד התורה, ועיין בר"ח (פ"ב משער התשובה), מהזוה"ק (פ' נשא) דבצירוף לימוד התורה מקרי תשובה עילאה עיי"ש ותבין עכ"ל, ועפי"ד תשובת בית יעקב שם, אפשר לומר טעם דלכפרת חטא זה צריך לימוד תורה דוקא, דכתב שם שטפה זרעית יוצא מן המוח שהוא סוד המחשבה סוד החכמה וכו', דבהוצאת שז"ל פוגם בסוד המחשבה סוד החכמה, מכל מקום על ידי תשובה גדולה יוכל לתקן וכו' עיי"ש, ואורייתא מחכמה נפקת, וזה שיסד המשורר, בראשית תורתך הקדושה, רשומה חכמתך הסתומה, ועיין בני יששכר (במאמרי חודש סיון מאמר ד' אות ג'), ע"כ זה מדה כנגד מדה לתקן מה שפגם.

(ב) אמנם בהגיע לתור דבר הלכה, על פי שיטת הש"ס ופוסקים ביבמות (דף י"ב) וכתובות (דף ל"ט), ופולגתת רש"י ור"ת ושאר ראשונים שם, כבר האריכו למדי בספרי שו"ת, והיכא דיש סכנה לאשה, כבר הביא כת"ה במכתבו את דברי הרעק"א (סי' כ"א), והחת"ס (יו"ד סימן קע"ב), וכאשר שיש בזה גם כן בתשובת כת"ס (א"ע סי' כ"ו), ושבט סופר (א"ע סימן ב'), הרי דור אחר דור עד דור רביעי, ממשפחת איגר סופר, שדנו בזה בכובד ראש. וחזינן לדעתיהו כי הדעת תורה להלכה למעשה בענין זה של האחרונים, היינו הכתב סופר והשבט סופר שאני מהראשונים, היינו הרעק"א והחת"ס, כי אף שהראשונים מחמירים, האחרונים מקילים, דהנה דעת הרעק"א, דאף אחר תשמיש, אסור להשמש במוך, אם לא עד מקום שהשמש דש, וכמ"ש (בסי' ע"ב), ודעת החת"ס, להקל דוקא אחרי תשמיש, וברשות הבעל, וגם זה כתב רק דרך אפשר, אך בשעת תשמיש אין היתר רק אליבא דר"מ, ולפי רש"י הלכה כחכמים עיין שם. אמנם דעת הכת"ס שם, דאף רבנן דמחמירים, הוא רק משום דלא שכיח לג' נשים אלו שתתעברו, סמכין על מן השמים ירחמו, אבל היכא דאיכא סכנה ודאית, גם רבנן מודו דשרי אף במוך בשעת תשמיש עיי"ש, ובשיטה זו אזיל גם בנו השבט סופר, אם אי אפשר בענין אחר עיי"ש, וחידוש על הכת"ס, שלא הביא דברי אבותיו המחמירים בזה, וביותר שהוכיח שם מדברי תשובת הרא"ש (כלל ל"ג סי' ל"ג), ומובא בב"א ע"א (סי' כ"ג), דס"ל להתיר אף במוך בשעת תשמיש, ודחה בזה דברי הבית מאיר שכתב דלא מצא מי שהתיר בזה, והחת"ס הביא דברי הבית מאיר, וכתב על זה, ולשון תשובת הרא"ש דמיתיבי (א"ע סי' כ"ג), אפילו נימא דקאי אמשמשת במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י, אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן, דמה"ת = דמהיכי תיתי = לפסוק כן, אך כוונתו דהא גרוע אפילו

ממוך לר"מ דמתיר, ולדין הא והא אסור עיין שם, מכל מקום להכת"ס לא ניהא ליה דאזיל לר"מ דוקא, כיון דקיי"ל בודאי כרבנן עי"ש, אבל תימא שלא הזכיר דברי אביו הגאון ז"ל בזה

(ג) והנה בתשובת חמדת שלמה (א"ע סימן מ"ו), כתב להוכיח בשיטת הש"ע, שהעתיק (בסי' כ"ג), את תשובת הרא"ש הנ"ל, באשה שיש חוטם /אוטם/ ברחמה, וכשמשמש עמה צ"ל זורה מבחוק, דאסור לשמש עמה, כשמשמש עמה צ"ל זורה מבחוק, דאסור לשמש עמה, והו"ל להש"ע לאשמיענן חידוש יותר, אפילו היכא דיש סכנה לשמש בלא מוך קו"ת, מחמת חששא דשמא תתעבר, אפילו הכי אסורה לשמש, וש"מ דס"ל דבכהאי גוונא מותר עיין שם, ובתשובת כת"ס שם, אזיל עוד יותר בשיטת הרא"ש בתשובה, דכתב, ול"ד למשמש במוך, דהתם משמשת כדרך כל הארץ, אף על פי שאין זרעו ראויה להזרע, מידי דהוי אעקרה וזקינה ע"כ, דשיטתו כשיטת היש"ש ביבמות דלשמש במוך אפילו בשעת תשמיש אין איסור כלל, ודמי' למשמש עם הקטנה, כיון שדרך תשמיש בפנים הוא, וכן הטור והמחבר אחזו שיטת הרא"ש בזה, וע"כ לא כתבו כלל מאיסור לשמש על ידי מוך, אך יחידאי הוא בדבר זה, עיי"ש, ולפענ"ד גם מדברי הרא"ש בתשובה אין ראיה דס"ל דלגמרי שרי בכל הנשים, ואף דקאמר מידי דהוי אעקרה וזקינה, רצונו לומר, דיש לדון מהאי טעמא להתיר היכא דא"א בענין אחר, וכעין שאלתו, וראיה מהא דבדברי חמודות (נדה פ"ב אות י'), כתב אחרי תשובת הרא"ש הנ"ל, וז"ל וכתב הרמ"י ז"ל בטא"ה (סי' כ"ג), ושאלת על אשה שיש לה כאב מתמיד בבטן, ולא תוכל לסבול שיבא בעלה עליה כדרך כל הארץ, מחמת כאב המתמיד, אם לא מאחוריה וכו', וחולי זה מתמיד בה, ולא נמצא לה רפואה, אמרתי נראה לי, שמותר בעלה לשמש עמה מאחורי אף על גב דבודאי לא מתעברה בכה"ג, ל"ה בכלל השחתת זרע, כיון שהוא דרך מקום התשמיש ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, ועוד דאשה זו אפילו היה יכול לבוא עליה כדרכה, ודאי לא היתה מתעברה מחמת החולי, והרי היא ממש כאיילונית או עקרה, שמותר לשמש עמה, ואין מעלה או מוריד בין כדרכה או שלא כדרכה עכ"ל, והרי התם בודאי אסור בשאר הנשים, לשמש בדרך זה, מכל מקום כתב בזה הלשון ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, וע"כ רק לצרף זה בשעת הדחק כזה דלא אפשר בענין אחר. אמנם ש"מ מהנ"ל, דהיכא דא"א בענין אחר, גם הלבוש דהוא רמ"י מתיר.

(ד) והא דל"מ הא דלא גרעה מקטנה, להתיר אף בכל הנשים, למאן דמתיר לכתחילה בקטנה, כבר כ' בתשובת הרדב"ז (ח"ג סי' תקצ"ו) ליישב, דהתם משמש כדרך כל הארץ, אף על גב שאין ראוי להזריע, מכל מקום תשמיש כזה ראוי להזריע במקום אחר, אבל לשמש במוך אינו כדרך כל הארץ, שעושה מעשה בידים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום, ועוד דהתם הזרע נפלט מאליו, אבל במעשה הזה מנפצת הזרע כדי שלא יקלוט, ומ"מ בפק"נ מתיר עיי"ש, והביאו בתשו' מהרש"ם שם, ובזה צ"ע מש"כ בת' מהרש"ם שם, לענין פעסאר שמכסין בו פי האם, והוא המקור מסביב, שלא יקלוט בו הזרע, ואם כן התשמיש כמו בשאר נשים וכו', ואינו דומה כלל למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרע על המוך, מה שאין כן בנד"ד, וי"ל דכ"ע מודו להקל במקום סכנה עכ"ל, והנה לפי מה שכתב הרדב"ז לחלק בין מוך לקטנה ג"ז לא עדיף ממוך, דגם במעשה הזה מנפצת הזרע שלא יקלוט, אולם גם המהרש"ם ל"א רק דאינו דומה למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרעו על המוך, דייק לשון כמשליך זרעו וכו', ורצ"ל דהוי כמשמש על עצים ואבנים, והוא שיטת ר"י שבתוס' בכוונת רש"י, וכפי הנראה מת' הרדב"ז שם, לשיטה זו א"צ לחילוקו עיין שם, ואף דעדיין צ"ב, מ"ט, דבאמת היש"ש הקשה גם לשיטה זו מ"ש מקטנה, ע"כ צ"ל בזה, כמו שראיתי לגדול אחד מדבר, והוא בס' דמשק אליעזר (חא"ע סי' צ"ב), דבמשמש עם הקטנה וכיוצא, הלא הזרע בעצמה לא נשחתה, ומצדה היא ראוי' להריון וללידה, אשר זה כל האדם, אלא דהחסרון היא מצד האשה, שאין לה כח ולידה, אבל במשמשת במוך לפני תשמיש, והמוך שואב הזרע תיכף והנה נשחתה, ואין כאן זרע כל עיקר, שפיר אמרינן בזה, דהוי כמשמש על עצים ואבנים, עכת"ד. ובזה י"ל גם פעסאר אינו משחית הזרע רק סוגר פי האם ודומה לקטנה, אמנם באמת מבואר ברדב"ז שם להלכה, דיש איסור השחתה, גם מטעם שאין המקום ראוי להזריע, כיון שהוא סתום, ואם הבעל יודע ושותק יורד לגיהנם, ורק בקטנה וכדומה מותר וכחילוקו הנ"ל, שוב כ"ז שייך גם בפעסאר, ומכ"ש בהמצאות אחרים דמשחית גם גוף הזרע, ורק בסכנה ופק"נ ולא אפשר שרי, וכנזכר.

(ה) אמנם יש לדון לענין דהעיבור מסכנת אותה רק בטירוף הדעת, אם נחשב בכלל סכנה, וכת"ה הביא בזה משו"ת בנין דוד (מהגה"צ מאוהעל ז"ל), אבל אין לי הספר לעיין בו, אולם מצאתי בזה, בשד"ח (מע' אישות אות ל"ב), באשה שמשחית מחמת העיבור, ואחר הלידה מתיישבת דעתה כדרך כל הארץ, כתב בשם רב אחד הובא בשו"ת ראש משביר (ח"ב סוס"י ס"ט), דיכולה לשמש במוך

כדי שלא תתעבר, והרב המחבר דחה סברתו, והשד"ח גם כן כתב על זה, דמתוך מאי דשקיל וטרי הרבנים בפת"ש (א"ע סי' כ"ג), לענין כשיש סכנת מיתה על האשה מחמת העיבור, אם אפשר לשמש במוך לפני תשמיש או אחרי תשמיש, עיי"ש, יש ללמוד לאסור בנדון זה, עכ"ל, אמנם כנראה דזה בכלל פק"נ, וכן מצאתי בשם שו"ת חבלים בנעימים (ח"ד סי' י"ג), לענין חולה שוטה שאם יתענה יחזור לשטותו, פטור מלהתענות ביוה"כ, דטירוף הדעת הוא בכלל פק"נ, ומחלק בין זה למש"כ החת"ס (או"ח סי' פ"ג), דאסור למסור נער שוטה לבית החולים של גוים ויאכל שם טרפות עיי"ש, וביותר אם יש לחשוש שמא ע"י טירוף הדעת, יזיק עצמו או אחרים, וכדאיתא כה"ג בהגמ"יי (פי"ד מה' מ"א), בנכפה שהוא חולי גדול וכמכה של חלל דמי, דפעמים שמסתכן ונופל באור או במים עיי"ש, הביאו רש"ל וטו"ז (יו"ד סי' פ"ד ס"ק כ"ד), אמנם בת"ח חת"ס (יו"ד סי' ע"ו), הביא מתשובת הרא"ש (סי' מ"ב), דס"ל, דנכפה ל"ה בכלל חולה שיב"ס, עיי"ש, וצ"ע בזה מדברי הח"ס (שם סי' ז', ד"ה ואומר אני) עיי"ש, ובת' מהר"ש (ח"א סי' ד'), פשיטא ל', דנכפה הוא חולה שיב"ס, ואולי אזיל בזה בשי' רבו מן הגה"ק מסאנז ז"ל, הביאו בת' אבני צדק (חיו"ד סי' ע"א) הביאם הדרכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ט"ו וכ"ה), וע"ע ביו"ד (סי' ס"א) לענין מצוננת, דהביא הש"ך בשם הרמב"ם, שנתבטלו חושיה, וכתב המנח"פ, דהיא כעין נכפה, ואיתא בפוסקים שם דכל המבואר שם דינם כמסוכנת, עיין בפרישה בשם הרשב"א, ופמ"ג שם, אמנם אין ראיה מבהמה לאדם, וגם שם אמרינן כן לחומרא, ומצאתי בשם ס' חדרי דיעה (דף ס"ט ע"א), שהאריך בדברי החת"ס הנ"ל, וסיים דלפי"ז נראה דה"ה חולה שגוען, חשוב יש בו סכנה, וסיים בצ"ע, הביאו בדרכ"ת שם, ולפי זה נראה לכאורה דתלי' בפלוג', אמנם נראה דהכל לפי הענין, כמו שהביא שם בשם שו"ת אדמת קודש, ופרי הארץ, בא' שיצא מדעתו ב"מ עד שהוצרכו לאסרו בכבלי ברזל, וכתבו ששוטה זה הוא מסוכן עיין שם, וכנראה כי בכהאי גוונא הכל מודים,

(ו) אכן יש להעיר, עפי"ד החמדת שלמה שם, שעיקר סמיכתו, על שיטת הראשונים, דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה בגדר השחתת זרע, וממילא במסוכנת למות, נמצא דהוי סכנה לעובר גם כן, וכמ"ש הר"ן (פ' יוהכ"פ), ממילא אין כאן גדר השחתת זרע, ולכן התיר עיין שם, ועיין בזה בספר דמשק אליעזר שם, דשפיר העיר על החמדת שלמה, דהרכיב דברי הרא"ש עם דברי הרמב"ן, דזה פשיטא דלהרא"ש והיא שיטת הר"י בת"י הא', דמירי לפני תשמיש, אין התחלה להקושי מ"ט דרבנן דאסרו, דהא הואי כמשמש על עצים ואבנים, ומה

שהקשה הרמב"ן על רש"י, הוא רק לפי הפי', דהאיסור הוא משום השחתת זרע, ע"ז מקשה מ"ט דרבנן, וצריך לדחוק בד' החמדת שלמה, דרצונו לומר, דלכל השיטות שרי, הן להרא"ש מותר מטעם שכתב לעיל, דרבנן דפליגו רק משום דס"ל דאין זה סכנה, אבל במקום סכנה שרי, והן להמפרשים משום השחתת זרע, ס"ל להרמב"ן, דהיכא דלא מיעברא שרי, א"כ בחשש סכנה שרי, עכ"ד, ולד' הרדב"ז הנ"ל, נוסף, דגם משום חשש השחתת זרע, לא שרי רק בקטנה וכיוצא, ולא בעושה פעולה לזה כנזכר, ועיין גם בדברי השבט סופר שם, דהביא דברי הנמו"י והריטב"א, דבמקום שא"א לה להתעבר אין כאן השחתת זרע, אבל להתוספות ושאר ראשונים, אין להתיר רק בסכנה לאשה, עיי"ש, ובזה צ"ל דמה שמשמע מדברי הלבוש הנ"ל, במש"כ ועוד, דס"ל דהיכא דלא מיעברא שרי, ע"כ הוא ס"ל כהמתירים, מה שאין כן לאחרני כנ"ל, ועיין גם בזה בתשובת אמרי אש (חיו"ד סימן ס"ח), ובתשובת מהר"מ שיק (חומ"מ סי' נ"ד) (והוא נשאל שם מאותו השואל שבשבט סופר שם), וגם ראיתי המון תשובות מאת גדולי חקרי לב, בתשובת אוהל אברהם (גורבע, מסי' פ"ט עד סי' ק"ב), שמפללים להלכה למעשה, באשה שתרווהו / שתרוויהו / איתנייהו בה, מוחזקת למפלת, וסכנה לה, והתשובה אחרונה שם הוא מן הכת"ס, ושם הביא את דברי אביו החת"ס הנ"ל, ואפילו הכי מסיק דבמקום סכנה, יש להתיר אפילו במוך קו"ת, אבל על הא דאינה ראויה להוליד לחוד, לא רצה לסמוך להקל, ואף גם בזה כתב, אלא דמ"מ לבי מהסס בדבר, דאיך נדע עד מתי אינה ראויה להוליד, ועד מתי תהיה בסכנה בשעת לידה, דיכול להיות כי תתרפא ותתחזק בקרוב, והרופאים אומרים לפי אומדן דעתן וכו' עיי"ש, ומה דאתאן לנד"ד, הרי מבואר מדברי החמדת שלמה הנ"ל, דגם על סכנה לא רצה לסמוך, אלא בצירוף, דע"י סכנה נחשבת גם כן אינה ראויה להתעבר. דצריך דוקא תרווהו סניפי היתרא.

(ז) ואגב יש לי עיון, על מה שלא העירו המהר"ם שיק והשבט סופר בנידונם, לענין מפלת, מהא דאי' ברא"ש יומא (דף פ"ב), בעוברה שהריחה, בשם הרמב"ן, דכל המפלת בחזקת סכנה היא, ועוד כתב שם, דלא משכחת סכנת עובר, בלא סכנת עוברה, וכן כתב בר"ן שם, ועיין בב"י או"ח (סימן תרי"ז) וכן כתב באשכול (ה' יולדת), דכל מעוברת דאתער וולדה, היא גופא בסכנתא עיין שם, והמשמעות דמפלת עוד יוצא מן הכלל שאר נשים, דכתבו בתוספות בכתובות (פ"ג ע"ב ד"ה מיתה), דרוב פעמים מסכנת בלידה עיין שם, אמנם בק"נ על הרא"ש שם, כתב דלא ידע מה קשיא לי, וכי לא ימצא אשה שמוחזקת בנפלים, ולא הזיק לה

כל פעם כלל עיי"ש, אבל בנח"א שם, כתב לדחות דברי הק"נ, דאפילו הפילה י' פעמים, ולא הזיק לה, עדיין מקרי גבי דידה עכ"פ ס"נ, דלמא בפעם י' א דנחלשה יותר תסתכן וכו' עיין שם וצריך עיון בכל זה.

(ח) והנה בסברת הר"ן הנ"ל, א"ש דברי השואל בתשו' מהרש"ם שם, דכתב דיש לומר דרבי מאיר דסבירא ליה דג' נשים משמשות במוך לטעמיה, דחייש למיעוטא, דשמא מיעברו, ויהיה סכנת נפשות, ורבנן סמכי ארובא, ואמרו דמן השמים ירחמו, ורק יש לדון, מטעם דאין הולכין בפקוח נפש אחרי הרוב, עיין שם, אבל באשה דעלמא היכא דיש סכנת נפשות אם תתעבר, ורוב נשים מתעברות, יש לומר דלכולי עלמא יש להקל בזמן עונה, עכ"ד, ולכאורה אדרבה, הא דרובן של ג' נשים אינן מתעברות, הוי יותר צד להקל, משום דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה כ"כ בגדר השחתת זרע, וכמו שסבירא ליה להנמו"י והריטב"א הנ"ל, אבל לפי הנ"ל, יתכן, דהרי אם הוי סכנה להאשה, הוי גם כן סכנה להעובר, ואין כאן גדר השחתת זרע גם כן, וכנ"ל.

(ט) והנה הא דהביא המהרש"ם שם, דברי הס"ח (סי' תצ"ט), דאסור ליקח קטנה לכתחילה, ומעכב את המשיח, עיי"ש, הוא גמרא מפורשת (בנדה דף י"ג ע"ב), והא דמוכח בס"ח דהטעם הוא משום הוצאת ז"ל, הוא כשיטת הרמב"ם (בפכ"א מה' א"ב הי"ח), אבל ש"פ ס"ל הטעם משום פו"ר, עיין ש"ע (א"ע סי' כ"ג) וברדב"ז שם.

(י) ונחזור לנדון סכנת טירוף הדעת, דאם נאמר דטירוף הדעת של האשה, אינה מסכנת להולד, דדוקא במסכנת למות, כתב הר"ן הנ"ל, דהוי סכנה גם להולד, שוב אין כאן השני סניפי היתרא הנ"ל, אמנם היכא דיש סכ"נ מטירוף הדעת, שיזיק לעצמה, ואם כן אם תטרף דעתה בשעת העיבור, מה שיזיק לעצמה גם העיבור בכלל, וממילא הוי סכנת נפשות גם להעיבור. +שוב ראיתי גם בשו"ת לבו"מ (חור"מ סי' ס"ל) הביאו בע"נ (שם בהוספות למניעת הריון אות ו'), דהביא שם בשם ספר פרי הארץ (חיו"ד סי' ב') שטירוף הדעת הוי בכלל סכנה, כי בשגעונו יש סכנה שיאבד עצמו לדעת, או יסכן אחרים עיי"ש. וכן ראיתי בדרכ"ת (סי' קע"ט ס"ל"ה) בשם שלחן גבוה. /מפתחות/ +

(יא) ועוד י"ל, על פי מה שחידש המהרש"ם שם, דבזמן טבילה וסמוך לוסתה, דרוב נשים מתעברות, לא ישמש כלל, דדמי למאבד הזרע בידים, וכמ"ש באו"ח (סי' תר"ג), דבזמנים הללו אסור להפליט, ותוכל להסתיר ממנו זמן

טבילתה, אבל בשארי זמני עונה, דעל פי רוב אינם מתעברות, ומ"מ לענין סכנת נפשות חיישינן למיעוטא וכמו דא' בתוס' פסחים (דף קט"ו) כעין זה, עיי"ש, ובזה צ"ל מש"כ המהרש"ם שם מקודם, דנד"ד הוי כש"כ מנדון הרדב"ז, דכ"כ לענין ג"נ = ג' נשים, דרובן אינם מתעברות, עיי"ש, אף דגם בנד"ד שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, גם כן רובן אינם מתעברות, מכל מקום י"ל דמיעוט דג"נ, הוי רק מיעוטא דמיעוטא, דהוי חשש רחוק מאד שתתעברו, ובשאר נשים, אף שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, על כל פנים הוי מיעוטא שתתעברו, אבל כיון שכן דבכה"ג גם כן על כל פנים לא הוי יותר ממיעוט שתתעברו אולי יש לצרף להקל גם בסכנת טירוף הדעת, וגם בודאי לא גרע מחשש שהעיבור יגרום סמות עינים להאשה, שהביא כ"ת בשם שו"ת עצי חיים (סימן ל').

(יב) ובזה י"ל לדינא, דהיכא די שכן מות אם תתעבר או גם מחמת סכנת טירוף הדעת, יש בכדי סמיכה להקל, ע"י איזה משיחה קודם תשמיש, וכמ"ש בשו"ת אמרי יוסף (ח"א סי' קל"א), וכה"ג בת' לבושי מרדכי (א"ע סימן כ"ז), לענין מה שהמציאו הרופאים, שתמשח האשה קודם תשמיש, שעל ידי כן תשחת הזרע, דל"ד למוך, שהוא דבר המפסיק בין הרחם להזרע, והוי כמוציא על עו"א, = על עצים ואבנים = מה שאין כן בנ"ד אפילו לשיטת ר"ת, יש להתיר, וכתב דסברא ישנה הוא עיי"ש, וזה כעין דברי המהרש"ם לענין פעסאר הנ"ל, וצ"ע מדברי הרדב"ז הנ"ל, אבל לעומת זה להלכה מסיק שם הרדב"ז, דגם בג"נ אם יראות שאין להם זכות, רשאות לשמש במוך אף דבג"נ הוי רק מיעוטא דמתעברות, מכל מקום חיישינן בסכנתא אף למיעוטא, וכה"ג כתב בשו"ת צ"צ החדש הביאו בשד"ח (מע' אישות סי' א' אות ל"ב), בשאר נשים דרובן מתעברות, אף שיש רק חשש סכנה יש להקל.

וע"כ אם נתברר שהאמת בפי הרופאים, שיש סכנה ודאית, יש מקום להקל על ידי המצאות הנ"ל, ורק בתנאי להזהר שלא תעשה כן אחרי שתתפא, וכמ"ש בתשובת כת"ס הנ"ל, וכמ"ש כה"ג כ"ת בשם שו"ת חדות יעקב (ח"ב סי' ל"ז), שההיתר יהי' רק על שנה אחת, ואח"כ תדרוש עו"ה אצל הרופאים, ותשאל שאלה, וגם דוקא שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה, ואינו רשאי לשמש אלא בשאר זמני עונה. וכמ"ש באס"ז כתובות (דף ל"ט ע"א), דלא הותר אלא משום מצות עונה, והביאו בכת"ס ומהר"ם שיק ומהרש"ם שם, וכל זה לדינא, אבל למעשה מחמת חומר הענין, אינני רוצה רק להיות סניף לאריות, וע"כ אם יסכים חותנו הגה"צ מריסקיווע שליט"א, להיתרא,

המשפחה

שו"ת מנחת יצחק

ק"ב — תורת

יוכל לצרף גם דעתי העני' לזה.

ידידו דוש"ת כל הימים יצחק יעקב ווייס

מדור בירורים וביאורים

בדין מניעת הריון
אחרי לידות תכופות

שו"ת מנחת יצחק

חלק ה סימן קיג

אם מותר ליקח כדורים למניעת הריון לזמן משום חלישות,
תשישות כח וכו'.

ב"ה יום ב' טהרה ה' ניסן תשכ"ב לפ"ק. לכבוד ידידי הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר
יעקב הכהן זלצר שליט"א רב דקה"י עדת ישורין/ישורון/יאהאננעסבורג
יצ"ו. אחדשת"ה כמשפט, הגיעני יקרת מכתבו עם השאלות הנחוצות לשעה,
והנני לעשות רצונו לפנות כרגע קט מטרדות המרובות בעניני החג הבעל"ט,
ולהשיב על הנ"ל בעזרת החל"ד. ע"ד ההשתמשות בכדורים להפסיק את הוסת
לתקופה מוגבלת, משום חלישות, תשישות כח, עייפות, עצבנות, אבל אין סכנה
ממש, וכמבואר כל המקראות בדברי יקרתו.

הנה לסכום בקיצור הדעות, בשתיית כוס של עקרים לאשה, ישנם ג' שיטות, א'
דמותרת אף בלא שום צער, והיא שיטת הח"מ וב"ש (א"ע סי' ה' סעי' י"ב),
ב' דהוי כמו שימוש במוך קודם תשמיש, דאינו מותר רק במקום סכנה, והיא
שיטת העצי ארזים (שם ס"ק נ"ב), ג' הדיעה מכרעת, דמותרת רק במקום צער
לידה וכיב"ז, והיא שיטת הב"ח והמהרש"ל, הובא בפוסקים שם, וכנראה שהיא
שיטה המקובלת לדעת גדולי המורים, והטעם דלא הותר רק במקום צער, משום
דגם נשים מצוים על לא תהו וכו' עי' בעצי ארזים (שם ס"ק י"ט), ובמקום צער
שבת דגופי עדיף, וכמ"ש החת"ס (סי' כ' בא"ע), והנה בזה שפיר נוסף לנו טעם
לשבח, בנדון דידן, דהוי רק הפסק לזמן, דרק אם לא קיים פו"ר, מצוה לבעול
בכל עונה, עד שיהי' לו בנים, כמ"ש הרמב"ם (בפט"ו מה' אישית /אישות/),
הובא בב"ש (א"ע סי' א' ס"ק א'), אבל אם כבר קיים סגי לעתים רחוקות, כפי
מש"כ הברכ"י בשיטתו, הובא בפתחי תשובה שם עיין שם, וא"כ גם בנד"ד בנוגע
לאשה, מטעם שבת, כיון שלא יתבטל רק לזמן, י"ל דאין כאן איסור.

אמנם כל זה, אם הבעל כבר קיים מצוות פו"ר, ואין בו ג"כ רק משום שבת,
ולערב, שפיר י"ל דמותר להרשות לה לשנות כוס עקרים לזמן, מטעם
הנ"ל, והיא כ"ש ממ"ש החת"ס שם, אף בשתיית כוס עקרים שתתעקר לגמרי
עיין שם, אבל אם לא קיים עוד מצוות פו"ר, הרי החיוב עליו לבעול בכל עונה,
ביאה הראוי להוליד, אין לנו עוד היתר ברור, להרשות לה משום צער בעלמא
וכיב"ז (שלא במקום סכנה), אף אם הוי רק עקירה לזמן.

אמנם גם לאידך גיסא דאף שהחת"ס שם במה שכתב, דמהני רשות הבעל, וגם היכא דאינו רוצה, ליתן לה רשות, וגם אינו רוצה לגרשה, אינה מחויבת לצער עצמה, בצער גדול לפי ראות עיני המורה, דייק כמה פעמים, לענין קיום לערב אל תנח ידיך, משמע הא מצוות פו"ר כבר קיים, מזה מוכח דאם לא קיים פו"ר, לא מצי להרשות וכו"ל, ולא יכולה לעשות בעצמה, משום שיעבודה שמחויבת לבעל, מ"מ נראה לכאורה, דמאי שנא, אם מתרצית לקבל גט, תוכל לטעון שאדעתא דהכי, לסבול צער גדול, לא קבלה על עצמה שעבודה, והוא אף דאין לו רשות להרשות לה בטוב, כיון דמחויב בפו"ר, מ"מ אינו מחויב לגרשה, אם כבר יש לו איזה ולד, ועי' בנמו"י (יבמות פ' הבע"י במתני' דשהה עשר שנים ולא ילדה), שהביא פלוגתת המפרשים, אם ולא ילדה כלל, או ולא ילדה זכר ונקיבה, והרשב"א כתב שהראשון נראה לו עיקר עיין שם, ומכ"ש אם יש לו זכרים, דלשיטת הירושלמי (יבמות פ"ו ה"ו), בב' זכרים, קיים המצוה, אף לב"ה, ומכ"ש אם רצונה ליטול רק כוס עקרין לזמן, דהוי רק איחור המצוה, ולא להתבטל לגמרי, ועי' החילוק בזה (בא"ע סי' א' סעי' ג'), והסברא נותן, דאם היתה מוכרחת למנוע ממנו תשמיש לזמן, מטעם פקודת הרופאים מחמת חלישות, ותשישות כח וכו', דאין לו כלל עלי', אף אם לא קיים פו"ר, דמפני מה תגרע ממנו בעצמו, דאיתא (שם /א"ע/ בס"י ע"ו סעיף ג'), דאף שיש עונות קצובות, לכל איש, ואם לא קיים פו"ר, מחויב לבעול בכל עונה, ולא מצי לבטל אף ברשותה, כנזכר מדברי הרמב"ם, וכדאיתא (שם סעי' ו'), מכ"מ הכל כפי כחו (שם סעי' א'), ומי שאינו בריא, אינו חייב, אלא לפי שאומדים אותו שיכול לקיים עיין שם, ומשמע דכ"ז, אף בלא קיים פו"ר, ואם כן מצות האשה, שהיא רק משום מסייע לבעל, וכמ"ש המפרשים (בקידושין מ"א), גבי מצוה בה יותר מבשלוחה, אם אירע לה כה"ג, בודאי לא תגרע ממנו, וא"כ לשיטת המכרעת הנ"ל, דאין בזה משום השחתת ז"ל, במקום צער, לא תגרע, היכא דמשמשת ע"י כוס עקרין לזמן, בנוגע לשעבודה לו, ממה דלא משמשת כלל.

אמנם בכל זה, יש לומר דיש לחלק בין זמן לזמן, דבבעל הנדון רק על הרחקת זמן העונה, ולא למנוע לזמן גדול, ואין ראי' ממה דאיתא (שם סעי' י"א), דאינו יכול לבעול כלל, מחמת תשישות כח עיין שם, ולעומת זה בכאן משמשת אותו, רק נוגע לקיום פו"ר, ומ"מ כיון שאין ראי' ברורה להתיר, נראה דעכ"פ היכא שיש לה חשש סכנה, י"ל שאין לה להכניס עצמה לחשש סכנה, משום זכות הבעל, ועי' כה"ג בתשו' תשובה מאהבה (סי' ק"ט) בנדונו, דמירי ג"כ במצות

פו"ר, דאין אומרים לו לאדם, שיכניס עצמו לספק סכנה, בשביל שיזכה חבירו עי"ש.

תבנא לדינא בנוגע לנדון דידן, לקחת כדורים. לסבב מניעת ההריון לזמן מוגבל, משום חלישות, ותשישת כח, עיפות, עצבנות וכיב"ז, שיש לדון בזה, כמו משום צער גדול, לפי ראות עיני המורה כדברי החת"ס, אז היכא דכבר קיים פו"ר, כמו בנדון הב' והד', אפשר להתיר, ובנדון הא', דלא קיים עוד פו"ר, ויש לו חמישה בנים, אם הוא קרוב לסכנה דוקא, יש מקום להתיר, ובנדון הג', שיש סכנה בדבר, ואי אפשר ע"י כדורים, יש להתיר ע"י המצאות למנוע הריון, אבל יש לבחור היותר אפשר להקל עפ"י הלכה, ומועיל ג"כ עפ"י המציאות ושאר תנאים שכתבו בזה הפוסקים, וכמ"ש בספרי (ח"א סי' קט"ו), ובכל אלה יש להזהר, שכיעבור זמן האונס, תחזור לחיובה כמובן.

ומחמת אפיסת הפנאי כאמור אקצר ואסיים בברכת חג כשר ושמח ודושה"ט כה"י. יצחק יעקב ווייס

אנציקלופדיה הלכתית רפואית

ערך מניעת הריון

אנציקלופדיה הלכתית רפואית מניעת הריון

מניעת הריון, או פיקוח על הילודה מתייחס למיגוון פעולות, אמצעים ושיטות, שמטרתם למנוע את הריונה של האשה. כל השיטות, למעט פרישות מינית, מיועדות להשגת מטרה זו למרות קיום יחסי אישות בין בני הזוג.

בגלל החשיפה והנגישות המעשית הרחבה לשימוש באמצעי מניעה הדגישו פוסקי דורנו, שגם כאשר יש היתר הלכתי לשימוש באמצעי מניעה הוא צריך להיות בצניעות, ללא פרסום, "שלא תדענה חברותיה מזה, כדי שלא יקלו נשים אחרות, אף שלא יהיה להן חשש סכנה, באמרו מכיוון שאשה חרדית משתמשת בזה, רשאות גם הן וכו', ומטעם זה אני מזהיר בכל פעם שמזדמנת אשה שמתירים לה בשביל סכנה, שיהא הדבר בצניעות גדולה"¹; "ועד עתה נהגתי שלא לענות במכתב בדברים אלו, אלא כשבאו אלי לשאול בעל פה, שאז הזהרתי וכו', אבל מכיוון שהוא ממקום רחוק שכרוך בהוצאות גדולות אני משיב, אבל סומך אני על כתר"ה שיהיה בצנעא ובאזהרות"². ומאידך יש מי שכתב, שדיין שבאה שאלה כזו לפניו, יזכור מאמר הגמרא "לעולם יראה הדיין עצמו כאילו חרב חדה מונחת על צווארו"³, כי מצד אחד יש איבוד נפשות היילודים העתידיים, ומאידך לפעמים יש הסתעפות של סכנה לאשה⁴.

קיימות שיטות רבות למניעת הריון: חלקן פועלות באשה, וחלקן פועלות באיש; חלקן גורמות לעקרות קבועה, וחלקן גורמות לעקרות זמנית; חלקן דורשות הפעלה מעשית, וחלקן דורשות הימנעות.

רקע היסטורי

מאז ומעולם ניסה האדם דרכים שונות ומשונות למנוע הריון, וכעתיקותם של האמצעים כך עתיקותם של הדיונים המוסריים-דתיים-משפטיים בנידון.

יש שיטות מניעה שנהגו בעבר, ולא השתנו עד היום; יש שיטות שחלפו מן העולם; יש שיטות שהתחדשו בשנים האחרונות; ויש שיטות שהולכות ומתחדשות לעינינו.

שיטות מניעה המוזכרות במקרא ובתלמוד⁵

ביאה שלא כדרכה - יש דעה בחז"ל, שמעשה ער ואונן למניעת התעברותה של תמר⁶ היה בדרך זו⁷.

התהפכות ונענועים - לאחר התשמיש יכולה האשה לרוץ ברגליה, ולנפץ את שכבת הזרע שהוחדר לרחמה⁸, ואפילו התהפכות או הליכה רגילה לאחר התשמיש יכולה להביא לפליטת הזרע ולמניעת התעברות⁹. הכוונה לתנועות חזקות ועוויתיות של האשה לאחר קיום יחסי אישות. יש מי שכתב, ששיטה זו מקבילה לשיטה של שטיפה לאחר תשמיש, שיש מקומות גם בימינו שעדיין נוהגים כך¹⁰.

כוס של עקרין¹¹ - יש אומרים, שהקרי הנכון הוא כוס של עקרין, והכוונה לעיקרי = שורשי צמחים, שמסוגלים למנוע ביוץ¹²; ויש הסבורים, שהקרי הנכון הוא כוס של עקרין, מלשון עקר = לא יולד¹³.

כוס של עקרין שימש בעיקר לעקריות ולמניעת הריון, הן בגבר והן באשה. אכן, לעיתים שימשו עיקרים אלו גם לרפואות מחלות שאינן קשורות לפוריות, כגון ירקון וזיבה, אם כי גרמו בעקיפין לעקריות¹⁴.

על פי התלמוד היה כוס העקרין מורכב משרף אילנות מאלכסנדריה במשקל זו; מלח גבישי בשם אלום, המורכב בעיקר מגפרת האשלגן ומגפרת החמרן¹⁵ במשקל זו; קרוקוס מזרחי הגדל בגינה במשקל זו. אם שחקו את שלושת המרכיבים הללו יחד עם יין, לא נגרם עיקור; אם שחקו שניים מתוך שלושת המרכיבים, כנראה לא חשוב איזה שניים, יחד עם שיכר, נגרם עיקור¹⁶.

הזיהוי המלא והמדויק של הצמחים הללו לא ידוע לנו כיום, אף שללא ספק הם היו יעילים מאד בתקופה העתיקה¹⁷, אם כי השימוש בהם היה כנראה נפוץ גם בדורות מאוחרים¹⁸.

הכוס של עקרין נילקח דרך הפה, ולדעת רוב הפרשנים והפוסקים הוא גרם לעיקור מלא וסופי, כמבואר להלן.

על פי חז"ל היה השימוש בכוס של עקרין ידוע ונפוץ כבר בראשית ההיסטוריה האנושית, וכבר למך השתמש בו להשקות את צילה, כדי שיוכל לשמש עמה מבלי שתתעבר¹⁹, וכך נהגו גם אנשי דור המבול²⁰.

קכ — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

מוך - היינו מעט צמר מצמר-גפן וכדומה ²¹, או פסולת הצמר הנופלת בשעת דריכת הכובסים על הבגדים ²². המילה "מוך" היא מלשון מכה, קרע, וקציצה ²³, או שכל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן ותלושי צמר רך של בהמה, וגרירת בגדים בלויים ²⁴.

האפשרות לשימוש במוך כאמצעי למניעת הריון מוזכר בתלמוד במספר הקשרים ²⁵.

על פי המקורות התלמודיים והפרשנות של הראשונים קיימת אפשרות שהמוך מוכנס לנרתיק האשה לפני התשמיש, ואז הוא פועל כמחסום מכני לחדירת תאי הזרע לרחם; וקיימת אפשרות שהוא מוכנס לנרתיק לאחר תשמיש, ואז הוא פועל כחומר סופג וסופח של תאי הזרע לאחר התשמיש, וכמבואר להלן.

יש הסבורים, ששיטה זו מקבילה לכיפה המודרנית, ויש המבדילים בין שתי שיטות אלו, וכמבואר להלן.

כיום ידוע שאין המוך, אפילו קודם תשמיש, יעיל דיו למניעת הריון, ובוודאי שאינו יעיל לאחר תשמיש, וצריך לומר שחז"ל אמרו רק על פי רוב, או שנשתנו הטבעים, ואולי לכן נאמר שומר פתאים ה', שאף לאחר כל השמירות והזהירות צריך לעזרת שמים ²⁶.

משגל נסוג, או ביאה מופסקת - לפי דעת רוב המדרשים והפרשנים ²⁷ פעולה זו למניעת הריון מתאימה לתיאור המעשה של ער ואונן למניעת הריונה של תמר ²⁸. בלשון חז"ל מוגדר מעשה כזה "דש מפנים וזורה מבחוץ" ²⁹.

התקופה הבטוחה - מצינו מחלוקת בחז"ל ³⁰ בשאלה מתי אשה מתעברת - סמוך לווסתה, או סמוך לטבילתה. יש לציין כי הדעה הראשונה איננה מתיישבת עם המציאות הרפואית, שכן זו דווקא התקופה הבטוחה שלא להתעבר. הדעה השניה היא המקובלת על פי הידע הרפואי, שכן זוהי תקופת הביזיון ³¹. מחלוקת זו מהווה בסיס להבנת האפשרות של התקופה הבטוחה, אף כי לא מצינו בחז"ל שדנו בתקופה הבטוחה כאמצעי מניעה, אלא דווקא כתקופה בטוחה וכזמן ראוי לביאה לצורך עיבור ³².

התקופה הבטוחה כשיטת מניעה אפשרית אך לא יעילה מספיק, וכתוספת לשיטות מניעה אחרות נידונה באחרונים ³³.

שיטות מניעה בעולם העתיק

השימוש באמצעי מניעה שונים ומגוונים היה נפוץ ומקובל בעולם העתיק בכל התרבויות. שיטות אלו היו פרימיטיביות, ובדרך כלל בלתי יעילות. עד היום יש שבטים שונים ברחבי העולם המשתמשים באמצעי מניעה מגוונים ופרימיטיביים בדרכי רפואה עממית.

המסמך הרפואי הראשון הידוע לנו בתחום זה הוא פפירוס מצרי משנת 1850 לפני ספירתם, המתאר תמיסה לשם החדרה לנרתיק. בפפירוס אחר משנת 1550 לפני ספירתם מתואר פקק של מוך כאמצעי שנועד למניעת הריון למשך מספר שנים.

באופן כללי השתמשו הקדמונים בשתיית חומרי עיקור; בהחדרת חומרים לנרתיק כמחסום מכני, או כקוטלי זרע; ובשטיפה והתעמלות לאחר תשמיש.

בין האמצעים המעשיים ששימשו בעולם העתיק ובימי הביניים למניעת הריון יש למנות את האמצעים הבאים: כוס של עיקרים, המורכב מצמחים שנחשבו כבעלי כושר למנוע הריון, פקקי מוך, חומץ, לימון, שמן, אבק שריפה, כספית, דבש שהכיל דבורים מתות, קצף שזב מפי גמלים, מי טהרה שבהם רחצו נפטרים, זרעים של קיקיון, אופיום, חומצה פרוסית, יוד, סטריכנין, ואלכוהול.

שיטות מניעה מודרניות³⁴

הגלולה - המחקרים הראשונים בדבר כושר מניעת ההריון של הורמונים סטרואידים מסוג אסטרוגן ופרוגסטרון החלו בשנות ה-20 של המאה ה-20 למניינם. הגלולה המודרנית למניעת הריון הוכנסה לשימוש בשנת 1955, ובינוי 1960 אישר מינהל המזון והתרופות בארה"ב את השימוש בגלולות משולבות.

התקן תוך-רחמי, או טבעת תוך-רחמית - שיטה זו למניעת הריון תוארה לראשונה בשנת 1909 למניינם על ידי ריכרד ריכטר בכתב עת גרמני, אך רק בשנת 1920 נכנסה שיטה זו לשימוש רחב עם פיתוחה על ידי הגניקולוג היהודי גרמני ארנסט גראפנברג, ולאחר הרחבתה על ידי היפני אוטה. בשנים

קכב — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

הראשונות לשימוש בטבעת התוך-רחמית היו התנגדויות רבות לשיטה בין הרופאים. השיטה קיבלה תנופה ממשית רק לאחר פרסום תוצאות ההצלחה על ידי הגינקולוג אופנהיימר מבית החולים שערי צדק בירושלים, ועל ידי היפני אישיהמה בשנת 1959. בשנת 1962 נערך הכינוס הבינלאומי הראשון להתקנים תוך רחמיים בניו-יורק, ומאז הפך השימוש בהתקנים כאלו למקובל ותיקני.

כובעון או מעטוף³⁵ - תכשיר זה הומצא בעיקרו לצורך מניעת הדבקה במחלות מין, ובעיקר מחלת העגבת, ולא לשם מניעת הריון. הראשון שתיאר אמצעי זה היה גבריאל פאלופיוס בספרו "על המחלה הצרפתית" בשנת 1564. רק מאז 1843, כאשר הומצא תהליך גיפור הגומי הטבעי, הפך אמצעי זה לנפוץ ביותר.

כיפה או חציץ³⁶ - שיטת מניעה זו תוארה לראשונה בשנת 1880 על ידי הרופא הגרמני האס, אך היא הפכה לשימושית ונפוצה כאמצעי למניעת הריון רק בשנות ה-20 של המאה הנוכחית, כאשר מרגרט סנגר הכניסה את השיטה לשימוש בארה"ב.

קוטלי-זרע - הוכנסו לשימוש כאמצעי מניעה בצורתם המודרנית בשנת 1961. **התקופה הבטוחה** - השיטה היתה מוכרת באופן עקרוני לתרבויות העתיקות³⁷, אך הפכה לשיטה מדעית ומעודכנת על ידי אוגינו היפני בשנת 1924, וקנאוס האוסטרי בשנת 1929.

רקע רפואי

באופן עקרוני נדרשות התכונות הבאות מאמצעים למניעת הריון: בטיחות מפני סיבוכים רפואיים; יעילות במניעת הריון; הפיכות ויכולת לחזור לפוריות; נוחיות בשימוש; אי הפרעה בקיום יחסי מין רגילים; מחיר סביר; קלות להשגה. שיטות המניעה השונות נבדלות אלו מאלו בכל המשתנים הללו. אכן, הנתונים העובדתיים ביחס להתאמת המשתנים הללו לתכשירים השונים אינם מוחלטים, ובמשך השנים הם עברו שינויים ועדכונים רבים. הדבר נובע ממחקרים שגויים על בסיס מתודולוגי, או על בסיס אפידמיולוגי, ומשינויים ושיפורים באמצעים עצמם.

היו תקופות שאמצעי המניעה הנפוצים היו הכובעון, הכיפה, והימים הבטוחים; היו תקופות שהגלולה וההתקן התוך-רחמי היו השכיחים ביותר; וחוזר חלילה.

להלן תיאור השיטות השימושיות כיום³⁸:

הגלולה - מדובר באמצעי מניעה הנלקח דרך הפה. הגלולות מכילות אחד או שניים מההורמונים הסטרואידיים אסטרון ופרוגסטרון. גלולות שונות נבדלות ביניהן במינון של מרכיבים אלו. כל הסטרואידים שמשמשים בהם כיום למניעת הריון הם חומרים סינטטיים, שהמבנה הכימי שלהם קרוב למבנה החומרים הטבעיים, אך הם עברו מספר שינויים כדי להגביר את יעילותם. הגלולות המקובלות כיום הן גלולות משולבות, או גלולות טריפזיות, היינו שמכילות שילובים שונים של אסטרון ופרוגסטרון, והן נלקחות במשך²¹ יום, החל מהיום החמישי של מחזור הווסת, ולאחר מכן יש הפסקה של שבוע, שבעקבותיו מופיע הווסת. הפעולה העיקרית של הגלולות היא למנוע את הפרשת ההורמונים הגורמים להתפתחות הזקיק בשחלה. לעומתם, הגלולות המכילות רק פרוגסטרון פועלות בעיקר על רירית צוואר הרחם, וגורמות לכך שהוא נעשה סמיך ובלתי חדיר לתאי הזרע.

שיעור הנשים המשתמשות בגלולה למניעת הריון בעולם בסוף שנות ה-80 של המאה ה-20 נע בין 50-80 מיליון נשים, ושיטת מניעה זו נחשבת לנפוצה ביותר במרבית מדינות המערב.

לגלולה מספר יתרונות: יעילות תיאורטית מירבית למניעת הריון, אך מופחתת במקצת באופן מעשי, בגלל הצורך שהאשה תקפיד על נטילת הגלולה בקביעות; אין כל הפרעה למגע המיני; קיימת הפיכות מלאה, והאשה יכולה להרות בכל עת שתרצה.

חסרונותיה של הגלולה: הוצאה כספית; צורך במעקב רפואי מסודר וקבוע; צורך במוטיבציה של האשה, והקפדתה על לקיחת התרופה. אכן, עיקר חסרונותיה של הגלולה נעוץ בתופעות הלוואי הרבות, ובסיבוכים הרפואיים. תוארו סיבוכים ותופעות לוואי רבות לגלולות, אך בהרכבים החדשים של הגלולות מרבית הסיבוכים הם נדירים. תופעות הלוואי קשורות בחלקן לאסטרון,

קכד פסוק — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

ובחלקן לפרוגסטרון. קיימת ספרות מקצועית עניפה על סיבוכים רפואיים רבים במערכות מגוונות בגוף. אכן יש להדגיש, שהדעות בין המומחים עדיין חלוקות ביחס לקשר הסיבתי בין חלק גדול מן הסיבוכים לבין נטילת הגלולה. הדבר נובע מתוצאות בלתי אחידות של מחקרים; ממחקרים בלתי מבוקרים היטב; משינויים במרכיבי הגלולה; ומנתונים אינדיבידואליים של כל אשה. לאור האפשרויות לסיבוכים רפואיים, למרות שהם נדירים, על כל אשה המעוניינת להשתמש בגלולה למניעת הריון לעבור הערכה רפואית מדוקדקת, ולהיות במעקב רפואי קבוע.

הגלולות הראשונות גרמו לדימומים בין-ווסתיים בשכיחות גבוהה, אבל בגלולות החדישות ירדה השכיחות באופן ניכר. הנתונים על דימומים בין-ווסתיים כיום הם: 10-15% במחזורים הראשונים, עם ירידה לשיעור של 11-7.5% בכלל אוכלוסית הנשים הנוטלות גלולות, ובשיעור של 6.5% בנשים ללא סיפור קודם של דימומים בין-ווסתיים. חוקרים שהשוו את שכיחות הדימום הבין-ווסתי בכלל אוכלוסית הנשים שאינן נוטלות גלולות לעומת אלו שנוטלות גלולות חדישות, לא מצאו הבדלים משמעותיים בין שתי הקבוצות הללו. אכן, עובדות אלו אינן נכונות ביחס לגלולות הפרוגסטרון בלבד, שבהן אחוז הדימומים הבין-ווסתיים נע בשיעור של 30-40%. אמנם מן הראוי להדגיש, כי המחקרים נערכו באוכלוסיות של נשים שאינן יהודיות, ושאין רגילות לדייק ולבדוק אפילו טיפת דם כחרדל, ולכן יש להוסיף על הנתונים הללו אחוזים נוספים.

גלולה לאחר התשמיש - התכשיר הראשון ששימש לצורך מניעת הריון לאחר קיום יחסי אישות היה די-אתיל-סטילבסטרול בכמות גדולה, בתוך 72-48 שעות לאחר קיום יחסי אישות, אך זה גרם לתופעות לוואי קשות. בהמשך נוסו תכשירים משולבים של אסטרוגן ופרוגסטרון, שמטרתן היא אמצעי למניעת הריון במצבי חירום, כגון לאחר אונס, או קיום יחסי אישות בלתי מוגנים.

הנקה - במצב זה יש בטיחות מפני הריון בדרגת יעילות גבוהה, המגיעה למעלה מ-98%, שהוא שיעור דומה לגלולה המודרנית ולהתקן תוך-רחמי. זאת בתנאי שהאשה מאכילה את התינוק שלה בהנקה בלבד, היא טרם קיבלה את הווסת מחדש, ועד ששה חודשים אחרי הלידה.

התקן תוך-רחמי, או טבעת תוך-רחמית - בראשית שנות ה-90 של המאה ה-20 דווח כי כ-85 מיליון נשים ברחבי העולם נושאות התקן תוך רחמי

מסוגים שונים.

קיימות צורות טכניות רבות של התקנים כאלו. באופן כללי מחלקים אותם להתקנים אדישים, היינו שאינם מכילים חומרים פעילים; ולהתקנים המכילים חומר פעיל. הקבוצה הראשונה כמעט איננה קיימת עוד, ובישראל אין משווקים כלל התקנים כאלו מאז שנת 1987. בקבוצה השנייה יש התקנים המכילים נחושת כחומר פעיל, ויש התקנים המכילים מאגרים המשחררים הורמונים סטרואידיים לחלל הרחם. התקנים תוך-רחמיים מודרניים נמצאו יעילים למניעת הריון גם לאחר חמש שנים מעת החדרתם.

ההתקן מוחדר לתוך חלל הרחם על ידי רופא, והוא מכיל חוטים דקים היוצאים לתוך חלל הנרתיק, כדי שאפשר יהיה לעקוב אחרי מציאות ההתקן, ולהוציאו במידת הצורך.

המנגנון למניעת הריון של התקנים אלו טרם הוברר עד היום, אך קיימות מספר השערות על דרך הפעולה: יצירת סביבה דלקתית ברחם, הפוגעת בתאי הזרע או בעוברון ומונעת ביוץ או הפרייה; גירוי רירית הרחם לתנועתיות-יתר, אשר איננה מאפשרת את ההשרשה של הביצית המופרית לדופן הרחם, או שגורמת לנפילת הביצית המופרית אחרי השרשתה; יצירת מצב היסטולוגי של רירית הרחם שאיננה מתאימה לשלב ההתפתחות העוברית. סביר להניח, כי קיים שילוב של כל המנגנונים הללו.⁴⁰

יתרונות ההתקן הם: אין השפעה על המערכת הפיסיולוגית; קיימת בטיחות מפני הריון לפרק זמן ארוך, ללא צורך להתערבות על ידי האשה; אין השפעה שלילית על ההנאה המינית; אין פגיעה בפוריות האשה, או ביילודים העתידיים; אין חשש לממאירות באשה; דרגת יעילות גבוהה, כמעט באותה דרגה כמו הגלולה. דרגת הכשלון נעה בסביבות 1%-2.

חסרונות ההתקן הם: הוצאה כספית; פעולת ההחדרה וההוצאה יכולה להיעשות רק על ידי רופא; יש צורך במעקב רפואי; אי אפשר להחדיר את ההתקן בזמן דלקת של האגן, הנרתיק, או הרחם; אי אפשר להחדירו כשיש מחלה רחמית, כגון גידול; אי אפשר להתקינו בהריון, או סמוך לאחר לידה או הפלה. הבעיה העיקרית היא קיומם של סיבוכים רפואיים שונים.

קכו — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

כיפה או חציץ - מדובר בדרך כלל בכיפת גומי, אם כי יש שהכיפה עשויה מחומרים אחרים, כמו ספוג קולגני ועוד, עם שפה מתכתית קשיחה אך גמישה, המותאמת לחלק האחורי העליון של הנרתיק. הכיפה מוצמדת לצוואר הרחם בעומק הנרתיק על ידי לחץ הקפיץ ומתח שרירי הנרתיק. כאשר הכיפה מותאמת נכונה, היא חוסמת את הכניסה לצוואר הרחם, ובכך מונעת את כניסת הזרע לתוך הרחם. כיפה מתאימה שהוכנסה כראוי לא גורמת לכל הפרעה בקיום יחסי המין הרגילים. יש צורך במוטיבציה של האשה להקפיד על הכנסת הכיפה לפני כל מגע מיני, ולהתאימו בצורה נכונה.

אחוז הכשלונות כאשר הכיפה היא אמצעי המניעה הבלעדי הוא כ-10-13%, אך אחוז זה יורד ככל שהאשה מנוסה יותר, וככל שהמוטיבציה שלה גבוהה יותר.

עיקור - שיטה זו כאמצעי מניעה מקובלת הן במדינות מפותחות והן במדינות נחשלות. במדינות מערביות רבות, ובעיקר בארה"ב, ישנם כיום מיליוני גברים ונשים שעברו עיקור כדרך למניעת הריון. בארצות נחשלות, שבהן קיימת התפוצצות אוכלוסין, ולא ניתן לסמוך על בני הזוג שידעו או ירצו להשתמש באמצעי מניעה אחרים, מהווה העיקור אמצעי מניעה מומלץ על ידי הממשל. כמו כן יש המשתמשים בשיטה זו עבור נערות מפרגות, שאין יכולת אמינה לפקח עליהן מפני קיום יחסי מין בלתי אחראיים.

העיקור יכול להיות אצל האיש או אצל האשה. באיש מדובר על כריתת ניתוחית של צינור הזרע. שיטה זו היא בלתי הפיכה. באשה מדובר בקשירת החצוצרות או בכריתת הרחם. קשירת חצוצרות מבוצעת כיום באמצעות לפרוסקופ, כך שאין צורך לפתוח את חלל הבטן.

אמנם עיקור הגבר על ידי ביתוק צינור הזרע הוא בדרך כלל אמצעי מניעה יעיל ביותר, אך תוארו מקרים של כשלון, עם הוכחה לאבהות של גברים שעברו עיקור ניתוחי. שיעור הכשל הזה הוא בערך 1:2,000.

פקיקת החצוצרות - בשיטה זו מחדירים באמצעות היסטרוסקופ פקק של סיליקון לפתח החצוצרות. הפקק סותם באופן מכני את מעבר הזרע לתוך החצוצרות ואת מעבר הביצית מתוך החצוצרות ובכך נמנע הריון. הפעולה מבוצעת בדרך כלל בהרדמה מקומית קלה, וכמעט שאין סיבוכים או תופעות לוואי לפעולה זו. הפיקוק יעיל מאד למניעת הריון, והוא מהווה גורם

מונע ארוך-טווח.

הנחת החוקרים היא שאמצעי מניעת הריון זה הוא הפיך, היינו ניתן להוציא את הפקק מפתח החצוצרה, אם כי זה דורש שוב התערבות פולשנית של שימוש בהיסטרוסקופ. אכן, לא ברור אם שהיית הפקק איננה גורמת לנזק לרקמת החצוצרה, וכתוצאה מכך עלולה להיגרם הפרעה תיפקודית ועקרות משנית. יתכן שההפיכות מוגבלת למספר שנים בלבד.

קוטלי זרע - קיימים סוגים רבים של קוטלי זרע, אך כמעט בכולם מצוי אותו חומר כימי פעיל, והם נבדלים זה מזה בריכוזו של חומר זה, ובתוספות משניות. קוטלי הזרע יכולים להיות בצורת משחות, תכשירי קצף, ממרחים, כמוסות, נרות, כדורים, תרסיסים. לרוב משלבים כיפה עם קוטלי זרע, או קובעו עם קוטלי זרע, ואז היעילות גדולה בהרבה. כשלוש של קוטלי זרע כאמצעי מניעה בלעדי הוא כ- 15-30%.

התקופה הבטוחה - שיטה נפוצה ומקובלת כמעט בכל התרבויות. השיטה מבוססת על העקרונות הבאים: הריון יחול רק סמוך לביוץ; קיים ביוץ רק פעם אחת במחזור; ניתן לקבוע מתי חל הביוץ; תקופת פוריותה של ביצית אינה נמשכת יותר מ-24 שעות, וחיותו של הזרע נמשך מספר שעות כשהוא נשאר בנרתיק, ועד 72 שעות, כשהוא עובר את צוואר הרחם. לפיכך, ניתן למנוע הריון אם בני הזוג יימנעו מיחסי מין במשך 72 שעות לפני הביוץ, ועד 24 שעות לאחר הביוץ.

נשים שיש להן מחזור סדיר כל 28 יום, עשויות להרות מהיום ה-12 ועד היום ה-17 למחזור. לפיכך הימים הבטוחים הם 1-10, ו-18 עד סוף המחזור, כאשר היום הראשון לדימום הווסתי נחשב כיום הראשון למחזור. לפי דיני נידה יש איסור חמור לקיים יחסי מין בימים 1-10, ולפיכך הימים הבטוחים באשה שיש לה מחזור סדיר וקבוע של 28 יום הם מיום ה-18 מתחילת הדימום הווסתי ועד למחזור הבא. אכן, מחזור סדיר וקבוע לחלוטין בן 28 יום הוא בלתי שכיח, ולנשים רבות יש שינויים במחזורים בהתאם למצבי בריאות ומצבים רגשיים וסביבתיים משתנים. יתר על כן, יש נשים שאין להן כלל מחזור קבוע, ויש שהפרשי הימים בין המחזורים נע בין 21 יום ועד 38 יום. לפיכך, נשים כאלו צריכות לנהל רישום של ימי המחזור שלהן במשך כשנה, ולקבוע את ההפרשים הקצרים והארוכים ביותר במחזורים שלהן. למשל, אם נמצא שהמחזור הקצר

קכח פסוק — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

ביותר היה בן 25 ימים, והארוך ביותר היה בן 32 יום, אזי התקופה הפוריה היא בין הימים 7-21; אם המחזור הקצר ביותר היה בן 26 ימים, והארוך ביותר היה בן 33 ימים, אזי התקופה הפוריה היא בין הימים 8-22; אם המחזור הקצר ביותר היה בן 25 ימים, והארוך ביותר היה בן 35 ימים, אזי התקופה הפוריה היא בין הימים 7-24.

ניתן לשפר את יעילות השיטה על ידי מדידה יום-יומית של החום הבסיסי, שהאשה מבצעת בבוקר, לפני שהיא קמה מהמיטה, ולפני אכילה או שתיה, ועל ידי מדחום מיוחד שבו מסומנות בבירור עשיריות המעלה. שיטה זו באה לקבוע ביתר דיוק את יום הביוץ, שכן לביוץ נלווה שינוי בחום הבסיסי של הגוף, כאשר ביצית משתחררת מהשחלה חום הגוף יורד במקצת; ביום שלמחרת הביוץ עולה חום הגוף כדי 0.3-0.4 מעלות צלסיוס; הוא נשאר ברמה זו עד לתחילת הווסת הבאה, ואז שוב יורד לרמתו הרגילה. משעלה החום, והוא נשאר ברמתו הגבוהה יותר במשך 3 ימים, הדבר בטוח שהביוץ כבר התרחש, והביצית איננה חיונית עוד.

ניתן לשלב את שיטת הלוח עם שיטת מדידת החום הבסיסי, ולהגיע למספר ימים בטוחים בכל מחזור.

יתרונות השיטה - אינה מצריכה שום ציוד, הכנה או הדרכה; אין היא עולה כסף; אין היא טעונה פיקוח רפואי כלשהו; אין בה סיבוכים רפואיים; אין לה כמעט מגבלות דתיות.

חסרונותיה - יעילותה למניעת הריון תלויה ברמה שכלית של האשה; היא תלויה במוטיבציה של האשה ושל בן זוגה להתמיד ולהקפיד על המדדים והימים הבטוחים; היא איננה מתאימה לנשים שמחזורן בלתי סדיר לחלוטין; לא ניתן לסמוך עליה לאחר לידה או הפלה, בזמני מחלה, מתח נפשי, תשישות וכד'; נדרשת התאפקות מינית רבה.

פרטי דינים

כללים ועקרונות

תנאי ההיתר והאיסור לשימוש באמצעי מניעה, והיחס לכל אחד ואחד מאמצעי המניעה האפשריים תלוי בפתרון מספר בעיות הלכתיות עקרוניות, הקשורות בנושא מניעת ההריון: איסור הוצאת זרע לבטלה והשחתת זרע; איסור סירוס; ביטול מצות פריה ורביה, מצות 'לשבת יצרה', ומצות 'לערב אל תנח ידך'; וביטול מצות עונה.

יש שיטות ואמצעי מניעה שאין בהם כשלעצמם כל איסור; יש אמצעי מניעה שתופעות הלוואי שלהם מהווה בעיה הלכתית, אם בגלל הסכנות הבריאותיות שלהם לאשה, או בגלל שהם גורמים לדימומים בין-ווסטיים, והופכים את האשה לנידה; ויש אמצעי מניעה שיש בהם כשלעצמם איסור מן התורה, או איסור מדרבנן.

האיסורים וההגבלות ההלכתיים הללו משתנים בהתאם לסוג שיטת המניעה. כגון איסור הוצאת זרע לבטלה שייך בעיקר במשגל נסוג, כובעון וכיפה, אך מוסכם על רוב הפוסקים שאין הוא שייך בגלולה, בהתקן התוך-רחמי ובקוטלי הזרע, כי באלו קיום יחסי האישיות הוא כדרך כל הארץ, וההרס של תאי הזרע לאחר יציאתם מהגוף לא נחשב כאיסור השחתת זרע; איסור סירוס חל בעיקר על שיטות עיקור באיש ובאשה, אך אין הוא חל על הגלולה המודרנית, שכן העיקור הוא זמני והפיך, ובוודאי לא חל על כיפה, כובעון, התקן תוך-רחמי, וקוטלי הזרע; ביטול מצות עונה שייך בעיקר לפרישות מינית, ובמידה מסויימת גם לשיטת התקופה הבטוחה.

אכן, כל שיטה ואמצעי מניעה גורם לביטול מצות פריה ורביה, מצות 'לשבת יצרה', ומצות 'לערב אל תנח ידך', ולפיכך צריך נימוק מספיק מבחינה הלכתית שיצדיק את עיכוב או ביטול חלקי המצווה הללו.⁴¹

קיימות סיבות שונות שבגללן מבקש הזוג להימנע מלהביא ילדים לעולם, בחלקן הכוונה להימנע לגמרי מללדת, ובחלקן הכוונה לדחות לפרק זמן מסויים את ההריון והלידה. ככל שהסיבה רצינית יותר, יש מקום להתייר מיגוון רחב יותר של אמצעי מניעה, כולל כאלו שיש בהם חששות של איסור; ככל

שהסיבה רצינית פחות, יש לבחור רק אמצעים שאין בהם או בתוצאותיהם כל איסור. כאשר אין סיבה ראויה, אין להשתמש בשום אמצעי מניעה.

הגישה הכללית להימנע מילודה בגלל שיקולים פילוסופיים על מהות העולם הזה, ועל הרצון שלא להביא ילדים לעולם הרע הזה איננה מקובלת כלל בהלכה ובהשקפת היהדות, שכן אין לאדם לעסוק בסתרי הבריאה ורצון הקב"ה, אלא תפקידו למלא את ייעודו על פי התורה, שהוא לפרות ולרבות⁴².

בעידן המודרני התפתח המושג "תכנון המשפחה", שמשמעותו וכוונתו היא לתכנן פעולות ומעשים שיביאו לצמצום הילודה. לתכנון כזה מטרות אישיות של בני זוג אינדיבידואליים, ומטרות לאומיות ועולמיות. מבחינה אישית מיועד תכנון המשפחה למנוע לידות בלתי רצויות; להסדיר את מרווחי הזמן בין ההריונות; ולקבוע את מועדי הלידות ואת כמותן בהתאם לנוחיות, לצרכים ולרצונות של בני הזוג. מבחינה ציבורית ועולמית נובע הצורך להגביל את הילודה בעולם בגלל החשש ל"התפוצצות האוכלוסיה".

אכן, במוסר ההלכתי אין מקום להגדרה גורפת כזו. אדרבה, המגמה התורנית מחייבת כל זוג לשאוף להרחבת המשפחה ולריבוי הילודה במסגרת החיוב היסודי של פריה ורביה⁴³, אלא שהדבר צריך להיעשות במסגרת מגבלות הבריאות הגופנית והנפשית של האשה, ולפיכך פטרה התורה את האשה ממצות פריה ורביה, כי 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום', ולכן לא העמיסה על האשה חיוב שמביא אותה לידי סכנה וצער⁴⁴.

מבחינה דמוגרפית-לאומית יהודית אין כלל מקום לחשש של התפוצצות האוכלוסיה, אלא אדרבה יש צורך חיוני בריבוי הילודה בעם ישראל בגלל סיבות אחדות: היותנו מיעוט בעמים⁴⁵; היותנו סובלים מרדיפות והשמדות בכל שנות ההיסטוריה, ובעיקר לאחרונה בתקופת השואה האיומה; היותנו סובלים ממלחמות מתמידות, מקטל בדרכים, ומתאונות עבודה ובית שונות; והיותנו סובלים מהשמדה רוחנית של טמיעה והתבוללות בממדים אדירים.

ואמנם בדורות עברו קיימו בני ישראל את מצות הריבוי הטבעי בהידור רב: כיצד היו ישראל פרים ורבים, היה אדם משיא בנו בן שתים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה חוזר ומשיא בנו בן שתים עשרה שנה, לא היה מגיע לעשרים ושש עד שהוא רואה בנים לבניו⁴⁶. יתר על כן, דווקא בעיתות משבר ומצוקה, ובעיתות של גזרות קשות, היתה תגובת עם ישראל בריבוי הילודה,

תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה קלא

וכפי שהיה במצרים - 'וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרך'⁴⁷, והיו יולדות ששה בכרס אחת.⁴⁸

בשנים האחרונות חלה ירידה ניכרת בשיעור הילודה בין היהודים, הן בתפוצות והן בישראל. היהודים בארצות המפותחות צועדים בראש המשתמשים באמצעי מניעה, וקצב הריבוי הטבעי שלהם הולך ויורד. בארה"ב בראשית שנות ה-90 של המאה ה-20 היה מספר הילדים הממוצע ליהודים חילוניים היה 1.62; ליהודים רפורמים - 1.72; ליהודים קונסרבטיבים - 1.82; לאורטודוקסים מודרניים - 3.23; ולאורטודוקסים חסידיים/ישיבתיים - 6.4. גם בישראל נראה בעליל שקיימת ירידה משמעותית בשיעור הריבוי הטבעי, ובשיעור הפרייון של האשה היהודית. דבר זה בולט במיוחד לאור שיעור הריבוי הטבעי הגבוה של האוכלוסיה המוסלמית. הירידה בשיעור הפרייון של האשה היהודית בישראל נכונה לכל ארצות המוצא, אך יש להדגיש כי הנשים הדתיות והחרדיות עדיין שומרות על שיעור פרייון גבוה, הן בישראל והן בתפוצות.

מניעת הריון ללא כל סיבה, ורק כדי לשמור על נוחיות זמנית, אסורה לכל הדעות, גם אם אין בעצם האמצעי איסור עצמי.⁴⁹

באופן כללי ניתן לומר, שהשימוש באמצעים למניעת הריון בצורה ציבורית, המונית וחופשית נוגד את השקפת התורה מכל וכל. אמצעי מניעה נפוצים וקלים לשימוש ולהשגה פתחו שער רחב לפריצת גדרי המוסר והצניעות, למתירנות ולהפקרות מינית, להרס התא המשפחתי, לקיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישואין ובגילאים צעירים מאד ובלתי בשלים, ולצמצום הילודה.⁵⁰

במקום שאסור לאשה להשתמש באמצעי מניעה יש איסור על הרופא לתיתו לה מדין 'לפני עור לא תתן מכשל'⁵¹, וכן אסור לרופא לתת מרשם לגלולה נגד הריון לאשה לא נשואה, אף שללא אמצעי מניעה יש חשש שתיכנס להריון ותבקש הפלה, כי מצב זה הוא מסייע ממש, ולא לפני דלפני עיוור.⁵² ויש מי שכתב, שדבר זה אסור אפילו לאשה גויה.⁵³

כאשר יש סכנה לאשה להרות וללדת עומדות בפני בני הזוג מספר אפשרויות: להינזר מיחסי אישות בכלל; לגרש את האשה; לשמש כדרכו, ולקוות לרחמי שמים; להשתמש באמצעים למניעת הריון.

העצה של פרישות מינית איננה מקובלת בהלכה, ולא מצינו בחז"ל מי שאסר תשמיש מכל וכל במקרים שאין כל עצה. שני טעמים נתנו הפוסקים לכך: הינזרות מלאה מתשמיש מבטלת את מצות עונה, ויש בכך ביטול מצות עשה מן התורה; הינזרות מלאה מיחסי אישות בוודאי תגרום לבעל הרהורי עבירה, והצלה מעבירה נחשבת כעשיית מצווה. לפיכך, במקרה של סכנה לאשה יש למצוא היתר לקיום יחסי אישות על ידי שימוש באמצעי מניעה כלשהו, על פי הקל-הקל תחילה.⁵⁴

העצה של גירושין אף היא איננה מקובלת בהלכה, ואמנם לא מצינו שחייבו חכמים את בני הזוג להתגרש כשיש סכנה בהריונה. הטעם לכך הוא שכן קשים גירושין, ובפרט שבמצב כזה האשה תהיה עגונה⁵⁵; יש מי שכתב, שקיום מצות עונה שייך גם בביאה שלא תתעבר, ולכן כשמקיים מצווה זו, אין זה נחשב כהוצאת זרע לבטלה במקום סכנה, ולפיכך מותר השימוש גם באמצעי מניעה שיש בהם איסור תורה.⁵⁶ אמנם יש הסבורים, שאמנם בגלל האפשרות לגרש את האשה לא התירו אלא אמצעי מניעה שאין בהם איסור כלל, או שהאיסור הוא רק מדרבנן, ובאיסור כזה לא גזרו לגרש, אבל כאשר אמצעי המניעה כרוך באיסור תורה, חייב לגרשה; ויש מי שכתב, שכאשר קיימת סכנה לאשה להרות וללדת, ובעלה אינו מוכן לחיות עם האשה במצב כזה, ואיננו מסכים שהיא תשתמש באמצעי מניעה, הרי האשה מחוייבת לקבל גט מבעלה, גם אם היא רוצה להכניס עצמה לידי סכנה.⁵⁷

העצה לשמש כדרכו במקום סכנה לאשה אף היא לא מקובלת בהלכה, שכן מעשה זה אסור הוא⁵⁸, כי אין להכניסה בסכנה כדי ליישב את העולם⁵⁹, ואין לסמוך על רחמי שמים כשהסכנה ברורה על פי הרופאים, שכן הכלל "מן השמים ירחמו" נאמר דווקא כשמדובר בסכנות במסגרת גדרי הטבע, אבל כאשר הסכנה היא מחמת סיבה מקרית, ואין הטבע מחייב אותה, אין ההליכה בדרך הטבע שומרת מן הסכנה.

לפיכך, כאשר יש חשש סכנה לאשה, יש מצד אחד חיוב להמשיך בקיום יחסי אישות כדי לשמור על שלום בית ולמנוע גירושין, כדי לקיים מצות עונה, וכדי למנוע הרהורי עבירה, ומצד שני אסור לסכן את חייה של האשה על ידי הריון. לפיכך, מותר במצבים אלו להשתמש באמצעי מניעה, אלא שנחלקו הפוסקים מה הם התנאים, ומה הם האמצעים המותרים והאסורים במניעת הריון: יש

שהתירו שימוש באמצעים למניעת הריון רק במקום סכנה, ורק אם הסכנה נקבעה על ידי רופאים מובהקים ומהימנים; יש שהבדילו בין השימוש באמצעי המניעה לפני התשמיש או לאחריו; יש שהבדילו בין סכנה קבועה ותמידית, לבין סכנה זמנית; יש שהבדילו בין אמצעים שאיסורם מן התורה, לבין אמצעים שאין במהותם איסור, או שהאיסור הוא מדרבנן בלבד, ולפיכך יש שהתירו אמצעים מסויימים רק במקום חשש סכנה, ואמצעים אחרים התירו גם במקום שיש צער גדול לאשה, או מחלה שאין בה סכנה, או בעיות חינוכיות, וכפי שיבואר להלן.

אשה שהשתמשה בגלולות למניעת הריון בלא ידיעת בעלה, וללא הצדקה של סכנה, אם הבעל טרם קיים מצות פריה ורביה, רשאי הוא לגרש את אשתו, והיא הפסידה את כתובתה⁶⁰; ואם הוכרחה להשתמש בגלולות בגלל מצב של סכנה, לא הפסידה כתובתה⁶¹.

יש מי שכתבו, שכל ההיתרים לאמצעי מניעה נאמרו דווקא במי שכבר קיים מצות פריה ורביה, היינו לפחות בן ובת, אבל מי שעדיין לא קיים מצות פריה ורביה, קשה להתיר לו אמצעי מניעה, ואין הוא יכול לדור עם אשה שההריון הוא סכנה לה⁶²; ויש שהתירו גם כשהבעל עדיין לא קיים מצות פריה ורביה, אם יש סכנה לאשה⁶³.

כל העצות וההיתרים למניעת הריון הם דווקא במי שכבר נשואים, והגירושין הם דבר קשה, ומשום שלום בית; אבל מי שעדיין לא נישא, וידוע שהאשה חולה ותצטרך להשתמש באמצעי למניעת הריון, ואפילו אם זה רק לזמן מוגבל, אין להם להתחתן זה עם זה, וימצא אשה שתוכל להרות וללדת⁶⁴; אבל אם כבר התקשרו זה עם זה כל כך עד שיש לחשוש שהצער יסכן אחד מהם, מותר להינשא, ולהשתמש באמצעי מניעה עד שתבריא⁶⁵; ויש מי שהתיר במצב כזה בגלולות דווקא⁶⁶.

יש מי שכתב, שזוג צעיר, שעדיין לא קיימו מצות פריה ורביה, אינם רשאים לדחות את קיום המצווה אפילו לזמן-מה עד שיתדרו מבחינת לימודים, עבודה, דיור וכיוצ"ב, ואפילו כדי ללמוד תורה⁶⁷; יש מי שכתב, שנערה צעירה הלומדת בסמינר, שנישאה וכבר ילדה ילד אחד, ומרגישה שאם תמשיך ללדת עלולה להפסיק לימודיה ולהפסיד הלוואות שניתנו לה וכיוצ"ב, מותרת לקחת גלולות למניעת הריון לתקופה מוגבלת עד סיום לימודיה⁶⁸; ויש מי שכתב, שבימינו שלא מתחתנים בגיל שלוש עשרה, ואפילו לא בגיל שמונה עשרה, הרי

בעצם מעכבים מצות פריה ורביה על ידי השהיית הנישואין, ולכן לכאורה יהיה מותר להימנע מהריון גם אחרי הנישואין, אם הדבר נעשה בהסכמת שני בני הזוג, ועל ידי אמצעים שבמהותם אין איסור הלכתי, וכשהדבר נעשה באופן זמני ⁶⁹.

גם כאשר יש היתר להשתמש באמצעי מניעה בגלל מצב של סכנה, ההיתר מוגבל בזמן עד עבור הסכנה על פי ההערכה הרפואית, או לפי ראיות עיני הרב, ויש מהפוסקים שקבעו גבולות זמן שונים: יש שקבעו ששה חודשים, יש שקבעו שנה אחת, ויש שקבעו שנתיים ⁷⁰.

מהפוסקים יש שדנו בשאלת נאמנות הרופאים לקבוע שמצב האשה הוא בגדר סכנה המצדיקה שימוש באמצעי מניעה: יש שלא סמכו עליהם בעניין מניעת הריון, שהרי אפשר גם ללא תשמיש, או שאפשר לגרש את האשה ⁷¹; רוב הפוסקים סמכו על הרופאים שקובעים שמצב האשה מסוכן, ככל מצב של ספק פיקוח נפש ⁷²; ויש מי שכתב, שאם הדבר נידון בבית החולים על ידי הרופאים, ואפילו אם הם גויים, הרי הם נאמנים, ועדיף שיתנו את חוות דעתם בכתב ⁷³.

מהפוסקים שסמכו על הרופאים - יש שכתבו לשאול דווקא רופא ירא שמים, ועל כל פנים לא סמכו על רופא שידוע שמזלזל במצוות התורה ⁷⁴; יש שכתבו לשאול עוד רופא מומחה שאפשר לסמוך עליו ⁷⁵; ויש מי שהצריך דווקא שלושה רופאים ⁷⁶.

יש הסבורים, שבאופן עקרוני חייבת האשה להודיע לבעלה שהיא משתמשת באמצעי מניעה, גם כשהדבר מותר לה על פי ההלכה, וצריכה לקבל רשותו ⁷⁷; יש הסבורים, שאין חשיבות אם הדבר נעשה בידיעת הבעל, או שלא בידיעתו ⁷⁸; יש מי שכתב, שאם הודעת האשה לבעלה על השימוש במוך מחמת סכנה עלול לגרום שהוא יגרשנה, אין חיוב להודיע לבעל ⁷⁹; יש הסבורים, שעדיף שהבעל לא ידע שאשתו משתמשת באמצעי מניעה המותרים לה, כדי שיהא אצלו בגדר של דבר שאינו מתכווין ⁸⁰; יש מי שכתב, שאם מצבה הרפואי של האשה מתיר לה להשתמש בהתקן תוך רחמי, והבעל לא מסכים לכך, יכולה להתקין את ההתקן ללא ידיעתו, ויוכל הבעל לקיים מצות עונה מבלי שיהא לבו נוקפו ⁸¹; ויש מי שכתב לצאת ידי שתי השיטות, שהאשה תספר לבעלה שהולכת לרופא לקבל אמצעי מניעה בגלל מחלתה, והדבר ייעשה בהסכמת בעלה, אך לאחר מיכן לא תספר לו איזה טיפול קיבלה, ויהא הדבר שלא בידיעתו ⁸².

מכל מקום, אשה שציוו עליה הרופאים להשתמש באמצעי מניעה, ואפילו באופן זמני, והיא עדיין לפני הנישואין, הרי היא חייבת להודיע לאיש שעומדת להינשא לו, אחרת יוכל לבוא בטענת אונאה בקידושין.⁸³

גם כאשר יש הצדקה הלכתית לשימוש באמצעי מניעה, אין זה בא אלא למנוע את ההריון והלידה, אבל עדיין יש חיוב עונה ושמחת איש באשתו.

באופן כללי מכירה ההלכה בהיתרים לשימוש באמצעי מניעה במצבים הבאים:

מניעת הריון כשיש סכנה או חשש סכנה לחייה של האשה⁸⁴ - זהו המצב הברור ביותר להיתר השימוש באמצעי מניעה, ויש מהפוסקים שהתירו אמצעי מניעה רק במצבי סכנה. אכן, גם בזה נחלקו הפוסקים ביחס לאמצעים מסויימים אם הם מותרים או לא, ויש אמצעים שאסרו אפילו במצב של סכנה. יש מי שכתב, שקיבל מרביותיו שלא להחמיר בזה ביותר, במקום שעצם ההלכה נוטה להקל, ולכן יש למצוא הקלות במקרים שיש בהם חשש סכנה.⁸⁵

יש מהפוסקים שהבדילו בין אמצעי מניעה שונים: אותם אמצעים שיש בהם חששות של איסורים, כגון מוך, התירו רק אם יש חשש סכנה; אבל אמצעים שבמהותם אין איסור, התירו גם בתנאים אחרים, שאינם סכנה ממש.⁸⁶

הפוסקים דנו במצבי סכנה מיוחדים, מעבר לדיון הכללי של סכנה או חשש סכנה לאשה על פי דברי הרופאים. להלן מספר דוגמאות:

אשה לאחר ניתוח קיסרי, סכנה לה לחזור ולהתעבר בתוך שנה, ולכן צריכה לשמש באמצעי מניעה, כולל כיפה, ולא יימנעו בני הזוג מיחסי אישות בגלל מצות עונה.⁸⁷ אמנם מבחינה רפואית אין זה דבר ברור שצריך להמתין שנה אחרי לידה בניתוח קיסרי. יש שהמליצו להמתין ששה חודשים בין ניתוח קיסרי לבין ההריון הבא⁸⁸; ויש הסבורים, שמבחינה רפואית אין כל הגבלה לעיתוי הכניסה להריון נוסף לאחר ניתוח קיסרי, וצלקת הניתוח הקיסרי בוודאי תהא חזקה ותקינה עד שלבי ההריון המתקדם והלידה הבאה.⁸⁹ אשה לאחר שלושה ניתוחים קיסריים, מותרת להשתמש בכיפה למשך מספר שנים, עד שתחזור לבריאותה, ואם הרופאים קובעים שלעולם אסור יהיה לה להרות עוד, מותרת להשתמש בכיפה תמיד.⁹⁰

כשיש סכנה שתיטוף דעתה של האשה לאחר הלידה, וכגון שהדבר קרה פעם אחת, והרופאים אמרו שיש חשש שתופעה זו תחזור שוב, או שכבר קרה פעמיים, שאז יש חזקה שהמצב עלול לחזור, מותרת להשתמש באמצעי מניעה לתקופה מוגבלת, עד שתחלים מפחדה⁹¹. ואף אם אומרים הרופאים, שאפשר כיום לרפא מצב כזה, ואין הוא נחשב עוד לסכנה, אבל האשה בכל זאת מפחדת, מותר לה להשתמש באמצעי זמני למניעת הריון, ואין הבעל יכול לכופה שתתעבר⁹².

יש מי שכתב, שכאשר האשה סובלת מעצבנות יתר עד כדי הכאת הילדים, הרי זה מצב של חשש סכנה לאם ולילדים, ומותרת להשתמש באמצעי מניעה זמניים⁹³. ויש מי שהגדיר חולשה רבה ועצבות יתר של האשה כעניין של סכנה⁹⁴.

כאשר יש חשש לפקקת וורידים ברגלים, עם סיכון לתסחיפים ריאתיים, הרי זה מצב של סכנה, ומותר להשתמש בכל אמצעי מניעה יעיל⁹⁵.

יש מי שהתירו שימוש במוך כאשר יש חשש שההריון יגרום לאשה עיוורון⁹⁶; ויש מי שאסר⁹⁷. ומכל מקום משמע, שכוס של עקרין מותר לכל הדעות כשיש חשש לעיוורון⁹⁸.

יש מי שהתירו שימוש במוך במניקה שרגילה להתעבר ונחלשת היא והוולד, שדינה כמסתכנת בלידה⁹⁹.

לכל הדעות ברור, שעצם החשש הטבעי של סכנה בלידה, ועצם הפחד של אשה מפני הריון ולידה, אינם מהווים נימוק מספיק להימנע מילודה, ואינם מצדיקים שימוש באמצעי מניעה כל שהם, אף כאלו שאין במהותם איסור, ואין לדון על חשש סכנה אלא אם היא מוחשית ומיוחדת לאותה אשה ולאותו מצב¹⁰⁰.

יש מי שכתבו, שההיתר להימנע מהריון בחשש סכנה הוא גם כאשר כרגע אין סכנה, אבל יכולה לצמוח סכנה או ספק סכנה, ובפרט אם מדובר באמצעי מניעה שאין בהם כשלעצמם איסור¹⁰¹. וכן יש מי שכתב, שאם האשה קיבלה חיסון נגד אדמת, וצריכה להימנע מהריון באופן זמני למשך כמה חודשים, מותר לה להשתמש בגלולות, אלא שעדיף שתעשה את החיסון סמוך לאחר לידה, שאז ממילא לא יכולה ליהרות בתקופה הקרובה¹⁰².

אמנם יש מי שכתב, שאם אין לאשה ילדים כלל, והרופאים אומרים שיש חשש סכנה בהריון או בלידה, והיא רוצה להסתכן כדי שיהיה לה שם ושארית בארץ, מותר לה להסתכן, ובלבד שלא מדובר בסכנה וודאית לחייה¹⁰³.

לידות תכופות, חולשה זמנית, ועייפות חריגה - יש מי שדחה כדבר שקר את השמועה, שבליטא היו מתירים לכל הנשים להימנע מהריון שנתיים לאחר הלידה, ולא התירו בסתם אלא במקום סכנה¹⁰⁴; יש מי שכתב, שאם כבר קיים הבעל מצות פריה ורביה, מותר להרחיק הלידות אם האשה מרגישה חולשה או עייפות, ודווקא בגלולות, ודווקא לפרק זמן מוגבל, ואין כל איסור בהשהיית מצות 'לערב אל תנח ידך', אבל אם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה, אסור להשתמש באמצעי מניעה אפילו להרחקת לידות, אלא אם כן יש חשש סכנה¹⁰⁵; יש מי שכתב, שגם אם הבעל לא קיים עדיין מצות פריה ורביה, אך היו לידות תכופות של בנים או בנות בלבד, גם אז יש מקום להתיר הרחקת תשמיש, או איחור הטבילה, ואם אין זה מספיק, מותר גם שימוש באמצעי מניעה כגון גלולות, אך רק לזמן מוגבל, וכפי ראות עיני הדיין¹⁰⁶; ועוד יש מי שכתב, שאם האשה ילדה בתכיפות מספר בנים או בנות, וכעת היא מניקה, מותר לה להשתמש באמצעים למניעת הריון בתקופת ההנקה, אף שהבעל טרם קיים מצות פריה ורביה¹⁰⁷; יש הסבורים, שאמצעים המותרים כשלעצמם מותר להשתמש בהם בכל מקרה למשך שנתיים ויותר אחרי לידת וולד חי, כדי לרווח בין הלידות¹⁰⁸, ובתוך שנתיים ללידה יש סמך הגון מאד לנטות להקל, ועל כל פנים כשהאשה סובלת ממתח רב¹⁰⁹, או שנולדו לזוג ילדים חולים, ורוצים מנוחה לזמן מה, שאז האשה מותרת להשתמש באמצעי מניעה כמו גלולה והתקן תוך רחמי, אבל לא במוך, ודבר זה מותר בכל מקרה של צער נפשי¹¹⁰; ויש מי שכתב, שאחרי לידה מותר להרחיק את ההריון הבא עד שנה בכל האמצעים המקובלים למניעת הריון, כולל כיפה, אפילו אם אין לאשה סכנות מיוחדות, כי תכיפות לידות נחשבת כסכנה¹¹¹. ואמנם מלבד הבעיות הקשורות לאם במרווח קצר מידי בין הריונות יש גם נתונים מחקריים על סכנת-יתר ליילודים אחרי לידות תכופות. במקרים כאלו יש סיכון יתר ליילודים להיות קטנים לגילם, או להיוולד טרם המועד. סיכונים אלו דומים גם ללידות במרווחים גדולים מאד. על פי מחקרים הרווח הטוב ביותר בין ההריונות הוא בין 18 ל- 23 חודשים.

מבחינה רפואית מקובלת ההמלצה לנשים שעברו הפלה לדחות הריון נוסף למשך שלושה חודשים, על מנת לאפשר לרירית הרחם לחזור לתקנה.

קלח תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

ואם מדובר בהפלות חוזרות, יש צורך לעתים לפסק זמן ארוך יותר כדי לברר את סיבת ההפלות החוזרות.¹¹²

צורך רפואי, או צער גדול - יש שהתירו אמצעי מניעה מסויימים גם במצבים שאינם סכנה, אלא שיש צורך רפואי בכך, או שיש צער גדול, או שיש צורך קצת אחר.¹¹³

בעיות חינוכיות משמעותיות בילדים קודמים - יש מי שכתב, שאם אין בניה הולכים בדרך ישרה, הרי היא מותרת לשתות כוס של עקרין¹¹⁴; יש מי שאסר שימוש במוך בגלל צער גידול בנים, בעיות חינוכיות ובעיות פרנסה, ולא התיר אלא במקום סכנה¹¹⁵; יש מי שאסר כל אמצעי מניעה לאשה שיש לה בת מאושפזת בגלל מחלה ממאירה קשה וממושכת, אף על פי שתצטרך להיות עם בתה בבית החולים, וההריון ולידת ילד נוסף בשלב זה יקשה עליה, כי יכולה לדאוג לבתה החולה על ידי אנשים אחרים¹¹⁶. וכן יש מי שאסר שימוש באמצעי מניעת הריון באשה שצריכה לטפל בילד חולה, אף שהבעל כבר קיים מצות פריה ורביה, וגם קשה להם להשיג עוזרת.¹¹⁷

חשש למחלה תורשתית - יש שאסרו כל שימוש באמצעים למניעת הריון כשיש חשש להולדת ילדים בעלי מום¹¹⁸, ואם אין הבעל רוצה להיכנס לסיכון זה, והדבר נובע ממחלת האשה, אין פתרון אלא גירושין¹¹⁹; יש שהתירו בתנאים מסויימים, כגון אם הפחד מפני הולדת ילדים נכים בגוף ובנפש, וכן הצער מפני גירושין הוא גדול מאד לשני בני הזוג, באופן שמוכנים לבזבז הרבה ממון להינצל מזה, שאז מותרים להשתמש בכיפה¹²⁰; יש שהתירו דווקא אמצעי מניעה קלים מבחינת ההלכה, כגון שימוש בכוס של עקרין¹²¹, או שימוש בקוטלי זרע¹²²; יש שהתירו דווקא אם קיים הבעל כבר מצות פריה ורביה בבן ובת, אבל אם עדיין לא קיים המצווה, הרי הוא חייב ללדת בן ובת, כי אין לו להתעסק בסודות הבריאה, ומה שמצווה עליו לעשות - יעשה¹²³, אבל אם כבר קיים מצות פריה ורביה בבן ובת, אינו חייב להמשיך וללדת ילדים מדין 'לשבת יצרה' ומדין 'לערב אל תנח ידך', כשיש חשש למחלה תורשתית¹²⁴; ויש מי שהסתפק בכך, ונוטה להתיר לו לישא אשה שאינה בת בנים, כי אין חיוב לבזבז יותר משליש או חומש מנכסיו אפילו על מצווה עוברת.¹²⁵

זוג מפגרים - יש מי שכתב, שאם בני הזוג הם מפגרים ברמה שפוטרת אותם ממצוות, בוודאי מותר להם להשתמש באמצעים למניעת הריון שכשלעצמם

אין בהם איסור. אכן אף אם הם ברמה שכלית המחייבת אותם במצוות, אך יש חשש שלא יוכלו לטפל כראוי בילדים ולא יוכלו לספק את צורכיהם של ילדיהם העתידיים במידה סבירה, יש לשקול להתיר להם אמצעים למניעת הריון¹²⁶. ומכל מקום בוודאי שאין לסייע להם בדרך לא טבעית, כגון על ידי הזרעה מלאכותית¹²⁷.

סיבות כלכליות ובעיות פרנסה - אלו בדרך כלל אינן מהוות עילה מוצדקת לשימוש באמצעי מניעה¹²⁸. ואפילו אם האיש חולה, וקשה לו לגדל ילדים - יש מי שכתב, שאין זה סיבה להתיר שאשתו תשתמש באמצעים למניעת הריון¹²⁹. ויש מי שהתיר אמצעי מניעה למי שיש לו כבר משפחה גדולה וקשיים כלכליים גדולים, וכל שכן אם יש חשש שריבוי גדול של ילודה יביא לקטטות בין בני הזוג¹³⁰.

סיבות נוספות להתיר שימוש באמצעים למניעת הריון:

מותר להשתמש באמצעי מניעה כאשר האשה מרבה להפיל, וממילא אין סיכוי שייוולד אי פעם ילד חי¹³¹.

מותר להשתמש באמצעי מניעה כאשר יש גזירה שכל אשה הרה תמות, כמו שגזרו הנאצים ימ"ש, וממילא לא ייוולד ילד חי¹³², וכאן ההיתר פשוט משום פיקוח נפש של האם.

מקורות ראשוניים

המוך

עניין שלוש הנשים שמשמשות במוך¹³³ היא הסוגיא המרכזית בנושא מניעת הריון.

שלוש הנשים המשמשות במוך הן - קטנה, שמא תתעבר ותמות; מעוברת, שמא תעשה עוברה סנדל, היינו וולד שאין לו צורת פנים, והכוונה למעיכת פניו ולא לסיכון חייו¹³⁴; מניקה, שמא תגמול בנה וימות. זו שיטת רבי מאיר, אבל חכמים חולקים ואומרים שנשים אלו משמשות כדרס, ומן השמים

קמ — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

ירחמו, שנאמר 'שמר פתאים ה' ¹³⁵. הלכה כחכמים ¹³⁶. ונחלקו הפוסקים אם שימוש במוך הוא איסור מן התורה, או רק איסור דרבנן ¹³⁷.

מצינו בראשונים כמה מישורי מחלוקות בהבנת ברייתא זו, ובעיקר נחלקו הראשונים האם מחלוקת רבי מאיר וחכמים היא במותרות ואסורות, או בחייבות ולא חייבות; והאם המחלוקת היא במוך קודם תשמיש, ואז הוא מחסום מכני לחדירת הזרע, או במוך לאחר תשמיש, ואז הוא סופג ומוציא את הזרע:

יש אומרים, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים היא במוך בשעת תשמיש, ושהכל מודים שיש בתשמיש במוך משום השחתת זרע, כי אין דרך תשמיש בכך, והרי זה כמטיל זרעו על עצים ואבנים, ונחשב כעושה מעשה בידים להשחית הזרע. לפיכך, שאר כל הנשים אסורות לשמש במוך, אלא ששלוש הנשים המנויות בברייתא מותרות לשמש במוך לשיטת רבי מאיר משום סכנה, ולפי חכמים אף הן אסורות בכך ¹³⁸.

בשיטה זו - יש אומרים, שהאיסור הוא דווקא קודם תשמיש ובשעת תשמיש, שאז יש כאן גדר של השחתת זרע, אבל אם נתנה האשה את המוך לאחר תשמיש כדי לספוג את הזרע, אין כל איסור של השחתת זרע, כי לאחר שנעקר הזרע מהגוף אין בו עוד דין השחתה, ולכן גם שאר נשים מותרות ¹³⁹; ויש אומרים, שאף לאחר תשמיש יש איסור במוך, אלא שקודם תשמיש יש איסור גם על האיש, שהוא משחית הזרע, ולאחר תשמיש יש איסור רק על האשה, שהיא משחיתה הזרע ¹⁴⁰.

יש אומרים, שהמחלוקת היא אכן בשעת תשמיש, אלא שלרבי מאיר שלוש הנשים חייבות לשמש במוך, כדי שלא יסכנו עצמן ו/או וולדן, וחכמים אומרים שאינן חייבות לשמש במוך, כי מן השמים ירחמו, אבל לדברי הכל אין כלל איסור בנשים אלו שישמשו במוך, כי אין זה השחתת זרע, ועוד שמקיימים מצות עונה ¹⁴¹.

בשיטה זו - יש אומרים, שגם בשאר כל הנשים אין איסור לשמש במוך בשעת תשמיש, כי זה נחשב כדרך תשמיש, והגוף נהנה מהגוף ¹⁴²; ויש אומרים, שמה שגם חכמים מתירים בשלוש נשים הוא דווקא מפני שיש קצת סכנה, אבל בסתם נשים שאין להן כל סכנה, אסורות לשמש במוך קודם תשמיש ¹⁴³, ומכל מקום גם בשאר נשים שיש להן סכנה, מותרות לשמש במוך קודם תשמיש ¹⁴⁴.

ויש אומרים, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים היא במוך לאחר תשמיש, שלרבי מאיר חייבות שלוש נשים אלו לשים מוך לאחר תשמיש משום סכנה, ולחכמים מותרות לשמש בלא מוך, אבל לדברי הכל אין איסור נתינת מוך לאחר תשמיש, ואפילו בסתם נשים, לפי שאין בדרך זו איסור השחתת זרע לאחר שכבר נעקר מהגוף.¹⁴⁵

לשיטה זו - יש אומרים, שמוך קודם תשמיש אסור לדברי הכל, ואפילו בשלוש הנשים, משום שאין דרך תשמיש בכך, והרי זה השחתת זרע¹⁴⁶; ויש אומרים, ששלוש הנשים מותרות לשמש במוך גם קודם תשמיש¹⁴⁷.

מקור תלמודי נוסף המתייחס למוך כאמצעי מניעה הוא בנוגע לטומאת נידה של נשים שאין להן ווסת קבועה. הגמרא קובעת, שכולם מודים באשה כזו שהשתמשה במוך, שהיא טמאה למפרע מזמן הבדיקה האחרונה¹⁴⁸. לכל הדעות מדובר כאן במוך קודם תשמיש ובשעת תשמיש, אלא שנחלקו הפוסקים והפרשנים אם המכוון כאן דווקא לאותן שלוש נשים שמותרות לשמש במוך¹⁴⁹, או נשים דומות לשלוש הנשים שיש להן סכנה להתעבר¹⁵⁰, או בנשים פרוצות ועברייניות¹⁵¹, ולפיכך אין ראייה להיתר השימוש במוך בסתם נשים; או שמדובר כאן בכל הנשים, ולפיכך ראייה מכאן שאין איסור לשמש במוך קודם תשמיש בכל אשה¹⁵².

מקור נוסף הוא המדרש, שאסתר שימשה במוך עם מרדכי ועם אחשורוש¹⁵³. יש שלמדו מכאן, שכל אשה מותרת במוך בשעת תשמיש, אפילו שלא במקום סכנה¹⁵⁴; יש שהתירו מכאן רק לאחר תשמיש¹⁵⁵; ויש שדחו מקור זה לנידון שימוש באמצעי מניעה¹⁵⁶.

להלכה נחלקו הפוסקים בעניין שימוש במוך:

יש המתירים שימוש במוך בשעת סכנה גם לפני תשמיש ובשעת תשמיש, וכל שכן לאחר תשמיש¹⁵⁷, ולדעתם לא אמרו שמן השמים ירחמו אלא בדברים מצויים ושכיחים, שעל פי רוב לא מביאים לסכנה, אבל לא כשהסכנה מצויה; וגם שומר מצווה לא ידע דבר רע אומרים רק בסכנה שהיא מחוץ לטבע, או בסכנה טבעית כשלא שכיח הנזק, אבל בסכנה טבעית שהנזק שכיח ומצוי, לא סומכים על שומר מצווה¹⁵⁸. ולשיטה זו יש מי שכתבו, שגם אם מותר במקום סכנה

לאשה לשמש במוך, היינו דווקא אחרי שכבר קיים הבעל מצות פריה ורביה, או לפחות אם יש לו כבר בן אחד או בת אחת, אף שעדיין לא קיים המצווה בשלימותה, אבל אם עדיין לא קיים המצווה כלל, חייב להוציא אשתו זאת¹⁵⁹; יש האוסרים מוך לפני תשמיש ובשעת תשמיש אפילו במקום סכנה, אבל התירו לאחר תשמיש¹⁶⁰; ויש האוסרים מוך אפילו בסכנה, ואפילו לאחר תשמיש¹⁶¹.

יש מי שכתב, שגם האוסרים אפילו בשעת סכנה, לא אמרו כן אלא בסכנה הרגילה של ההריון והלידה, אבל אם נתווספה סכנה מיוחדת, כגון שהאשה אחרי ניתוח, וההריון יסכן את חייה, גם הם יודו להתיר לפחות אחרי תשמיש¹⁶².

יש מי שכתב, שדעת האוסרים היא דווקא כאשר הסכנה לאשה היא עולמית, ויצטרכו תמיד לשמש בדרך זו, אבל כשהסכנה מוגבלת לזמן, מותר לשמש אפילו במוך לפני תשמיש, ומשום מצות עונה של האשה¹⁶³.

כוס של עקרין

לדעת רוב הפוסקים, הכוס של עקרין בתלמוד גרם לעיקור תמידי, אבל יש מהפוסקים שסברו, שגם כוס של עקרין שבתלמוד גרם רק לעיקור זמני¹⁶⁴.

כוס של עקרין לאשה¹⁶⁵ - יש הסבורים, שמותר גם כשאינה מצטערת בלידה¹⁶⁶; יש מי שכתב, שדין כוס של עקרין הוא כמו מוך, ולא הותר אלא במקום סכנה¹⁶⁷; יש הסבורים, שכוס של עקרין מותר במקום צער לידה וכיוצ"ב¹⁶⁸, ויש מי שכתב, שהיא הדעה המכרעת והמקובלת לדעת גדולי המורים¹⁶⁹; ויש מי שכתבו, שאם כבר קיימה האשה מצות שבת בכל צורה, כגון שיש לה בן או בת, מותרת לכתחילה להשתמש בכוס של עקרין, ואפילו בלא צער כלל¹⁷⁰.

יש הסבורים, שהיתר זה הוא דווקא כשהאשה אינה נשואה, או בזמן שלא חל חרם דרבנו גרשום, ובעלה יכול היה לשאת אשה אחרת לקיים מצות פריה ורביה, ומצות 'לערב אל תנח ירך', אבל בזמננו, אם יש לה בעל, והוא לא קיים עדיין מצות פריה ורביה, הרי היא אסורה לשתות כוס של עקרין¹⁷¹, ואפילו אם כבר קיים מצות פריה ורביה, עדיין חייב הבעל במצות 'לשבת יצרה' ולערב אל

תנח ידך', ולכן יש מי שכתב שלכתחילה אסורה לשתות¹⁷², ומכל מקום חייבת האשה לבקש רשות בעלה, ואם אינו רוצה להתבטל ממצות 'לערב אל תנח ידך', הרי היא צריכה להתעבר או לקבל גט; ואם הבעל אינו רוצה לגרשה, וגם אינו רוצה לתת לה רשות להשתמש בכוס של עקרון, אינה מחוייבת לצער עצמה מפני השיעבוד הזה שמושעבדת לבעלה, וכל זה דווקא כשמדובר בצער גדול, וכפי ראות עיני הדיין¹⁷³; ויש מי שכתב, שאין כל מניעה מצידה לשתות כוס של עקרון, אפילו אם לא קיים הבעל עדיין מצות פריה ורביה¹⁷⁴. ואם היא מסתכנת בהריונה, מותרת לשתות כוס של עקרון, אפילו אם הבעל טרם קיים מצות פריה ורביה, וכגון שיש לו רק ילד אחד, או שלושה זכרים וכד', ואינו חייב לגרשה¹⁷⁵.

כל זה דווקא כאשר הכוס של עקרון גורם לסירוס קבוע של האשה, אבל כאשר הסירוס הוא זמני בלבד, כגון גלולה, אין כלל איסור בנקבה¹⁷⁶.

כוס של עקרון באיש - יש שאסרו אפילו לרפואה, ואפילו במקום סכנה¹⁷⁷; ויש שהתירו במקום סכנה¹⁷⁸. יש מי שכתב, שאם כוס העקרון גורם רק לאי-יצירת תאי זרע, אבל אינו משפיע על האיבר, ואינו מפריע בקישוי - אין איסור, ובפרט אם הוא זמני בלבד¹⁷⁹. עוד יש מי שכתב, שמותר לאיש לשתות כוס של עיקרין לרפואה, אם אין רפואה אחרת מצויה למחלתו, וכן מותר לו לבוא בקהל גם אם הכוס של עיקרין גרם לו לסירוס¹⁸⁰.

האמצעים והשיטות¹⁸¹

ביאה שלא כדרכה - שיטה זו כאמצעי מניעה קלה יותר מבחינה הלכתית ממשגל נסוג, אף על פי שלפי פירושים שונים היו שניהם מעשי ער ואונן

¹⁸².

גלולה - מבחינה הלכתית דימו הפוסקים את הגלולה המודרנית לכוס של עקרין התלמודי, והגלולה אף עדיפה על הכוס של עקרין, שכן האחרון גורם לדעת רוב הפוסקים לעיקור סופי ובלתי הפיך של האשה, בעוד שהגלולה פועלת באופן זמני, עם אפשרות להחזרת הפוריות של האשה בכל עת.

לאור העובדה, שאמצעי מניעה זה איננו גורם כלל להשחתת זרע לפי גדרי ההלכה¹⁸³; הוא איננו מפריע כלל בקיום יחסי אישות ובהנאת הביאה, ועקב כך אין בו הפרעה בקיום מצות עונה; והוא זמני והפיך, ועקב כך אין בו דין סירוס - אין מעיקר הדין איסור כלשהו על האשה להשתמש בתכשיר זה.

אכן, הפוסקים הגבילו היתר זה במספר תנאים, מפני שהדבר גורם לביטול מצות פריה ורבייה: ההיתר הוא לזמן מוגבל, עד עבור הבעיה שבגללה הותר לאשה השימוש בגלולה¹⁸⁴; דווקא אם כבר קיים הבעל מצות פריה ורבייה, מותרת האשה להשתמש בגלולה גם לצרכים אחרים, אבל אם טרם קיים מצות פריה ורבייה, מותר רק בחשש סכנה¹⁸⁵; אין היתר להשתמש בגלולה ללא סיבה מוצדקת, בגלל חיוב ריבוי הילודה מגדרי 'לשבת יצרה', ו'לערב אל תנח ידך'¹⁸⁶; ההיתר הוא דווקא בהסכמת הבעל¹⁸⁷.

בכל מקרה יש חובה להיזהר מאד מפני הדימומים הבין-ווסתיים, אשר הופכים את האשה לנידה, ומפני הסיבוכים הרפואיים הקשורים בגלולות השונות.

הדימומים הבין-ווסתיים היו שכיחים בגלולות הראשונות, ודבר זה גרם להכרעת הפוסקים באותו זמן לאסור את השימוש בגלולות¹⁸⁸. עובדות אלו השתנו בגין פיתוחים של גלולות חדשות, שבהן החשש מפני דימום בין-ווסתי הוא קטן, ולא עולה בהרבה על השכיחות של תופעה זו בכלל אוכלוסית הנשים¹⁸⁹.

ומכל מקום אשה הלוקחת גלולות למניעת הריון, כשהדבר מותר מצד ההלכה, חייבת לבדוק עצמה כל יום, בוקר וערב, במשך כל החודש הראשון, שמא

תמצא דם. וצריכה ללבוש לבנים, וגם בין הרגלים תשים מוך, ולא תתרחץ באמבטיה אלא במקלחת, ובכל עת שתטיל מים, תבדוק באסלה אם אין שם אדמומית של דם. אם לא ראתה דם בחודש הראשון, אינה צריכה עוד לבדוק בחודשים אחרים; אך אם ראתה דם, צריכה לבדוק גם בחודשים הבאים, עד שיעברו עליה שני חודשים ללא דימום.¹⁹⁰

יש מי שכתב, שכלה המעוניינת להבטיח לעצמה שלא תהיה לה חופת נידה, ולכן לוקחת גלולות למניעת הריון במטרה להסדיר את הווסת כך שלא תהיה נידה ביום החתונה, יש לחשוש שהיא שייכת למיעוט הנשים שרואות מעט דם גם עם הגלולות החדישות, אלא שבניגוד לאשה בעולה אין הכלה יכולה לבדוק כראוי, שכן יש לה עדיין קרום בתולים, ולפיכך מן הראוי שתיקח את הגלולות במשך חודשים לפני החתונה, תפסיק לקחת אותן כשבועיים וחצי-שלוש שבועות לפני החתונה, ובכך תבטיח לעצמה שלא תהיה נידה ביום חתונתה מבלי לחשוש לדימום בגלל הגלולות.¹⁹¹ ויש מי שכתב, שלכתחילה עדיף לקבוע את זמן החתונה בהתחשבות עם תאריך הווסת, ורק בדיעבד אם קבעו את החתונה זמן רב מראש, ורוצים להבטיח שלא תהיה חופת נידה, מותר להשתמש בגלולות, ואין לחשוש כלל אפילו לטיפת דם בגלולות החדישות.¹⁹²

הסיבוכים הרפואיים הקשורים לגלולה העלו שאלה הלכתית מפאת האיסור להכניס עצמו לידי סכנה. ואמנם בגלולות הראשונות היו סיבוכים רפואיים רבים ומגוונים, אבל בגלולות החדישות הסיבוכים הרפואיים פחתו בהרבה. על כן צריך דבר זה להתברר בכל מקרה לגופו, על פי הנתונים של כל אשה, ועל פי שיקוליו של רופא מומחה והמעקב הרפואי.

לפיכך, ברור שבמקום חשש סכנה מותר להשתמש בגלולה לכל הדעות.¹⁹³ יתר על כן, גם כאשר יש לאשה בעיה בריאותית שאיננה מסכנת את חייה, או כשהאשה חלשה, תשושה, או מצטערת, או שיש צורך גדול אחר, מותר לה להשתמש בגלולה.¹⁹⁴ אלא שבכל מקרה שיש היתר הלכתי לשימוש בגלולה, יש לוודא היטב שאין סכנה בעצם השימוש בגלולה, ובתנאי שלא נגרם דימום בין-ווסתי.

אשה שלוקחת בהיתר גלולות למניעת הריון יכולה להמשיך לקחת אותם גם בשבת,¹⁹⁵ וגם ביום הכיפורים, בתנאי שאין לגלולה שום טעם והיא כעץ, וללא מים.¹⁹⁶

גלולה לאחר תשמיש מותר להשתמש בה במקרה של אונס, כי אין המדובר בהפלה אלא בהשחתת זרע, היינו מניעת השתרשות הביצית המופרית ברחם¹⁹⁷.

התקן תוך-רחמי - לאור העובדה, שאמצעי מניעה זה איננו גורם להשחתת זרע במובן ההלכתי; הוא איננו מפריע כלל בקיום יחסי אישות ובהנאת הביאה, ועקב כך אינו מפריע לקיום מצות עונה; והוא זמני והפיך, ועקב כך אין בו איסור סירוס - אין מעיקר הדין איסור על האשה להשתמש בתכשיר זה. אכן, מאחר ומנגנון הפעולה של ההתקן התוך-רחמי לא ידוע בוודאות, וקיימת סברה שהוא פועל על ידי הפלת הביצית המופרית לאחר ההשרשה בדופן הרחם, יש הרואים בכך הפלה מוקדמת¹⁹⁸. אלא שכיום הנטיה הגוברת בין המדענים היא לייחס מנגנונים אחרים להתקן, שקודמים להשרשה של הביצית¹⁹⁹. יחד עם זאת חייבים להתחשב בקיומם של סיבוכים רפואיים, ובשכיחות-היתר של דימומים בין-ווסתיים.

לפיכך, יש מי שאסרו את ההתקן התוך-רחמי מפני שהוא גורם לדימומים וחשש להפלה מוקדמת²⁰⁰; יש מי שהתיר התקן תוך רחמי רק במצבים שממילא רחוקים הסיכויים להיכנס להריון, כגון אשה מניקה, או כשמאחרת בטבילה²⁰¹; ויש שהתירו שימוש בהתקן תוך-רחמי לא רק במקום סכנה אלא גם במקרים של בעיה בריאותית לאשה²⁰².

ביחס להתקן תוך רחמי הורמונלי, היינו התקן תוך רחמי המכיל חומר פרוגסטוגני המופרש באיטיות ובהדרגה, ומיועד לטיפול במצבים של דימום רחמי כבד, יש שכתבו שדבר זה כטיפול לדימום הכבד והממושך עדיף על פני כריתת הרחם או הרס רירית הרחם באמצעים שונים, אם כי התקן כזה גורם בשכיחות רבה לדימומים בין ווסתיים, שנובעים מהפעולה ההורמונלית, ולפיכך הם מהווים דימום טמא, והאשה היא נידה²⁰³.

כובעון - שיטה זו גרועה מכיפה וממוך, שכן בעת השימוש במוך נשפך הזרע בגוף האשה, אלא שהוא נופל על המוך, אבל בכיס המכסה על האיבר, הרי זו הוצאת זרע לבטלה ממש. לפיכך, יש שפסקו שאין להתיר כובעון לגבר, אפילו במקום סכנה לאשה²⁰⁴; יש שהתירו במקום סכנה, כשאין דרך אחרת, ולאחר שקיים הבעל מצות פריה ורביה²⁰⁵; ויש מי שהתיר אפילו שלא במקום סכנה, אלא כאשר האשה מצטערת לצער רב מזרע בעלה, שגורם לה תחושת

צריבה קשה²⁰⁶.

כיפה - תכשיר זה מונח בעומק הנרתיק, ולפיכך אין הוא מפריע בקיום יחסי אישות ובהנאת הביאה, ועקב כך אין פגיעה במצות עונה. מאידך, בהיות הכיפה מחסום מכני לכניסת הזרע לרחם האשה, הרי יש בה שאלת השחתת זרע. והנה יעילותה של הכיפה למניעת הריון היא דווקא אם האשה הניחה אותה במקומה לפני תשמיש. לפיכך, תלוי ההיתר בשימוש בכיפה במחלוקת הפוסקים בעניין מוך לפני תשמיש.

רוב הפוסקים התירו אמצעי זה רק במקום חשש סכנה, ורואים בו דמיון מעשי והלכתי למוך התלמודי, או אף עדיפות על המוך, כי המוך ממלא את כל הנרתיק, ואז יש דמיון לשופך זרעו על עצים ועל אבנים, אבל הכיפה מוכנסת לעומק הנרתיק, ושכבת הזרע זורמת באופן חפשי²⁰⁷; יש מי שהתירו רק במקום סכנה או חשש סכנה, אך בתנאי שכבר קיים הבעל מצות פריה ורביה²⁰⁸; יש שהתנו את ההיתר בצירוף התקופה הבטוחה, היינו שלא תשמש סמוך לטבילתה וסמוך לווסתה²⁰⁹; יש מי שפקפק למעשה בהיתר אמצעי זה אפילו במקום סכנה²¹⁰; ויש מי שאסרו אפילו במקום סכנה, ולדעתם הכיפה גרועה מהמוך התלמודי²¹¹.

משגל נסוג - פעולה זו אסורה על פי ההלכה²¹², ואפילו במקרה שיש סכנה לאשה לשמש כדרכה - אסור²¹³.

עיקור וסירוס כאמצעי מניעה - יש מי שהתיר סתימה זמנית של החצוצרה, גם כשמצב האשה אינו בגדר סכנה אלא חולה שאין בה סכנה, בתנאי שאמצעי מניעה אחרים בלתי אפשריים או בלתי יעילים אצלה²¹⁴. ועוד יש מי שהתיר הזרקת חומר לאיש, הגורם לעיקור זמני, בתנאי שאינו משפיע ישירות על הגיד ועל יכולתו להתקשות, אלא רק מונע את יצירת תאי הזרע²¹⁵. יש מי שכתב, שצריך להימנע מעיקור קבוע על ידי קשירת החצוצרות²¹⁶.

קוטלי זרע - אמצעי מניעה זה הוא זמני והפיך, ועקב כך אין בו איסור סירוס; הוא איננו פוגע בקיום יחסי אישות ובהנאת הביאה, ועקב כך אין הוא מפריע בקיום מצות עונה; כמו כן אין בו איסור השחתת זרע, כי הביאה היא כדרך כל הארץ, דרכם של תאי הזרע אינה חסומה, ואין איסור השחתת זרע אחרי פליטתם מהגוף.

יש מי שכתב, שדין קוטלי זרע כדין כוס של עקרי, ששניהם באים ליטול את כוח ההולדה של הזרע, אלא שקוטלי זרע עדיפים על כוס של עקרי, כי פעולתם היא זמנית, שכן הם פוגעים רק באותם תאי זרע הבאים עמם במגע, בעוד שכוס של עיקרי גורם לסירוס קבוע²¹⁷; ויש מי שכתב, שקוטלי זרע הם אמצעי מניעה גרועים מבחינת ההלכה, כי הזרע נשפך על דבר שקוטל אותו מיד, ויתכן שאין זה נחשב כדרך כל הארץ, ובכך דומה למוך²¹⁸.

יש שכתבו, שקוטלי זרע אסורים לשימוש כשסיבת מניעת ההריון היא מטעמים כלכליים בלבד²¹⁹; יש שהתירו קוטלי זרע משום צער וחולשה, גם ללא סכנה²²⁰; ויש מי שהתיר קוטלי זרע דווקא במקום סכנה, ודווקא אחרי שכבר קיים מצות פריה ורביה, או שיש לו לפחות בת אחת²²¹.

התקופה הבטוחה - השאלה ההלכתית הכרוכה בשיטה זו היא דחיית מצות עונה וביטול מצות פריה ורביה, 'לשבת יצרה', ו'לערב אל תנח ידך'. לפיכך, יש מי שכתב, שאין להשתמש בשיטה זו לפני שהבעל קיים מצות פריה ורביה; ואם כבר קיים מצווה זו מן התורה, מותר להשתמש בשיטה זו דווקא אם יש סיבות רפואיות, כגון שהעיבור קשה לאשה, או שיש לה צער גידול בנים, ודווקא בהסכמת שני בני הזוג²²².

יש מי שכתבו, שכאשר מודדים את החום היומי של האשה לדעת מתי הביוץ לצורך הצלחת ההריון, מותר למדוד גם בשבת²²³, והוא-הדין כשהמדידה נעשית לצורך מניעת הריון, אם המניעה מותרת על פי ההלכה²²⁴.

עדיפויות בבחירת אמצעי המניעה

העקרונות ההלכתיים לקביעת העדיפות בבחירת אמצעי מניעה במקום שהדבר מותר הם:

השיטה חייבת להיות בטוחה ככל האפשר מסיכונים וסיבוכים רפואיים, ומתופעות לוואי, ובעיקר דימומים בין-ווסתיים.

השיטה חייבת להיות יעילה ככל האפשר למניעת הריון, שהרי עצם השימוש באמצעי למניעת הריון הותר רק מפני שיש בעיה כלשהיא בהריונה של האשה.²²⁵

האמצעי צריך להיות רחוק ככל האפשר מהפרעה בקיום יחסי אישות טבעיים ורגילים, וצריך שלא יפריע בהנאת הביאה, כדי לקיים את מצות עונה כראוי.²²⁶ היינו האמצעי צריך להיות רחוק ככל האפשר מאיברי המין החיצוניים של האשה והאיש.

האמצעי צריך להיות רחוק ככל האפשר מהשחתה ישירה ופעילה של תאי הזרע, כדי למנוע איסור השחתת זרע.

האמצעי צריך להיות זמני והפיך, כך שהאשה תוכל לחזור לפוריות תקינה ברגע שחלפה הסיבה לשימוש באמצעי המניעה, כדי למנוע איסור סירוס.

עדיפויות פרטניות

בהתאם לעקרונות אלו יש מהפוסקים שדנו על עדיפויות בין אמצעי מניעה בודדים, ויש שדנו על סדר העדיפויות של רוב האמצעים הידועים. יש להדגיש, כי קביעת העדיפויות בבחירת אמצעים למניעת הריון, במקום שהם מותרים על פי ההלכה, תלויה בעמדת הפוסקים ביחס לדרגת האיסור של האמצעים השונים, ולמידע שנמסר לפוסקים על פעילותם של האמצעים השונים באותו זמן.

בכל מקרה שהסכנה היא זמנית, עדיף לאחר את הטבילה, או להימנע באופן זמני מיחסי אישות, או לקבוע את התשמיש על פי חישובי התקופה הבטוחה.²²⁷

אכן, כאשר אין אפשרות לבחור בדרכים אלו, כגון שיש חשש להרהורי עבירה ולהוצאת זרע לבטלה, או שהימנעות זמנית מיחסי אישות איננה מספקת, או שהיעילות לא מספקת לנוכח הבעיה הרפואית של האשה, ולפיכך יש צורך להשתמש באמצעי מניעה - נחלקו הפוסקים איך לבחור את האמצעים העדיפים.

דעת רוב הפוסקים, שהגלולה היא הדרך העדיפה ביותר, בתנאי שיש היתר הלכתי עקרוני להשתמש באמצעי מניעה, ובתנאי שאין השימוש בגלולה גורם סכנה לאשה, ובתנאי שאין הגלולה גורמת לה דימום בין ווסתי²²⁸.

אם אי אפשר להשתמש בגלולה, דנו הפוסקים ביחסים שונים בין אמצעים אחרים:

כיפה וקוטלי זרע - רוב הפוסקים סבורים, שקוטלי הזרע עדיפים²²⁹; ויש הסבורים, שהכיפה עדיפה²³⁰.

יש מי שקבע את סדר העדיפויות הבא - גלולה, התקן תוך-רחמי, כיפה, עיקור האשה, כובעון באיש²³¹.

מקורות והערות

(1) שו"ת אגרות משה חאב"ע ז"ח ד סי' סז; (2) שו"ת אגרות משה חאב"ע ז"ח ג סי' כב. וראה עוד מה שכתב בשו"ת אגרות משה חאב"ע ז"ח א סוסי' סד; שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעז; (3) סנהדרין ז א; (4) שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; (5) לפי סדר א-ב, בהשמטת ה"א הידיעה; (6) בראשית לח ז-י; (7) יבמות לד ב; (8) כתובות עב א, וברש"י שם; (9) כתובות לז א; נידה מב א; (10) נ. קאס, הרופא העברי, שנה 34, חוב' א, עמ' 85, 1961; (11) תוספתא יבמות ח ב; שבת קט ב. ביבמות סה ב הוא נקרא סמא דעקרתא; (12) 'עיקר' בארמית מובנו שורש - ראה תרגום לאיוב יט כח, והוא גם השימוש של "כופר בעיקר" (סנהדרין מה ב, ועוד) במובן של כופר בקב"ה, במציאותו ובהשגחתו, שהוא שורש הכל; (13) דעה זו מתאשרת על ידי המקור הארמי ביבמות סה ב; (14) ראה משנה שבת יד ג, ובפיהמ"ש לרמב"ם שם; (15) ראה אוצר לעזי רש"י מס' 185. וראה עוד ד. מרגלית, קורות, ד, תשכ"ח, עמ' 620; (16) שבת קי א; (17) ראה שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שבט מיהודה ח"א עמ' רפה. ומאידך ראה בשו"ת עמק שאלה חאב"ע ז"ח סי' סח, ובשו"ת תורת חסד סוסי' מד, מה שכתבו בשם רופאי זמנם. ואגב יש לציין, כי בראשית המחקר והפיתוח של הורמונים אסטרוגניים

ופרוגסטרונים השתמשו החוקרים בצמחים שונים, שיש להם פעילות הורמונלית כזו, במקביל להפקתם מתמציות של שחלות, ורק אחר כך פיתחו את ההורמונים בצורה סינטטית, ומהם התפתחו הגלולות המודרניות למניעת הריון; (18) ראה פחד יצחק ע' כוס עיקרין; (19) בראשית רבה כג ג. הובא ברש"י עה"פ בראשית ד יט, וברש"י עה"פ איוב כד כא. ובמלבי"ם בראשית שם כתב, שעד ימי למך היו נושאים נשים רק לפריה ורביה, ולמך היה הראשון שהשתמש באמצעי מניעה לקיים עמה יחסי אישות מבלי להכחיש יופיה על ידי הריון; (20) בראשית רבה שם; (21) פיהמ"ש לרמב"ם שבת ו ה; (22) ראה משנה ב"ק קט א, מוכין שהכובס מוציא, ובאוצר לעזי רש"י, מס' 1456; (23) ראה משנה נגעים יא יב, ובפ' הר"ש ותפא"י שם; (24) רש"י שבת מז ב ד"ה מוכין. אגב, מצינו בחז"ל מספר שימושים למוך, פרט לשימושיו כאמצעי למניעת הריון - לסלק הפרשות מהאוזן, להכניס לנעליים לנוחיות, לשמש לאשה לספיגת דם נידתה (משנה שבת ו ה), לשמש כתחבושת על פצע (שבת קלד ב); (25) יבמות יב ב - שלוש נשים משמשות במוך מחמת סכנה. זוהי הסוגיא העיקרית מבחינה הלכתית לנושא זה, וראה להלן; יבמות לה א, וכתובות לז א - בעניין הצורך בימי הבחנה בשפחה, שבויה, וגירות; יבמות לו ב, וכתובות ס א - בעניין נישואי אשה הרה או מינקת; נידה ג א - בעניין קביעת ימי טומאת נידה של אשה, אם הוא למפרע או דיה שעתה; (26) שו"ת עזרת כהן סוסי' לד; (27) בראשית רבה, פה, ה-ו; מדרש לקח טוב עה"פ; מדרש שכל טוב עה"פ; זוהר בראשית דקפ"ו ע"ב, ודקפ"ח ע"א; א"ע עה"פ; רלב"ג עה"פ. וראה ריטב"א יבמות לד ב; תו"ש בראשית פל"ח אות' מב-מג; (28) בראשית לח ז-י; (29) יבמות לד ב, ועוד; (30) נידה לא ב; (31) וכדעה זו משמע שסבר שמואל, נידה כה ב, שחישב את יצירת הוולד מיום הטבילה; וכן משמע שיטת הירושלמי, כמבואר במג"א סי' תקעד סק"ה. וראה תוס' סוטה כז א ד"ה אליבא, ותוס' נידה יב ד"ה דהויא, שהמחלוקת בחז"ל היא ברוב הפעמים, אבל יתכן שתתעבר גם בזמנים אחרים, ובמהרי"ל הל' ערב יוהכ"פ הכריע כשתי הדעות, שיכולה להתעבר גם סמוך לווסתה, וגם סמוך לטבילתה. וראה בס' חסידים סי' תקט (סי' תתשפד), שמסביר שיש סוגי נשים שמתעברות סמוך לווסתן, ויש שמתעברות סמוך לטבילתן, והמחלוקת היא לאיזה סוג שייכות רוב הנשים. ואף דעות אלו קשה להולמן על פי הידוע כיום; (32) וראה בס' הרפואה והיהדות, עמ' 202 הע' 122; (33) ראה שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שו"ת חדות יעקב מהדו"ת סי' לז; שו"ת צור יעקב סי' קסז; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת עמק שאלה סי' סט. וראה שו"ת חלקת יעקב ח"א

סי' יג-יד; (34) לפי סדר א-ב, בהשמטת ה"א הידיעה; (35) קונדום. מקור השם הלועזי לא ידוע. יש סבורים, שרופא בשם ד"ר קונדום במאה הי"ז למנינים הכניס את השימוש בתכשיר זה לצורכי מניעת הריון, ומכאן שמו, אך דבר זה מוטל בספק. בעברית התקבל המונח 'כובעון' על שום צורתו, או 'מעטוף' על שום תפקידו; (36) דיאפרגמה. פירוש מילה זו ביוונית הוא מחיצה. אכן בעברית התקבל המושג 'כיפה', בגלל הצורה של אמצעי מניעה זה; (37) ראה הרפואה והיהדות עמ' 202 הע' 122, שהשיטה היתה ידועה כבר בימי הרופא היווני סוראנוס מהמאה הראשונה לספירתם; (38) לפי סדר א-ב, בהשמטת ה"א הידיעה; (39) ד. מלאך, אסיא, חוב' מב-מג תשמ"ז, עמ' 33 ואילך; (40) ראה דיון מקיף על המנגנונים השונים ועל השלכותיהם על השיקולים ההלכתיים במאמרים - ח. קטן וי. קטן, אסיא חוב' סה-סו, תשנ"ט, עמ' 165 ואילך; א. לוי, אסיא, שם, עמ' 169 ואילך; הרב מ. הלפרין, אסיא, סג-סד, תשנ"ט, עמ' 138 ואילך; (41) ראה שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רי; שו"ת אז נדברו ח"ו סי' סג; (42) ראה ברכות י א, במעשה חזקיהו וישעיהו - מל"ב כ א, וראה בטורי אבן ר"ה יז ב ד"ה לך; פרקי דר"א פכ"ב, בדעתם של אנשי דור המבול; פסוקנו על פי סוטה יב א, בעניין בני ישראל ועמרם בשעבוד מצרים; ב"ב ס ב, בדברי ר' ישמעאל בן אלישע לאחר חורבן הבית, וראה בתוס' שם ד"ה דין. וראה עוד בשו"ת ר"י קארו סי' יד; ערוה"ש אבהע"ז א א; משך חכמה בראשית ט וז; (43) ראה רמב"ם אישות טו טז. וראה בנידון באריכות בשערי הלכה ומנהג, א; (44) משך חכמה בראשית ט ז; (45) דברים ז ז; (46) מדרש איכה רבתי, א; (47) שמות א יב; (48) שמות רבה א ז; תנחומא פקודי ט. וראה רמב"ן עה"ת במדבר פ"ג פס' יד, ששבט לוי לא פרה ורבה בצורה כה קיצונית, אלא רק בדרך רגילה, דווקא משום שהוא לא היה מחוייב בשיעבוד, עיי"ש; (49) שו"ת לבושי מרדכי ח"א חאבהע"ז סי' כח; שם ח"ד סי' סח; שו"ת דבר אליהו (קלאצקין) סי' סה; שו"ת ישכיל עבדי ח"ב סי' ו; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ק אות ג; שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שערי פ"ב; (50) ראה מאמרו של הרב ע. יעקובוביץ, הרופא העברי, כו: 172, 1953. על ההיבטים המוסריים הכלליים הנוגעים למניעת הריון לפי השקפת התורה, ראה - א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 139 ואילך, והע' 2 שם; (51) הרי"ק הורו"ק, הובאו דבריו באוצה"פ סי' כג סק"ז אות מד; (52) הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חאבהע"ז סי' ה סק"א; (53) שו"ת פאת שדך סי' פח; (54) שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז סי' מד; שו"ת עזרת כהן סי' לה; שו"ת

חלקת יעקב ח"ב סי' יג; (55) שו"ת דבר אליהו סי' סה אות ב; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; (56) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סה. יש להעיר, שבתוס' הרא"ש יבמות יב ב כתב מפורש, שמשום מצות עונה אין נראה שיתירו איסור הוצאת זרע לבטלה, וצ"ע; (57) פסקי דין רבניים, תשכ"ז-ח, ח"ז, עמ' קנו; שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"ג; (58) צפנת פענח, בראשית, בעריכת הרב מ.מ. כשר, תש"ך, פרקי מבוא, עמ' 49; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; (59) ראה שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ; (60) שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מב פ"ד; (61) שו"ת באר משה חאבהע"ז סי' יב; (62) שו"ת פרי השדה ח"ד סי' יד; שו"ת נחלת בנימין (הראב"ו המבורגר) סי' ג; (63) שו"ת אבני נזר סי' עט. וראה באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות כ, שכן משמע גם מפוסקים אחרים; (64) שו"ת כת"ס חאבהע"ז סי' כו; שו"ת לבושי מרדכי ח"ד סי' סח; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סז; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"ו סקי"ז. וראה בס' חסידים סי' תצט. וצ"ע, שהרי בין שלוש הנשים שהתירו להן לשמש במוך (ראה להלן) יש גם קטנה, וזה היה ידוע קודם הנישואין; (65) שו"ת אגרות משה שם; (66) שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ב; (67) הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך. כך משמע מרמב"ם אישות טו א, וכן משמע משו"ת מהרי"ט ח"ב חיר"ד סי' מז; שו"ת מהר"ם פדוואה סי' מה; שו"ת חכם צבי סי' מא; (68) שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' סז; (69) הרב א.ג. אלינסון, תכנון המשפחה ומניעת הריון, תשל"ז. ויש להעיר, שהחזו"א יו"ד סי' קנג אות ה כתב, שבמצות עשה שאין לה זמן קבוע, אם קיום המצווה כרוך בהפסד ממון, או שהוא טרוד אפילו בדבר הרשות, יכול לדחות את קיום המצווה, ולכאורה הוא-הדן במצות פריה ורביה. וראה מה שכתב בנידון הרב י. אריאל, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 184 ואילך, ובשו"ת באהלה של תורה ח"א סי' סו; (70) שו"ת חדות יעקב ח"ב סי' לז; שו"ת בנין דוד סי' סח; שו"ת חבצלת השרון ח"א בהשמטות לחאבהע"ז; שו"ת אמרי כהן סי' לט; שו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קטו; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כב; שם ח"ד סי' סז; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט; (71) שו"ת יד רמה ח"ב סי' כח; שו"ת דברי יואל חאבע"ז סי' קכ, וסי' קכד. וראה עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' קלו; (72) שו"ת בנין ציון סי' קלז; שו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ע; שו"ת לבושי מרדכי חיר"ד מהדו"ת סי' קי; שו"ת דבר אליהו (קלאצקין) סי' סה; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סה; וראה באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות לג, שכן משמע

מפוסקים אחרים; (73) שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' קיט; (74) שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ב; (75) שו"ת בנין דוד סי' סח; שו"ת רבי שאול משה סי' עח; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' לג; (76) שו"ת יג"ל יעקב חיו"ד סי' סו. ולעניין נאמנות רופא גוי בנידון - ראה באוצה"פ סי' כג סק"ז אות לג; (77) שו"ת חת"ס חיו"ד סוס"י קעב; שם ח"ו סוס"י מ. וכתב שם, שדין זה נכון במיוחד בזמננו כשיש חרם דרבנו גרשום, ולא יכול לשאת אשה אחרת, וגם לא יכול לגרשה בעל כורחה; שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' ע; (78) שו"ת יד יצחק ח"ב סי' צט; שו"ת אהל אברהם סי' צט; (79) שו"ת חבצלת השרון ח"ב, השמטות לחאבהע"ז. טעמו - האיסור על הבעל הוא רק מדרבנן, ושוגג דרבנן היתר גמור הוא, ועל האשה אין כלל איסור, ולכן אין עליה חיוב לפני עיוור בדרבנן; (80) שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סוס"י סד; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו סוס"י עה, ושם במפתחות שבסוף ח"ז; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' יח; שו"ת מהר"י שטייף סי' כד; שו"ת חלקת יעקב ח"ב, הע' בסוס"י יג; (81) שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תתפו; (82) שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ב; (83) שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מח פ"ה סק"ז; (84) ראה בשו"ת צמח צדק (לובביץ) סי' פט, שההיתר הוא גם בחשש סכנה, ולא דווקא בוודאי סכנה. וראה שערי הלכה ומנהג ח"ד סי' יט; (85) שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט; (86) ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, ושם ח"ד סי' עב, שהתיר מעיקר הדין גלולה, גם כשיש לאשה חולשה בעלמא כשהוא יותר מסתם נשים, ואף אם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה, ואפילו אם המניעה מתוכננת לשלוש שנים עד שתתחזק, ואם קיים כבר מצות פריה ורביה יכולה להתבטל לגמרי על ידי גלולות מלהתעבר, כי בשביל חיוב לשבת לא חייבת לחלות יותר מסתם נשים, וכן משמע מדבריו ששימוש בגלולה מותר גם כשהיא חלשה ועצבנית. ולעומת זאת כתב בחאבהע"ז ח"א סוס"י סד, שכשמזדמנת לו שאלה בעניין מניעת הריון, הוא חוקר ודורש הרבה אם יש לאשה סכנה בזה, ורק אם הם יראים ולא יפרסמו ההיתר, ורק לזמן מוגבל עד עבור הסכנה, 'ולכן מעטים מאד הם אלו שהתיר להם'. וכנראה שמחלק בין שימוש במוך ואמצעים אחרים שיש בהם כשלעצמם איסור, שהוא דווקא במקום סכנה, לבין אמצעים כמו קוטלי זרע או גלולה, שאין במהותם איסור, ולכן מותרים הם במקום צער גדול; (87) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' סב אות ב; (88) ראה נשמת אברהם חאבהע"ז עמ' סז; (89) ראה א. בראון, ח. קטן וי. קטן, אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 107 ואילך; (90) שו"ת אגרות משה

חאבהע"ז ח"ד סי' לג. אך ראה בס' תורת היולדת פ"ס ס"ג, שהתיר לאשה להסתכן במצב כזה כדי ללדת ילד נוסף, אם הסכנה איננה גדולה; (91) שו"ת פרי הארץ ח"ג חיו"ד סי' ב; שו"ת בנין דוד סי' סח; שו"ת לבושי מרדכי חחו"מ סי' לט; שם ח"ד סי' סח; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קטו; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סה; שם ח"ד סי' סט, וסי' עד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ב. אך ראה בשו"ת ח"א סי' סט, שסוברים שמצב כזה איננו מצדיק שימוש במוך. וראה עוד בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חאבהע"ז סי' טו; (92) הגרש"ז אויערבאך והגרי"י נויבירט, הובאו דבריהם בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ה סק"י ג' 4. אך ראה בס' תורת היולדת פ"ס סק"ד, שהתיר לאשה להכניס עצמה לסכנה כזו, ואפילו בחשש התאבדות, עיי"ש; (93) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' סח; (94) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' סט. וראה שם בס' עד, שאסר להשתמש בכיפה בתנאים כאלו, אבל התיר להשתמש בגלולה; (95) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא; (96) שו"ת צור יעקב סי' קמא; שו"ת עצי חיים סי' ל. וראה הערה באוצה"פ סי' כג סק"ז אות כט; (97) שו"ת אמרי דוד (ד. הורוויץ) סי' סב; (98) ראה שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד, ושם ח"ו חאבהע"ז סי' פה אות ג; (99) שו"ת משיב דבר סי' פח; בכורי יהודה ח"ב דק"א; (100) שבט מיהודה ח"א שער א פי"ט; שו"ת יד הלוי חאבהע"ז סי' לב. וראה עוד בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' כה פי"ג; (101) שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; הגרי"א הענקין, הובאו דבריו בשו"ת בני בנים ח"ב עמ' רלד; (102) שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפט; (103) שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפה; (104) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סד. ולכאורה קשה לשיטתו ממה שכתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' עז, שלפי שראו שהדורות מתמעטים והולכים מכוח גבורתם, ויש לחוש אם תמהר ללכת לבית הטבילה אחר לידתן אולי תחזור ותתעבר, וכוח אין ללידה עוד ותתעבר ותמות ח"ו, ע"כ נזהרין בזה. ומשמע שעל כל פנים מותר לרווח בין הלידות בדרכים ובאמצעים שאין בהם כשלעצמם איסור. ועוד קשה משיטתו- הוא בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, שהתיר גלולה לזמן קצר גם כשהאשה חלשה יותר מסתם נשים, ואפילו לא קיים הבעל עדיין מצות פריה ורביה, ואם כבר קיים מותר להרחיק אפילו עד שלוש שנים, וי"ל שהדבר תלוי בסוג אמצעי המניעה; (105) שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; שם ח"ו סי' קמד. וראה עוד מאמרו של הרב ש. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך, בשם הגר"ד אויערבאך; (106) הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם

חאבהע"ז סי' ה סקי"ג; הרב א.ד. אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של הרב אבינר, שם; שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' סז; (107) שו"ת באהלה של תורה ח"א סי' סח; (108) הגרי"א הענקין, הובא בשו"ת בני בנים ח"א סי' ל-לא; הגרי"י רודרמן, מצוטט בשו"ת בני בנים ח"ב סי' לח. וראה מאמרו של הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך; (109) שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעז; (110) שו"ת ציץ אליעזר ח"ט שער ב פ"ד; שם ח"י סי' כה פ"י; שם חט"ו סי' מג; (111) הרב א.ד. אויערבאך, בשם החזו"א - הובאו דבריו במאמרו של הרב אבינר, שם; (112) ראה מאמרם של י. קטן, ח. קטן, וא. בראון, אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 114 ואילך; (113) שו"ת חדות יעקב מהדו"ת סי' לח; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' מג; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' עא; (114) יש"ש יבמות פ"א סי' ח. הובאו דבריו בשו"ת פרי השדה ח"א סי' פח; ברכ"י אבהע"ז סי' ה סקי"ד. והקשו על שיטתו מגמ' ברכות י א, ותירצו באופנים שונים; (115) שו"ת דבר אליהו (א. קלצקין) סי' סה; (116) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' עג אות א. ולכאורה תמוהה שיטתו, שכן יש פה בוודאי צער גדול, ולמה לא התיר לפחות קוטלי זרע או גלולה, כמו שהתיר בצער גדול בחאבהע"ז ח"ג סי' כד, ובחאבהע"ז ח"ד סי' עא, וצ"ע; (117) שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו אות ג; (118) שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת סי' סה; שו"ת אפרקסטא דעניא סי' קסט; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו אות א; (119) שו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' מג; הרב י. זילברשטיין, הלכה ורפואה, ב, תשמ"א, עמ' קיא. וראה בשו"ת דבר יהושע ח"ג חאבהע"ז סי' א, בעניין זוג שאובחן כסובל ממחלה תורשתית, שאין כופים זה לזו להתגרש, וגם אינם מחוייבים לפרוש, ומן השמים ירחמו, אך לא דן כלל אם מותרים לשמש באמצעי מניעה ואיזה; (120) שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות א; (121) שו"ת אבני נזר חו"מ סי' קכז; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קמד; (122) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סב; שם ח"ג סי' יב. וראה שם, שהתיר השימוש רק למשך כמה שנים, ולכאורה צ"ע מה מועיל כמה שנים, הרי במחלה תורשתית הסיכון זהה בתקופה הקרובה כמו בתקופה רחוקה, ואולי כוונתו שינוחו לזמן מה מהצער של ילדים חולים, ומה שכתב בנידון בח"א איננו מובן, וצ"ע. וביחס לשימוש בכיפה, משמע מתשובתו בח"א שאסור בכל מקרה, אבל בתשובתו בח"ג התיר, אם האשה מאד חוששת ללידת ילדים בעלי מום, משום הצער הרב לגדל ילדים מאד חולים לשנים רבות, שבמצב כזה אין היא משועבדת לבעלה להתעבר, אבל עדיין יש חיוב עונה, והוא לכאורה סתירה. וממה שנימק ההיתר לקוטלי זרע בח"א שם, משמע שהיה מתיר גם גלולה; (123) שו"ת אגרות משה

חאבהע"ז ח"א סי' סב; שם ח"ד סי' עא; הרב י. זילברשטיין, הלכה ורפואה, ב, תשמ"א, עמ' קו ואילך; (124) הרב זילברשטיין, שם. וראה שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתצ; (125) שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות א; (126) הרב ש. אבינר, אסיא, נז-נח, תשנ"ז, עמ' 14-16. וכן משמע משו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות ב; (127) שו"ת מנחת שלמה שם אות ג; (128) ס' חסידים סי' תקק; שו"ת לבושי מרדכי ח"א חאבהע"ז סי' כח; שו"ת ישכיל עבדי ח"ב סי' ו; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו אות ג; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' עא. אמנם ראה שם ח"ד סי' עד אות ב, שהתיר גלולה גם בגלל סיבות כלכליות, וי"ל; (129) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' עא; (130) שו"ת בני בני ח"ב סי' לח. ויש להעיר על פי המבואר בטושו"ע אבהע"ז א ח, שאם קיים פריה ורביה, ואין בידו לספק פרנסה, יכול לשאת אשה שאינה בת בנים, ולפי זה יתכן שיהא מותר בתנאים כאלו להשתמש באמצעי מניעה שאין במהותם איסור, כגון גלולה, וי"ל; (131) שו"ת אהל אברהם סי' צ; שו"ת זקן אהרן ח"א סי' פג; (132) שו"ת ממעמקים ח"א סי' יח; (133) יבמות יב ב; שם ק ב; כתובות לט א; נידה מה א; נדרים לה ב; תוספתא נידה פ"ב, ובהג' הגר"א שם; (134) ראה שו"ת בנימין זאב סי' קכח; (135) תהלים קטז ו; (136) מאירי יבמות שם; תוס' רי"ד יבמות שם; שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף כב (תקצו); בית מאיר אבהע"ז סוסי' כג. אמנם הרי"ף והרא"ש הביאו הברייתא כלשונה ללא הכרעה. והרמב"ם, סמ"ג, וטושו"ע כלל לא הביאו את הברייתא ואת ההלכות הנובעות ממנה, וכבר תמחו על כך רבים מהאחרונים. לפיכך, נחלקו הפוסקים מה עמדתו של הרמב"ם בנידון - ראה בית מאיר אבהע"ז סוסי' כג; שו"ת ראש משביר ח"א סי' סט; שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת ימי יוסף ח"א חאבהע"ז סי' ו; מרחשת ח"ב סי' ט סק"ג; שו"ת חדות יעקב ח"ב סי' לז; שו"ת דמשק אליעזר סי' צב; שו"ת דברי מלכאל ח"א חאבהע"ז סי' ע; שו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נד; שו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' ג; (137) ראה אוצה"פ סי' כג סקי"ז אות טו; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; הרב מ. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 161 ואילך; (138) שיטת רש"י ביבמות ובכתובות שם. וכן פירשו בדעתו רוב הראשונים - הרי"ב בתוס' כתובות שם; הריטב"א ביבמות ובכתובות שם (וראה בשו"ת ציצן אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"א, מה שכתב בשיטת הריטב"א); הרשב"א ביבמות שם; תוס' הרא"ש בכתובות שם. וראה עוד בביאור שיטת רש"י - פנ"י כתובות לט א; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב; שו"ת משיבת נפש סי' יח; שו"ת משיב דבר חיו"ד סי' פה; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז;

(139) תוס' הרא"ש כתובות שם; תוס' כתובות שם ד"ה שלוש, בתירוצ' א; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב; אחיעזר ח"א סי' כג; (140) ריטב"א יבמות שם; תוס' כתובות שם, בתירוצ' ב; שו"ת רעק"א סי' עא; שו"ת בנין ציון סי' קלו; שו"ת מחנה חיים ח"א סי' נג. וראה עוד באנציקלופדיה תלמודית, כרך יא, ע' השחתת זרע, עמ' קלח, הע' 157; (141) רשב"א יבמות שם; ר"ן נדרים לה ב; שיטמ"ק כתובות שם, בשם הרמב"ן, הרא"ה והריטב"א; יש"ש יבמות פ"א סי' ח; שו"ת צמח צדק החדש חאבהע"ז סי' פט; שו"ת דברי מלכאל ח"א חאבהע"ז סי' ע; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' מד. וראה באנציקלופדיה תלמודית שם, עמ' קלט הע' 159, שכן משמע תשובת רב האי גאון בתשובות הגאונים, הרכבי, סי' שלח; (142) הרא"ש נדרים לה ב, תוס' הרא"ש יבמות יב ב, ושו"ת הרא"ש כלל לג סי' ג (אמנם בפ"י הרא"ש נידה ג ב משמע להיפך, וראה באריכות בשיטת הרא"ש בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סד); המרדכי ביבמות שם, בשם ריב"ן; שו"ת דברי יששכר סי' קלח, בשיטת הרא"ש והמרדכי; הרשב"א והרמב"ן, נידה ג א; יש"ש יבמות פ"א סי' ח (ראה בשיטת הרש"ל בשו"ת אבני נזר חאבהע"ז סי' פא; שו"ת דמשק אליעזר חאבהע"ז סי' צב; אחיעזר חאבהע"ז סי' כג; חזו"א חאבהע"ז סי' לז סק"ב); שו"ת מחנה חיים שם; שו"ת תורת חסד שם; חזו"א חאבהע"ז סי' לז; (143) שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תרצו (אלף כב); שו"ת רעק"א סי' עא; שו"ת דברי מלכאל שם. וראה עוד מה שכתבו בשו"ת מהר"ם שיק חח"מ סי' נד; שו"ת בנין ציון סי' קלז; חינוך וחסדא, כתובות לט א; שו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"א; (144) תוס' רי"ד יבמות שם; (145) שיטת ר"ת בתוס' יבמות שם, ובתוס' כתובות שם, וכן בס' הישר (הוצאת ירושלים) סי' קסו; תוס' הרא"ש יבמות שם. וראה עוד בביאור שיטת ר"ת - ר"י כתובות לט א ד"ה שלוש; מרדכי יבמות פ"א; רמב"ן בחידושי הר"ן נידה יג, ובחידושי הרשב"א כתובות לט; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' מד אות' טו, יח, כ; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת בית אב ח"ז סי' יב; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' יד; שו"ת סתרי ומגיני סי' מד; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; (146) תוס' יבמות שם; תוס' הרא"ש יבמות שם; שו"ת רעק"א סי' עא; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב; שו"ת חמדת שלמה סי' מו; (147) שו"ת תורת חסד שם; שו"ת דברי יששכר שם; (148) נידה ג א; (149) רש"י שם. וראה רש"ש שם; (150) שו"ת דברי מלכאל חאבהע"ז ח"א סי' ע; שו"ת דמשק אליעזר חאבהע"ז סי' צב; ערוה"ש חאבהע"ז כג ו; (151) שו"ת זכרון יהונתן חאבהע"ז סי' ב. וראה בשו"ת רעק"א סי' עא, שמדובר באילוניות; (152) רמב"ן ור"ן נידה שם;

יש"ש יבמות פ"ו ס' ד; חזו"א אבהע"ז ס' לז סק"ב; (153) אסתר רבה ח ג; תוס' מגילה יג ב ד"ה וטובלת; (154) שו"ת תורת חסד ח"ב ס' ס' מד; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב ס' טז; שו"ת מנחת הקומץ ס' צד; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א ס' סג. וראה טורי אבן, מגילה שם; (155) שו"ת חת"ס חיו"ד ס' קעב. וראה עוד בשו"ת כת"ס חאבהע"ז ס' כו; שו"ת יד אליהו ס' ע; שו"ת חדות יעקב ח"ב ס' לז; שו"ת מהרש"ם ח"א ס' נח; שו"ת דמשק אליעזר חאבהע"ז ס' צב; (156) שו"ת בנין ציון ס' קלז. וביערות דבש ח"ב דנ"ח ע"א כתב, שח"ו לא עשתה אסתר כן; (157) שו"ת רדב"ז ח"ג ס' תקצו (אלף כב. וראה בשיטתו באוצה"פ ס' כג סק"ז אות יא); יש"ש יבמות פ"א ס' ה; מרחשת ח"ב ס' ט; שו"ת צמח צדק החדש (לובביץ) חאבהע"ז ס' פט; שו"ת פני יהושע ח"ב ס' מד; שו"ת אבני נזר חאבהע"ז ס' א, וסי' פא-פג; שו"ת כת"ס חאבהע"ז ס' כו; שו"ת שבט סופר חאבהע"ז ס' ב; שו"ת מטה לוי ח"ב ס' לא; שו"ת דברי מלכאל ח"א ס' ע; זקן אהרן ח"א ס' פג; שו"ת דברי יששכר ס' קלח; שו"ת מחנה חיים ח"א ס' נג; שו"ת מלמד להועיל ח"ג ס' יח (אלא שכתב שם, שהמוך לא מועיל מספיק, ולכן נתן עצות אחרות למניעת הריון במקום סכנה, עיי"ש); שו"ת עזרת כהן ס' לז; שו"ת מהרש"ם ח"א ס' נח, ובהשמטות לס' זה; שם ח"ג במפתחות לחאבהע"ז ס' רסח; שו"ת תורת חסד (ש.ז. מלובלין) חאבהע"ז ס' מד; שו"ת לבושי מרדכי ס' יב, וסי' לח; שו"ת אמרי יושר ח"א ס' קלא; שו"ת, פאת השדה מע' אישות ס' א; שו"ת עמק שאלה ס' סט; חזו"א, אישות ס' לז (וכתב שם, שקודם תשמיש קל יותר מאחר תשמיש, וזוהי דעת יחידית); שו"ת אחיעזר חאבהע"ז ס' כג; שם ח"ג ס' כד אות ה; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז ס' מד; ערוה"ש אבהע"ז כג ו; הגרי"א מקובנה, הובאו דבריו בשו"ת שמעתא דרבא, ח"ב סוסי' א; הגר"ש שלנט, הובאו דבריו בשו"ת הר צבי חיו"ד ס' קסד; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ב חאבהע"ז ס' מג; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב ס' טז; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז ס' ה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א ס' סג; האדמו"ר רמ"מ מלובביטש, ליקוטי שיחות ח"ב עמ' 179; שו"ת מערכי לב ס' פו. וראה עוד באוצה"פ ס' כג סק"ז אות יג; (158) וראה שו"ת מע' ש"ן כלל נח; שם ח"א דברי חכמים ס' פב; שו"ת מהרי"א אסאד ס' רכב; (159) שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב ס' טז; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ב חאבהע"ז ס' מג; שם ח"ג חחו"מ ס' נא. וכן משמע משו"ת דברי יואל חאבהע"ז ס' קכ וסי' קכד, וראה בביאור דבריו בשו"ת מנחת יצחק ח"ט ס' קלו; (160) שו"ת חת"ס חיו"ד ס' קעב, ובח"ו סוסי' מ; שו"ת משיב דבר ח"ב חיו"ד ס' פח; שו"ת מהרי"א

אסאד סי' רכב; שו"ת בית יצחק חאבהע"ז ח"א סי' צא; שו"ת לבושי מרדכי סי' כח; שו"ת ערוגת הבשם חיו"ד סי' קפז; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' יד, וסי' יז; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פה; שם ח"ח סי' נז; שו"ת רבי שאול משה סי' קב; שו"ת עזרת כהן סי' לד-לו; (161) שו"ת רעק"א סי' עא-עב (בשיטתו יש אומרים שאכן אוסר אפילו במקום סכנה - פת"ש אבהע"ז סי' כג; ויש אומרים שהוא מדבר רק באשה שיוולדת בכאב, אבל במסוכנת ממש לא אסר - חזו"א אבהע"ז סי' לז אות ה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג); שו"ת בנין ציון ח"א סי' קלז; בית מאיר אבהע"ז סי' כג; שו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נד; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' סג; שו"ת צור יעקב סי' קסז; שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; האדמו"ר מצאנז, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך; (162) שו"ת עזרת כהן סי' לה-לז; (163) שו"ת חבצלת השרון ח"ב השמטות לחאבהע"ז; שם מהדו"ת סי' נ; (164) ראה שו"ת תורת חסד ח"ב חאבע"ז סי' מד אות מא; שו"ת פרי השדה ח"א סי' פח; (165) תוספתא יבמות ח ב; יבמות סה ב; בראשית רבה כג ג; רמב"ם איסורי ביאה טז יב; טושו"ע אבהע"ז ה יב; (166) ב"ש אבהע"ז סי' ה סקי"ד; ח"מ שם סק"ו; באה"ט שם סקי"א; (167) עצי ארזים אבהע"ז סי' ה סקנ"ב. וראה מה שכתב עליו בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; (168) ב"ח אבהע"ז סי' ה; יש"ש יבמות פ"ו סי' מד; (169) שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (170) שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ; שו"ת ישכיל עבדי שם. וראה בהרחבה על שיטות אלו בשו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סי' רכב; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ד; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפז; (171) ס' תולדות יעקב סי' ב, הובא באוצה"פ סי' ה סקע"ב; (172) בית משה אבהע"ז סי' ה סקי"א; (173) פת"ש אבהע"ז סי' ה סקי"א, בשם הרש"ל; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ. וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (174) שו"ת עבודת השם סי' ג; (175) שו"ת אבני נזר חאבהע"ז סי' א; משיבת נפש סי' יח; (176) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סב; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קכו; שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; (177) שאילתות, אמור, שאילתא קה; נתיבות לשבת אבהע"ז סי' ה אות ז; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ג סי' מד. וראה בשו"ת באר משה ח"ד סי' קכט, מה שהרבה להשיג עליו; (178) תוס' שבת קי ב ד"ה ת"ל; הריטב"א יבמות סה א; פת"ש אבהע"ז סי' ה אות י, בשם הברכ"י; (179) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' טו; (180) שו"ת יביע אומר ח"ח חאבהע"ז סי' יד. וראה באריכות בעניין כוס של עקרין באיש - באוצה"פ סי' ה סקס"ז-סק"ע; עצי ארזים אבהע"ז סי' ה סקכ"א; מנ"ח מ' רצא

סק"א; חזו"א או"ח סי' סב סקכ"ו; שם אבהע"ז סי' יג; (181) לפי סדר א-ב, בהשמטת ה"א הידיעה; (182) ראה תוס' רי"ד יבמות יב ב; תו"ש בראשית פל"ח אות מד; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; (183) ראה שו"ת פרי השדה ח"א סי' פח; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ב סי' יז; ושם ח"ד סי' עב - שכתבו בענין כוס של עקרין והגלולה, שאין בהם איסור זרע לבטלה; (184) שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (185) שו"ת מנחת יצחק שם; (186) שו"ת אגרות משה שם; (187) הגרי"י נויבירט, בהערותיו למהדורה ראשונה של אנציקלופדיה הלכתית-רפואית, כרך ה, עמ' יב; (188) ראה שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סה; שם ח"ב סי' יז; שם ח"ג סי' כד; שם ח"ד סי' סז, וסי' סט; הגרי"א הענקין, הובאו דבריו בשו"ת בני בנים, ח"ב, עמ' רלד. אמנם ראה שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' עג אות א, שהסתפק אם יש בזה איסור דם נידה; (189) ראה שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' עב, ושם סי' עד אות ב, שכתב רק להיזהר מהאפשרות של דימום, אבל כתב שהרבה נשים לא רואות דם מהגלולה, וזה סותר את תשובותיו הקודמות בנידון, ונראה שחזר בו בגלל השינויים שחלו בגלולות החדישות; (190) לב אברהם פכ"ז ס"ב, בשם הגרי"י נויבירט; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד; שם ח"ד סי' עב. ויש לעיין אם דין נכון גם ביחס לגלולות החדישות, שבהן הסיכוי לדימום אינו גדול יותר; (191) הגרי"י נויבירט, בהערותיו למהדורה ראשונה של אנציקלופדיה הלכתית-רפואית, כרך ה, עמ' יב-יג, וכתב שם שהגרש"ז אויערבאך הסכים עמו. וראה הערת מחבר האנציקלופדיה שם. וראה מה שכתב בנידון בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' עג אות א; (192) שו"ת תשובות ונהגות ח"א סי' תצא; שם ח"ב סי' תלג; (193) ראה שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב; שם ח"י סי' כה פ"י; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (194) שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ב סי' יז; שם ח"ד סי' עב; (195) שמירת שבת כהלכתה פל"ד סי"ט, וראה בהע' פב שם; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ד סי' סז; שו"ת אז נדברו ח"ג סי' יב; (196) שו"ת שבט הלוי ח"י סי' פט; (197) הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חחו"מ סי' תכה סק"א 20. ונראה שהכוונה לתכשירים הורמונליים, ולא לתכשירים שכפי הנראה גורמים להפלה מוקדמת, ולא להפרעה בהשרשה גרידא; (198) ראה שו"ת תשובות ונהגות ח"א סי' תקח סקמ"ט; (199) ואמנם בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא, דחה את החשש שיש בזה משום הריגת עוברים; (200) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא; שם ח"ד סי' סח-סט. ומה שאסר

גם משום שבהתקן מרגיש בביאה, וזה מפריע לקיום היחסים הרגילים, צ"ע שאין זו המציאות; (201) שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תלז; (202) שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט; שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"י; שם ח"א סי' סג סק"א. וראה מה שכתב לאסור בח"ט סי' נא שער ד פ"ד מדין השחתת זרע, אך בח"י שם חזר בו, לאחר שהוסבר המנגנון המשווער של פעולת ההתקן; (203) הרב מ. הלפרין, חוב' אסיא, עא-עב, תשס"ג, עמ' 131 ואילך; הרב י. וח. קטן, תחומין, כג, תשס"ג, עמ' 256 ואילך; (204) שו"ת מהרש"ם ח"ג במפתחות בסוף הספר; שו"ת שבט סופר סי' ב; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פו; שם ח"ח סי' צ; שו"ת צור יעקב סי' קמא; שו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ; דבר אליהו (קלאצקין) סי' סה (וראה בשיטתו באוצה"פ סי' כג סק"ז אות לו בהערה); שו"ת אמרי כהן סי' לט, בשם בעל שו"ת חזון נחום; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא; שם ח"ד סי' סז (אמנם ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג, שמשמע שהתיר, וי"ל); (205) שו"ת צפנת פענח ח"א סי' צ; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' כד אות ה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג. וראה שם נימוקיהם להיתר. ובשו"ת צפנת פענח סי' פט, ושם ח"ג סי' קסד - התיר רק באקראי. וראה עוד בשו"ת עמק הלכה ח"א סי' סו-סז; (206) שו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' נ; (207) שו"ת עמק הלכה סי' סו; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פו (אך ראה שם בסי' פח, שהתיר רק קוטלי זרע); טהרת ישראל סי' רמ סק"מ; שו"ת מחנה חיים חאבהע"ז סי' נג (וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג, מה שכתב על תשובתו); משנת אברהם על ס' חסידים סי' תתשמד סק"א; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו טז; שו"ת הר צבי ח"ד סי' קסד, ובשם הגר"ש סלנט; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; שם ח"ד סי' סז, וסי' עד אות א (אמנם ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, שהתיר גם במקום צער גדול, אף שאין סכנה, ובחאבהע"ז ח"ב סי' יז התיר גם כשיש צער גדול לגדל את הילדים, אחרי שכבר קיימו מצות פריה ורביה, וצ"ע); שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"ג2א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג; שו"ת בני בנים ח"א סי' ל, ובשם הגרי"א הענקין; הרב א.ד. אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך; (208) שו"ת אמרי כהן סי' לט; שו"ת מנחת הקומץ סי' צד; שו"ת משפטי עוזיאל מהדו"ת חאבהע"ז סי' מג; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז. וראה בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' כ; (209)

שו"ת פתחי שערים סי' יא; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; (210) שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קטו; (211) שו"ת לבושי מרדכי חיו"ד מהדו"ת סי' קי, וסי' קנו; שי למורא (א. יואל) סי' לד; (212) יבמות לד ב; נידה יג א; רמב"ם איסורי ביאה כא יח; סמ"ג לאוין ככו; טושו"ע אבהע"ז כג א; שו"ת הרא"ש כלל לג סי' ג; ריטב"א יבמות לד ב; (213) שו"ת אור גדול סי' לא; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; (214) שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' מא אות א; (215) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' טו; (216) שערי הלכה ומנהג, ח"ד סי' ג; (217) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סב. ולכאורה צ"ע שהמנגנון של שתי השיטות שונה, ויותר יש לדמות את הגלולה לכוס של עקריין; (218) הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"ג 2א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג. וראה עוד בשו"ת שם משמעון חאבהע"ז סי' ז; ס' ח' נפש ח"א ד"ק, שהחזו"א העדיף כיפה לפני קוטלי זרע; (219) שו"ת לבושי מרדכי סי' כח; שו"ת ישכיל עבדי ח"ב חאבהע"ז סי' ו; (220) שו"ת שם משמעון סי' ז; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' ל; (221) שו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חח"מ סי' נא; (222) שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' קב; (223) שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' לח; שם ח"ב סי' מד סק"ה; שו"ת באר משה ח"ב סי' כב אות ד; (224) שו"ת באר משה ח"ב סי' כב אות ה-ו; (225) ראה שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סה; (226) ראה יש"ש יבמות פ"ו סי' ד; שו"ת מחנה חיים סי' נג; (227) שו"ת מהר"ם שיק חח"מ סי' נד; שו"ת מהרי"ץ (דושינסקי) סי' קכח-קכט; (228) שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; שו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סי' רכב; שו"ת בנין ציון סי' קלז; שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' ע; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שם ח"ח חאבהע"ז סי' א; שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא סוף שער ב; הרב מ. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 161 ואילך; האדמו"ר מצאנז, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך; (229) שו"ת חבצלת השרון ח"ב השמטות לחאבהע"ז; שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קלא; שו"ת צור יעקב סי' קמא; שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פח; שו"ת פקודת אלעזר סי' ק; שו"ת דעת סופר חאבהע"ז סי' טז; שו"ת עזרת כהן סי' לז; שו"ת צפנת פענח ח"א סי' ל; שו"ת פרי השדה ח"ד סי' יד; שו"ת מערכי לב סי' סו; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קטו; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סוסי' יג; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא, ושם ח"ד סי' עד אות ג-ד; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שם ח"ח חאבהע"ז סי' א; האדמו"ר מצאנז, בשבילי

קסד פּוּמָה — תורת אנציקלופדיה הלכתית רפואית המשפחה

הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך; (230) חזו"א, הובאו דבריו בס' חי נפש ח"א ד"ק; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טז; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"ג2א; (231) שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"י. זאת בניגוד לעמדתו המוקדמת בח"ט סי' נא סוף שער ב.

מאמר זה הינו חלק ממרכז מאגרי מידע לרפואה אתיקה והלכה
ע"ש עו"ד חיים קהן (www.medethics.org.il/db)

ספר ברכת הבנים

בנושאי סדר עדיפות
של אמצעי מניעה

ספר ברכת בנים

פרק יא
מניעת הריון

א. מצות "פרו ורבו מוטלת על כל אדם מישראל. תכנון המשפחה שמשמעותו מניעת הריון עומד בסתירה למצוה זו¹. לכן כשאין בעיות מיוחדות, אין לבני הזוג לנקוט באמצעים למנוע הריון, אף שיש להם כבר ילדים². עם כל זאת באופנים

1 מפני העוון החמור של השחתת זרע, שהפליגו בזהר פרשת ויחי בעונשו של המוציא זרע לבטלה עד שאמרו שלחטא זה לא מועילה תשובה. והוא חטא חמור ביותר שחייבים עליו מיתה בידי שמים. כמבואר בנדה דף י"ג ע"א, ובשו"ע ובאהע"ז, סימן כ"ג, סעי' ב'. ועיין בפרק ו' סעיף א' מש"כ בחומרת איסור הוצאת זרע לבטלה. באמצעי מניעה שנוטלת האשה, ושאין בהם איסור השחתת זרע ג"כ אסור להשתמש ללא סיבה, מפני שהבעל מצווה על מצוות "ולערב אל תנח ירך" כמבואר להלן הערה ב'. והנה מצאנו שמחלקו הדעות אם נשים מצוות על השחתת זרע הבעל. מהתוס' בסנהדרין, דף נ"ט ע"ב, ד"ה והא, משמע שאיסור השחתת זרע הוא בכלל מצות פריה ורביה. וכשם שחייבים לקיים מצות פרו' בקום ועשה, כך יש לקיים מצוה זו בשב ואל תעשה שלא להשחית זרע. ושיטת ר"ת בתוס' ביבמות, דף י"ב ע"ב, דנשים שאינן מצוות בפ"ר אינן מצוות על השחתת זרע. (בבאור הסוגיה שם עיין להלן הערה י"ז). מאידך דעת הרמב"ן ועוד ראשונים (הרא"ה ותלמיד הרשב"א והריטב"א, הובאו בשיטה מקובצת כתובות דף ל"ט ע"א) החולקים על ר"ת דאין איסור השחתת זרע תלוי במצות פרו', ולכן גם הנשים מזהירות על השחתת זרע אע"פ שאינן מצוות בפ"ר וגם הנשים נענשו בדור המבול (עיין רש"י בנדה י"ג ע"א, ד"ה כאלו, וברש"י שבת דף מ"א ע"א). והערוך לנר בנדה (שם) ובשו"ת בני ציון, סי' קל"ז, כתב, שאפשר דהאיסור הוא מלאו דבל תשחית כמו שיש בכלל אזהרה זו חובל בעצמו כמבואר בב"ק דף צ"א ע"א, או שזה הלכה למשה מסיני. ובשו"ת תורת חסד מלובלין, ח"ב, סי' מ"ג, כתב דבירור הענין איסור השחתת זרע הוא מדאורייתא או מדרבנן תלוי במחלוקת ר"ת הנ"ל והחולקים עליו. ולדעת ר"ת דאיסור השחתת זרע נכלל במצות פרו', א"כ הוא איסור דאורייתא. ולרמב"ן הוא איסור דרבנן. ובשו"ת אחיעזר, ח"ג סימן כ"ד, כתב שהאיסור נלמד מהלאו של "ונשמרת מכל דבר רע" - שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה שכתבו בתוס', ע"ז, דף ח' ע"ב, דדרשה גמורה היא נמצאנו למדים דגם גרם להשחתת זרע אסור מה"ת.

2 שהרי גם אם הבעל קיים מצות פרו ורבו עדיין מוטלת עליו המצוה של "לערב אל תנח ירך" כמבואר ביבמות, דף ס"ב ע"ב, וכתב בעל המאור על אתר, שגם מי שקיים מצות פרו' ואח"כ התאלמן או התגרש חייב לישא אשה המסוגלת להוליד משום מצות "ולערב". ובשו"ע, אהע"ז, סימן א', סעיף ח', כתב: "אם היו לו בנים ונתאלמן, וסיפק בידו לפרנסה ישא אשה בת בנים". וע"ז זהר פרשת וישב, דף קפ"ח, משכ, בבואר המצוה, ובברכ"י אהע"ז סימן א' ס"ק ב'. כתב הרמב"ם, הל' אישות, פ' ט"ו, הל' ט"ז: "...אע"פ שקיים אדם מצוות פרו' הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח, שכל המוסיף נפש אחת מישראל באילו בנה עולם". וכן אמרו חז"ל, ביבמות, דף ס"ב ע"ב: "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף". ובתוס' ב"ב, דף ס' ע"ב, (ד"ה דין), כתבו שאם כל משפחה מישראל היתה מספקת רק בבן ובת נמצא שכבר "זרעו של אברהם כלה מאליו" (עיין באג"מ אהע"ז ח"ד סי' כ"ט אות ד' מש"כ בבאור התוס'). ואפשר לבאר את דברי התוס' עפ"י מש"כ בספר החינוך (מצוה א'): "...שיהיה העולם מיושב, שה' חפץ ביישובו, כדכתיב לא תהו בראה לשבת יצורה, והיא מצוה גדולה שבסביבתה

מתקיימות כל המצוות שבעולם, כי לבני אדם נתנו ולא למלאכי השרת". כלומר עיקר תכלית המצוה שהעולם יהיה מיושב ואם מסתפק בן ובת הרי שלפעמים קורה ח"ו שבניו לא מתקיימים או שהם ח"ו לא מולידים ונמצא שאין העולם מיושב. ועיין בברכות דף י' ע"א, ובתד"א פ"ח, אות א', דחזקיהו המלך חלה ונטה למות מפני שלא עסק בפריה ורביה. והגם שלכאורה סבר שיכול להפטר מהמצוה מכיון שראה ברוח הקדש שבניו יהיו בלתי מהוגנים, אמר לו ישעיה הנביא: "בהדי כבשא דרחמנא למה לך". כלומר דאין לנו לעסוק בנסתרות. אל מה שהנך מצווה עליך לעשות, ומה שטוב לפני הקב"ה יעשה. ובתנא דבי אליהו זוטא, פ"ד, אות ו', נאמר: דכמו שנגאלו ישראל ממצרים בזכות שהיו פרים ורבים, (אף שגזר על בניהם שיטביעו אותם במים, מ"מ קיימו מצוות הבורא יתברך. וכך יגאלו לעתיד לבא - ע"י טובי חיים בשם מאורי אש) כך אין ישראל נגאלין אלא א"כ הם פרים ורבים והיו מלא כל עולם שנאמר (ישעיה נ"ד, ג') "כי ימין ושמאל תפרוצי וזרעך גויים יירש וערים נשמות יושיבו". (ע"ע בזה"ק פרשת שמות ג' ע"א ע"ב).

באופן כללי ניתן לומר שרוב המניעים לצמצום הילודה ולמניעת הריון נובעים מהשקפת עולם מוטעית של חומרות - ההפך של ההשקפה היהודית. הזוג היהודי החי על פי התורה יאנו שואל אם ללדת ילדים בהתחשב במצבו הכלכלי, הם סומכים ובוטחים בהבטחת חז"ל: "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני".

בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סימן ס"ב, כתב שיש לגשת בכבוד ראש בסוגיה של מניעת הריון: "גם ההורים וגם הרבנים הצריכין ליתן פסק בענינים כאלו, צריכין להתעמק בתוצאות האלו, מלמנוע הריון, שאפשר מהריון הלזה יולד גדולות ונצורות, כי מי יעמוד בחקר ה' וקורא הדורות מראש. והרבה פעמים, אין המניעה רק לשפר את החיים, ושלא לקבל על עצמה מה שנגזר מהקב"ה בעצב תלדי בנים, ושלא להתחשב עם ההפסד שכרוך בזה דור ישרים יבורך". ובסוף דבריו כתב: "וכל דין כבשא שאלה כזו לפניו, יזכור מאמר הגמ' סנהדרין ז' ע"א, לעולם יראה דין עצמו כאילו חרב מונחת וכו', כי לחדא גיסא איבוד נפשות הילודים, ולאידך הסתעפות סכנה", עי"ש באריכות דבריו בענין זה.

בילקוט שמעוני, רות, אות תר"א מסופר שבועז הוליד שלשים בנים ושלשים בנות וכולם מתו בחייו, ודוקא האחרון (עובד) שהיה לו עם רות בימי זקנותו האיר עיני עולם. "והיינו דאמרי אינשי אקפיל והוליד חד טב משיתין זרזי". כלומר, שנישואיו השניים והצליח שהוליד את עובד ויצא ממנו מלך ישראל, וזה עדיף מששים בנים ובנות שהיו לו ולא התקיימו בידו. ועיין רש"י קהלת י"א ו', על הפסוק "ולערב אל תנח ידך" וז"ל: "מצינו באבצן שהיה לו ל' בנות וכו', וכולן מתו בחייו. ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו", וזה כוונת הכתוב (שם), כי אינך יודע איזו יוכשר הזה או הזה. וכן דוד הוליד את שלמה בגיל מבוגר, והוא היה המוכשר והמוצלח שבבניו שנבחר לרשת את כסא מלכותו. וע"ע ביבמות דף ס"ב ע"ב.

ויעיין באגרות קודש (ממרן בעל הקהלות יעקב) אגרת ג' אות י"א: "וז"ל "והנה כל היסורים וסבל וכן כל מנה עונג החיים באמת הכל נגזר מן השמים בראש השנה וביום כיפור, ואין שום אפשרות להשתמט מהם ולשנותם, ואם האדם ישתמש מאיזו עול המביאו לידי סבל, יצמח תחתיו סבל אחר, ומנת סבלו ומנת עונג הנגזר לו לא יגרע ולא יוסיף אפי' משהו.

והרבה שלוחים למקום ב"ה, כל מיני מחלות ר"ל, דיקדוקי עניות ר"ל בזיונות, קטטות ומריבות בין בעל לאשתו, או עם שכנים ושותפים וכיו"ב, לחץ של בעל חובות, דכאון מאיזו סבה, ודכאון בלא שום סבה, אבירת החן, שעמום, קנאה, ושנאה, וכנהנה וכהנה ושום תחבולה שבעולם לא יועילו לגרוע או להוסיף מנת הסבל והיסורים, וכן מנת שמחת החיים והעונג אשר נגזר על האדם בשמים, ואם יקל לעצמו עול החיים במניעת הריון וגידול בנים, ה' יודע איזו עול אחר יבא תמורתו, מיד או לאחר זמן מה, ואין לאדם לעשות שום תחבולות נגד סדר החיים הטבעי שישד הבורא ב"ה בעולמו.

וחז"ל במדרש רבה פ' מקץ (פ' צ"ב) א"ר אין לך אדם בלא יסורין לאדם שיסורין באין עליו מן התורה שנאמר ומתורתך תלמדנו, פ"י הן מנת היסורין הלא היו יהיו, אשרי למי ששומר את דרך התורה

מסוימים של מגבלות בריאות גופנית ונפשית של האשה³ ניתן לשקול פסיקה הלכתית בהתאם. ולהלן נבאר המקרים בהם ניתן למנוע הריון.

בכל אופן אין להתיר לבעל להשתמש באמצעי מניעה כל שהוא⁴.

ב. כאשר על פי קביעה רפואית מוסמכת יש צורך למנוע הריון מסיבות בריאותיות⁵, חובה לפנות לרב הבקי בדינים אלו ולנהוג על פי פסיקתו. ואין להסתמך בשום אופן על מידע ממקור שני על הוראה שניתנה במקרה מעין זה או הלכה שנפסקה לאדם אחר. ואין לדמות מילתא למילתא⁶. וצריך זהירות יתירה בנתינת היתרים כדי שלא ליתן פתח להקל שלא בעת הצורך⁷.

ג. אין להתיר בשום אופן מניעת הריון מסיבות שאינם בריאותיות⁸. כשיש חשש

ואותן היסורין הרואים לו, באים ע"י שמירת התורה כי אז הלא יש לו שכר נתחי בעולם הבא עבור אותן יסורין שממילא היו באין עליו בין כך ובין כך".

3 בשו"ת מנחת יצחק, ח"ה סימן ק', אות ג', כתב, שבאופן עקרוני אסור להשתמש בגלולות למניעת הריון, אא"כ יש איזה ענין הנוגע לבריאותה של האשה.

4 בשו"ת מהרש"ם ח"ג (מתחות רס"ח) כתב בענין הכובעון (קונדום) שבהעדר אפשרות אחרת על הבעל לפרוש מאשתו, מפני שלא הותר לבעל להשתמש באמצעי מניעה דהוי משליך זרעו על עצים ואבנים. ע"ע שו"ת אג"מ אהע"ז ח"א סימן ס"ג ס"ק ז', שם ח"ג סימן כ"א.

5 ראה להלן סעיף ז'-ט' ומש"כ בהערה שם.

6 בשו"ת משנה הלכות, ח"י סי' ר"מ, כתב שבנידון של הוצאת זרע לבטלה הוי כמו דין מדיני נפשות כלשון חז"ל (נדה דף י"ג) שוחטי הילדים, ואין לסמוך בזה על פסק שנפסק באחד לחברו אלא צריך דרישה וחקירה בכל פעם ובכל מעשה בהוראה ברורה. ועיין באג"מ אהע"ז ח"ד סימן ע"ד אות ב': "בענינים אלה צריך בכל פעם לשאול רב מובהק ואין לסמוך רק על הרופא אף שהוא ירא שמים".

7 שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו, ושו"ת אג"מ אהע"ז ח"ג סימן כ"ב, וח"ד סימן ע'. אך ציין שמחמת הפרצה הגדולה שבזמן הזה צריך להזהיר שיהיה הדבר בהצנע כדי שלא יבואו אחרים להקל שלא כדן. וע"ע באצה"פ, סי' כ"ג, דף קי"א ע"ב, שהביא בשם שו"ת פרי הארץ, ח"ג, יו"ד סי' ב', וכ"כ בלבושי מרדכי, חו"מ, סי' ל"ט. וע"ע שדי חמד, חלק ה', עמ' 103, מערכת אישות אות ל"ב, מש"כ בענין זה. ע"ע בשו"ת מנחת יצחק שם, וציין לשו"ת אפרקסטא דעניא, סי' קס"ט.

בנעם כך י"ג עמ' שיד"כ כתב שבהרבה מקרים הרופאים מיעצים להשתמש בגלולות עבור אמתלא קטנה ביותר כי אין הם מעריכים גודל החשיבות של דור ישרים מבורך, וההורים חפצים לקיים דבריהם אך ורק לשיפור תנאי החיים, ולו חכמו ישיכלו שכל חללי דעלמא לא ישוו פרי בטנם. ועיין לעיל הערה ב'. ע"ע שו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן קמ"ד.

8 שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ו, ציין לשו"ת לבושי מרדכי ח"א אהע"ז סימן כ"ח. וכ"כ בשו"ת דבר אליהו (קלאצקין) סי' ס"ה, ושו"ת ישכיל עבדי ח"ב אהע"ז סי' ו': "ומאד יש להזהיר ולהזהר מפריצת הדור בענינים כאלו ובפרט מנשים שחצניות המסיתות אשה לרעותה". וע"ע שו"ת יגל יעקב חיו"ד סי' ס"ו. ושו"ת חלקת יעקב ח"ג סימן ס"ב. "והזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים", יעזור למשפחות ברוכות ילדים (שו"ת ציץ אליעזר ח"ט פ' נ"א). וע"ע בשו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סימן ל"ב אות ג', וסימן ע"ג אות א'. וכתב הספר חסידים אות תקי"ט: "לא יחשוב הצדיק כשהוא עני אם אבוא אל

לבעיות נפשיות על רגע הנ"ל תשאל שאלת חכם (כדלעיל סעיף א' ב')⁹.

ד. במקרים בהם מתירים מניעת הריון על פי פסיקה הלכתית יש לברר את אמצעי המניעה מפני שקיימים הבדלים מבחינת ההלכה בין האמצעים השונים ולכן מן הדין לבחור בדרך של "הקל" מבחינה הלכתית, באם דרך זו תשיג את המטרה באותה יעילות מאשר אמצעי מניעה אחר כדלהלן¹⁰.

א) לכתחילה עדיף לדלג את הימים שתוכל להתעבר, כלומר שתדחה את הטבילה ליום י"ח לראייתה¹¹, אך יש לדעת שאין זו עצה בטוחה (ראה לעיל פרק ד' סעיף כ"ו)¹².

ב) להשתמש בגלולות למניעת הריון, כפי שיבואר להלן בסעיף י"ג. (steroidal hormones). (הגלולה מורכבת ע"י מינון מבוקר של ההורמונים אסטרוגן (oestrogen) ופרוגסטרון (progesteron) בתרכובת מדויקת)¹³.

ג) אמצעי מניעה קוטלי זרע (המנטרלים את הזרע ע"י מניעת יכולתו לנוע (immobility), כגון: קצף, (vaginal spermicides) משחה, (spermicides) פתילות

אשתי שמא תהר ממני ואנה אגח לפרנסה, זה ממחוסרי אמונה הוא כל מי שחושב כך, כי הקב"ה מזמין בדדי האשה חלב ליונק כשיוצא ממעי אמו. ואומר במכילתא מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה ממחוסרי אמונה".

9 כמבואר להלן הערה כ"ו.

10 שו"ת מנחת יצחק, ח"ה, סימן קי"ג; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ט, סימן נ"א, שער ב'.

11 בשו"ע, אהע"ז, סימן ע"ו, סעיף ו', נאמר: "האשה שהרשת את בעלה אחר שנשאת שימנע עונתה ה"ז מותר. בד"א שקיים מצוות פרו' אבל אם לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיקיים". ועי"ש בנושאי הכלים של השו"ע.

עיי' בשו"ת משנה הלכות, ח"ט, סי' רע"ז, בשם הגר"י קנייבסקי זצ"ל, וכ"כ באגרות קודש ממרן הקהלות יעקב זצ"ל אגרת ג' אות ח'. וע"ע בשו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א, סי' ק"ב, דאם יש להם בן ובת רשאים לדלג הימים שיכולה להתעבר, אם קשה לפניה העיבור או צער הגידול דב"ז אסור מצד מצות שבת מדרבנן, וע"ע באג"מ אהע"ז, ח"ד סימן ל"ב ס"ק ג'.

12 כפי שמוכח במציאות שהרבה נשים מתעברות למרות איחור הטבילה, מכיון שהביוץ אצלן נמשך זמן רב. ויעוין לעיל פרק ד' הלכה כ"ו כיצד ניתן לברר את יום הביוץ בצורה מדויקת.

13 עיי' שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ב סימן י"ז, וח"ג, סימן כ"ד, (וע"ע בח"ד סי' ס"ז, ס"ט, ע"ד), שרצה לאסור את זה מטעם שהגלולות מהוות סכנה לאשה, וגם גורמות לדימום, אך כיום ברור שהסכנה קטנה מאד, (שמעתי שבשנים האחרונות פותחה גלולה חדש שכמעט לא גורמת לדימום עיי' להלן הערה ל"ז), ובמנחת יצחק, ח"ה, סימן קי"ג; ושו"ת ציץ אליעזר, ח"ט, סימן נ"א, שער ב'; וח"י, סימן כ"ה, פרק י', מתירים. וז"ל הצית אליעזר: "ואם אמנם יבורר שהכדורים ישופרו עד שלא מזיקים כבר כלל הרי הדרך הזאת מניעת הריון היא המובחרת ביותר דאין כאן שום השחתת זרע וגם העקרות של האשה היא זמנית בלבד, ועוד זאת דאין כאן פעולת עיקור בידיים".

או טבליות¹⁴.

ד) הכנסת פתילה (סליל) לתוך הרחם-התקן תוך רחמי - I.U.D (Intra Uterine Contraceptive Device)¹⁵.

14 אמצעי מניעה קוטלי זרע מחודרים לגוף לפי תשמיש, אך יש לדעת שאמצעים אלו מועילים רק בכשמונים אחוז.

ועיין בזה בשו"ת לבושי מרדכי ח"א אהע"ז סימן כ"ז, שו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן י"ג, שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א, סימן ס"ב, כתב, דבמוך אסורה לשמש כיון שאין כאן סכנה לאשה. אבל המשחה הקוטלת זרע עדיפה מכוס של עקרין (ראה להלן הערה לא* מהוא כוס של עקרין), וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה כמעשה באיש אלא באשה, ואין כאן החסרון של כוס של עקרין שהרי האשה לא מסתרת ע"י מעשה זה, ע"ש. וסיים: "כשיעברו כערך שנתיים דעתי שלא יהיה מה לחוש כי החזקה היתה רק בולדות תכופים", עיי"ש. ע"ע שם בסימן ס"ג, ס"ה; שו"ת מנית יצחק ח"א סי' קט"ו ס"ק י"ב, שו"ת שם משמעון אהע"ז סימן ד'.

15 באמצעי מניעה של הפתיל, הזרע יכול להדבק בביצתה של האשה באופן טבעי, והזרע חודר לתוך רחם האשה כמו כל הנשים, אולם מפאת שגוף זר נמצא ברחם מונע הוא את פעולת ההפריה והעיבור, ואי אפשר לביצית המופרית להדבק ולהשתרש בכוטלי הרחם. וממילא הביצית המופרת לא תגרום להריון.

כיום קיימים שלשה סוגים עקריים של התקן. א. שפוט ב. התקן עם סליל נחושת ג. התקן המכיל הורמונים מסוג פרוגסטרון.

נוכחות ההתקן ברחם קורמת לרוב להופעת וסת 2-3 ימים מוקדם יותר מהרגיל, יחסית למצב ההורמונים. התקן המכיל נחושת גורם גם לשינוי בחומרים של רירית הרחם ובתגובה של רירית הרחם להורמונים. הנחושת (היא רעילה) קוטלת את הזרע, ואת הביצית המופרית. יש לציין שרוב ההתקנים בשימוש והמומלצים מכילים נחושת והם בצורת T, ההתקן מכיל סליל נחושת המפריש כמות קבועה של נחושת לאורך זמן.

התקן המכיל הורמון (פרוגסטרון) גורם גם לשינוי במבנה רירית הרחם, ולגובה שונה של רירית הרחם במהלך המחזור. התקן המכיל פרוגסטרון מפריע לתנוע של הזרע ברירית צואר הרחם ובדך זו מונע, או מוריד את כניסת תאי הזרע לרחם.

יש לציין שמבחינה רפואית ופיזיקלית אין ההתקן התוך רחמי מיועד לנשים שטרם הרו. רצוי להתקין את ההתקן לאחר הימים הראשונים של הוסת כאשר הדימום נחלש, ובזמן שהאשה עדיין טמאה, מכיון שבהתקנת ההתקן לרחם גורמת לפתיחתו והאשה נעשית טמאה נדה. ראה לעיל פרק ד' סעיף ו' ד'.

בשו"ת לב אריה ח"ב סי' ט', הביא בשם הרופא המומחה המפורסם הירא וחרד לדבר ה', ד"ר פ' שלזינגר ז"ל, ששמע מהגאון רבי חיים זונפלד זצ"ל ששימת הפתיל עדיף משימוש במוך: "כיון שהזרע מגיע למקומו הרגיל אין כאן השחתת זרע". שו"ת ציץ אליעזר, ח"י, סימן כ"ה, פ"י.

אמנם בשו"ת תשובות והנהגות מהגר"מ שטרנבוך שליט"א ח"ב סימן תל"ז כתב, ששמע מכמה רופאים מובהקים בדרום אפריקה, שיש חשש שהסליל מפריע להריון לפעמים לאחר היצירה, והיינו לאחר הקליטה, ואז כבר נוצרה הנשמה. וכמבואר בסנהדרין דף צ"ד ע"א, ולדעתו: "יש בזה איסור רציחה אף שמעכב כבר בהתחלת ההריון יום או יומיים מתשמיש". (במש"כ שיש בזה איסור רציחה עיין להלן פרק י"ב סעיף ח', מש"כ בזה). עיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סימן נ"א ואת ד' שכתב בענין הסליל "חוט ניילון בצורת טבעת", שיש בזה חשש הפלה מכיון שיש בזה: "פעולת מניעה לאחר חיבור הביציה של האשה

ה) בעדיפות אחרונה; שית מכסה על פי הרחם (טבעת) - דיאפרגמה (Diaphragm). (לאחר לידה יש לעתים קרובות צורך בטבעת שמידתה גדולה יותר (ראה להלן סעיף י"ד))¹⁶.

ה. באופן שקיים חשש שההריון עלול לסכן את חיי האשה והרופא ממליץ

עם זרע הבעל". אולם שינה את דעתו מכיון שמתחילה לא היה ברור לו כיצד הסליל פועל למניעת ההריון. ובחלק י' סימן כ"ה פרק י' (עמ' קל"ה) העתיק את מכתבו של רופא חרדי ובר אוריין מארה"ב ד"ד ד.ה. וז"ל: "אפילו הפתילים החדשים של ניילון ופלסטיק ומתכת שנותנים בצואר הרחם אינם מפסידיים את זרע הבעל ולא של האשה, רק באופן שאינו ברור היטב עדיין אין כותלי הרחם מקבלים את הזרע שלה אפילו אם כבר נתחבר לזרעו וכנ"ל, עכ"ד. ולכן חזר בו ה"ציץ אליעזר" והסיק שיש לתת עדיפות לשימת הטבעת (הנקראת בפי הרופאים פתילה) על פעולת כיסוי פי הרחם הנקראת דיאפרגמה. ע"ע שם בשו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' צ"ו; וחלק ט"ז, סי' מ"א. ע"ע להלן בהערה הבאה מש"כ מרון בעל ה"קהלות יעקב" בזה.

16 הצורה המצויה של הדיאפרגמה היא כיפת גומי מחוברת לטבעת מתכת מצופה גומי, המוצמדת לצואר הרחם. זה דומה במקצת למוך המוזכר בגמ' יבמות י"ב ע"ב, וכתובות ל"ט ע"א, (אך אולי יש שוני ביניהם, בכך שבמוך הזרע נספג כולו בתוכו ולא מגיע כל לרחם, משא"כ בדיאפרגמה שהזרע מגיע לצואר הרחם ונחסם, וצ"ע. וכתבלי הרה"ג ר' שמואל פירסט שליט"א שבזה נחלקו הגר"מ פינשטיין זצ"ל ויבדל"ח הגרש"ז איערברג שליט"א. דלדעת הגרש"ז טבעת אינה נחשבת כמשליך זרעו על עצים ואבנים מפני שהטבעת רחוקה קצת מסוף המקום שהשמש דש שם ולא הוי כמוך, אך מאידך דעת הגר"מ פישטיין זצ"ל דבכה"ג הוי כמשליך זרעו על עצים ואבנים מכיון שלמעשה הטבעת חוסמת את הזרע ולא נותנת לו אפשרות לחדור לרחם ולשחלות).

עיי' בסוף ההערה הקודמת מש"כ ה"ציץ אליעזר" בענין הסליל. בשו"ת משנה הלכות, ח"ט, סי' רע"ז, שהביא מכתב ה"קהלות יעקב" שכתב: "שכבר נתפשטה ההוראה מגדולי הרבנים בירושלים להתיר את הטבעת כשיש צורך גדול כגון שעצב האשה מתוחים מחמת לידות תכופות בזא"ז... וע"כ מי שמוכרח לעשות טעדי למנוע עיבור לא יעשה הסליל (שמעכב את העיבור) רק טבעת משעורה או מגומי או מנילון". וכנראה שה"קהלות יעקב" סבר שמבחינה מעשית הסליל גורם לדימום, ולבעיות הלכתיות של כתמים וכדומה, ונראה שלכן העדיף את הטבעת. וכ"כ בשו"ת אג"מ אע"ז ח"ד סימן ס"ח.

להשתמש במוך ¹⁷ בצואר הרחם כאמצעי מניעה, יש מתירים ¹⁸, ויש

17 עיין לעיל הערה ט"ז מש"כ בשם הרה"ג ר' שמואל פירסט שליט"א. איתא ביבמות דף י"ב ע"ב, ובכתובות דף ל"ט ע"א: "שלש נשים משמשות במוך (מותרות לתת מוך במקום תשמיש כדי שלא יתעברו - רש"י). קטנה, מעוברת ומניקה. קטנה - שמא תתעבר ושמא תמות. מעוברת - שמא תעשה עובר סנדל (דאם חוזרת ומתעברת, כשהיא כבר הרה הולד השני דוחק את הראשון ופוחת את צורתו). מניקה - שמא תגמול את בנה וימות. ואיזו היא קטנה (שיכולה להתעבר, ואם תתעבר תמות)? מבתי י"א שנה ויום אחד, פחות מכאן ויתר על כן משמשת כדרכה (פחות מגיל י"א ודאי לא תתעבר, ויותר מי"ב ודאי לא תמות), דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה, ומן השמים ירחמו, שנאמר שומר פתאים ה'".

שיטת רש"י בביאור הסוגיה היא, שאליבא דר"מ דלהני' ג' נשים מותר לשים מוך קודם תשמיש, כדי שלא יתעברו - מכאן שההריון במצב שלהן עלול לסכן את חייהן. וחכמים חולקים על דעת ר' מאיר, וסוברים שאפילו לאותן שלש נשים אסור לשמש במוך, אלא משמשות כדרכן ומן השמים ירחמו. שיטת ר"ת בתוס' (ד"ה שלש) דקודם תשמש אסור גם לשלש נשים הנ"ל לשמש במוך, מכיון שאין זה דרך תשמיש והוי כמטיל זרעו על עצים ואבנים. וההיתר של הגמ' אליבא דר' מאיר היא לשים המוך לאחר תשמיש, משום שאין מצוות על השחתת זרע הבעל, כיון דלא מפקדה אפריה ורביה. ושלש נשים אלו חייבות לשמש במוך אליבא דר"מ, ושאר נשים אינן חייבות אבל מותרות לשמש במוך. ואליבא דחכמים אף הני' ג' נשי אינן חייבות לשמש במוך, דס"ל דמן השמים ירחמו, אלא שיש להן רשות לעשות כן ההבדל בין שיטת ר"ת לרש"י: דלר"ת יצא חומרא דאף במקום סכנה כהני' ג' נשי, לא התירו (אליבא דר"מ) לשמש במוך קודם תשמיש, אבל לאחר תשמיש ר"ת מיקל, דמותר אף לשר הנשים מכיון שאין מצוות על פו"ר. ורש"י ס"ל שלא נשים אסור לשמש במוך אף לאחר תשמיש, ורק בג' נשים הנ"ל התירו משום סכנה, אלא שס"ל דבמקום סכנה מותר לשמש במוך אף קודם תשמיש. (עיין ברר' בתוס' כתובות דף ל"ט. דהוכיח מנדה דף ג'. לקיים את שיטת רש"י שבג' נשים הנ"ל מותר לשום המוך אף קודם תשמיש). החלקת יעקב ח"ב סימן י"א הוכיח שהריטב"א סובר שלשאר נשים אסורות לשים מוך בין קודם תשמיש, בין לאחר תשמיש (כדעת רש"י), וכ"כ בשו"ת זקן אהרן בס"פ פ"ג בדעת רש"י.

והנה מבואר מר"ת דס"ל דבמוך קודם תשמיש הוי כמשליך זרעו על עצים ואבנים, ואפילו במקום סכנה לא התירו זאת. ובעקבותיו פסק כן החת"ס ביו"ד סי' קע"ב בנדון אשה שסכנה לה להתעבר, ואסור לשים מוך קודם תשמיש, ורק חכך להתיר במוך לאחר תשמיש בהסכמת הבעל. וכ"כ בשו"ת רע"א סימן ע"ב. וחזינו החומרה הגדולה שלא התירו להשים מוך קודם תשמיש אף במקום סכנה כ"ש שדבר זה אסור בהחלט, במקום נוחיות וכדומה. וע"ע בשו"ת רדב"ז ח"ג סימן אלף כ"ב (תקצ"ו) שסבר שתשמיש במוך אינו כדרך כל הארץ ועושה מעשה בידים להשחית הזרע. וכן הבינו בדעת רש"י יבמות דף י"ב ע"ב: הרשב"א, הריטב"א, נמוק"י והמאירי, אלא שהם התקשו בטעם הדבר, והרדב"ז מבאר זאת; דלשמש במוך אינו כדרך כל הארץ שעושה מעשה בידים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אינו ראוי להזריע בכל מקום: "הלכך ברור לפי שטה זו כי הנשים שאינן לא קטנות ולא מעוברות ולא מניקות לכ"ע אסורות לעשות כן וראויות לעונש גדול, כי הם משחיתות הזרע ומביאות מבול לכנתיב כי השחית כל בשר דרכו על הארץ. ואם הבעל יודע ושותק יורד לגיהנום כי נמצא מוציא זרע לבטלה שאין המקום ראוי להזריע כיון שהוא סתום. ומה לי להשחית את דרכו על הארץ ומה לי במוך והוא חייב מיתה כמעשה עד ואונן". ובשו"ת לבושי מרדכי יו"ד מהד"ת סי' ק"י כתב, דמה שנותנים הרופאים כלי מתכת בפי הרחם לעכב ההריון - אין להתיר דהוה ממש על עצים ואבנים.

18 החמדת שלמה אהע"ז סי' מ", פסק באשה שהרופאים אמרו שאם תתעבר תסתכן, דמותרת לשמש במוך קודם תשמיש דלא הוי בגדר השחתת זרע. כיון דהוי דרך תשמיש, ואין לבעל לגרשה בשביל זה.

אוסרים¹⁹. ואף לדעת האוסרים יש מקום להקל בדיאפרגמה²⁰. לכן בכל מקרה יש לפנות למורה הוראה.

וכ"כ המהרש"ל בים של שלמה, יבמות, דף י"ב ע"ב (פ"א ה"ח); דברי מלכאל, ח"א סימן ע'; צמח צדק החדש, אה"ע סי' פ"ט; שו"ת אמרי יוסף, ח"א, סימן קל"א; שו"ת מחזה אברהם, ח"ב, סימן מ"ד; שו"ת זקן אהרן, ח"א סי' פ"ג; מרחשת, ח"ב סי' ט'; ערוך השלחן, אה"ע, סי' כ"ב, סעיף ו', התייר בשעת סכנה בין לפי תשמיש ובין אכ"כ. ומהרש"ם, ח"א, סימן נ"ח ביאר בדעת ר"ת, דאסר במום קודם תשמיש אף במקום סכנה. משום שמסמך על הקינות שהנשים עושות לאחר תשמיש, לפי שהנשים היו בקיאות לקנח באופן שימנע ההריון. אבל כיום שאין הנשים בקיאות בכך יש להתיר לשים מוך וקודם תשמיש, וכ"כ שם בח"ג סי' של"ו. וכ"כ המחנה חיים, ח"א סימן נ"ג; שו"ת אור גדול סי' ל"א; שו"ת דברי יששכר, סי' קל"ח; שו"ת אחיעזר, סי' כ"ג, ו"ח סי' כ"ט; ערוך השולחן אה"ע, סימן נ"ג ס"ק ו'; שו"ת דובב משרים, סימן כ'; שו"ת מהר"ת דושינסקי, סימן קכ"ח; שו"ת אג"מ, אה"ע, ח"א סי' ס"ג, ו"ח סימן ס"ח-ס"ח, ע"ע. שו"ת יד יצחק ח"א סי' ט'; שו"ת זכרון יהודה, אה"ע, סי' ג'.

מענינת דעת החזו"א אה"ע, סימן ל"ז שסובר שנתנית מוך דקודם תשמיש קיל טפי, והוכיח כן מלשון הריטב"א בכתובות דף ל"ט שביאר בדעת רש"י שלשכל הנשים אפילו קודם תשמיש אסור, הרי מבואר שלאחר תשמיש חמיר טפי. וז"ל: "קודם תשמיש קיל טפי דיש מקום לומר דשימת המוך לשעה לא גרע מאוטם בפנים למעלה מהשמש דכל שהוא דרך תשמיש אין איסור". ובמקום ספק סכנה ראוי להתיר קודם תשמיש ולא לאחר תשמיש, ע"ש. ע"ע היטב בשו"ת אג"מ אה"ע, ח"ד סימן ע'.

19 עיין לעיל הערה י"ז, דר"ת הוא העומד בראש האוסרים, ובעקבותיו פסק החת"ס, יו"ד סי' קע"ב, ושו"ת רע"א, סי' ע"ב; אמרי אש, יו"ד סי' ס"ח; בינת אדם, שער בית הנשים, אות ל"ז; בנין ציון, סי' קל"ז; שו"ת שו"מ מה"ב, ח"ד סי' י"ג; שו"ת משיב דבר, ח"ב סימן פ"ח; שו"ת בית יהודה (אסאד), יו"ד, סי' רכ"ב; שו"ת מהר"ם שיק חו"מ סימן נ"ד; שו"ת אבני נזר, אה"ע, סי' פ"א; שו"ת בית יצחק, אה"ע, ח"א סימן צ"א. והם לא התיירו להשתמש במוך במקום סכנה קודם תשמיש, אחא רק התיירו לקנח במוך אחר תשמיש כמבואר ביו"ד, ססי קפ"ו. וכן בשו"ת רב פעלים, ח"ד חיו"ד, סי' י"ז, כתב שבמוך לפי תשמיש גאוני אשכנז הסכימו לאסור, (וכתב דאין לסמוך על מש"כ בשו"ת חמדת שלמה סימן מ"ו המוזכר לעיל בהערה י"ח), אבל במוך לאחר תשמיש ציין שבמג"א, או"ח, סי' ר"ו, ס"ק ח', עשה בעין פשוט דבר דמתייר שלא סמוך לוסתה וטבילתה, ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה, משום השחתת זרע ההריון. ומ"מ הסומך על המקילים יש לו על מי לסמוך ע"ש. והגאון בית מאיר, אה"ע, סי' כ"ג, כתב שאפילו לאחר תשמיש ראוי להחמיר.

20 באופן זה הוא משמש כדרך כל הרץ, ולדעת הגרש"ז ועוד פוסקים אינו דומה למוך, כיון שאין כאן חסימה כלל כמו במוך, אלא המכשיר שברחם גורם שהזרע הנמצא ברחם לא יקלט, וכה"ג לא דמי למשמש על העצים ועל האבנים, וממילא אף ר"ת המחמיר יודה בזה. וכתב לי ידידי הרב ר' ישראל דזימטרובסקי שליט"א שבימיו בהרבה מקומות התפשטה ההוראה להקל בספק סכנה כדעת הפוסקים האחרונים המקילים בזה והם: האחיעזר, החזו"א הדובב משרים ועוד.

בשו"ת ציץ אליעזר, חלק י', סי' כ"ה פ"י, כתב, דהרופאים מעדיפים להשתמש בשיטת טבעת בבית הרחם מטעמים רפואיים, והגלולות גורמים כמה פעמים לסיבוכים כשהאשה סובלת מאיזה מחלה שהיא, ואחר שמביא חוות דעת רופא חרדי מפורסם ובר אורייין מארה"ב, שהגלולות, וכן שימת הטבעת אינה גורמת להפסדת הזרע, ולכן יש עדיפות לשימת הטבעת (הנקרא כפי הרופאים בשם פתילה) על פעולת כיסוי פי הרחם. וכך מסיק שם שאינו חוצץ לטבילה וגם אינו מעכב לספירת ה' נקיים, וזה שונה ממכסה גומי הסותם פי הרחם והאשה עצמה מכניסתו ומוציאתו משם, שעליה דן הגר"פ פראנק הר צבי יו"ד סימן קנ"ה. ע"ש.

ו. יעצו לנהוג בדרך הטבעית, קרי, הנקה מלאה לאחר לידה (ללא תוספת הזנה ע"י בקבוקים) המונעת הריון במקרים רבים. וברור שדרך זו עדיפה ביותר²¹.

ז. בין הסיבות להיתר מניעת הריון נמצאים בפוסקים האופנים הבאים: (יצוין שכל אופן צריך שאלת חכם ואין לדמות פסיקה מאשה לחברת או להורות בזה ללא פסיקה מוסמכת מרב הבקי בדינים אלו).

(א) חולשה תשישות ועיפות²².

(ב) אחרי לידה או ניתוח קיסרי²³.

(ג) חשש סכנה לאם מפני הריון²⁴.

(ד) פגמים גנטיים חמורים²⁵.

21 מרן הקהלות יעקב, אגרון קודש, אגרת ג' אות ט'. "דבאופן שלפנינו עד תקופה האחרונה שבכדי להקל מהאשה את ההנקה המציאו הזנה מלאכותית, וכשהאשה ממעטת בהנקה כבר עלולה שוב להתעבר", עכ"ל. ע"ע בפרק י"ג הערה י"ט.

בספר "בני בנים" (מאת הרב יהודה הרצל הנקין שליט"א) סימן ל"א כתב: "ראיתי בקוטנטרסו הנפוצ 'פרדס רימונים' שכבודו כתב 'בזמן הגמרא נדחתה חזרת הווסת בדרך כלל עד ל-24 חדשים מתחילת ההריון. המנהג הרווח אז של הנקת הולד למשך שנתיים שמשה גורם נוסף בעכוּבו של הוסת. בימנו, על כל פנים, אפילו אצל אמהות מניקות מתחיל וסת סדיר תוך שישה חדשים מהלידה. רמות התזונה והבריאות המשופרות של דורינו הקטינו את הקשיים הגופניים שבהריון, בלידה ובהנקה. האם המינקת, כמו האמה שאינה מינקת, חייבת איפא, לשמור כל הלכות נדה...'. דברים אלה אינם נכונים, וכנראה כבודו אינו מכיר נשים מניקות זולת אותן המאכילות את התינוק גם בקבוקי חלב ומיץ ופירות בצד ההנקה כבר בשבועות וחודשים הראשונים שאצלן באמת חוזר הוסת במוקדם. אבל נשים המניקות באופן בלעדי במשך ששה חדשים הראשונים ועל ידי כך מייצרים גופיהן חלב בשפע, ורק אחרי ששה חדשים מוסיפות מאכלים אחרים בצד ההנקה אבל ממשיכות להניק כרצון התינוק, לרוב אי נשים חוזרות לוסתן עד לשנה או שנתיים כבימי הגמרא ולא נשתנו הזמנים, והדברי אינם קשורים לרמת התזונה אלא להורמונים שבגוף האשה. מציאות זו מפורסמת וכן ראיתי באשתי ושמעתי בהרבה נשים מניקות אחרות, ורק בארה"ב עד לפני עשור שנים כמעט ששכחו את תורת ההנקה אבל גם שם התחילו לחזור אליה".

22 שו"ת מנחת יצחק, ח"ו סימן קמ"ד.

23 שו"ת אג"מ, אהע"ז ח"ד סימן ס"ב ס"ק ב'.

24 חזו"א אהע"ז סימן ל"ז, שו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סימן ל"ג, וסימן ס"ט, שו"ת משנה הלכות ח"י סימן רי"א, שו"ת ציץ אליעזר ח"ט שער פ' ד, וחלק י"ד סימן צ"ו.

25 כמבואר להלן הערה ל"ד.

אשה שיוולדת ילדים חולים, הגם שבני הזוג קיימו מצות פרו ורבו (יש להם בן ובת) אסור לה למנוע הריון ע"י שימוש במוך כ"ב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ו ס"ק ג' בשם שו"ת לבושי מרדכי מהד"ת ס' ס"ח. וכ"כ בשו"ת אפרקסתא דעניא סימן קס"ט (וציין שבספר עזרת נשים הל' מניעת הריון הביא בשם שו"ת מנחם משיב סימן י"ח להיתר בכה"ג סרוס דוקא, דהוא קיל משמוש במוך - במקום שיש סכנה שיוולדו

(ה) סכנה לבריאות הנפש של האם.²⁶

ח. בחלק מהאופנים האמורים לעיל ניתן להתיר את המניעה רק אם כבר הבעל קיים מצות "פרו ורבו"²⁷, ובהסכמת בעלה²⁸. ואם היא בגדר חולה אין צריך להסכמת הבעל²⁹.

ט. משך הזמן שבו מתירים את מניעת ההריון ידון בהתאם לסיבת המניעה.³⁰

ילדים חולים ובעלי מומים. וכן הביא בשם ספר עזרת נשים שיש להתיר ע"י ניתוח קל שעושים הרופאים למנוע הריון ע"י קידשו או חיתוך השפופרת של הביצים (חצוצרה), אשר יכולים להתיר או להדביק עוד הפעם את השפופרת הזו לרחם ותהא בת בנים, ע"ש. המנחת יצחק סיים את תשובתו וכתב: "ואף לזה בנ"ד אני מיריא ההוראה בזה, אכן האג"מ אבהע"ז ח"ד סימן ל"ב, אות א', והציץ אליעזר ח"ט עמ' רכ"ג חולקים על דעה זו כמבואר להלן הערה ל"ב. עיין עוד בשו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ג סימן י"ב, שהתיר במקרים מסוימים.

26 שו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קט"ו. ויעוין בהערה על הגיליון וז": "...שטירוף הדעת הוא בכלל סכנה כי בשגעונו יש סכנה שיאבד עצמו לדעת או יסכן אחרים...", שו"ת אג"מ אהע"ז ח"ג סימן כ"ב, וח"ד סימן ס"ט וז": "ועצבות שהוא ענין מרה שחורה הוא נמי ענין סכנה". ע"ע אוצה"פ ח"ג סימן כ"ג דף קי"א ע"ב שהביא בשם שו"ת פרי השדה ח"ג יו"ד סימן ב', וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי ח"מ סימן ל"ט. וכ"כ בשדי חמד, ח"ה עמ' 103 מערכת אישות אות ל"ב.

27 בעיר לי הקר"ש פירסט, שזהו דעתו של בעל המנחת יצחק. אך הוא קיבל ממרו ורבו הגר"ם פינשטיין זצ"ל, שבמקרים יוצאים מן הכלל שהיא חלשה ביותר התיר למנוע הריון לתקופה מוגבלת גם אם הבעל לא קיים מצות פרו, ויש לדון כל מקרה לגופו של ענין. (עיין להלן הערה כ"ט). אך עיין באג"מ, אהע"ז, ח"א, סימן ק"ב; וח"ד, סימן ל"ב, ס"ק ד', שהתנה במפורש את ההתיר בקיום מצוות פרו.

28 שו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן קכ"ד, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות, ח"ז, סימן רכ"ו, בשם הר"ן ושאר פוסקים, דבזמן הזה שהבעל אינו רשאי לישא אשה רחת על אשתו מגזרת רגמ"ה, מחויבת האשה לבעלה בקיום פור, וגם במצות לערב אל תנח ידך כיון שהוא מחויב במצוה זו והיא במונעת אותו מלישא אשה אחרת, א"כ בשעה שנשאה ע"ד כן נשאה והרי היא מקבלת על עצמה בשעת נישואין שיקיים בעלה עמה כל חיובי הבעל שמחויב בהם, דהיינו אישות ולכן אסורה לשנות כוס של עקרין בלא רשותו, אלא שבסוף תשובתו כתב שנראה שגם רשות הבעל לא מהני מכיון שמחויב במצות לערב אל תנח ידך, ע"ש.

29 כך העיר לי מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א. ויעוין בשו"ת אהע"ז סימן ע"ו סעיף ג' שמבואר ש"עונה" היא באנשים בריאים אבל כשאחר מבני הזוג לא בריא אין מצות "עונה" כפי תקוני חז"ל.

30 שו"ת מנחת יצחק ח"א, סימן קט"ו; ח"ג, סימן כ"ה אות י"ט; שם, סימן כ"ב, אות ב', שכתב שאם עדיין יש חשש שההריון יסכן א תחיה תמשיך להשתמש באמצעי מניעה לזמן קצוב נוסף.

על רקע של תשישות ומצבים פיזיים לא מוגדרים ע"י קביעה רפואית יש להגביל את זמן ההיתר לתקופה של חצי שנה. כ"כ בספר אסאי, כרך ד', עמ' 175, בשם החזו"א. כי תכיפות הלידות נחשב ג"כ לספק סכנה.

ידידי הרה"ק ר' ישראל דזימטרובסקי כתב לי שדעת מורי הוראה (הגר"ש אלישיב שליט"א, והגר"נ קרליץ שליט"א ועוד) שבמקום שהדבר נראה בלעיל שתסכן בריאות האשה יש להתיר מניעת הריון לתקופה של חצי שנה, ויש לדון כל מקרה לגופו ולכן ראוי שתעשה שאלת חכם, כי לפעמים אדרבא יצא שכרו בהפסדו אם הדבר עלול לסכן בריאות האשה, ולכן יש לעשות שאלת חכם. דרך אגב המקור לכך

י. לשם קביעת מצב רפואי לצורך ההיתר למניעת הריון, יש שלפנות לרופא מומחה הנאמן עפ"י הדין ושניתן לסמוך על דבריו כמבואר בפרק ח' סעיף ב' וסעיף י"ח בדין נאמנות הרופאים.

יא. השואלת על היתר למניעת הריון, צריכה להציג בפני הרב הנשאל נתונים מלאים ומדויקים על מצה, (מן הראוי שכל קביעה רפואית תוצג במסמך רפואי מחייב ולא בע"פ בלבד).³¹

יב. אין לאשה לבצע פעולה שלא תוכל להתעבר לעולם³² הן ע"י

הוא מדברי החזו"א אהע"ז ס' ל"ז במכתב ומסקנת החזו"א לדינא דבמקום ספק סכנה תשים מוך קודם תשמשי, ושמעתי מהר"ן קרליץ שאם יש צד שיזיק לבריאות (והכל לפי הענין צריך ע"ז שאלת חכם) הוי בכלל דברי החזו"א, ויש להתיר לתקופה של חצי שנה עד שנה ואח"כ תבוא עוד פעם לעשות שאלת חכם. וכמדומני שבידו של מורי הוראה מקילים עוד יותר במקום צורך, עכ"ד. ויש מורי הוראה מתיירין רק לתקופה של ג' חדשים.

בדרכי תשובה יו"ד קצ"ד ס' ק"ז הביא בשם שו"ת שבו"ת יעקב ח"ג סימן ע"ז שמה שנהגו בכמה מקומות להאריך את תקופת הנדה לאחר הלידה ארבעים יום לזכר ושמינים יום לנקבה, מכיון: "לפי שראו שהדורות מתמעטין והולכין מכח גבורתם ויש לחוש אם תמחר לילך לבית הטבילה אחר לידתה אולי תחזור ותתעבר וכח אין ללידה עוד, ותתעבר ותמות ח"ו, ע"כ נזהרים בזה".

והלום ראיתי בספר "בני בנים" סימן ל' עמ' צ"ה (מאת הרב יהודה הרצל הנקין שליט"א) שהביא בשם זקנו הגאון ר' יוסף אליהו הנקין זצ"ל הוראה שמותר לאש למנוע הריון "אפילו לארבע ויותר שנים אחרי הלידה כשצריכה לטפל בודל, והורה כן הלכה למעשה כמה פעמים ו לא חילק בין אם קיים הבעל פריה ורביה או לא... ונראה מקורו ממסכת כתובות דף ס' ע"א בברייתא נו רבנן יונק תינוק והולך עד עשרים וארבע חודש מכאן ואילך כיונק שקץ דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר אפילו ארבע וחמש שנים, וכו' ... אלא בודאי היתר יניקה אחרי שנתיים אינו תלוי בסכנת הולד, שאע"פ שאין סכנה התירו לו ליונק כל זמן שלא פרש כיון שהוא לטובת הולד ולא השגיחו באיסור דרבנן של יונק שקץ. וידוע שבמניקה יותר מעל שנתיים לפעמים מחמת ההנקה לא תתעבר ואין התירו לדחות פריה ורביה של הבעל בשביל דבר שאינו ענין סכנה, אלא על כרחך כיון שהוא לטובת הולד שימשיך ליונק גם זה מותר ונכלל בקיום פריה ורביה, ובזה מבוארים דברי הגמ"ז זצלה"ה בס"ד לענ"ד, עכ"ל. ושם בסימן ל"א כתב הרב הענקין: "ברם שאלתי וראיתי כמה פעמים שהגאון מו"ז הרי"א הענקין זצלה"ה התיר הלכה למעשה לנשים למנוע הריון בשמוש באמצעים המותרים כשלעצמם למשך שנתיים ויותר אחרי לידת ילד חי, וכן שמעתי בארץ ישראל שהורה כן גדול אחד, והרבה נוהגין כן". והראתי את התשובה הנ"ל למו"ד הגר"י זילבשטיין שליט"א והשיב: "הדברים צריכים ביורור אצל מורה הוראה".

31 שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ד, סימן ס"ב ס"ק ב'.

32 שו"ת מנחת יצחק, ח"ד, סימן ק"כ, כתב שלכתחילה לא תשתה כוס של עקרון מפני שעדיף להשתמש באמצעי מניעה זמניים מאשר לגרום לאשה עיקור מוחלט. וטעמו דאלוי תתרפא האשה ושוב תוכל להוליד בנים, ובפרט אם הבעל רוצה עוד בנים, בודאי שמותר לה להשתמש באמצעי מניעה היותר חמור ע"פ ההלכה ע"ש. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סימן ס"ב אות ג'. גם יש לציין שבשימוש בגלולה אין איסור "סירוס". שהרי מיד לאחר הפסקת השימוש בגלולות יכולה האשה לבוא לידי הריון. (ישנה דעה רפואית שהנשים שהשתמשו בגלולות לזמן מוגבל נוטות יותר להריון). לכן הגלולה אינה ככוס של עקרון הגורמת עיקור לעולם, אלא מהוה דחיה זמנית במצות "לעבר אל תנח ידך". וכן כתב

תרופה³³ בין על ידי ניתוח³⁴ אך במקרים חמורים כדלהלן תעשה שאלת חכם:

הציץ אליעזר במסקנת דבריו, ח"ט, עמ' רכ"ג.

33 מצינו בש"ס שבת דף קי"א שהסור לשנות כוס של עקרין מפני שגורם לעקרות מוחלטת. התוס' יו"ט, שבת, פרק י"ד, משנה י"ג, מבאר: ש"כוס עקריים" הוא משקה העשוי מעקריים - שרשים של עשבים ובשמים, ומשקה העקריים הם תרופה לחולי צהבת, מחד. ומאידך היה גורם לעקרות, ומכאן היה מפורסם בשם זה, כדי שבני אדם ייזהרו מלשתותו, וישתדלו להשיג תרופה אחרת למחלתם. וראה בשבת, דף ק"י ע"א, מהו כוס של עקרין. החת"ס בתשובה ח"ו סימן מ' העיר שיש בכוס של עקרין חשש לחיי האשה. וכן בשו"ת ציץ אליעזר, ח"ט, עמ' רכ"ג, ציץ לשו"ת עמק שאלה, אהע"ז, סימן ס"ח, ששמע מרופא זמננו שכיום אין נותנים כוס של עקרין בשום אופן כך שכנראה הענין להלכה אבל לא למעשה. ובשו"ת תורת חסד, סו"ס מ"ד, כתב, שדיבר בענין זה עם רופאים ואמרו לו דשתיית כוס של עקרין חבלה היא, ונראה שהוא מקלקל חדר ההריון, ולכן חושש מאד מכמה בחינות לייעץ לשנות כוס של עקרין ומתיר במקום סכנה - שימוש במוך, עי"ש. בשו"ת דברי יואל, מהגר"י טיטלבוים, מסטמאר, צ"ל, באעה"ז, סי' קכ"ד, ע' תע"ב, ד"ה אבל, כתב: "שאין הרופאים בקיאים עכשיו מהו כוס של עקרין אלא נותנים רופאות אחרות שהוא כעין נתינת מוך או בשעת תשמיש או אחר תשמיש או אישפריצונג (התזה) וכדומה, וזה צע"ג כי אין זה דומה לשתיית כוס של עקרין כי יש בזה חשש השחתת זרע בכל פעם שהוא איסור חמור ר"ל".

יש לדעת שקיימות תרופות למחלות קשות רח"ל כמחלות כבד וכי"ב, שתופעות הלואי שלהן היא עקרות. וחובה לברר אצל הרופא על טיב התרופה והשפעתה ולהוועץ עם מורה הוראה מובהק. הרמב"ם, בפ' ט"ז, מאס"ב, הל' י"ב, כתב: "המשקה עיקרין לאדם או לשאר מינים כדי לסרסו הרי זה אסור ואין לוקין עליו. ואשה מותרת לשנות כוס של עקרין שמסרסין אותה עד שלא תלד". ומבואר מדבריו דסרוס זכר ע"י כוס של עקרין פטור אבל אסור ובנקבה מותר לגמרי. ובעצי ארזים, אהע"ז, סימן ה', ס"ק י"ט, הקשה מדוע בנקבה שרי לשנות כוס של עקרין, הרי גם לה יש עשה של דלשבת יצרה עי"ש, וע"ע בתוס' שבת דף ק"י ע"ב ד"ה והתניא. (אך עיין בערוך השלחן סימן א' סעיף ד' שכתב דהנשים כיון דלא נצטוו על פ"ד ממילא לא נצטוו על לשבת יצרה). החת"ס, אהע"ז סימן כ', כתב, דאשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה שבת לא תשתה כוס של עקרין, אם לא להציל מירקון וכדומה וצער לידה, אבל אם כבר קיימה שבת כל דהוא שרייא אפי' בלא צערה כלל. ובימנו שיש חרם דרגמ"ה אין לה רשות לשנות בלי רצון בעלה דבדאי משום מצות ולערב לא הותר לו חרם דרגמ"ה. וסיים: "שאם הוא אינו רוצה לגרשה וגם לא ליתן לה רשות נ"ל דאיהא מחוייבת לצער עצמה מפני שיעבודה שמשועבדת לבעל והיינו צער גדול לפי ראות עיני המורה וא"א לפרש כל האופנים בזה". ועיין להלן בהערה ל"ה. ובשו"ת מנחת יצחק, ח"ו סימן קמ"ד, כתב, שעכ"פ צריכה רשות מבעלה לשנות כוס של עקרין. ע"ע לעיל הערה כ"ח.

34 בספרא פרשת אמור פסקה י"ב נאמר: "מנין שהנקבות בסירוס? ת"ל כ"י משחתם בהם - מום בהם", ר' יהודה אומר "בהם" - אין נקבות בסירוס. לדעת המגיד משנה (רמב"ם הל' איסורי ביאה פ' ט"ז, הל' י"א) לא בא ר' יהודה אלא לפטור מעונש אבל האיסור כשלעצמו חל גם על סירוס אשה, אבל בבאור הגר"א (שו"ע אהע"ז סימן ה' ס"ק כ"ה) משמע שלדעת ר' יהודה גם האיסור אינו חל על סירוס אשה, אלא שהלכה כחכמים.

בשו"ע, אהע"ז סימן ה', סעיף י"א, כתב: "והמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור אבל אסור", והגר"א, ס"ק כ"ו, כתב דהוי איסור דאורייתא, מהקרא דמשחתם בהם (ויקרא כ"ב, כ"ה). ויש סוברים דהוי איסור דרבנן. ע"ע במנחת יצחק ח"ד סימן ק"כ. (דלאוהר דברי השו"ע הנ"ל סותרים זה את זה, דכאן כתב המסרס את הנקבה פטור ומשמע אבל אסור, ואח"כ כתב דאשה מותרת לשנות כוס של עקרין כדי לסרסה. וכתב הב"ש בס"ק י"ד דהא דאסר כאן סרוס בנקבה היינו במעשה, וסבירא

(א) חשש פיקוח נפש³⁵.

להו לרמב"ם וסמ"ג דאף בנקבה שייך סירוס במעשה. ומש"כ השו"ע בסעיף הבא דמותרת לשתות כוס של עקרין היינו סירוס באל מעשה. הרשב"א בשבת דף ק"י ע"ב חילק חילוק מעין זה בנוגע לסירוס זכר עי"ש, ועיין להלן הערה ל"ה דהב"ח ישב את הסתירה של השו"ע באופן הבא: דמש"כ דמותר היינו לרפואה או משום צער לידה, ומש"כ כאן לאסור היינו כוס של עקרין שלא לרפואה. הט"ז, ס"ק ו', וס"ק ז', כתב דסירוס ע"י מעשה באשה אסור משום הכאה או צער בעלי חיים.

וע"ע בשו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ד, דימן ל"ב, אות א', שכתב: "שהגם שאפשר לתקן הדבר ע"י ניתוח דהיינו שע"י ניתוח שני יש לתקן השהיה כמתחלה, ואם חותכין מסתבר יותר שנחשב סירוס גמור ואסור, מאחר שא"א שיוחזר כמתחלה בלא ניתוח". והסכים עמו הציץ אליעזר, ח"ט, עמ' רכ"ג, וטען שקשירת החצוצרות אינו נקרא עיקור זמני. "כי זמני נקרא כשהפעולה משפיעה באופן זמני, ומשאו"כ בכאן דהפעולה אם תשאיר כמו שהיא הרי גרמה לעיקור תמידי ורק אפשרי לעשות ע"י רופא פעולה אחרת כדי לבטל זאת הפעולה, וא"כ בכל זה הדעת נותנת שזה כן נקרא פעולת עיקור תמידי בהיות שגרירת פעולת העיקור הזאת היא תמידית כשלעצמה". ובאהע"ז, ח"ג, סימן י"ב, כתב האג"מ, שאין מקום להחזיר לסדר את האשה היכא שאין לה סכנה, ואף אם נימא דהאיסור הוא רק מדרבנן נמי לא הותרו כל האיסורים בשביל צורך שליכא סכנה. ועיין ב"אסיא" מ"ז-מ"ח כסלו תש"ן עמ' 51 ואילך, שהביא תא השיטות הכרוגיות לקשירת החצוצרות.

באוצר הפוסקים, סימן ה', סעיף א', ס"ק א' הסתפק אי שייך איסור של פצוע דכא באשה, והביא מח"ה המרשה"א לקדושים דף ע"ב ע"ב (תוס' ד"ה חמשה) דכתב להדיא שהאיסור הנ"ל לא שייך בנקבות. וכן מפורש להדיא מדברי הרשב"א שבת דף קי"א. (ד"ה בזקנה), וכ"כ בפני משה סוס"ק ג'; ובחמדת ישראל, קונטרס נר מצוה, סי' פ"ח. אך הברכי יוסף אהע"ז, סי' ה', אות ט"ו בשם מהר"ד עראמא בפרושו לרמב"ם, פט"ו מא"ב, כתב שלענין פסול לבא בקהל איש ואשה שוין (כלומר נקבה שנסתרה בידי אדם אסורה לבא בקהל כפצוע דכא והבא עליה לשם אישות לוקה). ובמנ"ח, מצוה תקנ"ט, תמה ע"ז, מדברי החינוך שכל דפצוע דכא אינו נוהג אל בזכרים. ע"ע ב"אור גדול" על המשנה ביבמות פ"ח מ"א מש"כ בזה.

בשו"ת משנה הלכות, ח"י, סימן רי"א, כתב, שהגם שיש לסמוך על הפוסקים שאין סירוס בנשים אלא שיש בו משום חובל, וגם יש סכנה בהנתוח וכל ניתוח שיש בו סכנה אסור לעשותו אם לא שכל גופו בסכנה, אלא דבמקום צער מותרת לחבול בעצמה כדי לרפאות וכ"ש במקום סכנה. עי"ש.

ע"ע בשו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ד, סימן ל"ג. וטעמו דאסור סירוס לא שייך להחזיר אלא מצד פקוח נפש שדוחה כל האיסורים. "וזה דוקא כשיש מחלה באותן האיברים (הרחם והשחלות) אך בשביל שיוכל לשמש עמה לא התירו סירוס, דמצות עונה לא דחיא איסורין אף לא איסורין דרבנן, ואף כשיעשו הרופאים רק תפירות על הטופס נמי היא ענין סירוס שאסור, וגם יש חשש איסור זרע לבטלה כיון שנסתם מקום הזרע לרחם ויש אולי לדונה כאשה שיש לה אוטם ברחם שאיתא בסימן כ"ג סעיף ה'". ועי"ש שהתיר בנדון זה למנוע ההריון אפילו באמצעות מוך, אם א"א להשתמש באמצעי מניעה היותר קלים, הנ"ל בסעיף ד', אך בשו"ת משנה הלכות ח"י סימן רי"א כתב שאם אין דרך אחרת מותר לסרסה. דהנתוח להוצאת הרחם הוא ניתוח שיש בו סכנה אסור לעשותו אם לא שכל גופו בסכנה ואז מפני הסכנה עושים ניתוח, הגם שהוא ג' כ"ס סכנה. (אבל כל שאין כאן סכנה מאין לן היתר להכניס עצמו בסכנה ובפרט כי מצאתי להגאון מוה"ר חיים עוזר זצ"ל דכל ניתוח שיש בו סכנה צריך לשאול מפי ג' רבנים מובהקים כדי שיהיו ב"ד מתיירים, דאל"כ מי נתן לנו רשות להכניס עצמו בסכנה. וסכם את התשובה: דהגם שיש סמוך על הפוסקים שאין סרוס בנשים, אלא שיש בו משום חובל ובמקום צער מותרת לחבול בעצמה כדי לרפאות). ועיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט שער ג' פ"ד, וחלק י"ד סימן צ"ו.

35 שו"ת בית יהודה אסאד, חיו"ד, סי' רכ"ב, וציין לב"ח, אהע"ז, סי' ה', שהתיר לשתות כוס של עקרין

(ב) פגמים גנטיים חמורים.³⁶

(ג) צער הריון ולידה באופן חמור ויוצא דופן.³⁷

רק במקום סכנה. וכ"כ ביים של שלמה יבמות פ"ו סימן מ"ד. וכן משמע משובת בנין ציון, סימן קל"ז; ושו"ת אבני נזר, אבהע"ז, ח"א, סימן א', אות י"ג. וכ"כ האג"מ, אהע"ז, ח"ג, סימן י"ב, וטעמו שסרוס באשה אסור מדרבנן, ולכן כשיש לה צער אסרו כיון דליכא סכנה. ובמקום שיש סכנה כתב ה"דברי מלכיא"ל ח"א, סימן ע', שאם אפשר שתשתה כוס של עקרין עדיף משתשים מוך, ונימקו דבזה עושה רק פעם אחת, משא"כ המוך צריכה לעשות איסור השחתת זרע בכל פעם. וכן כתב בשו"ת פרי השדה, ח"א, סימן פ"ח, שכוס של עקרין קיל טפי מקנח אחר תשמיש. וכן הביא בספר עזרת נשים, הל' מניעת הריון, בשם שו"ת מנחם משיב סימן י"ח. אך ברור שבמקרה ונשקפת סכנה לאשה עדיף להשתמש באמצעי מניעה זמניים, מאשר לגרום לאשה עיקור מוחלט, כמבואר בסעיף י"ב.

36 מו"ר הגר"י זילבשטיין שליט"א, הובאו דבריו בהלכה ורפואה, ח"ב, עמ' קי"ב, שבמקרה כעין זה אם יש להורים כבר בן ובת הרוואים להוליד, אין עליהם מצוה להמשיך להביא ילדים לעולם בעבור מצות "לשבת יצרה". כראיה לדבריו ציין לגמרא גיטין דף ע' ע"א: ג' דברים מכחישים גופו של אדם, ואלו הן: פחד, דרך עוון. וכתב רש"י: פחד, דאגה שדואג על דבר עתיד, ואין לך פחד ודאגה גדולים משל הורים מתיסרים המפחדים מהעתיד שמא ח"ו יולדו להם עוד ילדים חולים ר"ל. ובספר "אבני שיש" עמ' ק"ו הביא בשם ספק "דברי יצחק" סימן כ"ב שמצוה דאורייתא נדחית מפני חולה שאין בו סכנה. וכך כתב בשם "בשמים ראש" דמצות "מצוה" נדחית מפני חולה שהמצה תזיק לו. וכ"כ באבני נזר ביו"ד בתינוק שנולד עם רגל עקומה ואם ימולוהו ביום השמיני אי אפשר יהיה לנתחו ולתקן רגלו, יש מיד לחבוש הרגל בגבס וממילא תדחה מצות מילה ביום השמיני. וכתב שם ה"אבני נזר" שיתקנוהו, מכיון שאין אדם חייב לתת יותר מחומש מנכסיו עבור מצות עשה, ומאחר וכל אדם היה מוכן לותר על חומש מנכסיו כדי שרגלו תהיה ישרה, מותר לו לבטל מצות מילה ביום השמיני למען מטרה זו. לאור זאת בענינו כן מאחר וההורים היו מוכנים לתת חומש מנכסיהם כדי שלא יודו להם ילדים חולים. ממילא לא חייבים בפר"ד ולהסתכן בהולדת ילדים חולים, עכ"ד.

37 איתא ביבמות דף ס"ה ע"ב "דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתא לקמיה דר' חייא. אמה, אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה לא, אזלא אשתאי סמא דעקרתא, לבסוף גליה ליה מילתא, אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחרייתא, דאמר מר: יהודה וחזקיה אחרי, פזי וטוי אחותא". (יהודית אשתו של ר' חייא היה לה צער לידה, החליפה את שמלתה ובאה לפני רב חייא, אמרה: האם האשה מצווה על פריה ורביה? אמר לה: לא, הלכה ושתתה סם לעקרות, לבסוף התגלה הדבר לר' חייא אמר לה: ומי יתן שלא שתית ותלדי בכרס אחת שני בנים, שנינו: יהודה וחזקיה בני ר' חייא תאומים היו פזי וטבי בנותיו של ר' חייא תאומות היו). ובריטב"א על אתר הוכיח מהא דיהודית דביתהו דר"ח דהוה לה צערא טובא בלידה ומ"מ אם היתה מיפקדה אפריה ורביה היתה אסורה לשתות סמא דעקרתא, ומכאן הוכיח שהאיש שמיפקד אפו"ר אסור לשתות - אם לא במקום סכנה שאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ). ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף י"א המחבר פסק להלכה שאשה מותרת לשתות כוס של עקרין כדי לסרסה שלא תלד, וכ"כ הט"ז ס"ק ז', וכן העלה להנחיר בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן י"ח. וע"כ בשו"ת בית יהודה (אסאד), ח"א סי' רכ"ב. עיין בקרית ספר פרק טז מהל' איסורי ביאה, ומבואר מדבריו דחלוק דין סירוס ע"י נגיעה באברים ממש לסירוס ע"י משקה המעקר, דבסירוס ע"י נגיעה באברים ממש הרי הוא עובר בלאו דאורייתא ד"ובאצנכס לא תעשו", וחייב מלקות. משא"כ במסרס ע"י משקה המעקר איכא בזה איסורא דאורייתא רק מי שמצוה על פריה וביה, ומשו"ה לא לוקה על שתית סם המעקר (עיין בחיד"א בספרו עין זוכר מערכת א' אות ח"י מה שתמה עליו). מ"מ מדברי הקרית ספר מבואר דאיסור שתית כוס של עקרין וסם המעקר הוא דוקא לזכרים המצווים על פריה ורביה. אך הפת"ש, שם ס"ק י"א, ציין

דיני טהרת אשה המשתמשת באמצעי מניעה

ג. אשה הנוטלת גלולות למניעת הריון³⁸ תבדוק את עצמה בכל יום בוקר וערב בתקופה הראשונה של השימוש בגלולות, כדי לודא שלא נגרם לה דימום כתוצאה מכך (breakthrough bleeding).³⁹

ד. טבעת למניעת הריון שהרופא מתקין בתוך הרחם אינה מהווה חציצה⁴⁰ לענין

למהרש"ל ב"ים של שלמה", פ' הבע"י, סימן מ"ד, דסבר דיאן לאשה היתר לשתות כוס של עקריין אא"כ יש לה צער לידה גדול. הב"ח באהע"ז סימן ה' כתב: דמ"ש דאשה מותרת לשתות כוס של עקריין, היינו לרפואה או משום צער לידה. ומש"כ השו"ע בסעיף הקודם לאסור - היינו כוס של עקריין שלא לרפואה. אולם באג"מ, אהע"ז, ח"ג סימן י"ב, כתב שדעת הט"ז הנ"ל הוא דעת יחיד ואין להורות כמותו, וע"כ הכריע שהאשה אסורה לסרס את עצמה אפילו במקום צער, והוכיח מהריטב"א ביבמות דף ס"ה ע"ב, "שאף אם סירוס נקבה הוא דרבנן נמי אסור אף במקום צער, מכיון שאיכא איסור סירוס בנקבה ולהגר"א הוא גם איסור סירוס מדאורייתא לכן אין להתיר". וע"ע בחת"ס, אהע"ז, סי' כ'; ובשו"ת אבני נזר, חו"מ סי' קכ"ז.

38 עיין לעיל הערה י"ג.

39 שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ב, סימן י"ז, וח"ג סימן כ"ד, וז"ל: "ולכן אם רוצה ליקח פילן אלו תצטרך להניח באותו מקום מוך דחוק לכל ימות חדש אחד ואם לא תראה, יש לסמוך שהיא מאלו נשים שהפילן אין קורמים לה להוציא דם ממנה. ואם קשה לה להניח מוך דחוק תלבש לבנים כל העת ביום ובלילה כל ימות חדש אחד ובאופן שיהיו הדוקים על רגליה שלא יהיה אפשר להדם לאיבד וגם תניח על שטח אותו מקום קטן לבן באופן שאם תצא טפת דם היה ודאי נמצא שם. ובעת שתטיל מים תעיין בהספק אם אין שם אדמומית של דם וגם תבדוק עצמה בכל יום בפנים בחורין ובסדקין, ואם יעברו באופן זה כל ימות חדש אחד ולא תראה דם נמי יש לסמוך שלא ראתה והיא מאלו נשים שראו דם בשביל הפילן. ותהיה שוב מותרת בחדשים האחרים בלא זה וגם בלא בדיקה ככל אשה לבעלה אף כשתקח הפילן. ולצורך גדול יש להתיר התשמיש אף בחדש זה לסלק הלבנים על שעה קטנה ותראה שהן נקיים ולבדוק בפנים בחורים ובסדקים קודם תשמיש ולעיין יפה בהבדיקה, ואם היא נקיה ישמש ותיכף אחר תשמיש תבדוק עצמה ותלבש הלבנים כמתחלה".

כיום כפי שמוכח בעליל החשש לראיות דם קלוש מאד עקב התפתחות הרפואה ויצירת גלולות בטיב מעולה. ואין דעת מורי ההוראה להחמיר כאג"מ. ויתכן שאף האג"מ לא דיבר אלא בזמנו (הספר הודפס בתשל"ג). וכן משמע מתחילת דבריו וז"ל "...אבל עיקר הנידון בזה הוא משום שהרבה נשים רואות מזה טיפות דם בערך מחצה נשים.. הרי שדבריו אמורים לאור המציאות דאז.

עם כל זאת מן הראוי שהאשה תעקוב בתקופה הראשונה לאחר השימוש בגלולה ע"י בדיקה וכיו"ב לודא באופן החלטי שאין היא רואה כלל דם.

ועל כן טוב שהאשה תברר אצל הרופא איזה גלולה גורמת לדימום.

והלום ראיתי בשו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סימן ע"ב (הספר הודפס בשנת תשמ"ה) שכתב: "יש לידע שגלולות אלו אף שעוצרין הדם הם גם גורמים שתראה האשה דם שלדינא אין חלוק בין הרבה דם למשהו... וגם יש לידע כי הגלולות האלו לא טוב לבריאות האשה וצריך להעיר להדאקטאר על זה". וכנראה שהאג"מ לא חזר בו ממש"כ בחלקים הקודמים ויתכן שאף ששפרו את הגלולות, מ"מ עדיין גורמות לדימום, וכן סבר שבגלולות אלו אינן טובות לבריאות האשה.

40 עיין שו"ע יו"ד קצ"ח סעיף כ"ה, וקצ"ט סעיף ח'. והש"ך בסימן קצ"ח ס"ק ל"ב ציין למחבר בסימן

טבילה⁴¹. וכן טבעת תוך רחמית שתלולים ממנה חוטים, אם אי אפשר בלעדיהם יש להתיר לאשה לטבול איתם ואינם מהווים חציצה. אבל עדיף להשתמש בטבעת תוך רחמית שלא יוצאים ממנה חוטים אם הדבר אפשרי⁴².

טו. טבעת (Pessarium) המותקנת ברחם לצורך תמיכתה והגבהתה במצב של צניחה (מחמת התרופפות של ריקמת החיבור, כגון לאחר חיתוכי דופן ("ניתוחים קיסריים")) אינה מהווה חציצה בטבילה⁴³, אך לענין בדיקת הפסק טהרה יש

קצ"ט ס"ט שכתב וז"ל: "בס"א בשאר כל הגוף, אבל בית הסתרים כיון שא"צ לביאת מים אם לא עיניה אותם קודם ואח"כ עיניה אותם ולא מצאה בהם שום דבר עלתה לה טבילה". דהיינו יש חילוק בין כל הגוף לבית הסתרים, דכל הגוף צריך ביאת מים משא"כ בית הסתרים. ועיין ט"ז, בסקי"א שהקשה דהרי מכל מקום בעינו ראוי לביאת מים?

ובשו"ת נוב"י קמא חיו"ד סימן ס"ד כתב וז'ל: "אמנם אף שאמרו בבית הסתרים צריך להיות רואי לביאת מים - דוקא בבית הסתרים אמרו כן, אבל במקום הנקרא בלוע לא צריך אפילו רואי לביאת מים". והריטב"א פ"ק דקידושין דף כ"ה כתב בשם רבותיו שמה שבית הסתרים צריך להיות רואי לביאת מים היינו מדרבנן בעלמא הואיל ולענין טומאה דינו כגלוי ע"ש". וא"כ בלוע שלא מקרי גלוי לענין שום טומאה, אפילו לטומאת משא, א"צ רואי לביאת מים. אמנם בנדה דף מ"ב ע"ב פלגי אביי ובא אותו מקום באשה אי בלוע הוה או בית הסתרים הוה וק"ל כרבא (וכ"פ הרמב"ם פ"א מהל' טומאת מת הל"ג והל"ח). וכל מחלוקתם דוקא בבית החיצון משא"כ בעומק הרהם למעלה מבית החיצון לכו"ע בלוע הוה, עכת"ד הנוב"י. וסיים: "דאם הוא במקום עמוק מאד שאין השמש דש ומגיע שם אפילו בשעת גמר ביאה אז שוב מקרי בלוע וא"צ לביאת מים ולא איכפת לן בחציצה וא"צ להסירה בשעת טבילה. אבל אם הוא במקום שהשמש דש שם הן בתחילת ביאה והן בסוף ביאה הוה חציצה", עכ"ל. ובשו"ת רח"ב ציי"ד קס"א העיר, שאמנם מדברי הנוב"י ה"ל משמע שהחיצון מקום שנקרא בלוע לא צריך אפילו להיות רואי לביאת מים או חידוש של נמצא מפורש בדברי הראשונים, אבל בלמעלה הבלד אז כבר נמצא ב"ש מקואות (וסף פרק י') ע"פ תוספתא שם פ"ז, עיי"ש. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג ט"ז ו"חכמ"א כלל קי"ט.

41 ע"ע בנוב"י יו"ד ח"ב סימן קל"ה שהשיב לשאלת הרה"ג השואל שרצה לחלק בין בית הסתרים גופה ובין הפה וכיו"ב שיכולים לבוא המים שם מעצמם, ובין אותו מקום שאפילו מרחקת ירכותיה זו מזו לא יכנסו המים, רק בהתחלת אותו מקום, ולכן כל שהוא לפניו ממקום שיושבת התינוקת ונראה, א"צ אפילו ראוי לביאת מים, וכתב הנוב"י שאף שדבר זה מסתבר, מ"מ אין בידנו לחדש כן ע"ש באריכות דבריו. אך הפחד יצחק (מערכת אשה שיש לה חולי הרחם) כתב לחלק כדעת הרה"ג השואל שבנוב"י הנ"ל שדוקא בית הסתרים שבפה וכיוצ"ב ראוי לביאת מים, משא"כ ברחם, שהרי בתולה רחמה סתום וטובלת. ובנדה ל"ב מעשה והטביליה קודם לאמר עכ"ד. והשיב לו שם דלדעתו אין צורך לזה, שהרי הרופא מקפיד לתת הטבעת עמוק מאוד בפנים, באופן שלא תעכב הליכתו היתבשמים, והו"ל דבר שאינו מקפיד, ואינו צוין, ולכן יש להקל וכו' ע"ש. וכן כתב בשו"ת אבני נזר יו"ד ח"ב סימן רנ"ב-רנ"ו, ובשו"ת ישועות מלכו חיו"ד סימן קצ"ב, ובשו"ת אבן יקרה (תליתא) סימן נ"ו ובשו"ת בית יצחק ח"ב חיו"ד סי' ר'. וע"ע בחידושי הגרעק"א על שו"ע יו"ד קצ"ח סעיף ד', ובשו"ת רע"א קמא סימן ס'.

42 שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פ"ז, וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כ"ה, פ"י אות ג', חי"א סי' ס"ג.

43 כיון שאינה מציאה הטבעת אלא רק לעיתים רחוקות והיא במקום בלוע (או ע"פ בבית הסתרים) כמבואר לעיל בהערות ל"ח-ל"ט. וכ"כ בנוב"י יו"ד סי' ס"ד ותשו' חתם סופר סי' קצ"ב, ושו"ת חשב האפוד ח"ב סימן קי"ח.

להוציאה אם ניתן הדבר, במקרה והטבעת אינה ניתנת להסרה, יכולה להפסיק בטהרה ללא הסרת הטבעת ⁴⁴. (קיימים סוגי טבעות שונים. במקרה של שקיעה פשוטה של דופן הרחם משתמשים בעיקר בטבעות עגולות ופתוחות. כאשר הרחם הוא ששקע, ישתמש הרופא בטבעת אחרת, דמוית צלחת, המחוררת בהרבה חורים קטנים. טבעת בצורת קשת משמשת לרחם מהופך. הטבעות עשויות גומי נוקשה ומתגמשות בעקבות חימום. קיימות גם טבעות חרסיה, שהם אומנם קשות יותר, אולם יתרון הוא בכך, שאינן מגרות את דופן הרחם. יש שהטבעת מגבירה את ההפרשות, ואז נחוץ לשטוף את דופן הנרתיק (וגינה) בנוזלים מגינים או מחטאים, ראה בענין זה לעיל פרק ד' סעיף י"ז). כן יש להקפיד על גודל הטבעת. טבעת קטנה מידי תהיה כמובן, חסרת תועלת, ואילו טבעת גדולה מדי תפעיל לחץ יתר על דופן הנרתיק, ועלולה לגרום נזק ואפילו פצעים (פצעי לחץ).

תופעת צניחת הרחם פוקדת בעיקר נשים שהרצועות רפויות בהן מטבען. בדרך כלל הטיה לצניחת רחם היא לאחר מספר הריונות, ובפרט לאחר לידת מלקחיים). לכן תברר אצל הרופא באיזה טבעת השתמש ותשאל מורה הוראה כיצד תנהג.

טז. אשה שנטלה תרופה האמורה לעכב את וסתה, אין לה לסמוך ע"ז וצריכה בדיקה בזמן וסתה הרגיל ⁴⁵.

מניעת פריין הגבר

יז. אין לעשות פעולות של מניעת הריון ע"י גרימת עקרות לגבר ⁴⁶ בין ע"י תרופות

44 שו"ת משפטי עוזיאל יו"ד סימן ס"א.

45 שו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קכ"ז.

46 אסור מהתורה לסרס אדם ובהמה. חז"ל למדו איסור זה מן הכתוב "ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כ"ב, ד') בפרשת פסולי הקרבנות, ספרא פרשת אמור פרק ד' י"א, ובגמ' שבת דף ק"י ע"ב. הרמב"ן שם שאל שסריס ששותה כוס של עקרין מאי קעביד, ומדוע אסור לו לעשות מעשה זה הרי בלאו הכי אינו ראוי להוליד? ותנן דבלאו הכי הקפידה תורה על תוספת סירוס. והגר"מ הרש"ל זצ"ל בהגהותיו על הרמב"ן כתב שמשמע מדעתו ששתיית כוס של עקרין אסור מה"ת, וכן מבואר בתוס' בכורות, דף ל"ט ע"ב, ד"ה כולן, (לפי גרסת ה"צ"ק), ומשמע דהוי בכלל הלאו דבארצכם לא תעשו (ויקרא כ"ב, כ"ד), וכך היא גירסתו: "כולם בגיד פירוש ולא בביצים ומיהו סיפא דקרא ובארצכם לא תעשו איירי אפילו בביצים בכ"מ שמסתרס דאפי' ע"י שתיית כוס של עקרין אסרינן בפרק ח' שריצים וכו'". וכ"כ פסקי ריא"ז בשבת דף ק"י. וב"נתיבות לשבת" ס"ק ז' כתב דמלשון הרמב"ם פט"ז מאס"ב הי"ב "אסור ואין לוקין עליו" משמע דאיסורא מדאורייתא מיהא איכא, וכן כתב בתשובת הרמ"ך המובא בשו"ת בית יהודה עיאש ח"ב סימן מ"ז. ובשו"ת תורת חסד סימן ל"ח כתב שמדברי התוס', הרא"ש והר"ן (בשבת ק"י): שפסקו דאסור לשתות כוס של עקרין גם לרפואה ואינו מתכוין - משום דמודה ר"ש בפסקי רישיה מוכח דס"ל

⁴⁷, ובין ע"י ניתוח (Vasectomy) ⁴⁸.

יח. דין זה אמור גם כאשר ההריון הינו בחשש פיקוח נפש - אך יש מתירים

דהאיסור הוא מדאורייתא, דהא במילי דרבנן ס כתב התורמת הדשן דפיסק רישיה שרי. הגר"א אהע"ז סי' ה' אות כ"ח כתב שאסור מה, מקרא דמשחתם בה אלא דאין לוקין ע"ז. ובתוספתא פ"ח מיבמות כתב האישי אינו ראוי לשתות כוס של עקרין שלא יוליד, והאשה רשאית לשתות כוס של עקרין שלא תלד. וע"ע בשאלות סימן ק"ה שכתב דאיכא מסרס אחר מסרס בבהמה וכן באדם ואפילו זקן ששתה כוס של עקרין בכלל זה, משמע דכוס של עקרין בכלל סירוס. וכ"כ החת"ס אהע"ז סימן י"ד, י"ז. וכן כתב ב"עקרת בקרות" להגרייב"ן דף ה' דכוס של עקרין הוא דאורייתא והא דאין לוקין עליו הוא משום דהוא לאו שאין בו מעשה.

אמנם המאירי בשבת (שם) כתב שאיסורו מדברי סופרים, ואע"פ שדרשו לא תעשו "לא תעשו" כלומר אפילו ממילא אסמכתא היא זו. והיראים סימן שמ"ב (עמ' קצא) כתב שעיקור ע"י סם אסור מדרבנן מדשרי בזקנה ועקרה אפילו למ"ד נשים נצטוו על פר"ו, וכן משמע מדברי הריטב"א יבמות דף ס"ג דס"ל דשתיית כוס של עקרין אסור מדרבנן שכתב דאסור לאדם לשתות שום דבר שיעקרוהו כדי לעסוק בתורה, ואח"כ כתב: "שאם קיים מצות פר"ו וחשקה נפשו בתורה לגמרי ורצה לאכול או לשתות דבר של עיקור כדי ש איתבטל תמורתו שהוא מותר", עיי"ש ומשמע דס"ל דשתיית כוס של עקרין הוא דרבנן. וכ"כ הלבוש אהע"ז סימן ה' ס"ק י"ב שעיקר האיסור היה על סרוס בידים "ולכן אינו לוקה עליו שהרי אינו נוגע באברי הזרע, אבל איסורא מיהא איכא אפילו שותה רק לרפואה". וכ"כ בקרית ספר על הרמב"ם דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מחייב שום: "ובארצכם לא תעשו", ומש"ה לא לקי. והחזו"א שבת סימן ס"ב אות כ"ו כתב דמשמעות לשון הרמב"ם והרשב"א דהוי מדרבנן. אך עיין במנ"ח רצ"א שתמהא אמאי אין לוקין על שתיית כוס של עקרין הא מסוגית הגמ' משמע דאין לחילוק בין נגע באברי הזרע ללא נגע, ומשמע מדבריו דאין נפ"מ כלל בין נוגע ללא נוגע ובכל מקום שעושה בגוף מעשה שע"י זה יתסרס חשוב מסס ועובר. (הגם שהמב"ט בספרו בית אלקים סימן א', והלבוש סימן ה' ס"ק י"ב והמ"מ על הרמב"ם הנ"ל כתבו דהאיסור תלוי אם נוגע באברי הזרע אם לאו, מ"מ יש לחוש לדעות הנ"ל החולקים על דעתם).

47 עיין לעיל הערה ל"ג מהו כוס של עקרין, ובהערה הקודמת מש"כ בשם הריטב"א.

48 מטעם האיסור של כרות שפכה כמבואר באהע"ז, סימן ה', סעיף ב', דבשלשה איברים אפשר שיפסל הזכר, בגיד בביצים ובשבילים שבהם נתבשל שכבת הזרע. והרי זה בכלל מה שאסרה תורה (ויקרא כ"ב, כ"ד) "ומעור וכתות ונותק וכרות לא תקריבו לה", ובארצכם לא תעשו". (וע"ע בתורת כהנים פרק ז' פיסקא א', י"א). והחינוך, מצוה תקנ"ט, הסביר טעם פסול פצוע דכא וכרות שפכה וכתב: "משרשי המצוה להרחיק ממנו בלתי הפסיד כלי הזרע בשום צד, כידוע המלכים שמסרסים הזכרים למנותם שומרים הנשים, ויש מן הזכרים הפחותים שרוצים בדבר, כדי לזכות בשולחן המלך ולהוריה ממן, ואנחנו עם הקדש, בדעתנו כ כל סריס בידי אדם יפסל מהתחבר עוד עם בת ישראל וכל ועם טענה זאת נמצא טעם בחלוק האיסור בין הנפסד בידי אדם לנפסד בידי שמים". וברור מדעתו דהאיסור של כרות שפכה תלוי באיסור סירוס. במנחת חינוך, מצוה רצ"א, כתב דלא מצינו דהמסתרס עובר בלאו ויש עליו רק דין מסייע כמו בשבת עיי"ז. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן י"ג.

בשו"ת אג"מ אהע"ז, ח"ד סי' כ"ט, אות ד', כתב, שענין האיסור דפצוע דכא וכרות שפכה לבא בקהל, משום שאלו שנעשה מעשה באברי ההולדה שלהם שלא יוכלו להוליד הם מאוסים אצל המקום מלתחתחן אתם, מאחר שרצו למעט קהל ה'. (עיי"ש באריכות דבריו).

גרימת עקרות זמנית⁴⁹. אבל זריקות הגורמות לסרוס לעולם, יש אוסרים⁵⁰.

ט. באופנים מסוימים יתכן גם שהגבר יאסר לבוא בקהל מחמת עקרותו⁵¹.

49 שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"ג, סימן ט"ו. וכתב שסירוס לזמן אינו בלאו דסירוס: "וזריקה זו דבשילה לא יוכל להוליד ששה חדשים הרי אינו עושה שום קלקול דהא יוכל לבעול כמתחלה בקישוי אבר, רק שמחליש וממית החיות בזרע שלו וכדומה לזה שמסתבר שלא יהיה נאסר לפ"ז אפי' שנעשה סריס לעולם".

50 הגאון מו"ר צבי פסח פרנק זצ"ל בהערותיו לאצה"פ אהע"ז סימן ה' סעיף י"ג כתב דכל פעולה הגורמת לסרוס אסורה. וכתב לאסור הזרקה סם המעקר לתרגול, אף שהזריקה אינה פוגעת באבר הזרע בדוקא, ולדעתו זריקה נחשבת כמעשה בידים ולוקין ע"ז. וזריקה גרועה מכוס של עקרין דהוא ע"י שתיה ואפשר להקיא כשאר סמא חריפא דאפשר להציל את השותה ע"י הקאה משא"כ זריקה אינה נתנת להצלה ונחשב למעשה בידים ממש דכל אברי האדם גוף אחד הם. אך אולי אין לדמות את תשובתו של הרב פרנק זצ"ל לנדידוניו דהתם הזריקה גורמת לעיקור תמידי ולכן גרע מכוס של עקרין, אבל היכא שהזריקה גורמת רק לסרוס זמני מי יאמר שאסור, וצ"ע. אך מתשובת האג"מ הנ"ל בהערה הקודמת משמע שהתיר דאפי' אם הזריקה גורמת שיעשה סריס לעולם, וע"ז חולק הגצ"פ פרנק זצ"ל, ואוסר.

51 עיין לעיל בסף הערה הקודמת במחלוקת אם איסור סירוס תלוי בנגיעה באברי הזרע אם לאו. התוס' בסוטה, דף כ"ו ע"א, ד"ה אשת, כתבו: "רש"י פירש בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעין מלן דסריס אדם ששתה כוס של עקרין דאסור לקיימה וכו'", משמע מתוס' שהבין בדעת רש"י דאסור את השותה כוס של עקרין לבא בקהל. אך עיין ברמב"ם, פ"ו מהל' סוטה, ה"ה, ובכס"מ שם, שביאר ששותה כוס של עקרין - אשתו מותרת לו, וביאר דגם רש"י ס"ל הכי ע"ש. אך עיין במשנה למלך, דסבר דכל הסוגיה איירי בגיורת ומשוחררת שמוותרות בלאו הכי לבעליהם, ואין ראייה מהרמב"ם לעינינו נוגע למחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל. ועיין באצה"פ שהביא בשם יד אהרן, הגה"ט, אות א', בשם ספר זרע אברהם דאם השקהו סם וע"י אותו סם נעקר ובטלו ממנו אחד מג' אברי הזרע שהם הגיד, הביצים והשבילים שבהם נתבשל הזרע נקרא בידי אדם ופסול, וכן הביא בשם "אדמת קדש" ח"א סימן כ"ג ו"שולחנו של אברהם", סימן ה', ו"עבודת ה'", סימן ג', שסוברים שבכה"ג נקרא בידי אדם ופסול. וכ"כ הגריעב"ץ ב"אגרת בקורת, דף ה' ותמה על התוס' הנ"ל שהכשירו את השותה כוס של עקרין לבא בקהל. בחקרי לב, אהע"ז, סימן ז', כתב שגם אליבא דתוס' לא ברור אם התירו לבא בקהל, רק הלשון מטעה מכיון שתמהו על רש"י, ומכיון שלתוס' ברור ששיטת רש"י לאסור ומדבריהם אין הכרע להתיר, ע"כ ספיקא הוא ופסול, אף בשתה לרפואה במקום סכנה.

אך באפי' זוטרי, אהע"ז, ס"ה, ס"ק י"ד, כתב דודאי כשר לכ"א. וכ"כ הב"י שם, שהרי אין כאן מעוון וכתות ובתורה לא נזכר אלא רק ביטול האבר ולא ביטול כח ההולדה. ובפ"ת, ס"ק ט', כתב שכן הסכימו להלכה מהר"י הכהן בהגהת זרע אברהם; ומה"י נבון, וספר יד אהרן.

כתב הרמב"ם, פט"ז מא"ב, ה"ב; וכן בשו"ע, סימן ה', ס"ק י"ב: "המשקה כוס של עקרין לאדם או לשאר בעלי חיים כדי לסרוסו הרי זה אסור ואין לוקין עליו". וכתב המ"מ: "מהסוגיא בשבת דף ק"י מתבאר דכל היכא דלא נגע באיברים ממש לא מחייב". וכ"כ ב"י דוד" תשובה א' וז"ל: "דהעיקר בזה צריך לדעת אם הכוס מקלקל את ג' האברים הנ"ל ועושה בהם פציעה - אזי נאסר לבא בקהל, דמה לי שנעשה ע"י סכין או ע"י סמא חריפא, ובפרט להפוסלים ע"י חולי שזה אצלם בידי אדם אבל אם ע"י הכוס לא חל שינוי בשלשה אברי ההולדה רק נחלשו ונשללו מכח ההולדה או שנחלשו העצבים המסייעים לכח ההולדה אף שנתקלקלו לגמרי אזי מותר לבא בקהל". וכ"כ בפני משה, אהע"ז, שאלה ב', (מודפס בסוף הספר) דכל שלא נגע באברי הזרע ממש נקרא בידי שמים ולא נפסל. וע"ע בחתם סופר אה"ז סימן י"ז שהוכיח מהתוס' הנ"ל דס"ל כשיטת הרמב"ם דכל חולי מקרי ביד"ש ואפי' התחיל ביד"א ג"כ בידי שמים נקרא,

כ. מותר לאדם שאין לו כח המוליד ליטול גלולה המביאה לסירוס זמני קצר, ואח"כ בא לו כח חדש וחזק יותר ממה שהיה קודם. כי עיז יש תקוה שיהיה לו כח המוליד⁵².

ניתוח כריתת הרחם והשלכותיו

כא. כאשר מתירים ניתוח לכריתת רחם (Hysterectomy) או קשירת החצוצרות (Ligation of the Fallopian tubes) יש לעשות הניתוח ע"י רופא נכרי⁵³. (כמו כן מותר לומר לרופא נכרי לסרס ישראל כשיש צורך

מכיון שאינו נוגע באברי ההולדה.

52 שו"ת מנחת יצחק, ח"ה, סי' י"ג. וכתב דאם התרופה לא הוי גרמא לסירוס גמור אף לזמן קצר, פשיטא דשרי, ואם גורם סירוס ממש לזמן קצר, אז אם הרפואה הנ"ל אתמחי גברא ותמחי רפואתו ואת תרופה ואחרת כיצא בזה אפשר להתיר.

53 בדבר אליהו סימן י"ז בנדון אשה שאם תתעבר תסתכן, פסק שמותר לסרסה ע"י רופא עכו"ם דהא קי"ל דאין עכו"ם מצווים על הסירוס וכל עיקר האיסור הוא מטעם אמירה לעכו"ם. וא"כ כאן דהוא ע"י רופא דאדעתא דנפשיה עביד שרי אעפ"י שנוטל שכר, עי"ש.

וכ"כ ב"הפרדס" (שבט אדר ניסן תשל"ב) דאם תתעבר ויזיק לבריאותה, והוי ככל חולה שאין בו סכנה שאף שאיסור דרבנן איכא, ומשום רפואה מותר (ותמך יתידותיו, בט"ז, אהע"ז, סי' ה', ס"ק ו', דאף במקום דליכא צער מותר לכתחילה לחתוך את האם שלה) וכדי לצאת גם דעת הגר"א דס"ל דהוי איסור דאורייתא, יש לעשות ע"י נכרי כמבואר באו"ח סי' שכ"ח סי"ז דאמירה לנכרי מותר לצורך רפואה. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' צ"ו.

וכ"כ בספר מלכים אמניך מהד"ת עמ' תקל"ו וז"ל: "ונראה לע"ד, שבאופן כזה עדיף לבצע את הניתוח ע"י רופא נכרי. כי בזה האיסור קל יותר מאחר ואין הישראל עובר על עוון הסירוס אלא הנכרי, והוא לא נצטווה על כך, ואין בזה איסור תורה כי אם איסור דרבנן של 'אמירה לנכרי', ובכל מצב של פיקוח נפש כשצריך לעבור על איסור תורה עלינו להשתדל לעשות זאת באופן הקל יותר. ובענינו, על ידי נכרי קל יותר. ובפרט לפי מה שכתב ה"פרי מגדים" בסימן תס"ח משבצות ב', דאיסור אמירה לנכרי נאמר רק באיסור לאו ולא בעשה. וסירוס אשה אינו 'לאו'.

ואם המנתח הישראלי רופא טוב יותר, יש להנתח אצלו."

אם אשה גרה בארץ ישראל וקשה לה לנסוע לחו"ל כדי להנתח שם, אין היא חייבת לעשות זאת, וראיה לכך מדברי המשנ"ב סימן תס"ו ב', שכתב דמותר לעשות רטיה מחמץ בפסח למכה שיש בה סכנה "אם אין בקל לעשות בדרך היתר". משמע שאם קשה לעשות בדרך היתר, אין חיוב לעשות זאת.

בדבר⁵⁴, ובשעת הדחק ניתן לעשות זאת גם ע"י רופא ישראל⁵⁵.

כב. אשה הסובלת מגידול ממאיר ברחם רח"ל, או ממחלה מסוכנת אחרת המחייבת כריתת רחם מותר לרופא לכוות גם את החצוצרות והשחלות אף על פי שאין בהן מחלה, כשיש חשש שמא ח"ו יתפתח מכך גידול ממאיר. ואפילו כשהחשש רחוק (פחות מ-5%). וראוי לרופא לבקש על כך את רשות האשה ובעלה⁵⁶.

כג. אשה שעברה נתוח הוצאת רחם (וידוע בודאות עפ"י רופאים מומחים דהוצא כל רחמה, ועפ"י מורי הוראה דחשיב כל רחמה) גם אם היתה מסולקת דמים כגון זקנה נהגו בעלי ההוראה להחמיר בזה ולהצריכה למנות שבעה ימים, אך א"צ עתה ימים נקיים לספירתה (ואפילו כשרואה דם עולה לספירת ז' ימים), אלא כעבור ז' ימים טהורה לאחר שתטבול⁵⁷.

54 שו"ת דבר אליהו (קלאצקין), סי' י"ז; בית משה, אהע"ז סי' ה', ס"ק י"ג; שו"ת באר משה, ח"ד, סי' קכ"ט, ס"ק י"ב; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד סי' צ"ו.

55 שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' צ"ו; שו"ת חשב האפור ח"ב סי' ס"א.

56 שו"ת אג"מ חו"מ ח"ב סימן ע"ז ס"ק ז', דאולי החצוצרות והשחלות גורמות להנאה בחיי האישות, ויחליטו רופאים יר"ש בזה. (וראה דגם מאמרו של בעל האגרות משה הגאון הרב מ. פיינשטיין צ"ל הלכה ורפואה ח"ד עמ' ק"ב). וטעמו דליכא באשה סירוס אחר סירוס. ומכיון שניטל הרחם הרי שוב לא שייך שתלד וליכא שום איסור סירוס כדמשמע מהגמרא בשבת דף ק"א שלעקרה מותר לקחת רפואה לירקונה הגם שלסירים זה אסור, וכל ההיתר הוא מפני שיאן באשה סירוס אחר סירוס. ע"ע בשעורי שבט הלוי מה"ד, סימן קפ"ח סעיף ג' ס"ק ג' ד"ה והנה (עמ' צ"ט), ובספר מלכים אמנין מהד"ת עמ' תקל"ז ס"ק ב'.

57 חומרא זו של בעלי ההוראה מפני החשש שמא במהלך כריתת הרחם יצא טיפת דם נדה ממקוה, מ"מ אינה צריכה לעשות הפסק טהרה ולמנות ז' נקיים אלא רק להמתין ז' ימים, מכיון שהדם שיוצא הוא דם מכה, ולא שייך שתראה יותר דם נדה מכיון שניטל כל רחמה. ועיין במגילת ספר הל' נדה (מאת הרה"ג ר' א. אייזנטל שליט"א) סימן ל, ג, ס"ק ג', שהוכיח מהגמ' נדה דף ל"ו ע"א, דאף שברור לנו שכל דם שתראה הוא דם מעיין טהור שאינו סותר, מ"מ בעי המתנת ז' ימים. וכ"כ הגרש"ז אויערבך שליט"א בקונטרס הנדפס בסוף ספר אמרי אברהם ענף ג' דספירת שבעה נקיים אינו בשביל הוכחה לסתימת המעיין דלזה סבי הפסק טהרה.

וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן צ', וציין למחלוקת החו"ד סימן קצ"ו עם החת"ס יו"ד סימן קע"ז, דלחו"ד בעינן ספירה וגם בדיקה מה"ת, והחת"ס חלק עליו וכתב שלענין ספירת נקיים הם ספורים לפנינו, כל שברור לה שהשגיחה על עצמה שחרית א' מז' ימים וידעת בעצמה של נפתח מקורה עיי"ש. ואע"ג דלענין הפסק טהרה מודה החת"ס לחו"ד דהבדיקה מעכבת מן התורה, מ"מ שם חוששים שהמעין פתוח עוד מלפני זה ולכן צריכה להפסיק בטהרה. וכל זה לא שייך בנידון דידן כיון שאין כאן מעיין כלל, וגם החו"ד יודה בכל זה, וכ"כ בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד סימן י"ב וכן בתשובת יגל יעקב יו"ד הנדפס מחדש, עכ"ד.

ובשו"ת מנה הלכות ח"י סי' קכ"ז, שאשה שעברה ניתוח כריתת רחם והיתה טמאה טומאת נדה ורוצה

כד. אשה מסולקת דמים כגון זקנה שעברה ניתוח הוצאת רחם וטעתה ולא ספרה שבעה ימים, ואח"כ שמשה עם בלעה, הגם שמעיקר הדין שייך בה דין פולטת שכבת זרע) לכתחילה צריכה המתנת ה' ימים לפני שסופרת והמיקל בזה אין מזניחין אותו⁵⁸.

כה. אשה שהרופאים כרתו את רחמה (עקב מחלה) ועדיין רואה דם. יש לדון כל מקרה לגופו כי פעמים רבות משאיר הרופא חלק מהרחם הגורם לדימום⁵⁹. אם אכן הרופא אומר שהוציא את כל הרחם (ונאמן הוא עפ"י המבואר בפרק ח' בענין נאמנות הרופאים), ולמרות זאת האשה עדיין מדממת בהכרח הוא שהדם לא בא מהמקור אלא מהצדדים והאשה טהורה⁶⁰.

כו. אשה שניטל רחמה (Hysterectomy) - אין בעלה עובר משום מוציא זרע לבטלה, ויכול לשמש עמה כדרך כל הארץ⁶¹.

השתלת רחם

כז. לכתחילה אסור להוציא רחם מאשה אחת כדי להשתילו באשה אחרת, מכיון שגורמים לסירוס האשה שרחמה נעקר, ובדיעבד אם השתילו רחם באשה

ליטהר צריכה לעשות הפסק טהרה ולספור שבעה נקיים כדין, הגם שברור שאינה רואה יותר דם. וטעמו דמהירושלמי פ"ב דפסחים משמע שאין לחלק בין נדה לנדה, ובסוף התשובה כתב דאם עברה וטבלה בלי בדיקות נראה דעלתה לה טבילה, רק שתבדוק עכ"פ שלא תהיה לה חציצה וטיפת דמים מקודם. ולפי הנ"ל אינה צריכה ז' ימים נקיים אלא רק המתנת ז' ימים.

58 הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, מובא בקובץ יגדיל תורה, חוברת נ"ז מנ"א תשנ"ב עמ' כ"ב ואילך. וטעמו דאיכא בזה כמה ספיקות: "חדא מי יימר דראתה דם נדות כלל בשעת הניתוח. ואם תרצה לומר ראתה, מי יימר דזה כדרך ראייה דמטמא כלל. ואת"ל דעכ"פ חוששין כאשר אנו נוהגים באמת בהוראה להחמיר על כולם דיספרו ז' נקיים, מ"מ אם לא ספה ז' נקיים לחשוש על פליטה מספק, הוא ספק הרחוק כל זמן שלא הרגישה באמת, ובפרט אם כבדה את ביתה כמבואר בתשובת רע"א (בסימן ע"ב שכתב בא"ד אבל ע"י המוך והכיבוד דנפלט כל הזרע מבחוץ ואין ודאי לנו דפולטת, כל שכן בזה אמרינן דכל זמן דאין ידוע לנו פליטה, מסתמא לא פלטה מדלא הרגישה) - אע"פ דלדין לא משוינן נפשן כבקריים בכיבוד כמבואר ביו"ד סוף סימן קצ"ו".

59 שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סימן י"ב, שו"ת הלל אומר יו"ד סימן פ"ה, שו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קכ"ה, קצ"ו ס"ק ו' וז"ל: "ובנדון שיש לה וסת קשה להאמין שנטלה ממנה כל האם, ובדואי שקר בפי הרופאים, ומ"מ שיש וסת מכחשת עדותם", עי"ש, שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קכ"ב.

60 שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' י"ב, שו"ת זקן אהרן ח"ב סי' נ', שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' י"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קכ"ה, קצ"ו, שו"ת שבט הלוי ח"ב יו"ד סי' צ'.

61 שו"ת הרא"ש, ש"כ, כלל כ', שו"ת מלמד להועיל אהע"ז סי' י"ז שו"ת מחנה חיים ח"א סי' נ"ג, וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מ"ח, פ"ה אותיות י"ג-י"ד. ועי"ש במקורות שציין.

פוסקת ההתייחסות של הרחם המושגל (וגם השחלות) למקורו הראשון והוא מתייחס לאשה בה הושגל הרחם.⁶²

62 הל' רופאים ורפואה פרק ו' סעיף ט'-י'. שו"ת ציין אליעזר ח"ז סי' מ"ח, פ"ה אות ט"ז; ח"י סי' כ"ה פכ"ו אות ג'.

יעוין בכלבו על אבילות (גרינוולד) ח"א סימן ג' סעיף כ"א שכתב וז"ל: "על דבר המצאה החדשה אשר המציאו לפקוד עקרות, שחותכים את השלל של ביצים מאשה בעלת בנים ומחברים אותו בחדרי בטן העקרה, ועל ידי זה תבנה העקרה ותהי' לבת בנים, וכעת שאלה למי הילד, אם האשה שהרה וילדה, או האשה שממנה נטלה האברים שגרמה ליצירת הולד ואם האם בעלת השלל של ביצים מתה אם הבן חייב לה תאבל עליה? עיין "התלמוד ומדעי התבל" דף מ"ד, והביא שם ממסכת סוטה דף מ"ג ע"ב ילדה שסבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה ואין לה דין ערלה, ובמנחות דף ס"ט דהכל הולך אחר העיקר, ולפי זה בנידון דידן בטל השלל לגבי האשה וכגופה דמי והיא אם הילד, והסכים עמו הגאון ר' מאיר אריק ז"ל, ועיין בתל תלפיות שנת תרס"ח דף קס"ט ק"ע שנשאלו על זה שני גדולי הדור, ר' ישעיה זילברשטיין מווייצן, ור' אלעזר דייטש מבונהארד, וגם הם העלו להלכה שהכל הולך אחר הבעל חי, ולא אחר בשר הרחם".

ומו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א ציין לקובץ שיעורים כתובות אות רנ"א (דף ע"ד) ותמה למה לא מהני שליחות בחליצה דומיא דגט?

ותירץ בר"ח אור זרוע שמא בעינן חליצה דומיא דיבום, או שמא דכתוב וחליצה נעלו מעל רגלו. והסתפק מו"ר אם רגל שנחתכה ושוב אחו אותה אם מהני לחליצה? ואת"ל דמהני, אם מועיל גם רגל זרה שהשתלו אותה?

ונראה דמכיון דילפינן חליצה מיבום, ואמרר ושנינו כרבותינו הנ"ל ר' ישעיה זילברשטיין זצ"ל הרב מווייצן, ור' אלעזר דייטש זצ"ל הרב מבונהארד) דאם ישתילו לגבר אשכים הרי זה כצעירה שהרכיבו בזקנה, והבנים יתייחסו למושגל ויקיים מצוות יבום, גם בעינינו מהני דילפינן חליצה מיבום, עכ"ד. ולמעשה שמענו מהרופאים שאין עצה זו מועלת לאשה שניטל רחמה. שאפי' ישתילו לה רחם אחר, הרי שברוב המקרים חייבים לתת לאשה תרופות ע"מ שהגוף לא ידחה את הרחם המושגל. תרופות אלו גורמות לאי קליטת הריון.